

**AZ UKRÁN KRÍZIS
EURÓPAI ASPEKTUSAI:
TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS
KÜLPOLITIKAI KIHÍVÁSOK**

**KÁROLI GÁSPÁR
REFORMÁTUS EGYETEM**

AZ UKRÁN KRÍZIS
EURÓPAI ASPEKTUSAI:
TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS
KÜLPOLITIKAI KIHÍVÁSOK

**AZ UKRÁN KRÍZIS
EURÓPAI ASPEKTUSAI:
TÁRSADALMI, GAZDASÁGI ÉS
KÜLPOLITIKAI KIHÍVÁSOK**

Károli Gáspár Református Egyetem
Budapest, 2026

A kötetet szerkesztette: Ferencz Zoltán József

A kötetet lektorálta: Sztárayné Kézdy Éva – Wágner Péter

© Szerzők, 2026

A kötet „Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások” „Kutatási Projektek Támogatása 2025-2026” program (Témaszám: 66013R800, Iktatószám: RH-TPO/9297/2025) belső projekt vállalásaként került kiadásra, melyet a Károli Gáspár Református Egyetem tudományos projektek támogatására kiírt pályázati konstrukció keretében finanszírozott.

ISBN 978-615-6637-86-4

Kiadja

Károli Gáspár Református Egyetem

Felelős kiadó: Prof. Dr. Trócsányi László, rektor

A kiadvány nyomdai munkálatait előkészítette:

Patrocinium Kiadó

www.patrocinium.hu

TARTALOMJEGYZÉK

ELŐSZÓ	7
--------------	---

BIRKÁS ANTAL

<i>Az Oroszország ellen hozott szankciók és az Európai Parlament (2024-2026)</i>	13
--	----

MANZINGER KRISZTIÁN

<i>Az ukrán krízis európai aspektusai</i>	49
---	----

SIMAY ATTILA ENDRE

<i>Stratégiai semlegesség, mint kínai szerepfelfogás az orosz-ukrán háborús konfliktusban</i>	73
---	----

BECSEY ZSOLT LÁSZLÓ – BALOGH CSENGE – KRUSÓCZKI RÉKA

– TÓTH LUCA DORKA

<i>Ukrajna külgazdasági kapcsolatai Kelet-Közép-Európával és a háború szankciós és energia függetlenségi hatásai régiókban</i>	87
--	----

DANCSI KATALIN

<i>Ki segíti az ukrán menedékes családok letelepedését?</i>	131
---	-----

FERENCZ ZOLTÁN JÓZSEF

<i>Az egyházak és vallási közösségek szerepe az ukrain menekültek integrációjában Magyarországon</i>	155
--	-----

MIKLÓSNÉ ZAKAR ANDREA

<i>Az integráció, mint kulturális adaptáció: ukrain roma anyák letelepedési tapasztalatai Magyarországon</i>	177
--	-----

TÖRÖK EMŐKE

<i>„Nem csak túlélni, hanem élni itt”</i>	191
---	-----

ELŐSZÓ

Az orosz–ukrán háború 2022. februári kirobbanása óta olyan folyamatot indított el, amely mára jóval túlmutat a két állam közötti fegyveres konfliktuson. Több, mint négy évvel a háború kezdete után egyre nyilvánvalóbb, hogy hatásai szétterültek az európai kontinens szinte minden dimenziójára. Átalakították az Európai Unió intézményi működését és döntéshozatali gyakorlatát, próbára tették a tagállami társadalmak befogadókéességét, újrendezték a szomszédos országok és a nagyhatalmak egymáshoz való viszonyát, és tartósan beírták magukat a gazdaságpolitika napirendjébe – az energiafüggőségtől az egymást követő szankciós csomagokon át egészen a majdani újjáépítés terheig. Éppen ezért egyetlen tudományterület nézőpontja sem elegendő a kérdés alapos megértéséhez.

Szociológiai szemléletre van szükség ahhoz, hogy lássuk, miként dolgozza fel és építi be a befogadó társadalom a kényszerű migráció emberi következményeit. Politológiai elemzésre van szükség ahhoz, hogy megértsük, az uniós intézmények és politikai pártcsaládok miként alakítják ki és tartják fenn – parlamenti cikluson és szankciós csomagon át – az Oroszországgal szembeni közös uniós álláspontot. Diplomáciatörténeti és nemzetközi jogi megközelítésre van szükség ahhoz, hogy a konfliktust az európai bővítéspolitika, a kisebbségvédelem és a tágabb nagyhatalmi viszonyrendszer keretébe illesszük. Gazdaságpolitikai látásmódra pedig azért, mert a szankciók, az energiafüggőség és a globális kereskedelmi útvonalak átrendeződése nélkül a válság nem érhető meg a maga teljességében. E négy nézőpont nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő olvasata ugyanannak a jelenségnek.

Egyetlen tanulmány sem képes felölelni ezt a sokrétűséget – ez a felismerés adja kötetünk vállalását. A kötet szerzői a politológia, a szociológia, a közgazdaságtan, a nemzetközi jog és a nemzetközi kapcsolatok tudományterületéről érkeznek, és rendkívül eltérő módszertani eszköztárral dolgoznak. Van, aki mélyinterjúk és terepmunka révén tárja fel a befogadó társadalom mikroszintű mechanizmusait, van, aki nemzetközi statisztikai adatbázisok elemzésével rajzolja meg egy hadviselő ország külgazdasági mérlegét, van, aki az Európai Parlament plenáris felszólalásainak szisztematikus elemzésével rekonstruálja egy politikai pártcsalád álláspontját, és van, aki jogtörténeti és nemzetközi jogi forrásokra támaszkodva mutatja be egy államközi konfliktus kisebbségi vonatkozásait. Ezt a sokféleséget próbáljuk erényként megjeleníteni. Az egyes

írások együtt olyan összetett, sokdimenziós képet rajzolnak ki, amelyre külön-külön egyik sem lenne képes.

A tanulmányokat ezúttal a legtágabb nézőpontból indulva, fokozatosan szűkülő látószöggel mutatjuk be. Az intézmények és a nemzetközi erőter felől a gazdasági összefüggéseken át jutunk el a legközvetlenebb, legszemélyesebb tapasztalatokig, hogy aztán a kötet zárásaként mind a nyolc írást egyetlen, közös felismerésben összegezhessük.

Intézmények, diplomácia és a nemzetközi erőter

A kötet első vonulatába tartozó tanulmányok a válság kezelését az intézmények, a diplomácia és a nemzetközi erőviszonyok szintjén mutatják be – az Európai Parlamenttől az uniós bővítéspolitikán át egészen a globális hatalmi versengésig.

Birkás Antal tanulmánya az Európai Parlament legnagyobb frakciójának, az Európai Néppártnak a szankciós politikához és a háborúhoz való viszonyulását rekonstruálja a 2022-2026 közötti időszak plenáris felszólalásainak szisztematikus áttekintése alapján. Az elemzés meggyőzően mutatja be, hogy a szankciós politika nem pusztán a Tanács szintjén meghozott technokrata döntések sorozata, hanem az Európai Parlamentben zajló politikai vita és retorikai legitimáció is alakítja és fenntartja. A néppárti képviselők immár húsz szankciós csomagot kísérő megszólalásaiból egy következetesen érvényesülő, biztonságpolitikai és értékalapú narratíva rajzolódik ki – „erővel békét teremteni”, abból a meggyőződésből kiindulva, hogy Oroszország legyőzhető –, ugyanakkor a tanulmány finom regionális különbségekre is felhívja a figyelmet a balti-skandináv, a dél-európai és a közép-európai képviselők hangsúlyaiban.

Manzinger Krisztián tanulmánya a válság egy kevésbé látványos, ám annál fontosabb dimenzióját, a kisebbségi jogok kérdését helyezi a középpontba, Ukrajna uniós csatlakozási perspektívája felől nézve. Az uniós „kisebbségpolitika” és bővítéspolitika történeti áttekintése után részletesen bemutatja Ukrajna kisebbségjogi szabályozásának – a nyelvhasználati és oktatási törvényeknek, valamint az őslakos népek és a nemzeti kisebbségek megkülönböztetésének – elmúlt évtizedbeli alakulását, illetve a visszatérően felmerülő területi autonómia-igényeket a Krím, a Donyec-medence, Kárpátalja és Bukovina esetében. A szerző arra a következtetésre jut, hogy az EU jelenlegi, meglehetősen visszafogott hozzáállása a kisebbségi jogok csatlakozási feltételként való érvényesítéséhez hosszú távon kontraproduktív. Egyfelől kockázatos, hiszen a rendezetlen kisebbségi kérdések a múltban is konfliktusok ürügyeül szolgáltak,

másfelől a tagjelölt országokkal és a tagállamokkal szembeni kettős mérce az Unió belső kohézióját és külső hitelességét egyaránt gyengítheti.

Simay Attila Endre tanulmánya az elemzés terét az európai kereteken túlra, a globális hatalmi térbe tágitja amikor Kínának a háborúval kapcsolatos „stratégiai semlegességét” vizsgálja. Bemutatja, hogy Peking miként tartja fenn és bővíti gazdasági kapcsolatait valamennyi szereplővel – a nyugati szankciók sújtotta Oroszországgal is –, miközben tartózkodik a közvetlen katonai szerepvállalástól. A szerző szerint ez a semlegesség egyszerre fakad elvi megfontolásokból – a szuverenitás, a területi integritás és a be nem avatkozás elve, valamint a Sanghaji Együttműködési Szervezet alapvetően védelmi jellegű együttműködési logikájából – és érdekekből. Oroszország Kínától való gazdasági függése Peking számára előnyös, ugyanakkor a háború akadályozza az Európa felé vezető eurázsiai szárazföldi kereskedelmi útvonalak működését, ami kínai szempontból hátrányos. A tanulmány a kínai tizenkét pontos béketervet és a nyugati sajtó Kínával szembeni fenntartásait is ebbe az értelmezési keretbe helyezi, jól érzékeltetve, hogy a válság hatásai messze túlmutatnak az európai kontinens határain.

A válság gazdasági dimenziói

A kötet második vonulata a válság gazdasági alapjait és következményeit helyezi a középpontba, ezen belül is Ukrajna külgazdasági teljesítményét, valamint a szomszédos országok energiafüggőségének átalakulását.

Becsey Zsolt László, Balogh Csenge, Krusóczki Réka és Tóth Luca Dorka közös tanulmánya – a kötet egyetlen, elsődlegesen statisztikai adatelemzésre épülő írása – Ukrajna külgazdasági helyzetét méri fel a háború ötödik évében, elsősorban Lengyelországhoz viszonyítva. Bemutatja, hogy a folyó fizetési mérleg hiánya három év alatt ötmilliárdról több, mint harmincötmilliárd euróra nőtt, hogy ezt egyre inkább külső hitelfelvétel – köztük az EU 2026 májusi, 90 milliárd eurós kölcsöne – fedezi, ugyanakkor a lakosságszám és a termékenységi ráta a várakozásokkal ellentétben stabilizálódni látszik. A szerzők azt is végigkövetik, hogyan tolódtott át Ukrajna külkereskedelmének súlypontja a fekete-tengeri útvonalokról Lengyelország, Románia, Szlovákia és Magyarország felé, illetve hogyan alakult a szankciók gazdasági hatása. Rövid távon az Unió is megérezte az energiaárak és az infláció emelkedését, hosszabb távon azonban Oroszország gazdasága szenved el ennél mélyebb szerkezeti károkat. Az orosz energiahordozókról való leválás vizsgálata élesen két táborra osztja a szomszédos uniós országokat. Lengyelország, Csehország és Ausztria

gyakorlatilag felszámolta orosz kőolaj- és gázfüggőségét, míg Magyarország és Szlovákia importjának túlnyomó része 2025-ben is orosz eredetű maradt – ez a megosztottság, ahogy a szerzők rámutatnak, mára nemcsak energiapolitikai, hanem versenyképességi kérdéssé is vált.

A háború társadalmi lenyomata

A kötet harmadik, egyben legszemélyesebb vonulatába tartozó írások azt vizsgálják, hogyan éli meg és dolgozza fel a befogadó – jelen esetben a magyar – társadalom a háború okozta kényszerű migráció következményeit, a menekült családok, a helyi közösségek, az egyházak, a munkaerőpiac és a szociális intézmények szintjén. A négy tanulmány egy mélyinterjúkon alapuló közös empirikus bázisra épül.

Dancsi Katalin tanulmánya arra a kérdésre keres választ, hogy kik segítik valójában az Ukrajnából érkező menedékes családok magyarországi letelepedését. Három, egymástól gyökeresen eltérő helyzetű csoport – nagyvárosi intézményi ellátásba került roma családok, egyházi közvetítéssel letelepedő, kettős állampolgárságú magyar ajkú családok, valamint segélyszervezeti támogatásban részesülő ukrán ajkú egyszülős családok – integrációs útját összehasonlítva mutatja be, hogy a beilleszkedés sikere jóval kevésbé múlik a jogi státuszon vagy a nyelvtudáson, mint azon, hogy a helyi társadalomban rendelkezésre áll-e egy erőforrás-gazdag, autonóm közvetítő, aki bizalmi hálózatot tud építeni az érkezők és a befogadó intézmények között. Mivel a központi állami integrációs kapacitás korlátozott, a tanulmány szerint éppen az ilyen helyi szereplők szerepe értékelődik fel – ez pedig közvetlen szakpolitikai tanulságokkal is szolgál.

Ferencz Zoltán írása az egyházak és vallási közösségek szerepét vizsgálja az integrációban. Húsz mélyinterjúra támaszkodva mutatja be, hogy a gyülekezet egy eddig kevésbé feltérképezett, köztes – mezoszintű – csomópontként működik, vagyis egyszerre épít bizalmat a menekültek és a befogadó környezet között, ad lelki erőforrást a hit és a közösségi élet révén, és teszi lehetővé, hogy az érkezők ne megsegített félként, hanem a közösség tevékeny tagjaiként találják meg a helyüket. Mindebből kiindulva a szerző egy új, egzisztenciális dimenzióval egészíti ki az integrációkutatás nemzetközileg elfogadott Ager–Strang-modelljét, ugyanakkor rá is mutat a rendszer sérülékenységeire, melyek közül a legjelentősebbek a kulcsszemélyektől való függés, a finanszírozás kiszámíthatatlansága, valamint a kárpátjai roma menekültek nehéz elérhetősége.

Miklós Zsolt tanulmánya ugyanennek a kérdéskörnek egy különö-

sen kiszolgáltatott csoportra összpontosító, mély esettanulmánya. Az ukrainai, magyar ajkú roma anyák letelepedési tapasztalatait dolgozza fel. Az interjúk azt mutatják be, hogyan válhat egyetlen intézményvezető rugalmassága, empátiája és kapcsolati tőkéje az integráció motorjává. A biztonságos, hosszú távú lakhatás, a gyermekek iskoláztatása és a fizetett munka együttesen tették lehetővé, hogy a kezdetben írástudatlan, munkatapasztalat nélküli roma nők anyagi függetlenséget, önbecsülést és társadalmi elismerést szerezzenek. A szerző ugyanakkor hangsúlyozza, hogy ez a fajta sikeres integráció ritka kivétel, és Ferencz Zoltán „roma-rés” fogalmát – miszerint a felekezeti segítő hálózatok nem érik el egyenlő mértékben a roma menekülteket – saját eredményeivel is megerősíti.

Török Emőke tanulmánya a munka szerepét vizsgálja az integrációban, és ugyanazt a három típust – ukrán anyanyelvű menekültek, kárpátaljai magyar roma, illetve nem roma kettős állampolgárok – különíti el a munkaerőpiaci pályák szintjén, amelyeket Dancsi Katalin az integráció egészére nézve is bemutat.

Tizenhat menekülttel és nyolc segítő szakemberrel készült mélyinterjúk alapján azt mutatja be, hogy a foglalkoztatottság ténye önmagában nem garantálja a sikeres integrációt. Ennek bizonyítékai, hogy a magasan képzett ukrán állampolgárok gyakran képzettségük alatti munkát végeznek, a kárpátaljai roma menekülteket az alacsony iskolázottság és a be nem jelentett munka szorítja tartósan a munkaerőpiac legsós szegmensébe, míg a kárpátaljai magyar, nem roma kettős állampolgárok integrációs esélyei kifejezetten kedvezőek – részben azért, mert gyakran az előregedő, munkaerőhiánnyal küzdő vidéki térségek kínálnak nekik szaktudásukhoz illő megélhetést. A szerző a munka gazdasági szerepén túl annak pszichológiai, kapcsolati és elismerési funkcióját is elemzi, ugyanakkor rámutat arra, hogy bizonytalan, részben informális munkakörülmények között a foglalkoztatás a sérülékenységet is újratermelheti – erre a köztes állapotra vezeti be a „prekár integráció” fogalmát.

A nyolc tanulmány együttesen egy ennél is átfogóbb, közös megállapítást enged meg, amely a kötet egészének üzeneteként is olvasható. Szinte minden vizsgált szinten ugyanaz a mintázat ismétlődik. A formális intézményi, jogi és állami kapacitás rendre elmarad a válság okozta kihívásoktól, a tényleges alkalmazkodóképesség pedig informális, személyfüggő, köztes – mezoszintű – szereplőkön áll vagy bukik, akik ezt a hiányt esetlegesen, egyenlőtlenül és kiszámíthatatlanul pótolják. Birkás Antal elemzésében nem „a Tanács”, hanem egyes képviselők ismétlődő felszólalásai tartják fenn a szankciós politikát; Manzinger Krisztián rámutat, hogy az EU-nak nincs kikényszeríthető kisebbségvédelmi joganyaga, csak esetenkénti politikai akarata; Simay Attila Endre szerint Kína semlegessége pontosan ott mozog szabadon, ahol nincs kikény-

szeríthető nemzetközi keret. Becsey Zsolt László és szerzőtársai megmutatják, hogy Ukrajna gazdasági túlélése nem saját fiskális szerkezetén, hanem eseti külső hitelfelvételen múlik, és hogy az orosz energiafüggőség lebontásában éppen azok az országok jártak élen, amelyek előre, saját elhatározásból építettek ki alternatívát. Dancsi Katalin kutatásában a helyi közvetítők rugalmassága, Zakar Andrea esettanulmányában pedig kifejezetten egyetlen intézményvezető személye dönti el egy egész közösség sorsát; Ferencz Zoltán és Török Emőke tanulmányában pedig a gyülekezet, illetve a személyes kapcsolati háló lép a hiányzó állami integrációs kapacitás helyébe.

Mivel az informális, személyfüggő kapacitás természeténél fogva egyenlőtlenül oszlik el, a válaszok is egyenlőtlenek lesznek. A kötet éppen ezért nem azt mutatja meg, hogy Európa válasza a válságra egységes lett volna, hanem azt, hogy az egység látszata mögött rendre esetleges, személyfüggő és ezért egyenlőtlen mechanizmusok húzódnak meg – legyen szó egy menekült roma családról, egy energiafüggő tagállamról vagy egy kisebbségi közösségről. Ez a felismerés tudományos szempontból arra figyelmeztet, hogy a többszintű kormányzás formális modelljei önmagukban nem írják le kielégítően a válságkezelés tényleges működését, ezért a mezoszintű, személyfüggő ágenciát nem kiegészítő, hanem tartószerkezeti elemként kell kezelni. Szakpolitikai szempontból pedig az következik mindebből, hogy ahol a rendszer ténylegesen ilyen szereplőkre épül, ott őket tudatosan azonosítani, kiszámítható módon finanszírozni és intézményesíteni kellene – ahelyett, hogy a formális kapacitáshiányt csendben, esetlegesen pótolatnánk velük, legyen szó helyi integrációs közvetítőkről vagy kötelező erejű uniós szabályozásról. Meggyőződésem, hogy ez a felismerés az, ami a kötetet nemcsak tudományosan megalapozottá, hanem a mai olvasó számára is különösen relevánssá teszi – hiszen a háború, sajnálatos módon, még nem ért véget, és Európának hosszú távon kell megtalálnia a választ mindarra a kihívásra, amelyet a jelen tanulmányok egyenként és együttesen is felvázolnak.

A kötetben olvasható kutatások a Károli Gáspár Református Egyetem 2025–2026-os, karok közötti kutatási programjának keretében készültek.

Budapest, 2026 nyarán

Ferencz Zoltán

AZ OROSZORSZÁG ELLEN HOZOTT SZANKCIÓK ÉS AZ EURÓPAI PARLAMENT (2024-2026)

AZ EURÓPAI NÉPPÁRT (KERESZTÉNYDEMOKRATÁK) POLITIKAI PÁRTCSOPORT
VISZONYULÁSA AZ UKRAJNÁBAN ZAJLÓ HÁBORÚHOZ ÉS AZ OROSZORSZÁG
ELLENI SZANKCIÓS POLITIKÁHOZ A JELENLEGI (2024-2026) PARLAMENTI
CIKLUSBAN

Absztrakt

A tanulmányomban azt vizsgálom, hogy az Európai Parlament legnagyobb politikai pártcsoportha (az Európai Néppárt) képviselőinek milyen karakteres megnyilvánulásai voltak a szankciós csomagokhoz/politikához, illetve – általánosan – az Ukrajnában zajló háborúhoz kapcsolódóan a jelenlegi ciklusban. A néppárti frakció legkarakteresebb felszólalásait és azok tartalmát ismertetem, az adott közösség vezetőjének a véleményével kezdve – majd meghatározott „régios” tematika alapján haladok a dolgozatban. Eredmény: az Európai Néppárt következetes támogatója Ukrajnának és erőteljes álláspontot képvisel az Oroszországgal szembeni szankciók kérdésében is. Abból a feltételezésből indulnak ki, hogy Oroszország legyőzhető – és az agresszornak engedni soha nem szabad. „Erővel békét teremteni” – ahogyan többen ezt szó szerint is megfogalmazzák a néppárti képviselők közül.

Kulcsszavak: Európai Néppárt, Ukrajna, Oroszország, plenáris felszólalások, szankció, háború, béke

Abstract

This study examines the most distinctive positions taken by Members of the European People's Party (EPP), the largest political group in the European Parliament, regarding the sanctions packages and sanctions policy against Russia, as well as the war in Ukraine during the current parliamentary term.

1 KRE (BTK Nemzetközi Tanulmányok Tanszék)

It presents and analyses the most significant plenary speeches delivered by EPP representatives, beginning with the views of the group's leadership and then proceeding according to a regional framework. The analysis shows that the European People's Party has consistently supported Ukraine and has maintained a firm position in favour of sanctions against Russia. EPP representatives generally assume that Russia can be defeated and argue that aggression must never be rewarded with concessions. As several of them explicitly state, peace can only be achieved through strength.

Keywords: European People's Party, Ukraine, Russia, plenary speeches, sanctions, war, peace

„A hangos szavak nem védik Ukrajnát.”
(Mika Aaltola)

1. Bevezetés

Az Európai Parlament az elmúlt négy évben – azóta, hogy Oroszország 2022 februárjában megtámadta Ukrajnát – összesen húsz szankciós csomagot fogadott el Oroszország ellen.

A kutatásomban ezeket a szankciós csomagokat mutatom be, továbbá azt vizsgálom, hogy ezekhez a szankciókhoz és az Ukrajna ellen folytatott háborúhoz általában miként, hogyan viszonyultak az Európai Parlamentben a parlament legnagyobb frakciójának (Európai Néppárt) a képviselői a jelenlegi parlamenti ciklusban. Az EP-képviselők plenáris ülésen elhangzott felszólalásait tettem a kutatásom alapjává.

A tanulmány célja nem a szankciós politika eredményességének átfogó gazdasági értékelése, hanem annak feltárása, hogy az Európai Parlament legnagyobb politikai pártcsaládja miként értelmezte és támogatta e politikát a plenáris viták során. A vizsgálat különös hangsúlyt helyez a parlamenti felszólalásokra, mint elsődleges forrásokra, mivel ezek jól tükrözik a képviselők politikai érvrendszerét és értékvalasztásait. A kutatás egyúttal arra is választ keres, hogy az Európai Néppárt álláspontjában megfigyelhető-e tartós következetesség, illetve kimutathatók-e hangsúlyeltolódások a háború elhúzódásával és az egymást követő szankciós csomagok elfogadásával összefüggésben. Továbbá: azáltal, hogy a kutatás az egyes néppárti képviselők plenáris üléseken elhangzott egyéni felszólalásait és hozzászólásait veti szisztematikus elemzés alá, olyan mikroszintű mintázatokra és nemzeti/régiós eltérésekre világít rá, amelyek a tisztán intézményi vagy frak-

ciósintű adatok vizsgálatával rejtve maradnának. Ez a megközelítés érdemben járul hozzá a parlamenti diskurzus mélyebb szerkezetének és az egyes tagállami delegációk hangsúlyeltolódásainak megértéséhez.

2. Konkrét szankciók

Az Európai Unió a háború kitörése óta (2022 februárjában támadta meg Oroszország Ukrajnát) összesen tizenkilenc szankciós csomagot fogadott el. Ezek a szankciócsomagok nem „egy” intézkedést jelentenek, hanem számos gazdasági és/vagy személyi tilalom és korlátozás együttesét, amelyeket az EU Tanácsa fogadott el. Ezek, felsorolás szerűen:²

1. csomag – 2022. február 23. – első nagyszabású intézkedések az orosz támadás után.

A legfontosabbak: cél az „eszkalációs és agresszív politikák” finanszírozásának a korlátozása (az EU tőke- és pénzügyi piacaihoz és szolgáltatásaihoz való hozzáférés ellehetetlenítése); továbbá, olyan személyek és szervezetek szankcionálása, „akik szerepet játszottak Ukrajna területi integritásának és függetlenségének aláásásában vagy fenyegetésében”.³

2. csomag – 2022. február 25.

Az energiaszektorra érintő szankciók (így például megtiltják az olajfinomításhoz kapcsolódó áruk és technológiák Oroszországba történő eladását és szállítását), továbbá úgynevezett „közlekedési szankciók”, amelyek megtiltják minden repülőgép, kapcsolódó alkatrész és felszerelés orosz légitársaságoknak történő eladását. A vízümpolitika további szigorítása: a szankcionált személyek és szervezetek listája összesen 654 egyénből és 52 szervezetből áll ekkor már.

2 A szankciók megtalálhatók az Európai Bizottság hivatalos weboldalán. Az EU szankciók és azok részletei a következő linken találhatók: Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine. Forrás: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en (letöltés dátuma: 2025. szeptember 15.) (Itt folyamatosan frissítik a szankciós intézkedéseket és azok jogi háttérét.) Lásd továbbá: az EUR-Lex – Az EU jogszabályainak hivatalos forrása: a jogi aktusok és a szankciókat tartalmazó rendeletek itt találhatók. (Itt minden egyes szankciós csomaghoz tartozó rendeletet, döntést és végrehajtási aktust részletesen meg lehet találni.) Fentebb – terjedelmi korlátok miatt – csak a legfontosabbakat rögzíttem – a teljes lista, a csomagok részletes leírása az első lábjegyzetben jelzett honlapon egyszerűen és részletesen áttekinthető.

3 A lista összesen 555 személyt és 52 szervezetet foglal magában.

3. csomag – 2022. február 28. és 2022. március 2.

Csak néhány intézkedés, a legfontosabbak: a kulcsfontosságú orosz bankokat kizárják az úgynevezett SWIFT-rendszerből; továbbá betiltják az állami média, a Russia Today és a Sputnik sugárzását az EU-ban. Ennek a csomagnak a részeként kereskedelmi korlátozásokat vezetnek be Belaruszia ellen, valamint 22 fehérorosz katonai személy, illetve szervezet hozzáadása a szankcionált személyek és szervezetek listájához (ezzel a listán összesen 702 személy és 53 szervezet szerepelt ekkor már).

(2022. március 9-i szankciós „megfelelési” csomag; további – főként pénzügyi – szankciók Fehéroroszországgal szemben; továbbá a „szankciós lista” bővítése: a lista ekkor már 862 személyt és 53 szervezetet foglal magában.)

4. csomag – 2022. március 15.

A csomag keretében már az acélipari termékek is „érintettek” (vas- és acéltermékek behozatalának tiltása); a személyeket és a szervezeteket tartalmazó lista is tovább bővül: 877 személy és 62 szervezet van már ekkor az úgynevezett szankciós listán.

5. csomag – 2022. április 8.

A legfontosabbak: importtilalom minden orosz szénformára. Teljes tranzakciós tilalom és további négy orosz bank tiltása, „eszkőzfagyasztása”. Továbbá – ebben a körben – az úgynevezett bizalmi szolgáltatások nyújtásának tiltása a vagyonos oroszoknak (megnehezíti számukra a pénz/vagyon tárolását az EU-ban). Teljes tilalom az EU-ban működő orosz és fehérorosz áruszállítók számára (szűk kivétel: például a posta, mezőgazdasági és élelmiszertermékek, humanitárius segély, valamint energia). Orosz zászló alatt utazó hajók belépési tilalma az EU kikötőibe (itt is szűk körű kivételek).⁴

6. csomag – 2022. június 3.

A legfontosabbak: nyersolaj- és finomító olajembargó – ez alól a „vezetékfüggő” országok – így Magyarország – mentességet kaptak.⁵ Oroszország legnagyobb bankját (a Sberbankot), továbbá a Moszkvai Hitelbankot, és az

4 A további intézkedéseket – köztük a „vagyon-befagyasztások” listájának a bővülését – lásd: Forrás: https://finance.ec.europa.eu/news/eu-agrees-fifth-package-restrictive-measures-against-russia-2022-04-08_en (letöltés dátuma. 2025. szeptember 15.)

5 Részleges mentességben részesült egyébként Horvátország és Bulgária is még egy darabig.

Orosz Mezőgazdasági Bankot – valamint a fehérorosz Fejlesztési és Újjáépítési Bankot – „eltávolították” a SWIFT-ből.⁶

7. csomag – 2022. július 21.

A legfontosabb talán az arany importtilalmának a bevezetése. A további intézkedésekkel kapcsolatos oldalakat lásd a lábjegyzetben feltüntetett linken – így például a vagyon-befagyasztási lista bővítését.⁷

8. csomag – 2022. október 6.

Ez a csomag további személyeket és szervezeteket szankcionál (magas rangú katonai és nem katonai tisztviselők, az orosz fegyveres erőket támogató vállalatok). További exportkorlátozásokat vezettek be (cél: Oroszország katonai, ipari és technológiai eszközökhöz való hozzáféréseinek korlátozása); importtilalom (azaz, további orosz áruk kizárása), így az acéltermékek még szélesebb köre.

A szankciók további területeket is érintenek – így például lásd a kriptó-eszközöket vagy éppen az olajárakkal kapcsolatos megállapodásokat.⁸

9. csomag – 2022. december 16.

A „vagyonbefagyasztási” lista további bővítése közel 200 személlyel, szervezettel – így például magasrangú politikai és katonai tisztségviselők sora került fel a listára.⁹ További exporttilalom bizonyos elektronikai termékekre,

6 A további intézkedéseket – köztük az exportkorlátozással kapcsolatos további lépéseket (vegyi fegyverek gyártására alkalmas anyagok és technológiák eladása) és a médiatartal-
mak sugárzásának a tiltása – lásd: Az EU megállapodott az Oroszország elleni szankciók
hatodik csomagjában. Forrás: https://finance.ec.europa.eu/news/russias-war-ukraine-eu-adopts-sixth-package-sanctions-against-russia-2022-06-03_en (letöltés dátuma:
2025. szeptember 15.)

7 Forrás: https://finance.ec.europa.eu/news/implementation-eu-sanctions-against-russia-commission-adopts-proposal-maintenance-and-alignment-2022-07-21_en?prefLang=hu Hozzá kell tenni, hogy bizonyos élelmiszerek és gyógyszerek bizonyos köre
még ekkor is mentesül a szankciók alól.

8 A teljes listát lásd: https://finance.ec.europa.eu/news/eu-agrees-eighth-package-sanctions-against-russia-2022-10-06_en?prefLang=hu

9 Az EU megállapodott az Oroszország elleni szankciók kilencedik csomagjában. For-
rás: https://finance.ec.europa.eu/news/eu-agrees-9th-package-sanctions-against-russia-2022-12-16_en?prefLang=hu További exporttilalmat is bevezetett ez a szankciós
csomag annak érdekében, hogy Oroszország katonai erejét csökkentsék – ekkor zajlottak
a nagy rakéta- és dróntámadások.

eszközökre, alkatrészekre; olyanokra, melyek segíthetik az orosz harci eszközök előállítását.¹⁰

10. csomag – 2023. február 15.

A szankciós lista további 120 emberrel és szervezettel bővült.¹¹ Az exporttilalmat további termékekre is kiterjesztették – olyanokra, melyek könnyen és jól használhatók harci cselekményekhez is, így például távcsövek, „hójárművek”, nagyobb teherautók és annak alkatrészei stb. A teljes csoportkört lásd a hivatkozott szankcióban. A kisebb volumenű importtilalmakat lásd szintén a hivatkozott anyag 10. szankciós csomagot bemutató bekezdésénél. Ez a csomag további intézkedéseket is tartalmazott (így például bankok, médiumok és magánszemélyek ellen – utóbbi különösen is az energiaiparral összefüggésben).

11. csomag – 2023. június 23.

A legfontosabbak: a szankciók megkerülésének megakadályozására hozott erőteljes intézkedéseket tartalmaz ez a csomag. Bővítették a szankciós exportlistákat is, új országokat és ott található cégeket is a listára téve – így például Szíria, Kína, Üzbegisztán stb.¹²

12. csomag – 2023. december 18. – további személyi és gazdasági intézkedések¹³

A „vagyontbefagyasztási” lista további 140 fővel bővült – főként katonai vezetők, informatikai cégek vezetői és más – vagyonos – orosz állampolgárok kerültek a listára.

10 Ezeknek a szankcióknak egy része már Iránt is érinti közvetlenül vagy áttételesen – különösen a drónokhoz kapcsolódóan. Továbbá: ez a csomag hangsúlyozza, hogy az Európai Unió szoros együttműködésben dolgozik partnereivel; „hozzáadjuk Ausztráliát, Kanadát, Új-Zélandot és Norvégiát a partnerországaink listájára.” Később Svájcot is a partnerországok listájához csatolták.

11 A listán szerepelnek olyan személyek is, akik részt vettek az ukrán gyerekek elrablásában, valamint feltettek a listára olyan újságírókat és szervezeteket, akik az „információs háborúval” (dezinformációkkal) erősítették, támogatták a katonai hadviselést.

12 E csomag „kijátszást” nehezítő intézkedései közé tartoznak a közlekedési szabályoknak, különösen a hajókon történő szállítással kapcsolatos szabályoknak a szigorítása (nyomon követhetőség, „átpakolások” megakadályozása stb.). Ekkor bővítették a „vagyont befagyasztó” szankciós listákat is, több mint 100 személlyel, de bővült öt további médiummal a „média-lista” is.

13 Közben szankciós jellegű intézkedéseket hoztak – illetve a korábbiakat bővítették – ennek az évnek a nyarán Belaruszia ellen – az Ukrajna elleni agresszióban való részvételük miatt. A cél: ne lehessen megkerülni az Oroszország elleni szankciókat Fehéroroszországon keresztül.

Továbbá: importkorlátozások az Oroszországban bányászott, feldolgozott vagy előállított nem ipari gyémántokra (a nemzetközileg összehangolt „gyémánttilalom” része ez az intézkedés, amellyel az évi négy milliárd dolláros bevételtől akarták így megfosztani Oroszországot).¹⁴

13. csomag – 2024. február 23.

Intézkedéseket (korábbi listák bővítése) fogadnak el olyan országok vezetői és cégei ellen, melyek Oroszországot támogatják katonai eszközökkel – Fehéroroszország és Észak-Korea érintett ebben leginkább.¹⁵ A kereskedelmi intézkedések körében nehezítik a drónokhoz szükséges alkatrészek Oroszországba történő szállítását – ami egyébként is tilos.¹⁶

14. csomag – 2024. június 24.¹⁷

Ez a csomag főként a korábban meghozott intézkedések megkerülését kívánja nehezíteni, lehetetlenné tenni. Természetesen a korábbi szankciós listák itt is bővültek – így például további magánszemélyek utazási tilalma lépett életbe. A közlekedési intézkedések is említésre méltók.¹⁸ Ezek közül talán a legfontosabb: 27 hajó „blokkolása”, kikötőkből való kitiltása – azon hajókról van szó, melyek – többek között – katonai célú szállítmányokkal segítették

14 Ez a csomag további fémeszközök importját tiltotta meg az EU-s országok számára, valamint az „új technológiák” Oroszországba történő exportját tiltotta ez a szankciós csomag (pl. olyan motorok beszállítását tiltja a csomag, melyek alkalmasak a pilóta nélküli repülő szerkezetek készítéséhez). 29 orosz és „harmadik” országbeli cég került fel továbbá a katonai-ipari szervezeti szankciós listára. A vagyonbefagyasztási listákkal összefüggésben további „technikai” jellegű szigorításokat hoztak. A további intézkedéseket – köztük az olajt érintő intézkedéseket – lásd a szankciós csomagokat részletesen ismertető bizottsági linken.

15 De a megszállt területeken is szankciókkal sújtottak tíz tisztviselőt, továbbá a korábban gyermekek ellen elkövetett cselekményekhez (ukrán gyerekek elhurcolása) kapcsolódóan két szervezetet és 15 személyt vontak be a szankciós körbe.

16 A további kereskedelmi jellegű intézkedésekkel – köztük az acélt is érintő intézkedésekkel – lásd a szankciós csomagokat részletesen ismertető bizottsági linken.

17 Közben – 2024. májusában – szankciót fogadtak el Oroszország háborús propagandája, dezinformációs tevékenysége ellen is. Az alábbi médiatermékeket tiltották be az EU-ban: Voice of Europe, RIA Novosti, Izvestia, és a Rossziszskaja Gazeta. Úgy ítélték meg, hogy ezek mindegyike az Ukrajna elleni háborút igazoló, Oroszországot erősítő hangot visz.

18 A fentiek mellett a pénzügyi intézkedések a harmadik ország bankjain keresztül banki, pénzügyi tranzakciókat nehezítik, illetve próbálják ellehetetleníteni. A további kereskedelmi jellegű intézkedésekkel kapcsolatban – köztük a gyémánttilalom „finomhangolása” – lásd a szankciós csomagokat részletesen ismertető bizottsági linket.

Oroszországot. De ez a szankciós csomag az, amelyik EU-s pártok, szervezetek és médiumok számára tiltja az Oroszországból jövő támogatások elfogadását.

Időközben megalakult az új parlament (2024. július 16-án tartotta alakuló ülését az új parlament a júniusi választásokat követően).

15. csomag – 2024. december 16.

Ennek a csomagnak a legfontosabb két intézkedése: az orosz árnyékflottát érintő korlátozások (ekkor már 79 hajó volt a listán, melyeknek a mozgását nehezítik). Továbbá: a korábban hozott szankciók megkerülésének, kijátszásának további megnehezítése (pl. a szabott olajár kijátszása). Ez a csomag volt az is, amely elsőként vezetett be bizonyos kínai szereplők ellen (7 szereplő a listán) teljes szankciót (utazási tilalom, vagyonbefagyasztás stb.). A csomag részleteihez kapcsolódóan lásd a szankciós csomagokat összefoglaló és részleteiben is bemutató bizottsági linket.¹⁹

16. csomag – 2025. február 24.

Az árnyékflottában jegyzett hajók száma 153-ra emelkedett, továbbá ez a csomag újabb exportkorlátozásokat vezet be Oroszországon belüli és kívüli cégekre – az utóbbiak száma ekkor 34.²⁰

17. csomag – 2025. május 20.

Az EU tovább korlátozza Oroszország hozzáférését a modern harctéri technológiákhoz (például CNC-szerszámgépek alkatrészei és részegységei), csökkenti az orosz energiaiimportból származó bevételeket (189 új hajó felvételes a szankciós árnyékflotta-listához), valamint a közösség bővíti a magánszemélyek és szervezetek szankciós listáján szereplők számát (17 új magánszemély és 58 szervezet).²¹

19 Lásd különösen is a pénzügyi szektort érintő intézkedéseket.

20 Továbbá közvetlen és teljes importtilalom az oroszországi alumíniumra – annak minden formájára, bizonyos kvótamechanizmust meghagyva azonban. Ez a csomag tovább nehezíti a dróntechnikával kapcsolatos eszközök beszerzését és „energiaügyi” szankciókat is tartalmaz – így például az orosz kőolajtermékek tárolásával kapcsolatban. A pénzügyi és közlekedési területekkel kapcsolatos intézkedéseket (pl. kikötők lezárása, további bankok listára helyezése) lásd a szankciós csomagokat részletesen bemutató bizottsági linken.

21 Azon magánszemélyek és szervezetek kerültek fel rá, akik „felelősek Ukrajna területi integritását, szuverenitását és függetlenségét aláásó intézkedésekért.” Szankció lényege: vagyon befagyasztása, gazdasági erőforrások rendelkezésre bocsátásának tilalma, valamint – magánszemélyek esetében – utazási tilalom.

18. csomag – 2025. július 18.

A 18. csomag célja – továbbra is – az orosz energiabevételek csökkentése (p. az orosz eredetű finomított olajtermékek teljes tilalma az EU-ban, az úgynevezett „olajárplafon” csökkentése), a katonai ipari kapacitások csökkentése, valamint további orosz bankok szankcionálása (ekkor összesen már 45 intézet volt a listán). Továbbá a szankciók kijátszásának a megnehezítése (több száz hajó listába vétele, az orosz „árnyékflotta” elleni harc szigorítása) – ezek talán a legfontosabbak.²²

19. csomag – 2025. október 23.

Ezzel a csomaggal az orosz árnyékflottában jegyzett hajók száma elérte az 557-et – tovább nehezítve ezzel a szankciók kijátszásának a lehetőségét. E csomag új intézkedései megszüntetik a Rosneft és a Gazprom Neft EU-ba irányuló olaj- és gázimportjára vonatkozó mentességet is – ezek a csatornák is megszűntek.²³ Ez a csomag érintette először a kripto-eszközök világát is: az új intézkedések tiltják a kriptovaluta használatát, az EU-s szolgáltatóknak tilos kripto-szolgáltatásokat nyújtaniuk.²⁴

A 19. csomagot követően 2025 decemberében három további intézkedést hozott az Európai Unió, főként az árnyékflottát érintő szigorító intézkedéseket. Ezeket követte a **20. szankciós csomag 2026 tavaszán** – a dolgozat befejezésekor. Ez utóbbi – továbbra is – az energiaszektorral, az árnyékflottával és a kikötőkkel, pénzügyi intézményekkel kapcsolatos szigorításokat, szankciókat tartalmaz.

22 A szankció szól az ukrán gyermekek védelméről is, illetve a szankció keretében, azzal párhuzamosan a csomag további intézkedéseket tartalmaz Belaruszra vonatkozóan (tiltja a fegyverbeszerzést Fehéroroszországból). Maria Luis Albuquerque (A pénzügyi szolgáltatásokért és a megtakarítási és befektetési unióért felelős biztos) a következőket mondta: „Ez az új szankcióscsomag Oroszország háborús gépezetének a szívét sújtja – energiabevételeit, pénzügyi szektorát és katonai-ipari komplexumát veszi célba. Az EU egységesen kiáll Ukrajna mellett, rendíthetetlenül támogatva azt. A szankciós nyomás hatásos – Oroszország erőforrásai fogynak, és a törvénytelen háborújának fenntartása egyre nehezebbé válik. Ukrajna egyértelmű támogatása az EU stratégiai prioritásainak listájának az élén áll, és az ott is marad.”

23 Igaz, kiskapuk itt is maradtak – így például Kazahsztánon keresztül. Ez a szankciós csomag egyébként további pénzintézeteket is „listázott” – öt új oroszországi bank került tranzakciós tilalom alá. Az EU-s szereplők közül senki sem léphet kapcsolatba közvetlenül vagy közvetve a listán szereplő bankokkal.

24 A további korlátozásokat – köztük a kereskedelmieket is – lásd a már többször hivatkozott bizottsági honlapon, a szankciók hivatalos listájánál.

Összefoglalva: az első csomagok pénzügyi és személyi szankciók, a későbbiek energia- és kereskedelmi korlátozások voltak alapvetően, majd a „megkerülés elleni” intézkedések (jól végéggondolt szigorítások) és az árnyékflotta elleni fellépés fokozatosan került előtérbe.

Mielőtt megnéznénk az Európai Parlamentet, illetve azon belül az Európai Néppárt politikai pártcsoportjának a szankciókhoz és – általában – a háborúhoz való viszonyát, érdemes néhány bekezdés erejéig – a korábban felsorolt szankciókat is látva – a szankciók alkalmazásáról néhány elméleti jellegű bekezdést írni, magának a témának néhány gondolatot szentelni.

A szankciók – miként azt láthattuk – leginkább gazdasági jellegűek, természetűek. Joggal merülhet fel a kérdés, hogy egy ilyen konfliktus esetében, illetve ahhoz kapcsolódóan mi lehet a (gazdasági) szankciók célja? A fő cél az alábbiak egyfajta kombinációja. A háborút folytató ország (jelen esetben Oroszország) számára a gazdasági, „politikai” és/vagy a katonai költségek megemelése; egyfajta politikai nyomásgyakorlás (az elit és a lakosság hozzáállásának a megváltoztatása), továbbá nemzetközi elszigetelés a szövetségesi rendszereken keresztül, illetve – különösen a nemzetközi normák megsértése esetén – a megelőzés, illetve az elrettentés. Az Oroszország ellen hozott szankciók ezen célok mindegyikét szolgálják meggyőződésem szerint.²⁵

Nézzük meg mindebben az Európai Parlamenten belül az Európai Néppárt (Kereszténydemokraták) szerepét, Oroszországgal, az általuk indított háborúval, illetve az Oroszország ellen hozott szankciókkal összefüggésben.

Bár az Európai Bizottság fogalmazza meg a javaslatokat, és az Európai Unió Tanácsa hozza meg a végső döntéseket, mégis, az Európai Parlament részt vesz – még hozzá meglehetősen aktívan – a szankciós politikák formálásában. Mindegyik frakcióra igaz ez a megállapítás. Így például politikai nyomásgyakorlással további szankciók bevezetését ösztönözve (a lentebbi példákban ez jól látszik majd), „ellenőrzéssel” (számos esetben felhívja a politikai testület a figyelmet a szankciók kijátszására),²⁶ de akár a szankciós rendelkezéseket érintő jogszabályalkotással is – ez utóbbira példa a 2024 márciusában elfogadott szabály, amely kriminalizálja a szankciók megsértését, kijátszását.

Nézzük meg mindebben – az Oroszországgal, illetve az ellene hozott szankciókkal összefüggésben és a háborúhoz való általános viszonyulásban – az

25 A szankciók alkalmazása valamely országgal szemben – miként azt a nemzetközi politikában gyakran láthatjuk – jól bevett eszköz. Észak-Koreával, Iránnal, Líbiával, Irakkal, Szíriával stb. szemben alkalmaztak ilyen jellegű szankciókat az elmúlt időszakban.

26 Például olajtermékek EU-ba kerülése harmadik (közvetítő) országon keresztül.

Európai Parlamentben az Európai Néppárt – az Európai Parlament legnagyobb frakciójának – a szerepét.²⁷

3. Az Európai Parlament legnagyobb frakciójának viszonyulása az Oroszország ellen hozott szankciókhoz és az Ukrajnában zajló háborúhoz

Érdemes az első két szankcióval kezdeni (kezdő lépések, első reagálások Ukrajna megtámadására). Terjedelmi okok miatt nem fogok tudni egyenként végigmenni a szankciós csomagokon, de a kezdést érdemes rögzíteni. A későbbiekben az Európai Néppárt képviselőinek 2024 és 2026 közötti felszólalásait vizsgálom – és azokon keresztül kapcsolódok a szankciókhoz és rajzolom le, írom meg a frakciók általános viszonyulását az Európai Unió háborúval kapcsolatos politikájához.

Az első szankciós csomagot az Európai Parlament döntő többsége támogatta, különösen az orosz bankok SWIFT-rendszerből való kizárását és az oligarchák vagyonának befagyasztását.²⁸ A Zöldek, a Liberálisok (Renew Europe) és a Progresszív Szocialisták és Demokraták Szövetsége (azaz a Szociáldemokraták, rövidítve S&D) erőteljesen támogatták a szankciókat.²⁹ Ugyanakkor a konzervatív ECR (Európai Konzervatívok és Reformerek) úgy látták, hogy a gazdasági hatások Európára nézve túlzottan súlyosak.³⁰ A második szankciós csomag esetében a Zöldek, a Szociáldemokraták (S&D) és a Liberálisok (Renew Europe) üdvözölték, hogy az EU tovább lépett, és kiterjesztette a

27 Terjedelmi okok miatt döntöttem a legnagyobb frakció vizsgálata mellett – lehetett volna többet is választani, de annak nem volt realitása. Illetve: a Patriótákról szóló elemzést lásd a Polgári Szemle 2026 őszi számában. Érdemes a két tanulmányt együtt olvasni, a különbségeket szemügyre venni.

28 Az EU elfogadja az első szankciós csomagot Oroszország ellen az Ukrajna elleni illegális háborúja miatt. Szerző: Főigazgatóság a Pénzügyi Stabilitásért, Pénzügyi Szolgáltatásokért és Tőkepiaci Unióért. 2023. február 23. Lásd: Forrás: https://finance.ec.europa.eu/news/eu-adopts-first-package-sanctions-against-russia-its-illegal-war-against-ukraine-2022-02-23_en (letöltés dátuma: 2026. február 17.)

29 Greens/EFA. DEBRIEFING OF THE FEBRUARY PLENARY SESSION. Forrás: <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/debriefing-of-the-february-2022-plenary-session?utm> (letöltés dátuma: 2026. február 17.) Lásd különösen is Sergey Lagodinsky szavait.

30 ECR Group co-sign European Parliament Group leaders' joint statement on Ukraine, but maintain single point of criticism. Forrás: https://ecrgroup.eu/article/ecr_group_co_sign_group_leaders_joint_statement_on_ukraine_but_maintain_sin?utm (letöltés dátuma: 2026. február 17.) Az Északi-áramlattal kapcsolatban is egyedi felfogást képviseltek.

szankciókat a pénzügyi szektorra és az energiaszektorra.³¹ Az Európai Néppárt (EPP) szintén erőteljesen támogatta az intézkedést az Orosz Föderáció meggyengítése érdekében.³²

Ez az „erőteljes” kezds a későbbi viszonyulásokat is meghatározta. A különböző politikai pártcsoportok mindegyike aktív a szankciós politika kialakításában, megvitatásában, a háborúról szóló vita alakításában. Különösen is igaz ez a Zöldek, a Szociáldemokraták (S&D), a Liberálisok (Renew Europe) és a Néppárt (EPP) esetében. De igaz a fentebbi megállapítás a patrióták (Patrióták Európáért) hozzáállása esetében is – igaz, ez az új közösség csak 2024 óta része a parlamenti munkának, újonnan alakult politikai csoportosulásként.

Jelen esetben azt vizsgálom, hogy az Európai Parlament legnagyobb politikai pártcsoportja (az Európai Néppárt) képviselőinek milyen karakteres megnyilvánulásai voltak a szankciós csomagokhoz/politikához, illetve – általánosan – az Ukrajnában zajló háborúhoz kapcsolódóan a jelenlegi ciklusban.

A továbbiakban érdemes a néppárti frakció legkarakteresebb felszólalásait és azok tartalmát ismertetni, az adott közösség vezetőjének a véleményével kezdve – majd meghatározott „régión” tematika alapján haladni; e régión tematika sorrendje: Közép-Európa (Magyarország) és Dél-Európa után érdemes Észak-Európa országaival folytatni – a balti államokat is beleértve. Majd Franciaország, Németország, a Benelux-államok és a Magyarországgal szomszédos országok képviselőinek a hozzászólásaival tovább haladni, kitekintve a kicsit messzebb lévő Bulgáriára is. Végül Csehországgal, Írországgal és Lengyelországgal zárom a vizsgálódást.

31 A liberálisokhoz kapcsolódóan lásd a Renew Europe közleményét: „*Renew Europe calls for further sanctions against Putin's regime and genuine strategic autonomy*”, március 23, 2022. Stéphan Séjourné további szankciókat követel – köztük az energiafüggetlenség céljával. Forrás: <https://www.reneweuropiegroupp.eu/news/2022-03-23/renew-europe-calls-for-further-sanctions-against-putins-regime-and-genuine-strategic-autonomy?utm> (letöltés dátuma: 2026. február 17.)

32 Strengthening the Regime of Sanctions against the Russian Federation. Emergency Resolution adopted by the EPP Political Assembly on 13-14 November 2023. Forrás: <https://www.epp.eu/papers/strengthening-the-regime-of-sanctions-against-the-russian-federation?utm> (letöltés dátuma: 2026. február 17.)

Ekkor az ECR és a JOBBIK-szövetségek továbbra is az energiapolitikai következményektől tartottak, hangsúlyozva, hogy Oroszország energiával való zsarolása gazdaságilag is komoly következményekkel járhat az EU-ra nézvést.

4. Az Európai Néppárt

A legnagyobb, minden tekintetben – nem véletlen, hogy a korábbi intézeti kutatásomban ezt a közösséget vizsgáltam, a programjaik keresztény elemeit, gyökereit kutatva. Az Európai Néppárt ma is az egyetlen olyan frakció az Európai Parlamentben, amely mindegyik tagállamból rendelkezik képviselővel.

Az Európai Néppárt frakciójának vezetője jelenleg Manfred Weber. Az egyik legkarakteresebb megszólalása – rögtön a háború megindítása után – 2022. március 1-jén hangzott el. Bizonyos részeit érdemes szó szerint is idézni, illetve az egésznek egy rövid tartalmi összefoglalóját adni – ennek a beszédnek a hangsúlyai a néppárti hozzáállásban tartósnak bizonyultak.³³ A felszólalás talán leglényegesebb mondatai, melyek Ukrajnával, illetve az ukránokkal kapcsolatban hangzottak el: „Ők értünk, a mi értékeinkért harcolnak. (...) Igen, az Európai Unióhoz tartoztok. Ti a barátaink vagytok!” Vlagyimir Putyinnal kapcsolatban pedig a következőket hangsúlyozza: „Az ő gondolkodása a szöges ellentéte annak az Európának, amely le akarja bontani a határokat, le akarja győzni a nacionalizmust, tiszteletet tanúsít minden ember iránt, és a jogállamiság, a demokrácia és a szabadság védelmét tekinti feladatának.” A szankciókról pedig a következőt mondja a német politikus: „...most cselekednünk kell. A szankciókkal példátlan intézkedéscsomag született. Szeretnék őszintén köszönetet mondani mindenkinek az elmúlt órákban és napokban végzett munkájáért. Mi, mint a legnagyobb frakció, támogatjuk ezeket az intézkedéseket.” Weber szól még a NATO és az USA szerepéről is, illetve az energiapolitika átalakításának a szükségességéről. Kijelölte az irányokat.³⁴

Ezt követően lássuk a magyar néppárti képviselők álláspontját. A legkarakteresebb felszólalást választottam ki. Lakos Eszter 2025. október 28-án több alkalommal is felszólalt; felszólalásaiban a közös védelempolitika megerősítését követelte a légtérincidenseket követően, illetve felhívta a figyelmet Magyarország orosz energiafüggőségére.³⁵

33 A teljes beszéd itt található lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-9-2022-03-01_EN.html (letöltés dátuma: 2025. 11.17.) Weber egyébként már ebben a beszédében is az egyhangúság megszüntetését követeli „a külpolitikában”.

34 Későbbi beszédeiben – például 2025. november 26. – a közös európai védelmi képességről szólt az EP-ben..

35 A felszólalásokat lásd. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/256865/ESZTER_LAKOS/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep (letöltés dátuma: 2026. június 14.) Korábban sem Tarr Zoltán, sem pedig Magyar Péter nem szólt fel a most bennünket érdeklő témákban EP-képviselőként.

Dél-Európa országai közül Görögországból heten csatlakoztak a néppárti frakcióhoz. Közülük Elissavet Vozemberg-Vryonid érintette felszólalásaiban az orosz-ukrán konfliktust az európai légtér védelméhez kapcsolódóan – de ezt is kontextusba helyezve, illetve más problémákat említve (így például a törökök provokatív magatartását említve, a provokatív magatartásukat vízen és levegőben egyaránt).³⁶

Olaszországból kilencen csatlakoztak az Európai Néppárthoz. Salvatore de Meo 2025. május 7-én elhangzott szavai irányadóak, a benne megfogalmazott gondolat tipikusan néppárti: „Európának ma újra meg kell erősítenie felelősségteljes vezetőként a stabilitás és a biztonság előmozdítását. Mert Ukrajna védelme nemcsak erkölcsi kötelesség, hanem stratégiai befektetés is a kontinensünk békéjébe és szabadságába.”³⁷ Az olasz képviselő beszél még az orosz agresszió megszüntetéséről és Ukrajna területi integritásának a tiszteletben tartásáról. Későbbi beszédeiben – így például 2025. június 16-án – konkrét lépéseket sürget már, hangsúlyozva, hogy a nyilatkozatok ideje lejárt. „Eljött az idő, hogy erőteljes meggyőződéssel erősítsük meg a NATO európai pillérét, hogy a szövetség erősebb, igazságosabb és hitelesebb legyen. A transzatlanti egység stratégiai horizontunk, és továbbra is az, de ahhoz, hogy fenntartható legyen, mindenkinek meg kell tennie a részét, és ma Európának végre felelősséget kell vállalnia a saját biztonságáért.” – hangoztatta a képviselő, valós veszélyként láttatva az orosz agressziót.³⁸ Massimiliano Salini képviselő pedig további „másodlagos” szakciók bevezetését követelte, azért, „hogy elkerüljük az eddig alkalmazott szankciók megkerülését.”³⁹ Katonai területen pedig „esz-közök” biztosításáról beszél, „tisztában azzal, hogy az ukrán cselekvés Ukrajna védelmével az Európai Uniót is védi; ahogy az orosz támadás Ukrajna ellen az Európai Uniót is támadja.”⁴⁰

36 A képviselő teljes hozzászólását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-10-08-INT-2017042151118_EL.html (letöltés dátuma 2026. június 17.)

37 A képviselő teljes hozzászólását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024372907_IT.html

38 A 2025 májusában elhangzott teljes beszédet lásd. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-06-16-INT-2017029268476_IT.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.) Egy további beszédében (elhangzott 2025. június 16-án) az emberi áldozatokról szól, majd megismétli a NATO megerősítésének a szükségességét.

39 A teljes felszólalást lásd. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037882595_IT.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.)

40 Salini 2025. szeptember 9-i beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037882595_IT.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.)

Spanyolországból huszonketten (!) csatlakoztak az Európai Néppárthoz. Pilar del Castillo Vera 2025 márciusában a teljes orosz gázbehozatal megszüntetését követeli.⁴¹ Borja Giménez Larraz az oroszok manipulációja elleni védekezés szükségességére hívja fel a figyelmet.⁴²

A témánkban az egyik legaktívabb spanyol képviselő Francisco José Millán Mon. Számos esetben szólott hozzá az Ukrajnát ért támadáshoz, háborúhoz vagy éppen az Oroszország elleni szankciókhoz. 2024. szeptember 17-én elmondott beszédének legfontosabb mondatai: „Hölgyeim és Uraim! A kurszki merész beavatkozás ellenére az ukrán hadsereg helyzete Donbaszban nagyon ingatag, és az orosz csapatok folytatják előre nyomulásukat. Az Európai Uniónak és a tagállamoknak továbbra is katonai segítséget kell nyújtaniuk Ukrajnának; különösen fel kell gyorsítanunk a lőszergyártást! A Főképvisező, Borrell úr szavaival szólva: több lőszerre és nagyobb sebességre van szükségünk. Végül a szankciók elkerülése továbbra is aggodalomra ad okot! Erősítenünk kell a szankciók betartásának ellenőrzési eszközeit, és továbbra is nyomást kell gyakorolnunk a harmadik államokra, hogy hagyják abba Oroszország segítségét a szankciók megkerülésében.”⁴³ A háború későbbi időpontján még határozottabban fogalmaz: „Továbbra is támogatnunk kell Ukrajnát, beleértve a fegyvereket és a finanszírozást is.”⁴⁴ De szól az orosz propagandáról és Oroszország manipulációs hadviseléséről is, a szövetségesek kereséséről és a közömbös országok meggyőzéséről; a szankciók kikerüléséről, illetve annak megakadályozásáról is említést tesz a képviselő.⁴⁵

41 A képviselő hozzászólása elérhető. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-03-12-INT-2017017984320_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.)

42 A felszólalás 2024. december 17-én hangzott el az Európai Parlament plenáris ülésén. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008922059_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.)

43 A teljes beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001175319_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 21.)

44 A 2024. november 26-án elhangzott beszéd leiratát lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006441204_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 24.) Az Egyesült Államok szempontjából is fontosnak tartja a szövetségesi „példamutatást”.

45 A spanyol képviselő 2024. december 17-én elhangzott beszéde: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008917535_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 24.) A 2025. május 7-i beszédében pedig Ukrajna további erősítéséről beszélt a képviselő. „Addig is tovább kell erősítenünk Ukrajna pozícióját! Ez katonai, pénzügyi, diplomáciai és humanitárius támogatást jelent.” – hangoztatta a spanyol néppárti képviselő. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024372900_ES.html (letöltés dátuma: 2026. május

Szintén az aktívabb néppárti képviselők közé tartozik Nicolás Pascual de la Parte. A leghangsúlyosabb beszédeiből ismertetek néhány sort – ezek szintjén jól mutatják a Néppárt tartós, éveken át jól megmutatkozó álláspontját a háború és a szankciók kérdésében. Az új ciklusban elmondott első beszédének legfontosabb mondata: „Elnök Úr, tisztelt Kollégák! Ukrajna harcterein nemcsak az ukrán nép szabadságát, biztonságát, a demokráciát és függetlenségét védik, hanem mindannyiunkét – Európa biztonságát, szabadságát, függetlenségét. Ezért ígértük, hogy rendíthetetlen támogatást és segítséget nyújtunk az ukrán népnek és az ukrán kormánynak, ameddig csak szükséges.”⁴⁶

A 2026. február 24-i beszédében pedig ekként fogalmaz a spanyol néppárti képviselő: „Mi a jövőbeli feladatunk? Világos, egyértelmű: meg kell erősítenünk rendíthetetlen támogatásunkat az ukrán nép felé: fokozzuk a szankcióinkat, fokozzuk a nyomást Putyin ellen, mert az egyetlen nyelv, amit ő ismer, az erő nyelve.” Majd: „Még a békeszerződés után is támogatnunk kell Ukrajnát minden erőnkkel és erőforrásunkkal. Slava Ukraini!”⁴⁷

30.) Ebben a beszédében határozottan szolt a szankciós politika folytatásáról is: „... üdvözlöm, hogy az Európai Bizottság közölte velünk, hogy egy új úttervet fogadott el az orosz energiaimport megszüntetésére. Jónak tartom, hogy egy új szankciócsomagot készítenek elő.” A 2025. december 17-i beszédében pedig a finanszírozás mellett arról szolt, hogy proaktívnak kell lenni a nemzetközi térben (USA), és egy biztos békét kell teremteni, megfelelő garanciákkal. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-12-17-INT-2017052377202_ES.html (letöltés dátuma: 2026. május 30.)

46 Írhatnám, összegzésként: ez a tartós néppárti álláspont. Forrás: A 2024. szeptember 17-i beszédet lásd: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001171916_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 30.) Szolt még arról is e beszédében, hogy a támogatásra a nemzetközi rend fenntartása miatt is szükség van – egyfajta példamutatás és elrettentés –, továbbá arról, hogy Ukrajna minden „legitim” célpont ellen használhassa a kapott fegyvereket.

47 A 2026. február 24-i beszédhez lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-24-INT-2017064086148_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.) A fenti beszédeken túl még nyolc „harcias” beszédben szolt fel a jó másfél év alatt Nicolás Pascual de la Parte – az erőteljesebb szerepvállalás mellett és a további szankciók szükségessége mellett. Ukrajna „végsőig” való támogatására szolt fel Adrián Vázquez Lázara képviselő is, aki hangsúlyozza az igazságos béke fontosságát – beleértve az eredeti határok visszaállításának a szükségességét, nem elfogadva az amerikai vagy budapesti esetleges eredményeket, békejavaslatokat. Lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024372931_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.) Juan Ignacio Zoido Álvarez pedig amellet érvel, hogy a végén minden kárt az orosz elnökkel kell megfizettetni. A 2024. október 22-i beszédet lásd: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-10-22-INT-2017003100279_ES.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.)

Dél-Európa után érdemes Észak-Európa országaival folytatni – a balti államokat is beleértve.⁴⁸

Svédország esetében öt képviselő csatlakozott az Európai Néppárt (Kereszténydemokraták) képviselőcsoporthoz. Közülük Jessica Polfjärd 2025. január 21-én az alábbiakat mondta – felhívva a figyelmet a szankciók kikerülésére is: „Majdnem három éve kezdődött az oroszok teljes körű inváziója Ukrajna ellen. Három éve az ukrán nép hihetetlen ellenállást és nagy bátorságot mutat. A szabadság barátjaként kötelességünk Ukrajnát gazdasági, katonai és humanitárius téren támogatni. Oroszország hamis hajózászlókkal kerüli meg a szankciókat a Balti-tengeren. Ugyanakkor láthatjuk a víz alatti tevékenységét is. Látjuk, hogy a Balti-tenger célponttá vált mind a víz felett, mind a víz alatt. Az EU sokat tett, de még többet kell tennie! Mindenekelőtt meg kell állítanunk azt a háborús gazdaságot, amely Oroszország Ukrajna elleni háborúját finanszírozza! Biztos vagyok abban, hogy itt az Európai Unióban – más szereplőkkel együtt – többet tehetünk Ukrajna győzelméért.”⁴⁹

A svéd képviselők közül a bennünket érdeklő témákban az egyébként bukkaresti származású Alice Teodorescu Măwe a legaktívabb. Számos, a témánkat érintő összesen kilenc felszólalásból a 2024. december 17-i, a 2026. február 10-i és a 2025. január 21-i beszédét emelem ki. A 2024 decemberében elmondott plenáris felszólalása a háború kulturális vetületére és a háború hamis

48 A déli országokhoz kapcsolódóan Máltával és Ciprussal összefüggésben csak annyit, hogy Peter Agius és David Cas máltai képviselők a „pénzen vásárolható” máltai útlevélek botrányáról („arany útlevélek”) szóltak a Parlamentben Oroszországgal összefüggésben. Lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024474138_MT.html és https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024474116_MT.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.)

Roberta Metsola leginkább ülésvezetői, elnöki szerepben tűnik fel; de volt néhány olyan alkalom, amikor ő maga határozottan felszólalt Ukrajna védelmében és az Oroszország ellen hozott szankciók mellett, ezek azonban korábbi felszólalások voltak (2022 és 2024 közöttiek). A ciprusiak közül (összesen két néppárti képviselő) Loukas Fourlas képviselőnek volt két rövid hozzászólása az évek alatt. Ezek közül az egyik (a másik beszéd valójában inkább Ciprus helyzetéről szólt): a képviselő azt hangsúlyozza, hogy a károkat Oroszországnak kell megfizetnie, valamint egységre szólít fel: „Legyen egységünk, ez a legerősebb válasz az agresszorok irányában és a legnagyobb remény a békére.” (2024. november 26-i beszéd). Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006441232_EL.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.)

49 Jessica Polfjärd 2025. január 21-én elmondott beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-01-21-INT-2017011225224_SV.html (letöltés dátuma: 2026. június 29.)

megalapozására hívja fel a figyelmüket.⁵⁰ Putyin orosz elnökre és általában az oroszokra utalva a következőket mondja: „Az általa kitalált állításokat, miszerint Oroszország és Ukrajna ugyanaz az ország – ugyanazok az emberek lakják, akik ugyanazt a sorsot osztják – arra használják, hogy megtagadják az ukránoktól nyelvüket, kultúrájukat és identitásukat.”⁵¹ Majd – ugyanebben a beszédben – a konkrétumokra (lényegre) rátérve ekként fogalmaz (ismét egy tipikus néppárti tartalom és érvelés): „Az EU-nak segítenie kell Ukrajnát Oroszország legyőzésében, ezért elengedhetetlen, hogy támogassuk Ukrajnát azzal, amit kér, nem utolsósorban a hosszú hatótávolságú fegyverekkel. Meg kell értetnünk Putyinnal, hogy soha nem fog győzni, hogy a szabadság győzz az elnyomás felett! Csak ekkor fog visszalépni. Ha Ukrajna elesik, az orosz agresszió folytatódik nyugat felé – és mi vagyunk a következők.”⁵² A 2026. február 10-i beszédében – amelyben a négy év borzalmairól szól a képviselő – a következtőképpen fogalmaz: „Európának többet kell tennie azért, hogy a bátor ukránok legyőzhessék az orosz agresszort. (...) A kérdés nem az, hogy Ukrajna eleget harcol-e! A kérdés az, hogy Európa ezt megteszi-e? Slava Ukraini!”⁵³ A 2025. január 21-i beszéde pedig teljes egészében a szankciókról szól. „Közel három év alatt az EU 15 különböző szankciócsomagot vezetett be Oroszország ellen. Ez jó, de nem számít, hogy hány szankciót szabunk ki, amikor lehetséges megkerülni őket. Az utóbbi években Oroszország jelentősen bővítette árnyékflottáját, és jelenleg több száz külföldi zászló alatt hajózva szállítja az orosz olajat, hogy megkerülje a szankciókat és finanszírozza brutális háborúját Ukrajna ellen. Ezek a hajók gyakran öregek és biztosítás nélküliek, és a nagyobb olajszenyvezések kockázata komoly, különösen az olyan érzékeny vizeken, mint a Balti-tenger. Az EU eddig csak 79 hajóra szabott szankciót, míg az USA nemrégiben 183-ra. Azt javaslom, hogy az EU szankciókat vessen ki

50 Hasonló megnyilatkozásokat másoknál is hallhattunk – nem idegen ez a megközelítés, látásmód.

51 A teljes felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008922053_SV.html (letöltés dátuma: 2026. június 30.)

52 A teljes felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008922053_SV.html (letöltés dátuma: 2026. június 30.)

53 A teljes 2026. február 10-i felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-10-INT-2017061106904_SV.html (letöltés dátuma: 2026. június 30.) Egy korábbi beszédében (2024. december 18.) történelmi távlatokba helyezi az eseményeket, és azt hangsúlyozza, hogy az orosz elnök csak az erő nyelvén ért: a képviselőnő szerint már korábban is jóval erőteljesebben kellett volna fellépni Putyinnal szemben, és akkor elkerülhető lett volna a 2022-es háború. Lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-18-INT-2017009096671_SV.html (letöltés dátuma: 2026. július 1.)

minden olyan orosz hajóra, amelyet az orosz árnyékflotta tagjának gyanítanak. (...) Végül, az EU-nak és tagállamainak gazdasági és diplomáciai nyomást kell gyakorolnia azokra az államokra, akik lehetővé teszik az orosz árnyékflotta létezését. Ha Ukrajna meg akarja nyerni a háborút, minden eszközzel le kell csapnunk az orosz árnyékflotta ellen.”⁵⁴

A fenti képviselők mellett meg kell még említeni Tomas Tobé és Jörgen Warborn nevét is, akik bár nem túl aktívak a témánkban, felszólalásaik azonban említésre méltók.

Tomas Tobé a 2025. október 8-i beszédében a légtérvédelem fontosságáról beszél.⁵⁵ A 2025. december 17-i beszédében pedig a védelembe való befektetés fontosságáról szól, valamint arról, hogy az orosz vagyontárgyakat le kell foglalni, és abból kell fizetni az oroszok által okozott háborús károkat, illetve azok orvoslását.⁵⁶

Jörgen Warborn Ukrajna pénzügyi támogatása mellett érvel 2024. október 22-i beszédében: „Nekünk, az EU-nak minden lehetséges eszközt be kell vetnünk Ukrajna támogatására. Ez a javasolt pénzügyi segítség enyhíti a gazdasági terhet és erősíti azt a pénzügyi stabilitást, amelyre az országnak szüksége van.”⁵⁷ A 2025. december 16-i beszédében pedig ekként érvelt: „Legyünk világosak: Ukrajna biztonsága Európa biztonsága! Szigorítottuk az Oroszország elleni szankciókat. Növeltük a fegyverszállítást Ukrajnába. Növeltük a humanitárius segélyt. Növeltük az anyagi támogatásunkat. Az első naptól fogva Ukrajnával vagyunk. De őszintén szólva, amíg továbbra is importáljuk az orosz gázt, továbbra is finanszírozzuk Putyin hadigépezetét. Ez nem elfogadható. Ez nem felelős magatartás. Ez nem egyeztethető össze az Ukrajnát támogató politikánkkal. Ezért jó, hogy ma végleg meghozzuk ezt a döntést, és teljesen kitiltjuk az orosz gázt. Minden korona, ami orosz gáz

54 A 2025. január 21-i beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-01-21-INT-2017011225206_SV.html (letöltés dátuma: 2026. július 1.) A képviselőnő a többi beszédében egyébként számos más témát is érint, így például az aranyútlevél-rendszer problémáját – amelyről a máltai képviselők szoltak eleget; de szól a fegyverkezés szükségességéről, a nukleáris fegyverekről szóló vita szükségességéről, mindezt abban a szellemben – ahogy ő fogalmaz –, hogy „a béke az erőből születik meg”. A legutóbbi beszédében (2026. június 16-a) még a drónokkal és az orosz légtérsértésekkel is foglalkozik

55 Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-10-08-INT-2017041725893_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 1.).

56 Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-12-17-INT-2017052281771_EN.html (letöltés dátuma 2026. július 1.)

57 A képviselő beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-10-22-INT-2017003064128_SV.html (letöltés dátuma: 2026. július 1.)

importjára megy, egy olyan korona, amely az európai földön zajló háború finanszírozására kerül. De most ennek vége! Éljen Ukrajna! Éljen Európa!”⁵⁸

A finn képviselők szintén aktívak voltak az általunk vizsgált témákban és parlamenti napokon. A finn képviselők közül (négyen vannak összesen az EPP-ben) két képviselőt emelek ki. Mika Aaltola beszédeiben – a „mi témáinkban” a legtöbbet felszólaló képviselők közé tartozik – Ukrajna feltétlen támogatása mellett érvel – a fegyverek használatnak a korlátozása nélkül. Hangsúlyozza azt is – amit oly sokan a néppárti képviselők közül –, hogy Oroszország Ukrajna legyőzése után tovább fog haladni az EU-tagállamok irányában. Ez – a finn közelség is benne van – már most felkészülésre kényszerít bennünket – vallja a képviselő.⁵⁹

A legerősebb szavai talán a 2025. június 16-i beszédében hangzottak el: „Megígértük Ukrajnának, hogy gyorsított EU-folyamatot adunk, de ha közelebről megnézzük, betartjuk-e ezeket az ígéreteket? (...) Gondoljunk erre: Ukrajna Európa éléskamrája, Európa legharciasabb hadserege, egy tűzben kovácsolt nemzet! Szövetségesként való jelenlétük nagy ígéret lenne a kontinens biztonsága szempontjából! De csak blöffölünk? (...) Itt az ideje, hogy leszámoljunk az illúziókkal és szembe nézzünk az agresszorral!”⁶⁰

58 Jörgen Warborn 2025. december 16-i teljes beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-12-16-INT-2017051634256_SV.html (letöltés dátuma: 2026. július 1.)

59 A képviselő összes hozzászólását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/256810/MIKA_AALTOLA/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep (letöltés dátuma: 2026. július 1.)

60 A képviselő 2025. június 16-i teljes felszólalása itt olvasható – benne az agresszor Oroszország felelősségével kapcsolatban mondott történelmi párhuzamokkal: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-06-16-INT-2017029268470_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 19.) A finn képviselő többi beszéde is erőteljes, szókimondó, kimondottan karakteres. Érdeemes elolvasni őket! A 2025. szeptember 9-i beszédében például – egy volt orosz vezető megnyilatkozását követően – Finnország fenyegetettségéről, a mozgósítás szükségességéről, európai – történelmi – felelősségről szól stb.. A 2025. október 22-i beszédében pedig már arról szól, hogy meg kell akadályozni, hogy Oroszország utolsó, kétségbeesett cselekedetei átterjedjenek a határainkon. De – a többi skandináv képviselőhöz hasonlóan – ő is harcol – a finn képviselőtársához, Aura Salla képviselőhöz hasonlóan – az orosz árnyékflotta ellen vagy éppen az oroszok választásokba való manipulatív beavatkozásai ellen, és szól a lefoglalandó orosz vagyon Ukrajnának továbbításáról is. A szankciókkal kapcsolatban azok kijátszásáról szolt határozottan 2025. március 12-én („az energiafüggőségünk táplálja ezt az agressziót”). A bennünket érdeklő témákban a legtöbbet felszólaló képviselő. Terjedelmi okok miatt azonban csak a fentieket említettem meg.

Jól érzékeli azt is a finn képviselő, hogy az Európai Unió elveszítette az USA támogatását. „Már nem számíthatunk az óceánon túli segítségre. A kérdés az, hogy engedjük-e, hogy a nagyhatalmak asztalának bábjai legyünk, vagy egy szabad, erős és hajthatatlan Európát építünk? A döntést most kell meghozni.”⁶¹

A finn képviselők közül Pekka Toveri munkásságát érdemes még kiemelni. Témáinkban szintén aktív. 2024. október 22-i⁶² beszédében a következőket mondta az Ukrajnának nyújtott anyagi segítség elfogadásakor: „Ez a kölcsön segíti Ukrajna, a civil társadalom és a civil közigazgatás működésének fenntartását, valamint segíti Ukrajnát abban, hogy harcoljon a szabadságáért, egész Európa demokráciájáért és szabadságáért. Ez jó, fontos kezdet, de nem elég! Készen kell állnunk arra, hogy ennél többet tegyünk! (...) Az is helyénvaló, hogy orosz „lefagyasztott” vagyontárgyakat használunk Ukrajna támogatására az orosz bűnözők ellen.” A „szokásos” néppárti érvrendszer és hozzáállás. 2024. november 26-án még erőteljesebb szavakat használ a finn képviselő: „És most Oroszország nemcsak észak-koreai tüzéséget, lőszereket és ballisztikus rakétákat hozott Európába, hanem észak-koreai katonai erőket is szállított Európába. Egy ázsiai nemzet most részt vesz az ukrán háborúban! Putyin ezt a háborút világháborúvá eszkalálta. És nem felejthetjük: ezt a háborút ő kezdte, nem mi. Nem tétlenkedhetünk! Megfelelő szankciókkal kell megbüntetnünk Oroszországot, és jobban, erőteljesebben kell támogatnunk Ukrajnát, hogy Ukrajna a saját feltételei szerint teremthessen békét, nem Putyin feltételei szerint. Ha nem tesszük meg, és hagyjuk a diktátort, néhány év múlva új háború lesz Európában. És igen, akkor a gyerekeink fognak harcolni abban a háborúban. A baloldali és jobboldali kollégáimnak mondom: három gyermekem van, és

61 A 2025. december 16-i beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-12-16-INT-2017051634286_FI.html (letöltés dátuma: 2026. június 19.)

62 Pekka Toveri 2024. október 22-i beszédéhez lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-10-22-INT-2017003100302_EN.html (letöltés dátuma 2026. június 19.) Pekka Toveri másfél tucat beszédben foglalkozik a bennünket érdeklő témákkal – volt vezérőrnagyként, a téma szakértőjeként. A fentiekben kettő beszédét emelem ki, de érdemes a többit is elolvasni. A témák, melyeket beszédeiben visszatérően érint: Ukrajna katonai támogatásának növelése, az Oroszország elleni szankciók szigorítása (különösen az árnyékflotta és az energiaszektor esetében), az európai védelem megerősítése az orosz fenyegetés miatt, az orosz háborús bűnök kivizsgálása és a felelősök elszámoltatása, felelősségre vonása. Visszatérő gondolat: akik diplomáciáról beszélnek, nem ismerik Oroszországot (Oroszország csak az erőt tiszteli, és most itt az ideje az erő alkalmazásának, a cselekvésnek.) A finn képviselő összes beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/256804/PEKKA_TOVERI/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep (letöltés dátuma: 2026. június 19.)

mindannyian a Finn Védelmi Erők tartalékos egységeiben vannak. Bár készek rá, de nem akarom, hogy háborúba menjenek! A legjobb módja a megelőzésnek, ha most megállítjuk Oroszországot azzal, hogy Putyint arra kényszerítik, hogy Ukrajna feltételei szerint tárgyaljon. Putyint nem fogják megállítani diplomáciával! Erőszakkal fogják megállítani. Higgyék el, mi finnek jobban ismerjük az oroszokat, mint a legtöbb európai! Slava Ukraini!”⁶³

A két dán néppárti képviselő közül Niels Flemming Hansen a benünket érdeklő témakörben nem aktív – inkább halászáttal, mezőgazdasággal, versenyképességgel stb. kapcsolatos kérdésekben szólalt fel a jelenlegi ciklusban. A másik dán EPP-s képviselő azonban aktív, a témáinkban karakteres. Henrik Dahl 2024. november 26-i felszólalásában a következőképpen fogalmazott: „Kedves Kollégák! 15 évvel a második világháború után születtem. De egészen több mint ezer nappal ezelőttig nem hittem, hogy egy nap észak-koreai katonák harcolnak Európában európaiak ellen. De ez a valóság 2024-ben! Mindenki számára világosnak kell lennie, hogy a Kreml nem haboz bármilyen eszközt bevetni Ukrajna legyőzésére. Ha Oroszország nyer, egész Európa nagyon bizonytalan jövő előtt áll. Ezért ki kell állnunk határozottan Ukrajna mellett, és biztosítanunk kell, hogy Oroszország elveszítse a háborút. Büszke vagyok arra, hogy az egyik olyan országból származom, amely a legerőteljesebben támogatta Ukrajnát, és arra biztatnám Európa többi részét, hogy minél előbb emelkedjenek Dánia szintjére! Ezek olyan fegyverek, amelyekre Ukrajnának szüksége van Oroszország és Észak-Korea legyőzéséhez – nem határozatokra vagy koccintásokra van szükség.”⁶⁴ Oroszország jelenti Európa legfontosabb biztonsági fenyegetését, Ukrajnát katonailag és pénzügyileg is támogatni kell. Henrik Dahl – sok néppárti képviselő meggyőződésével egyetértve – vallja, hogy Putyinnal szemben csak az „erőpolitika” lehet eredményes.

A balti államok közül elsőként Észtországot, illetve az észt néppárti képviselők felszólalásait érdemes megvizsgálunk. Észtországból jelenleg két európai parlamenti képviselő tartozik az Európai Néppárt (EPP) frakciójához: Riho Terras és Jüri Ratas.

Jüri Rata a 2024. november 26-i felszólalásában a következőképpen fogalmaz: „A háború itt van Európa udvarában. Választ kell adnunk arra a kérdésre,

63 A 2024. november 26-i beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006441151_EN.html (letöltés dátuma 2026. június 19.)

64 Henrik Dahl 2024. november 26-i beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006505562_DA.html (letöltés dátuma: 2026. június 19.)

hogy mi Moszkva következő lépése, a saját nézőpontukból! A kérdés nem az, hogy Oroszország a közeljövőben megtámad-e majd egy új országot, hanem az, hogy mikor. (...) A mai éjszakai támadás eredménye fényében Ukrajnának szüksége van a légvédelem megerősítésére! És végül: szüksége van arra, hogy az Európai Unió és a NATO tagja legyen.”⁶⁵

Riho Terras az egyik legaktívabb balti EPP-képviselő az „Ukrajna–Oroszország” témában (az észti képviselő korábban az észti haderő parancsnoka, tábornok volt, ezért rendszeresen és erőteljesen nyilatkozik meg a bennünket érdeklő témákban; az Európai Parlamentben a téma elismert szakértőjeként tekintenek rá). Négy beszédét emelem ki. A 2025. október 22-i beszédében az orosz energiaimport teljes leállítását és a szankciók kijátszását lehetővé tevő kiskapuk bezárását követeli. „Mondanom sem kell, hogy Európában nincs helye az orosz gáznak és olajnak. Nem szabad eltűnnünk, hogy az EU tagállamai fizetnek Oroszországnak ártatlan ukránok megöléséért!”⁶⁶ 2025. november 26-án az Európai Unió aktív szerepvállalását és Ukrajna további támogatását sürgette. 2026. február 10-i beszédében az orosz katonai fenyegetésről szól, és hangsúlyozza: „Elsődleges feladatunk, hogy befektessünk a védelembe és növeljük Európa katonai felkészültségét.”⁶⁷ 2026. március 10-én pedig az Európai Unió további bővítése mellett érvel.⁶⁸

Lettország esetében a jelenlegi ciklusban két néppárti képviselő van, Sandra Kalniete és Inese Vaidere. Témánk szempontjából Sandra Kalniete az egyik legfontosabb balti néppárti EP-képviselő. Rendszeres felszólaló Ukrajna támogatása érdekében. Elítéli az orosz agressziót, követeli az Oroszország elleni szankciókat, valamint a háborús bűnösök felelősségre vonását.⁶⁹ Több mint 20 beszédben, felszólalásban foglalkozik a háborús agresszorral, Ukrajna elsen-

65 Jüri Rata 2024. november 26-i teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006505560_ET.html (letöltés dátuma: 2026. június 19.)

66 Riho Terras teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-10-22-INT-2017044788334_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

67 Riho Terras 2026. február 10-i felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-10-INT-2017061016168_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

68 Riho Terras plenáris felszólalásainak a teljes listáját lásd. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/204449/RIHO_TERRAS/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep

69 A lett függetlenségi mozgalom egyik ismert szereplőjeként – és korábbi külügyminiszterként – az Európai Unió egyik leghatározottabban Oroszország-kritikus politikusai közé tartozik.

vedett sérelmeivel, Ukrajna támogatásának szükségességével, az Oroszország elleni szankciókkal stb. Gyakran hangsúlyozza, hogy Oroszország imperialista politikája nemcsak Ukrajnát, hanem egész Európa biztonságát fenyegeti. Négy, illetve öt karakteres beszédrészlet a sok felszólalásból:

2024. szeptember 17-én a következőképpen fogalmazott a képviselőaszszony: „Minden nap vadászgépek és drónok emelkednek a levegőbe távoli orosz gyakorlóterekről. A Kreml Ukrajnába küldi őket, hogy megsemmisítsék az ott zajló energiainfrastruktúrát és megöljék a lakosságot. Tudjuk, hogy egy második tél vár meleg és fény nélkül az ukránokra, azonban nem teszünk eleget a drón- és rakétatámadások megakadályozására. Az ukránok kénytelenek a hátukra kötött kézzel harcolni, mert még mindig nem használhatják a szövetségesek által biztosított hosszú hatótávolságú lövedékeket repülőterek és bombázók megsemmisítésére, míg azok Oroszországban a földön tartózkodnak. Dühít az a tény, hogy a szövetséges országok vezetői az eskalációtól való félelemmel igazolják tilalmukat! (...) A habozásunk nem nyerő stratégia. A győzelem stratégiája a határozott és bátor cselekvés! Ahogy a hősiess ukrán nép cselekszik.”⁷⁰

2024. október 22-én a következő erőteljes követelést hangoztatja: „Oroszországot felelősségre kell vonni! Oroszországnak közvetlenül meg kell fizetnie az Ukrajna elleni agresszióért és az Ukrajna ellen elkövetett bűneiért. A mai szavazás az ukrán hitelről kulcsfontosságú, de Európának még többet kell tennie! A tagállamok vezetőinek el kell kobozniuk Oroszország befagyasztott vagyonát, és fel kell használniuk azokat Ukrajna katonai fegyverzetére és Ukrajna újjáépítésére. Putyinnak szembe kell néznie tettei következményeivel!”⁷¹

Az elkövetett háborús bűnökkel kapcsolatban pedig ekként fogalmazott a volt külügyminiszter 2025 tavaszán: „Az ukránok ismerik a háborús bűnösök nevét, és a nemzetközi közösség kötelessége igazságszolgáltatás elé állítani az elkövetőket! Putyinnak és az embereinek tisztában kell lenniük azzal, hogy a háborús bűnöknek nincs elévülési ideje.”⁷² A 2025. szeptember 9-én elmondott

70 Sandra Kalniete 2024. szeptember 17-i teljes beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001175244_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

71 A képviselő 2024. október 22-i beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-10-22-INT-2017003064112_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

72 A 2025. április 1-jén elhangzott teljes felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-04-01-INT-2017020375885_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.) A szankciókkal kapcsolatban pedig a következőképpen fogalmaz a lett képviselő 2025. május 7-én: „A „béke erőszakkal” továbbra is az egyetlen

beszédének a legfontosabb mondata pedig így hangzik: „A béke egyetlen útja, ha tovább növeljük a nyomást az agresszorra és szigorítjuk az orosz szankciókat. (...) Mindenekelőtt biztosítani kell Ukrajna európai integrációjának maximális támogatását, meg kell kezdenünk az EU-s csatlakozás tárgyalásait. Dicsőség Ukrajnának!”⁷³

A lett képviselő legerőteljesebb felszólalása: „Ukrajna erős, és ezernégyszázhatvanegy napja nem adja fel! Ukrajna jelenleg Európa legerősebb hadseregével rendelkezik. Páratlan tapasztalattal. Innovációval és technológiával a csatatéren. És ami a legfontosabb, képes harcolni és megvédeni az országot, értékeinket és a szabadságunkat. Igen, az európaiak sokat tettek Ukrajna támogatásáért! Mivel az USA leállította a katonai segélyezést, most Ukrajna önvédelmét finanszírozzuk. Ugyanakkor a segélyünk még mindig aránytalan ahhoz, mennyit segítik nekünk Ukrajna! Ukrajna jelenleg az a pajzs, amely megvédi Európát és az emberiséget a harmadik világháborútól. Európa kötelessége és stratégiai érdeke is, hogy erősítse Ukrajna önvédelmét! Ukrajnát fel kell fegyverezni, biztosítani kell a szükséges fegyvereket a számukra, fel kell fegyverezni őket a légvédelmi rakétákkal és lőszerrel. Biztosítani kell Ukrajnának a képességet arra, hogy mélyen Oroszországba tudjon csapni, támadni. Továbbá: Ukrajna az Európai Unió tagjává válik, még akkor is, ha egy ország jelenleg akadályozza a tárgyalások megkezdését. Kreatívnak és politikailag bátornak kell lennünk! Ukrajna annyira fontos az európai biztonság szempontjából, hogy gyorsan be kell kerülnie az Európai Unióba! Fordított bővítési folyamatot kell alkalmaznunk, amely során a tárgyalási részek lezárásától függően egy ország jogai és kötelezettségei fokozatosan nőnek, amíg teljes jogú taggá nem válik. Dicsőség Ukrajnának!”⁷⁴

módja annak, hogy megállítsák a Kreml hadigépezetét, ezért új szankciókat kell elfogadni és alkalmazni az energiaexport és az árnyékflotta ellen. Szükséges, hogy minimalizáljuk a Kreml hozzáférését a legújabb technológiákhoz, és meg kell akadályozni a pénzügyi műveleteket Oroszország másodlagos bankhálózatan keresztül. Végre meg kell teremteni a politikai akaratot a befagyasztott orosz vagyontárgyak elkobzására.” Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024330937_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

73 A 2025. szeptember 9-én elhangzott beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037882559_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

74 A 2026. február 24-i teljes beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-24-INT-2017064086176_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 2.)

Inese Vaidere lett képviselő szintén támogatja Ukrajnát és az Oroszországgal szembeni szigorú uniós politikát, de plenáris felszólalásai ritkábbak, és inkább gazdasági, költségvetési és pénzügyi kérdésekben aktív.⁷⁵

A jelenlegi ciklusban három néppárti képviselő van Litvániából az Európai Parlamentben: Rasa Juknevičienė, Paulius Saudargas és Liudas Mažylis (2024 decemberétől, miután Andrius Kubilius európai biztos lett).

Rasa Juknevičienė az egyik legaktívabb EPP-képviselő Ukrajna és Oroszország ügyében. Rendszeresen felszólal Ukrajna katonai támogatásának növelése érdekében, hangoztatja „Oroszország legyőzésének szükségességét”, fellép az orosz árnyékflotta ellen és általában Európa védelmi képességeinek a megerősítése érdekében. Véleménye szerint a szankciók a leghatékonyabb eszközt jelentik Oroszország háborús képességeinek a gyengítésére. A beszédei közül – elsősorban területi okok miatt – csak kettőt emelek ki. A 2025. szeptember 9-i beszédében a következőképpen érvelt: „Európának stratégiára van szüksége Ukrajnával összefüggésben, ha Trump háború befejezésére irányuló próbálkozása kudarcot vall. Szükségünk van egy európai tervre, amely vezet bennünket Ukrajnáért és segít megvívni a jövő harcát. A stratégiánk lényege Oroszország megfékezésének a segítése és Ukrajna integrálása egy páneurópai védelmi szövetségbe. Mit kell ma tennünk? Jelentősen nagyobb anyagi támogatást kell nyújtanunk Ukrajna védelmére. Ez a saját védelmünket is szolgáló pénz.”⁷⁶

A 2026. február 24-i beszédében pedig a következőképpen fogalmaz a litván képviselő asszony: „Meg tudjuk – és meg kell nyernünk – ezt a háborút az abszolút gonoszság ellen, amelynek a neve ruszkij mir. Oroszországot le kell győzni és meg kell büntetni, ahogy a nácikat is legyőzték és megbüntették. Slava Ukraini!”⁷⁷

75 2024. szeptember 17-i beszédében a következőt mondta: „Először is, Ukrajna számára azonnal engedélyezni kell a hosszú hatótávolságú fegyverek használatát Oroszországban katonai létesítmények támadására. A katonai ellátást fel kell gyorsítani, mert Oroszország csak az erőt ismeri fel. (...) Még szigorúbb szankciókat kell bevezetni Oroszország és Fehéroroszország ellen, valamint azokkal az országokkal szemben is, melyek segítenek Oroszországnak a szankciók megkerülésében, valamint katonai és pénzügyi támogatásban.” A teljes beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001182350_LV.html (letöltés dátuma: 2026. július 2.) A 2024. november 26-i beszéde pedig konkrét katonai támogatásra szólít fel.

76 Rasa Juknevičienė teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037840227_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 2.)

77 A litván képviselő teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-24-INT-2017064086182_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

Paulius Saudargas bár kevesebbszer szólal fel a plenáris üléseken, mint Juknevičienė, de ő is következetesen Ukrajna támogatását képviseli (szükséges katonai támogatás, EU-s csatlakozás kérdése).⁷⁸ Liudas Mažylis új képviselőként még nem tartozik a meghatározó, sok felszólalással „rendelkező” képviselők közé, de vannak a témáinkat érintő felszólalásai. Ezek közül egy: 2026. február 10-én a következőt mondta, nagyobb anyagi támogatást követelve Ukrajna számára: „Ha most nem tudunk több pénzt mozgósítani, holnap még többet fogunk fizetni – nemcsak pénzben, hanem az emberek életében és egész Európa biztonságának gyengülésében is.”⁷⁹

Franciaország, Németország és a Benelux-államok. Franciaországot öten képviselik a néppárti frakcióban. Ha a jelenlegi (2024–2029-es) európai parlamenti ciklus francia néppárti képviselőit nézzük, akkor François-Xavier Bellamy az, aki a leghangsúlyosabban szólal fel az ukrán-orosz háború, az európai védelempolitika és az Oroszország elleni szankciók ügyében – a frakció alelnökeként erre bőven van is lehetősége. 2025. szeptember 11-i beszédében ekként fogalmazott: „A gyengeség ma, ahogy a múltban is, a legbiztosabb út a háborúhoz. Sürgős, hogy Európa ma újra fegyverkezzen, hogy újjáépítsen egy olyan védelmi ipart, amely képes autonóm módon biztosítani a fegyveres erőinkre bízott erőforrásokat.”⁸⁰

Németország 31 néppárti képviselővel képviselteti magát az Európai Parlamentben. Közülük egyetlen képviselőt, Michael Gahler-t, illetve munkásságát emelem ki. Gahler hosszú ideje a kül- és biztonságpolitika egyik szakpolitikusa az EPP-ben. Rendszeresen felszólal Ukrajna mellett, támogatja a fegyverszállításokat és a szigorú szankciós politikát, és az EP külügyi témájú vitáinak állandó, visszatérő szereplője. 2025. február 11-i beszédében határozottan fogalmaz: „Készen állunk nagyobb felelősséget vállalni Ukrajna megfelelő biztonságának garantálásában, és előkészíteni az EU-tagságukat és a NATO-tagságukat.”⁸¹

78 A 2024. szeptember 17-i vita hevében a következőket mondta Paulius Saudargas: „Kedves Kollégám! Nem érti, hogy ha nem támogatjuk Ukrajnát, és Ukrajna veszít, akkor Putyin nem fog megállni? És talán a következő évben itt már arról fogunk beszélgetni, hogy hogyan segíthetünk Litvániának, Lettországnak, Észtországnak, Lengyelországnak, Finnországnak és Romániának. Mert Putyin nem állt meg! Ezt akarod?” Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001171893_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

79 A litván képviselő teljes hozzászólása itt olvasható: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-10-INT-2017061106885_LT.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

80 A képviselő teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-11-INT-2017038744218_FR.html (letöltés dátuma: 2026. május 29.) A védelmi kiadások növelése mellett érvel Christophe Gomart képviselő is.

81 A 2025. február 11-i teljes felszólalást lásd: Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/>

A három belga néppárti képviselő közül Wouter Beke felszólalásai érdekesek a számunkra. Rengeteg beszédben foglalkozik Ukrajnával, Oroszországgal és a szankciókkal. 2026. április 28-i beszédében a következőket mondja: „Minél tovább tart ez a háború, annál inkább kell Oroszországnak és Putyinnak felelnie a bűneikért. Először Justitia, aztán Clementia.”⁸² Ez az erkölcsi alapú érvelés gyakran visszatér.

A négy holland képviselő közül Ingeborg Ter Laak képviselőasszonyt, illetve munkásságát emelem ki. 2025. májusában a következőképpen fogalmazott a plenáris ülésen: „Nincs gyors út a békéhez Oroszországgal, de továbbra is dolgoznunk kell egy igazságos békemegállapodás érdekében Ukrajna számára. Ezt a célt nem adhatjuk fel! Ez a mi háborúnk. Támogatásunknak Ukrajna iránt folytatódnia kell, és Európát ellenállóvá kell tennünk Oroszország növekvő fenyegetéseivel szemben.”⁸³

Luxemburg esetében a két néppárti képviselő közül Isabel Wiseler-Lima politikust kell megemlítenünk. Számos felszólalása közül a 2025. október 22-i beszédét emelem ki: „Elnök úr! Az ukrán nép már három és fél éve harcol az orosz agresszor ellen. Ukrajna a túléléséért, szuverenitásáért, függetlenségéért harcol, de harcával véd minket, demokráciáinkat is. Nemcsak hálával tartozunk nekik, hanem minden segítséggel is, amire képesek vagyunk!”⁸⁴

A fenti országokat elhagyva zárásként Magyarország szomszédos országainak néppárti képviselőinek a felszólalásait és a kicsit távolabb lévő Bulgáriát, Csehországot, Írországot és Lengyelországot vizsgálom meg.

Az öt osztrák néppárti képviselő közül Lukas Mandl és Reinhold Lopatka felszólalásait emelem ki. Ők rendszeresen felszólalnak a bennünket érdeklő témákban.

Lukas Mandl 2025. május 7-i beszédében – talán a legfontosabb beszéde a bennünket érdeklő témákban – az elrabolt ukrán gyerekek hazatéréséről beszél és arról, hogy az ő hazatérésük biztosítása része kell, hogy legyen egy majdani béketervnek – az ukrán gyerekeknek joguk van a szabadsághoz és az ukrán identitásukhoz.⁸⁵

doceo/document/CRE-10-2025-02-11-INT-2017014782322_EN.html (letöltés dátuma: 2026. május 29.)

82 A teljes beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-04-28-INT-2017073877733_NL.html (letöltés dátuma: 2026. július 6.)

83 A képviselőasszony 2025. május 7-i teljes beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-05-07-INT-2017024372913_NL.html (letöltés dátuma: 2026. július 6.)

84 A teljes beszédet lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-10-22-INT-2017044765333_FR.html (letöltés dátuma: 2026. július 5.)

85 Lukas Mandl beszédét lásd: Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/>

Reinhold Lopatka öt felszólalásban érinti a témáinkat. Ezek közül kettőt emelek ki. Az orosz dezinformációs tevékenységet bírálva a következőt mondja az egyik hosszabb felszólalása végén: „Végso soron az igazság Ukrajna legero sebb szo vetsese! A félretájéko ztatás elleni küzdelem során megvédjük a demokráciát, az emberi jogokat és a nemzetközi, szabályalapú rend elveit.”⁸⁶ 2025. február 11-én pedig éles vitába keveredik az egyik osztrák kollégájával, Petra Stegerrel. A következőket mondja: „Kolléga Steger! Szégyellenie kellene a beszédét! Három év telt el azóta, hogy Oroszország brutális agressziós háborút indított Ukrajna ellen, milliókat özött el és mérhetetlen szenvedést okozott. Az ukrán nép szelleme töretlen maradt, figyelemre méltó ellenálló képességgel az orosz zsarnokság ellen. Ön és párttársai még mindig Oroszország hangja az Európai Parlamentben, de a nagy többség itt Ukrajnát támogatja, nem utolsósorban azért, mert ez a küzdelem egyben a demokráciáért, a szabadságért és a jogállamiságért való globális küzdelem is. Oroszország agressziója veszélyezteti az európai és nemzetközi stabilitást és biztonságot, ezért növelnünk kell támogatásunkat azzal, hogy növeljük a gazdasági segílyt Ukrajna helyreállításához és átalakításához. Ellen kell állnunk az orosz propagandának és a félretájéko ztatásnak!”⁸⁷ Teljes, egész beszéd, a néppárti érvelés lényege van benne.

Szlovákia esetében mindo ssze egy képviselő található az Európai Néppártban. Miriam Lexmann alapvetően más témákkal foglalkozik, de 2025. március 12-én hangsúlyosan beszélt az energiafüggőség tarthatatlanságáról. A következőket mondta: „Már 2014-ben – a Krím orosz annektálása után – megállapodtunk az energiaforrásaink diverzifikálásában. Ezt egyfajta lépésként tekintettünk a gazdasági és biztonsági érdekeink védelmére. Sajnos, Európa pont az ellenkezőjét tette annak, amiben megállapodott! Növeltük az orosz energiaforrásoktól való függőségünket. Még ma is, három évvel az Ukrajna elleni brutális agresszió kezdete után, amely naponta okoz emberi szenvedést és halált, hasonló forgatókönyvet látunk. Diverzifikációt követelünk, de már az elmúlt évben is növeltük az orosz LNG importját. Ez a kétszínűség gyengíti minket a legnagyobb geopolitikai kihívások idején.”⁸⁸

CRE-10-2025-05-07-INT-2017024481838_DE.html (letöltés dátuma 2026. július 3.)

86 Reinhold Lopatka 2024. december 17-i teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008917542_EN.html (letöltés dátuma 2026. július 4.)

87 Reinhold Lopatka 2025. február 11-én elmondott beszéde: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-02-11-INT-2017014847813_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.)

88 Miriam Lexmann teljes felszólalását lásd: Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/>

Romániából tíz képviselő csatlakozott a Néppárt frakciójához. A tíz képviselőből e helyen – témánkat is szem előtt tartva – csak egyet emelek ki, Siegfried Mureșan képviselőt és munkásságát. Siegfried Mureșan 2026. február 24-én – amelyben egyébként konkrét összegekről is beszélt – a következőképpen fogalmazott a felszólalásában: „Ukrajna népének ma és minden nap köszönetet kell mondanunk; köszönetet azért, hogy harcoltak a szabadságért, a demokráciáért, a biztonságukért, de a mi biztonságunkért is. Az ukrán nép harca Európát is biztonságban tartja! Minden éjjel, miközben békében alszunk otthonainkban, Ukrajnában milliók fagyoskodnak, bombázzák a házaikat, menedékhelyeken szállnak meg. A mindennapi valóságuk a túlélés! És nemcsak Ukrajnáért harcolnak, hanem értünk is. Európát biztonságban tartják! Ezt el kell mondani! Tehát a szolidaritás velük nemcsak erkölcsi kötelesség, hanem stratégiai szükséglet is a számunkra.”⁸⁹

Szlovéniát öt képviselő képviseli a néppárti frakcióban. Közülük Matej Tonin munkásságát emelem ki. Messze a legaktívabb képviselő – minden tekintetben. És az egyedüli, aki a szlovén képviselők közül hangsúlyosan foglalkozik a bennünket érdeklő témákkal. Két beszédét emelem ki röviden. 2025. szeptember 9-én a következő felszólalást mondta el – idézem a teljes felszólalást a szövegben foglaltak fontossága miatt: „Elnök Asszony! Kedves Bizottsági Képviselők! Kedves Kollégák! Úgy tűnik, arra várunk, hogy az ukrajnai háború magától véget érjen vagy, hogy Trump elnök vagy a pápa véget vessen neki. Nem történt meg! A háború akkor ér véget, amikor Putyin rájön arra, hogy nincs mit nyernie a csatatéren! Ez az oka annak, hogy rendíthetetlen a támogatásunk Ukrajna irányában! Ukrajna iránti támogatásunk a béke felé vezető út. A történelem világos leckét tanít: az agresszor nem saját akaratából áll meg; csak akkor áll meg, ha korlátokkal szembesül! Ennek a Háznak az egysége ma fontosabb, mint valaha! Európa erősebb, ha együtt állunk! A válságunknak egyértelműnek kell lennie. Putyin nem fog önszántából megállni. Csak együtt tudjuk megállítani!”⁹⁰

document/CRE-10-2025-03-12-INT-2017017989679_SK.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.)

89 Siegfried Mureșan 2026. február 26-i beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-24-INT-2017064086166_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.)

90 Matej Tonin 2025. szeptember 9-i beszédét lásd. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037882599_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.) Matej Tomin képviselőnél szintén szerepel a „ha ma nem támogatjuk Ukrajnát, Putyin holnap a mi ajtónkon kopog” gondolat. Lásd a képviselő 2025. május 7-i beszédét: Forrás: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/>

Horvátországot hatan képviselik az Európai Néppárt parlamenti frakciójában. Szinte mindegyikük felszólalt Ukrajna érdekében, kisebb-nagyobb aktivitással. A hat képviselő közül Davor Ivo Stier képviselőt emelem ki: a legaktívabb képviselő – és nemcsak a bennünket érdeklő témákban. Idézni csak a 2025. november 26-án elhangzott beszédéből idézek: „Elnök Asszony! Kedves Kollégák! A Bizottság elnöke ma azt mondta, hogy a nyomást az agresszorra kell helyezni, nem az áldozatra. Teljesen egyetértek ezzel, de a szavakról a tettekre mezejére kell lépünk! Ez többek között azt jelenti, hogy nemcsak a gáz, hanem az olaj importját is be kell tiltani! Ez a Parlament álláspontja, és ideje, hogy a Tanács is egyetértsen abban, hogy 2026 januárjától kezdve betiltják az orosz olaj minden importját. A Bizottság nagyon jól tudja, hogy minden műszaki feltétel megvan azok számára, akik még mindig olajat importálnak Oroszországból – például az Adriai-tengeri vezeték használatával. Meg tudják csinálni! Minden műszaki feltétel adva van. Ez csak politikai akarat kérdése!”⁹¹

Bulgáriát hatan képviselik az Európai Néppártból az Európai Parlamentben. Közülük Andrej Kovatchev és Radan Kanev képviselők felszólalásait tartom a legfontosabbnak.

Andrej Kovatchev a 2024. december 17-i vitanapon a következőt mondja – különösen is a mondat második fele lényeges a szempontunkból: „Mindannyian az igazságosságért és a békéért állunk ki Ukrajnában, és ez azt jelenti, hogy az ország területi integritását és szuverenitását vissza kell állítani.”⁹² 2025. október 21-én pedig a következőképpen érvel: „Ez a mechanizmus nem ko-bozná el az orosz vagyontárgyakat; ezeket arra fogja használni, hogy Moszkvát felelősségre vonja. Oroszország továbbra is tulajdonosa marad az eszközöknek, de csak akkor szerezheti vissza azokat, amikor teljesíti az Ukrajna elleni jóvátételi kötelezettségét. Most létfontosságú forrásokat biztosítunk Ukrajnának, miközben tiszteletben tartjuk a nemzetközi jogot – és ez a megoldás nem terhelné az európai nemzeti költségvetéseket sem. Ez a lépésünk azt mutatja, hogy Európa képes önállóan vezetni, cselekedni. Az Európai Unió minden

CRE-10-2025-05-07-INT-2017024372896_SL.html (letöltés dátuma 2026. július 4.)

91 Davor Ivo Stier 2025. november 26-án elhangzott beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-11-26-INT-2017049423185_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.) Sunčana Glavak a 2024. szeptember 17-i beszédében pedig arra szólít fel, hogy legyünk a történelem helyes oldalán, támogassuk Ukrajnát! Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001182359_HR.html (letöltés dátuma: 2026. július 3.)

92 Andrej Kovatchev 2024. december 17-i teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-12-17-INT-2017008917520_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 26.)

tagállamának erkölcsi kötelessége késedelem nélkül támogatni ezt a javaslatot! Most kell cselekednünk!”⁹³

Radan Kanev a 2024. november 26-i felszólalásában ekként fogalmaz: „...rendíthetetlenül folytatjuk Ukrajna támogatását és a zsarnokság elleni harcunkat.”⁹⁴

Csehországból Tomáš Zdechovský a nagyobb és erőteljesebb szerepvállalásra szólít fel, míg Luděk Niedermayer az orosz vagyon befagyasztását és annak felhasználását követeli.⁹⁵

A távoli Írországból egyetlen mondat csak. Seán Kelly messze a legaktívabb képviselő az ír néppárti képviselők között. Számos beszédében érinti az általunk fontosnak tekintett témákat. Csak egyetlen karakteres felszólalás 2024. szeptember 17-ről.⁹⁶ A rövid szövegrészlet: „addig állunk ki Ukrajna bátor népe mellett, ameddig az szükséges.”⁹⁷

Zárásként a nagy lélekszámú és komoly néppárti delegációval rendelkező Lengyelország. A huszonhárom néppárti képviselő közül öt-hat érdekes a számunkra. Közülük kettőt emelek ki.⁹⁸

93 Andrej Kovatchev 2025. október 21-i felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-10-21-INT-2017044533529_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 26.)

94 Radan Kanev 2024. november 26-i teljes felszólalását lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006505568_BG.html (letöltés dátuma: 2026. június 26.) Andrej Novakov egyik felszólalása érdekes még a számunkra: 2025. február 12-i beszédében a „Keleti Régió” (Finnországtól Bulgáriáig) támogatását követeli, mondván, hogy az orosz-ukrán konfliktus hatásai e területeket és az ott élőket jobban sújtják. A teljes felszólalást lásd: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-02-12-INT-2017015128594_EN.html (letöltés dátuma: 2026. július 4.)

95 A vonatkozó két fontos felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-11-26-INT-2017006505566_CS.html és https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-12-17-INT-2017052377156_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 26.)

96 Seán Kelly összes felszólalásainak a listája: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/96668/SEAN_KELLY/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep (letöltés dátuma 2026. június 26.)

97 A teljes felszólalás itt olvasható: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2024-09-17-INT-2017001175342_EN.html (letöltés dátuma: 2026. június 26.)

98 A lengyel néppárti képviselők visszatérő témái: az orosz agresszió elítélése, Ukrajna katonai támogatásának szükségessége, a szankciók szigorítása, a jogállamiság hangsúlyozása. Továbbá: Európa egységének a fontossága, Lengyelország biztonságának a kérdése, pénzügyi és költségvetési megfontolások, az európai értékek fontossága. Jelen tanulmányban két lengyel képviselő munkásságát emelem ki.

Michał Szczerba képviselő – témáink szempontjából a legaktívabb és legfontosabb képviselő – 2026. február 10-i beszédében a következőképpen fogalmaz: „Ma Ukrajna mellett állunk, a civil lakosság mellett, amelyet megfosztanak az áramtól, a hőtől és a víztől. Ezért örülök ezeknek az európai kezdeményezéseknek, európai szinten. Természetesen ez a hiteltámogatás nagyon szükséges a 2026-2027-es években, de szeretném felhívni az ülés figyelmét a tagállamainkban zajló kezdeményezésekre is. Először is, itt van a városom, Varsó. Másodszor, a kormányom és a Stratégiai Tartalékok Kormányzati Ügynöksége: szükséges berendezésekkel segítenek azért, hogy Kijev túlélje ezt a telet, de fantasztikus társadalmi akciók is vannak, mint például a „Lengyelországból származó meleget Kijevnek”, 10 millió zlotyt gyűjtöttek, itt említendő meg Rysia bíboros egyház kezdeményezése is. Ez egy nagyszerű humanitárius akció. (...) Arra is kérem Önöket, hogy támogassák az ehhez hasonló kezdeményezéseket a saját országaikban.”⁹⁹

A 2025. szeptember 9-i beszédében pedig a konkrét fegyverkezés fontosságáról szolt a lengyel képviselő: „Felkészültség és elrettentés. Ez nem lehetséges erős védelmi potenciál nélkül. Itt szükséges az együttműködés az ukrán dróniparral. Megkezdődnek az orosz-fehérorosz „Zapad 2025” manőverek. Állandó provokációkkal kell szembesülnünk. A „Safe Fund” magában foglalja egy légvédelmi rendszer kiépítését is, beleértve egy drónellenes rendszert is. Itt van lehetőség az együttműködésre Ukrajnával. Ebben a tekintetben mesteri szintet értünk el.”¹⁰⁰

Andrzej Halicki szintén aktív a bennünket érdeklő témákban. Beszédei közül csak egyet emelek ki. 2026. február 24-én a következőket mondta – négy évvel a háború megkezdése után:¹⁰¹ „Elnök Asszony! Ez a háború ma véget érhet, holnap is véget érhet. Csak egy parancs Putyintól, és ez a háború megszűnt. Ahogy ő provokálta egy paranccsal Ukrajna megszállását, Putyin véget is vethet

99 A teljes felszólalást lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-10-INT-2017061106877_PL.html (letöltés dátuma. 2026. július 5.)

100 A lengyel képviselő teljes felszólalását lásd: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2025-09-09-INT-2017037882547_PL.html (letöltés dátuma. 2026. július 5.) A képviselőnek számos fontos beszéde van. Ezekre a helyszűke miatt a továbbiakban hivatkozni nem tudok, de érdemes elolvasni a beszédeit, melyek foglalkoznak a gyerekek ellen elkövetett bűnökkel, finanszírozási kérdésekkel, emlékezetpolitikával és dezinformációval stb. A lengyel képviselő beszédeinek a teljes listáját lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/meps/en/257026/MICHAL_SZCZERBA/main-activities/plenary-speeches#detailedcardmep (letöltés dátuma: 2026. július 4.)

101 A fenti felszólalás akár összefoglalója is lehetne az eddig írtaknak, az összes néppárti képviselő össze felszólalásának.

neki. Mert ő az egyetlen, aki felelős ezért a drámáért, ezért a mészárlásért. Hány gyereknek kell még meghalnia, hány nő, hány civil értelmetlen halála – köztük oroszoké is –, mind halálra küldve? Oroszországnak a legmagasabb árat kell megfizetnie ezért a támadásért és agresszióért, hogy a jövőben ne gondoljon hasonló támadásokra. (...) Figyelmeztettünk Oroszországra, Putyinra, erre a birodalmi mentalitásra. Ezért kell ma következtetéseket levonnunk. Szükség van a szankciókra, teljes elszigetelésre, a bűnös büntetésére, de arra is, hogy megvédjük magunkat. A saját, erős határvédelem, a biztonságunk védelme – ez a közös Európa feladata ma! És mivel én vagyok az utolsó, aki felszólal ebben a vitában, úgy gondolom, hogy a többség nevében – mint az összes európai közösség képviselője az Európai Parlamentben – mondhatom: Ukrajna már nyert! Szabad lesz, demokratikus, európai. És Európának erősnek kell lennie! Nyerni fogunk. Meg fogjuk csinálni!”¹⁰²

5. Befejezés

Összefoglalva, fontos hangsúlyozni: az Európai Néppárt következetes támogatója Ukrajnának és erőteljes álláspontot képvisel az Oroszországgal szembeni szankciók kérdésében is. Abból a feltételezésből indulnak ki, hogy Oroszország legyőzhető – és az agresszornak engedni soha nem szabad. „Erővel békét teremteni” – ahogyan többen ezt szó szerint is megfogalmazzák a néppárti képviselők közül.

Ha a fenti beszédek teljes terjedelmükben elolvassuk, akkor abból a következő mintázat rajzolódik ki: Ukrajna nemcsak önmagát, hanem Európát is védi; Oroszország Ukrajna legyőzése után nem állna meg (különösen hangsúlyos ez a meggyőződés a finn, a svéd és a balti képviselőknél). Továbbá: a békét erővel kell elérni – és nem engedményekkel; a szankciók helyesek, de nem elég erősek (ez különösen a spanyol, a svéd, az olasz és a balti képviselők álláspontja). Végül: Európának önálló katonai erővé kell válnia; meg kell nyitni az EU-s csatlakozás lehetőségét az ukránok számára; a befagyasztott

102 Andrzej Halicki 2026. február 24-i beszédét lásd: Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CRE-10-2026-02-24-INT-2017064086186_PL.html (letöltés dátuma: 2026. július 5.) Még néhány lengyel képviselő, akiknek a plenáris üléseken elhangzott beszédeit érdemes elolvasni: Dariusz Joński, Krzysztof Brejza, Janusz Lewandowski, Kamila Gasiuk-Pihowicz és Bartosz Arłukowicz. A tanulmány megírása során néhány esetben történt változás a különböző országokban a néppárti képviselők listájában (Európai Bizottság megalakulása vagy éppen a nemzeti választások következtében történt változások), ezekkel külön azonban nem foglalkoztam – csak a magyar esetet említettem.

orosz vagyont fel kell használni Ukrajna megsegítésére; Ukrajna támogatása erkölcsi kötelesség is; fel kell lépni az orosz dezinformáció ellen. Ezekre az érvekre és gondolatokra épült a néppárti képviselőknek a gondolatvilága és a konkrét felszólalások tartalma mindezt jól tükrözi.^{103, 104}

103 Érdekes regionális különbségekkel: a balti államok és Finnország: a leghatározottabb hangnem jellemző rájuk, számukra Oroszország közvetlen fenyegetésként jelenik meg, így az esetükben sok szó esik katonai támogatásról, az elrettentésről és a háború esetleges tovaterjedéséről. Dél-Európa nagyobb hangsúlyt helyez a stratégiára, az energiapolitikára és a szankciók hatékonyabb végrehajtására. Közép-Európa inkább az energiafüggőség, a közös védelem és az uniós egység kérdéseit hangsúlyozza. Továbbá: a jelenlegi tanulmány „párja” a Patrióták Európáért frakcióról szól, és a Polgári Szemlében fog megjelenni 2027 tavaszán. Ha a kettőt egybevetjük, akkor a legfontosabb tanulság: az Európai Néppárt felszólalásai elsősorban biztonságpolitikai és értékalapú narratívára épülnek (szabadság, demokrácia, jogállamiság, elrettentés, európai biztonság), míg a Patrióták Európáért felszólalásai inkább a gazdasági, szuverenitási, „pragmatikus” narratívát követik: energiaárak, versenyképesség, infláció, költségvetési terhek, nemzeti döntési jogkörök és a béketárgyalások szükségessége. A két tábor között van egy lényegi különbség a mélyben: az Európai Néppárt véleménye szerint Oroszország legyőzhető.

104 A fenti lista nem tartalmazza a konkrét felszólalásokat, melyek alapján a tanulmány készült (a hivatkozott felszólalásokat lásd a lábjegyzetben). Azok a lábjegyzetben olvashatók, a konkrét elérhetőségekkel. A fenti lista „kiegészítő” – de felhasznált – irodalom, melyek a tanulmány megszületése szempontjából a tájékozódást segítették, és melyeket tavaly tavasszal, ősszel és télen olvastam olyan céllal, hogy a kérdésben a konkrét felszólalásokon túl erőteljesebb tájékozottságom legyen. Ezeket a forrásokat is használtam – főként a dolgozat első harmadában.

Sanctions adopted following Russia's military aggression against Ukraine. Forrás: https://finance.ec.europa.eu/eu-and-world/sanctions-restrictive-measures/sanctions-adopted-following-russias-military-aggression-against-ukraine_en (letöltés dátuma: folyamatos letöltés 2025 tavasza óta – a szankciók bővülését követve)

Az EU elfogadja az első szankciócsomagot Oroszország ellen az Ukrajna elleni illegális háborúja miatt. Szerző: Főigazgatóság a Pénzügyi Stabilitásért, Pénzügyi Szolgáltatásokért és Tőkepiaci Unióért. 2023. február 23. Forrás: https://finance.ec.europa.eu/news/eu-adopts-first-package-sanctions-against-russia-its-illegal-war-against-ukraine-2022-02-23_en?utm (letöltés dátuma: 2025. májusa, júniusa)

Greens/EFA. Debriefing of the February plenary session. Forrás: <https://www.greens-efa.eu/en/article/news/debriefing-of-the-february-2022-plenary-session?utm> Szerző: Greens/EFA EP-csoport, 2022. február 19-i megjelenés. (letöltés dátuma: 2025. júniusa) Lásd különösen is Sergey Lagodinsky szavait.

ECR Group co-sign European Parliament Group leaders' joint statement on Ukraine, but maintain single point of criticism. Forrás: https://ecrgroup.eu/article/ecr_group_co_sign_group_leaders_joint_statement_on_ukraine_but_maintain_sin?utm Szerző: ECR, 2022. február 16. (letöltés dátuma: 2025. júliusa)

A liberálisokhoz kapcsolódóan lásd a Renew Europe közleményét: „*Renew Europe calls for further sanctions against Putin's regime and genuine strategic autonomy*”, március 23,

2022. Stéphane Séjourné további szankciókat követel – köztük az energiafüggetlenség céljával. Forrás: <https://www.reneweuropiegroupp.eu/news/2022-03-23/renew-europe-calls-for-further-sanctions-against-putins-regime-and-genuine-strategic-autonomy?utm> (letöltés dátuma: 2025. július)

Strengthening the Regime of Sanctions against the Russian Federation. Emergency Resolution adopted by the EPP Political Assembly on 13-14 November 2023. Forrás: <https://www.epp.eu/papers/strengthening-the-regime-of-sanctions-against-the-russian-federation?utm> Szerző: EPP EP, megjelenés dátuma: 2023. novembere. (letöltés dátuma: 2025. július és augusztus)

euco: megállapodás született az eu részleges olajembargójáról forrás: <https://www.greens-efa.eu/en/article/press/euco-agreement-reached-on-eu-partial-oil-embargo-quote-from-philippe-lamberts-mep?utm> Szerző: Greens/EFA. 2022. 05. 31- sajtóközlemény. (Letöltés dátuma: 2025. augusztus)

News. Week Ahead: 4-8 April 2022. Forrás: https://ecrgroup.eu/article/week_ahead_4_8_april_2022?utm

Szerző: ECR Group. 2022. április 1-jei sajtóközlemény. (Letöltés dátuma: 2025. augusztus)

Russia's aggression against Ukraine: EU adopts sixth package of sanctions Forrás: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/06/03/russia-s-aggression-against-ukraine-eu-adopts-sixth-package-of-sanctions/?utm>

Szerző: Council of the EU. 2022. június 3-i megjelenés. (letöltés dátuma: 2025. augusztus)

Around 100 MEPs call for embargo on Russian gas, oil, and coal

Forrás: <https://agenceurope.eu/en/bulletin/article/12908/5?utm>

Kiadó, szerző: Agence Europe. 2022. március 11-i Bulletin. (letöltés dátuma: 2026. augusztus)

Ukraine: EU agrees to exclude key Russian banks from SWIFT. Forrás: https://enlargement.ec.europa.eu/news/ukraine-eu-agrees-exclude-key-russian-banks-swift-2022-03-02_en?utm Kiadó, szerző: European Commission. Aid, Development, Cooperation, Fundamental Rights. 2022. március 2-i megjelenés. (letöltés dátuma: 2025. szeptember)

European Parliament resolution of 1 March 2022 on the Russian aggression against Ukraine. Forrás: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2022-03-01_EN.html?utm Kiadó: Európai Parlament. 2022. március 3-i megjelenés. (letöltés dátuma: 2025. szeptember)

AZ UKRÁN KRÍZIS EURÓPAI ASPEKTUSAI

Absztrakt

Ukrajnában az 1991-es függetlenedés óta intenzív társadalmi-politikai vita folyik a preferált nemzetépítési folyamat irányáról. A Krím illegális annexióját és Donyeck és Luhanszk megyék orosz identitásúként azonosított részeinek 2014-es elszakadását követően úgy tűnik, hogy ez a vita az asszimilációs nyomást preferáló nemzetépítés javára dőlt el. A nemzeti kisebbségek társadalmi integrációjának kérdése azonban nemcsak Ukrajnán belül, hanem az ország remélt európai uniós integrációs folyamata tekintetében is kihívást jelent. Európának és az EU tagállamainak hosszú története van a nemzeti kisebbségekkel szembeni különféle politikák alkalmazásában, mégsem létezik és nem is várható a nemzeti kisebbségek jogainak diszkrimináció tilalmán túlmutató EU-jogi szabályozottsága. Mindazonáltal az integrációs folyamat bizonyos politikai és jogi nyomást gyakorol Ukrajnára annak érdekében, hogy a nemzeti kisebbségi jogok szintjét emelje. Ez a tanulmány a kérdés különböző aspektusait elemzi mind az európai, mind az ukrán stratégiák és elvárások bemutatásával, és arra a következtetésre jut, hogy mindkét fél részéről erőteljesebb és értékalapú megközelítésre van szükség mind Ukrajna belső stabilitásának, mind az Európai Unió hitelességének erősítése érdekében.

Kulcsszavak: Ukrajna, kisebbségvédelem, EU-bővítés, csoportjogok, kisebbségi jogok

Abstract

Ever since Ukraine became independent in 1991, there has been an intense socio-political debate about the course of the preferred nation-building process. Following the illegal annexation of Crimea and the secession of the strongly Russian-identified Donetsk and Luhansk regions in 2014, this debate seems to have been decided in favour of a nation-building that includes assimilation

1 habilitált egyetemi docens, (KRE ÁJK Nemzetközi Jogi Tanszék)

policies targeted against national minorities. The question of social integration of national minorities represents a challenge not only within Ukraine but also along the country's hoped European Union integration process. Europe and EU member states have a long history in applying various policies towards national minorities, yet neither exists nor is foreseeable of a regulation of national minority rights, reaching beyond the prohibition of discrimination, on EU level. Nevertheless, the integration process of Ukraine is putting some pressure, both political and legal on Ukraine to improve its legal framework in terms of national minority rights. This paper analysis the different aspects of this question by presenting both the European and the Ukrainian strategies and expectations, and concludes that a stronger and value-based approach from the two sides is desired to enhance both the internal stability of Ukraine and the credibility of the European Union.

Keywords: Ukraine, minority protection, European Union enlargement, collective rights, minority rights

Az európai kontinens egységtörekvései döntően a béke megteremtését célozták, de jelentős gazdasági aspektusai is lett a kérdésnek. A 20. század második felétől ez a gazdasági aspektus lett domináns, hiszen az EU területén belül eltűntek a háborús konfliktusok. Azok a fegyveres küzdelmek viszont, amelyek mégis megmaradtak vagy felszínre törtek, többször is a nemzetiségi kérdés rendezetlenségével függtek össze, elegendő csak az ETA-ra, a baszk terrrorszervezetre, Korzikára vagy Észak-Írországra gondolni. A szovjet rendszer összeomlása a nemzetiségi konfliktusok kiújulását eredményezte Közép- és Kelet-Európában, amelyre az akkor Európai Gazdasági Közösségekből Európai Unióvá váló entitásnak, illetve az Európa Tanácsnak és az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezletből (EBEÉ) Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezetté (EBESZ) egymást erősítve kellett választ adnia. A cél a konfliktusok elkerülése lett, amely a nemzetiségi jogok biztosításának regionális nemzetközi kötelezettséghétkénti megjelenését eredményezte – eltérő formákban bár és nem általános jelleggel. Ez hatalmas előrelépés volt a rendszer minden hibájával együtt a korábbi gyakorlathoz képest.

A nemzetiségi kihívások iránti figyelem azóta is megmaradt, hiszen valamenyny EU-hoz csatlakozni kívánó ország, így Ukrajna is, rendelkezik megoldandó feladatokkal e téren. Jelen írásban kifejezetten ebből a szemszögből, Ukrajna EU-csatlakozási perspektívájának oldaláról vizsgáljuk meg a nemzetiségi jogok különböző aspektusait a kelet-európai ország vonatkozásában. Először röviden,

de történelmi kontextusban áttekintjük az EU „kisebbségpolitikáját”, majd az EU bővítéspolitikáját. Ezt követi Ukrajna kisebbségjogi szabályozási környezetének ismertetése az elmúlt évtized változásaira koncentrálni. Itt különös hangsúlyt kap majd a területi autonómia kérdésköre, amely visszatérően megjelenő kihívás az állam számára. Az utolsó, összegző fejezet az EU-csatlakozás és a kisebbségjogi szabályozás ukrainai összefüggésének lehetőségeit vizsgálja. Az elemzés döntően leíró jellegű, szakirodalomra, illetve elsődleges forrásokra támaszkodva mutatja be a vizsgált részkérdéseket, igyekezve általánosabb érvényű következtetéseket levonni az összegző fejezetben.

1. Az EU „kisebbségpolitikája”

A mai nemzetközi kisebbségvédelmi rendszer egyértelműen európai gyökerű, még ha abban később jelentős kontinensen kívüli hatás is szerepet játszott. A középkorban és a kora újkorban a vallási közösségek védelme jelent meg először, egyrészt a vallásháborúk időszakában garantált jogok, másrészt a kapitulációs szerződések révén. Később a balkáni államok, így Görögország Bulgária vagy Románia függetlenségének elismerésekor nemzetközi elvárás lett a vallási kisebbségek – az előbbieken a muszlimok, az utóbbiban a zsidók – állampolgárságának és jogainak biztosítása.

Ahogy a kontinens középső részén egyre több állam nyert függetlenséget – előbb a Balkánon, majd az I. világháború után széthulló közép-európai hatalmak területén – úgy bővült a kisebbségvédelmi rendszer. Az első átfogóbb, rendszerbe illeszkedő megközelítés a Nemzetek Szövetsége időszakában alakult ki, de a védelem mind alanyaiban (államok), mind tárgyaiban (kisebbségek), mind érvényesíthetőségében (a végrehajtás kikényszeríthetetlenége) korlátozott volt.² Az egyébként is működésképtelennek bizonyult rendszert a II. világháború elsodorta, mindössze a tapasztalatok, illetve olyan hagyaték maradt az utókornak, mint például a Nemzetek Szövetsége közreműködésével kialakított álandi autonómia Finnországban.

A II. világháborút követően a figyelem középpontjába globálisan és Európában is az emberi jogok kerültek, a nemzetiségi kérdések pedig évtizedekre háttérbe szorultak az univerzális vagy regionális nemzetközi dokumentumokban. A változást az 1966-os *Polgári és Politikai Jogok* valamint *Gazdasági, Szociális és Kulturális Jogok Nemzetközi Egyezségokmányainak* közös 27. cikke jelezte,

2 A védelmi rendszer kapcsán ld. például BARANYAI Zoltán: *A kisebbségi jogok védelme*, Oriens Nemzetközi Könyvkiadó és Terjesztő Részvénytársaság, Budapest 1922, BALOGH Artúr: *Jogállam és kisebbség*, Kriterion Könyvkiadó, Bukarest-Kolozsvár 1997.

illetve az 1975-ös Helsinki Záróokmány.³ Az azóta eltelt évtizedekben globális és regionális kísérletek is voltak a nemzetiségi jogok kodifikálására, amelyek jellemzően akkor kaptak lendületet, amikor a nemzetközi közösség úgy érzékelte, hogy valahol konfliktus keletkezhet a kérdés rendezetlensége miatt.

Különösen fejlett szabályozás jött létre az 1990-es években Európában, amelynek szembesülnie kellett többek között a jugoszláviai háborúkkal, a Szovjetunió széthullásával, Csehszlovákia békés szétválásával, valamint például a külhoni magyar közösségek és az érintett területi államok közötti feszültségek felszínre törésével. Emiatt az 1990-es években a kontinens legtöbb államát átfogó Európa Tanács (ET) keretében két fontos egyezményt fogadtak el, a *Regionális és Nyelvi Chartát* (Nyelvi Charta) és a *Kisebbségvédelmi Keretegyezményt* (Keretegyezmény), amelyek célja a kisebbségvédelem nyelvekre, illetve személyekre koncentráló európai minimumának megteremtése volt. Ez a védelem, habár kiindulópontja a közép-európai stabilitás minimumainak megteremtése volt, a kontinens egészét célozta: a legelhúzódóbb konfliktusok éppen Európa nyugati részén voltak, elég csak ismételt az ETA Spanyolországgal szemben Baszkföld függetlenségéért vívott küzdelmére, a korzikai merényletekre vagy az évtizedekig tartó észak-írországi polgárháborús helyzetre utalni.

Az ET-ban folyó tevékenység mellett egyre konkrétabb formát kapott és egyre több államot fogott át az európai integráció is, amely már EGK-ként szembesült a kisebbségi kérdés fontosságával. Nem véletlen, hogy az EU jogrendje igyekezett reflektálni erre – példaként említhetők a spanyol és portugál EGK-csatlakozás jegyzőkönyvei, a már EU-ként a finn csatlakozáskor Åland-ra tekintettel adott derogációk, illetve az 1998-as nagypénteki megállapodás gyakorlatban ültetésének elősegítése.⁴ Ezek a közösségi belső szabályok a társadalmi béke előmozdítását, illetve – például tradicionális ipari tevékenység folytatása tekintetében – a speciális igényű helyi közösségek támogatását célozták és ehhez igyekeztek alakítani az EU-s politikákat. Közös jellemzőjük volt a területi alapú megközelítés, valamint, hogy nem új szabályokat alkottak, hanem minden tekintetben elfogadták a fennálló tagállami jogszabályi és társadalmi kereteket, és azokat emelték be a közösségi jog és intézményi működés keretei közé.

3 A kisebbségi jogvédelem fejlődésének kiváló áttekintését adja SZALAYNÉ SÁNDOR Erzsébet: *A kisebbségvédelem nemzetközi jogi intézményrendszere a 20. században*, MTA Kisebbségkutató Intézet–Gondolat Kiadói Kör, Budapest 2003.

4 Az Egyesült Királyság, Ausztria és Svédország csatlakozási jegyzőkönyveibe is kerültek kisebbségvédelmi rendelkezések. TOGGENBURG, Gabriel: Egy kényes kapcsolatrendszer: Az Európai Unió és a kisebbségi jogok, *Pro Minoritate* 2002/nyár, 15.

A kisebbségi kérdés az EGK, majd EU külkapcsolataiban is jelentkezett, így – elsősorban a tervezett közép-európai bővítés miatt – a *Koppenhágai kritériumok*,⁵ majd az *Európai Stabilitási Paktum*⁶ révén, illetve Horvátország, majd az eddigi legkomplexebb formájában Szerbia csatlakozási folyamata során. Az utóbbi országtól kisebbségi akcióterv elfogadását várta és annak végrehajtását kívánja meg az EU.⁷ Mellékszál, de kisebbségi vonatkozása miatt fontos hangsúlyozni, hogy az EU kifejezett kudarcként ítélte meg a 2004-es ciprusi szigetegyesítési népszavazás sikertelenségét, ami – Koszovó elismerése tekintetében – teherteret lesz Szerbiának a csatlakozási folyamat során. Az Annan-terv bukásából ugyanis az EU és a tagállamok jelentős része azt a következtetést vonta le, hogy a kisebbségi, illetve rendezetlen határokkal kapcsolatos problémák csak a csatlakozást megelőzően rendezhetők.

Ahogy a gazdasági együttműködés a Maastrichti Szerződést követően egyre inkább politikai közösséggé is alakult, úgy jelentek meg a kisebbségvédelmi kérdések áttételesen egyes szakpolitikákban, elsősorban az oktatás és kultúra területén.⁸ Az első generális jogalkotási eredmény a 2000/43/EK irányelv lett, reflektálva arra, hogy a diszkrimináció tilalma bekerült az 1997-es Amszterdami Szerződésbe.⁹ Hasonlóképpen fontos volt az Unió Alapvető Jogok Chartájának 2000. decemberi elfogadása, amelynek 21. § (1) bekezdése többek között a nemzeti kisebbséghez tartozás okán való megkülönböztetést tiltotta, miközben a 22. § hangsúlyozta, hogy az Unió tiszteletben tartja a kulturális, vallási és nyelvi sokféleséget. A Charta a Lisszaboni Szerződés (LSZ) részévé, így az EU

5 Az 1993-ban, a közép-európai államok EU-csatlakozási igényeire válaszként a csatlakozási tárgyalások megkezdésének feltételeként szabott kritériumrendszer, amely többek között a kisebbségi jogok garantálását is előírta a csatlakozásra törekvő államoknak. Az EU-s törekvés összekapcsolódott az ET hasonló elvárásaival, így a közép-európai államok jelentős részében – papíron – egyes nyugat-európai államokat meghaladó kisebbségi jogvédelmi szint jött létre. A fogalom kapcsán használt másik kifejezés a *koppenhágai dilemma*, ami épp arra vonatkozik, hogy ezeket az elvárásokat az EU-csatlakozást követően a tagállamokon már senki nem kéri számon, ami egyes államokban a jogvédelmi szint csökkentéséhez, másokban pedig a jogérvényesülés elmaradásához vezetett.

6 A Paktum kapcsán lásd BENOÎT–ROHMER, Florence: *The Minority Question in Europe: Towards a Coherent System of Protection for National Minorities*, Council of Europe Publishing, Strasbourg 1996, 30–36., GÁL Kinga: A kisebbségek nemzetközi védelme: az 1990-es évek jogi és politikai kerete, *Pro Minoritate* 2001/nyár, 138–139.

7 Az akcióterv magyarul elérhető <http://www.puma.vojvodina.gov.rs/dokumenti/Madjari/Jogszabalyok/kisebbségi%20cselekvési%20terv.pdf>

8 TOGGENBURG i.m., 22–26.

9 Az Amszterdami Szerződés a kisebbségvédelmet kivéve minden koppenhágai kritériumot az elsődleges jog részévé tett. Toggenburg: *Az Európai*, 29.

elsődleges jogának alkotóelemévé vált. A LSZ ezen felül a 2. és 3. cikkeiben is utal a kisebbségi jogokra és a sokszínűsége, anélkül azonban, hogy ahhoz kifejezett jogalkotást kapcsolt volna a későbbiekben.¹⁰ A kisebbségi kérdés bizonyos esetekben az uniós intézmények – elsősorban az Európai Parlament és a Régiók Bizottsága, de esetenként a Törvényszék és a Bíróság, illetve az Európai Bizottság – működésében is megjelenik, de összességében nem alakult ki egy diszkrimináció tilalmán túlmutató nemzetiségi jogokra vonatkozó szabályozás az EU szintjén, még ha erre időről-időre merül is fel igény.¹¹

Eddig tehát az EU kisebbségvédelmi politikájának alappillérei a szubszidiaritás és az emberi jogok védelme voltak, az intézmények pedig sokkal inkább a tanácsi normák alkalmazására összpontosítottak, mint új normák alkotására.¹² Felhívás egy átfogó kisebbségjogi szabályozásért már sokszor hangzott el – legutóbbi magyar vonatkozású kezdeményezések például a két kisebbségi vonatkozású európai polgári kezdeményezés –, de tényleges jogalkotásra eddig nem került sor, a nyitott koordinációs módszer (OMC) keretein belül sem, amely valamely uniós dokumentum alapján lehetővé tenné egyes tagállamok önkéntes alapú együttműködését egy jellemzően tagállami hatáskörbe eső területen.¹³

2. Az EU bővítéspolitikája

A vertikális és horizontális irányokban mélyülő integráció földrajzi szempontból is növekedett az elmúlt évtizedekben – a bővítéspolitika, a csatlakozásra váró országokkal folytatott, különböző stádiumokban levő csatlakozási tárgyalások

10 Az EUSZ és az Alapjogi Charta említett rendelkezései a fogalmi keret kimunkálatlansága miatt – tisztázatlan a különbség az EUSZ-ben szereplő „az uniós saját kulturális és nyelvi sokszínűsége” és a Chartában szereplő kulturális, vallási és nyelvi sokszínűség között – nem jelentenek egyértelmű jogi alapot, habár jelentőségük vitathatatlan. JUHÁSZ Hajnalka: A nyelvi jogok helyzete az Európai Unióban: korlátok és lehetőségek, [http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20hatartalanitas%20\(2\).pdf](http://bgazrt.hu/_files/NPKI/oktatas/Tervesztes%20es%20hatartalanitas%20(2).pdf)

11 Ld. pl. MANZINGER Krisztián – VINCZE Loránt: Minority SafePack – Esély az EU-s kisebbségvédelemre? *Pro Minoritate* 2017/nyár, 9.

12 GÁL Kinga: A kisebbségek nemzetközi védelme: az 1990-es évek jogi és politikai kerete, *Pro Minoritate*, 2001/nyár, 138. Az állampolgárság kérdését ebben az írásban nem kívánjuk érinteni, habár elsősorban a honosítás révén annak is lehetnek kisebbségi aspektusai és uniós vonatkozásai. A kérdés kapcsán ld. GYENEY Laura: Kettős állampolgárság az Európai Unió erőterében, *IAS (Iustum Aequum Salutare)* 2013/2, 157–168. <http://ias.jak.ppke.hu/hir/ias/2013sz/11.pdf>

13 ÓDOR Bálint: A nemzetpolitikai érdekérvényesítés lehetőségei az EU-ban Lisszabon után, *Pro Minoritate* 2011/3, 15–16.

is ezt mutatják, habár egyre több szkeptikus vélemény hallható annak kapcsán, hogy van-e lehetőség további bővítésre.

A csatlakozási folyamat fontos részét képezik a cselekvési tervek, amelyek kiindulási alapját a partnerrel közösen meghatározott problémák köre adja. A cselekvési terveket az Európai Szomszédságpolitika (ESZP) célkitűzéseivel kell összhangba hozni, tartalmuk pedig döntően két területre terjed ki: a közös érdekek kérdésére, ahova a demokrácia, a pluralizmus, a piacgazdaság és a külpolitika területén történő együttműködés tartozik, illetve az EU integráció megvalósításának intézményi kérdéseire. A cselekvési terveket folyamatosan értékeli az Európai Bizottság, így a cselekvési tervek fontos szerepet töltenek be az országok közötti politikai és együttműködési súlypontok meghatározásában.¹⁴ A csatlakozás folyamatát számos ponton segíti az Európai Unió, Ukrajna a 2010-es évek elejétől vesz részt a csatlakozást elősegítő programokban.

A Keleti Partnerség 2008 májusában lengyel-svéd kezdeményezésre az ESZP keretein belül, annak továbbfejlesztéseként indult útjára. A Keleti Partnerségi Programban a partnerek integrálódnak az Unió gazdaságba, állampolgáraik könnyebben utazhatnak az Európai Unióba. Az együttműködés kiemelt területei a korrupció, a szervezett bűnözés és egyben az illegális migráció elleni fellépés, míg cél egy átfogó szabadkereskedelmi övezet kialakítása, amely az áruk, a szolgáltatások és a tőke szabadabb mozgását is magában foglalja.¹⁵ Ukrajna ennek az együttműködésnek is részese.

A politikai jellegű elvárások megfogalmazására az EU elődjének részéről az 1990-es évek elején, a vasfüggöny leomlását követően a belépés iránt érdeklődő közép-európai államok megjelenésével került sor. Az első a koppenhágai kritérium-rendszer volt, amely lényegileg öt pontban foglalta össze az elvárásokat: egyebek mellett a demokrácia és a piacgazdaság megeremtése, a jogbiztonság és az emberi jogok tisztelete, ideértve a nemzeti kisebbségekhez tartozó személyek jogait is.

A horvát EU-csatlakozás során a kisebbségi kérdés kiemelt fontosságúként jelent meg a tárgyalások során, majd Szerbiának már kisebbségi akciótervet kellett elkészítenie és az abban való előrehaladásról a Bizottságnak rendszeresen beszámolnia. Ukrajna esetében a kisebbségi kérdés szintén megjelent a csatlakozási tárgyalások során, de mindenképp visszalépésnek tekinthető a korábbiakhoz képest, hogy erre formálisan nem esik olyan hangsúly, mint Horvátország vagy Szerbia esetében. Mindazonáltal a Koppenhágában meg-

¹⁴ Az Európai Szomszédságpolitika <http://www.policy.hu/flora/euszomszed.htm>

¹⁵ GRIS Emese: Közös kül- és biztonságpolitika. 2004-2009, *Európai Tükör különszám 2009*, 266-279.

foglalmazottak Ukrajnával szemben is érvényesítettek; ennek kapcsán azonban rögzítendő az, hogy az elvárásrendszer – politikai okból – a belépést követően már nem érvényesített, így például Litvánia és Lettország is jelentősen rontotta a kisebbségjogi szabályozásai színvonalát az EU-csatlakozást követően.

Az európai uniós csatlakozási feltételek világosak, a koppenhágai kritériumok egyértelműek, és minden tagjelölt ország számára pontosan ugyanazok, akkor is, ha olyan országról van szó, amelyik éppen háborúban áll. A magyar Országgyűlés Európai Ügyek Bizottságának 2024. november 19-én ülésén Várhelyi Olivér, az Európai Bizottság szomszédságpolitikáért és bővítésért felelős akkori biztosa ennek kapcsán a következőket hangsúlyozta:

„Ami pedig a kisebbségi jogokat illeti: szerintem egyértelműek a követelmények, a tárgyalási keret és Ukrajna egyoldalú kötelezettségvállalása teljesen világossá teszi, hogy mik azok a csatlakozási feltételek a kisebbségi jogok tiszteletben tartása kapcsán, ami Ukrajnától elvárható. Az is egyértelmű, hogy nem elég itt a jogalkotásra gondoljunk, hiszen önmagában a bővítési folyamat nemcsak jogalkotásról szól, hanem jogérvényesítésről is szól. Tehát az is fontos, hogy ezek a szabályok hogyan lesznek utána végrehajtva. És az is rendkívül fontos, ez külön szerepel is a tárgyalási keretben, hogy ez egy inkluzív folyamat kell, hogy legyen, tehát magyarán a helyben honos kisebbségekkel együtt, közösen kell ezt a reformfolyamatot végrehajtani. Ha megnézi a bővítési jelentést, akkor mi azzal a feltételezéssel élünk, hogy ha minden feltétel teljesül, ami ennek a klaszternek a megnyitásához szükséges – hiszen vannak ennek feltételei, ha megnézi a tárgyalási keretet –, akkor ez 2025-ben bekövetkezhet. Tehát egyrészt a Tanácson, másrészt pedig Ukrajnán múlik.”¹⁶

3. Ukrajna kisebbségpolitikája

Ukrajna a mai Európa egyik legkomplexebb, jelenleg is zajló történelemmel rendelkező állama, amelynek társadalmát a múltból fakadóan súlyos törésvonalak szabdalják. Szomszédos ország, illetve a kárpátaljai magyarság révén viszonylag széles spektrumú szakirodalom elérhető Ukrajna vonatkozásában, amelyek segítenek átlátni és megérteni a keleti szláv államot a maga összetettségében.¹⁷

16 Jegyzőkönyv az Országgyűlés Európai Ügyek Bizottságának 2024. november 19-én, kedden, 10 óra 33 perckor az Országház Széll Kálmán termében (főemelet 64.) megtartott üléséről. <https://www.parlament.hu/documents/static/biz42/bizjkv42/EUB/2411191.pdf>

17 Kiváló összefoglalást ad erről az időszakról: FEDINEC Csilla–SZEREDA Viktória: *Ukrajna színeváltozása 1991–2008. Politikai, gazdasági, kulturális és nemzeti attitűdök*. Pozsony, Kalligram, 2009.

Az országban 2013 végén megindult társadalmi mozgalom, a Méltóság forradalma vagy Maidan téri forradalom a következő év februárjában elsöpörte az állam választott vezetését, amelynek helyére az átmeneti Jacenyuk-kormány lépett. Ez a kormány májusban államfőválasztást tartott, majd októberben lemondani kényszerült, azonban megváltozott összetételben végül visszatért a hatalomba a 2014. novemberi parlamenti választást követően. Az országot ezt követően belpolitikai instabilitás jellemzi, amely azonban nem jelentett akadályt a nemzetiségi jogok leépítésének folyamatában. Ezt a folyamatot többen elemezték az elmúlt években,¹⁸ így most csak áttekintő jelleggel kívánjuk ismertetni a vonatkozó jogalkotási fejleményeket.

Az ukrán nemzetépítés az átalakuló állam számára kiemelt jelentőségű kérdésnek mutatkozott már kezdetben is, amit jól érzékeltet, hogy Janukovics államfő 2014. február 22-i bukását követő első napon elsöpörő, 86%-os többséggel vonta vissza az ukrán törvényhozás (Verkhovna Rada) a 2012-es nyelvtörvényt. Ez a két évvel korábban elfogadott törvény egy 1989-es jogszabályt váltott fel és kimondta, hogy az ukrán mellett hivatalos státuszt élveznek azok a kisebbségi nyelvek is, amelynek beszélői a lakosság legalább 10%-át kiteszik valamely közigazgatási egységben – ennek megfelelően Kárpátalján például párhuzamos hivatalos nyelv lett volna a magyar, ha a törvényt gyakorlatba ültetik.

Az eltörlésről szóló 2014-es döntést követően a Krímben és a kelet-ukrajnai Donyeck és Luhanszk megyék orosz identitású részeiben a Kijevben és az

18 Ld. pl. MANZINGER Krisztián: Az új Ukrajna és a nemzetiségi kérdés. *Kisebbségvédelem*, 2023/1, 135–165; FEDINEC Csilla: *Kárpátalja magyarsága a második Majdan után*. In: DABIS Attila (szerk.): *Kisebbségi jogok érvényesülése a Kárpát-medencében 2017*. Budapest, Kisebbségi Jogvédő Intézet, 2017, 59–72; FIALA-BUTORA János: *The Controversy Over Ukraine's New Law on Education: Conflict Prevention and Minority Rights Protection as Divergent Objectives?* European Yearbook of Minority Issues Online, Leiden, Brill Nijhoff, 2020; MOLNÁR D. István: *Kárpátalja lakosságának területi eloszlása az újonnan kialakított közigazgatási rendszer tükrében*. In: MOLNÁR D. Erzsébet – MOLNÁR Ferenc (szerk.): *Társadalomtudományi tanulmányok. Beregszász-Ungvár, II. RF KMF – "RIK-U" Kft., 2021, 239–254; PATAKI István: A 2012-es ukrán nyelvtörvény és az új nyelvtörvény tervezeteinek összehasonlító elemzése*. In: DABIS Attila (szerk.): *Kisebbségi jogok érvényesülése a Kárpát-medencében 2017*. Budapest, Kisebbségi Jogvédő Intézet, 2017, 201–216; FEDINEC, Csilla – CSERNICKÓ, István: A 2017-es ukrain oktatási kerettörvény: a szöveg keletkezéstörténete és tartalma. *Regio*, 2017/3, 278–300; TÓTH, Mihály: Az anyanyelvhasználathoz való jog az Európai Unión kívül: az ukrainai példa. *Acta Humana*, 2016/3, 19–31; TÓTH, Mihály: Az ukrainai kisebbségek jogi helyzete: jogalkotás és joggyakorlat a kisebbségvédelmi elvárásokkal szemben. *Kisebbségvédelem*, 2022/2, 7–43.

ország nyugati és középső részében lezajló társadalmi folyamatokkal szembe helyezkedő mozgalmak erősödtek meg, aminek következménye egyrészt a Krím orosz megszállása, másrészt a délkelet-ukrajnai területek ukrán állami kontroll alóli kikerülése lett. Természetesen mindez nemcsak a nyelvtörvény eltörlésének következménye, hanem az ukrán törvényhozás rövidlátó döntése megfelelő érveket szolgáltatott az új Ukrajna nemzetiségek iránti türelmetlenségről azok számára, akik az ukrán állam aláadásában voltak érdekeltek.

A félelmek megalapozottságát a következő években az ukrán törvényhozás és az állami intézmények működése tovább erősítette, hiszen sorra fogadták el az asszimiláló nemzetállamépítést célzó törvényt módosításokat és új jogszabályokat: 2016 júniusában 35%-ra emelték az ukrán nyelvű dalok arányát a rádiókban és 60%-ra az ukrán nyelvű hírek és közérdekű tájékoztató közlemények arányát a televíziókban és rádiókban, majd 2017 májusában tovább, 75%-ra a televíziók ukrán nyelvi kvótáját.

2017. szeptember 5-én újraszabályozták a közoktatást (2145-VIII. sz. törvény), aminek értelmében nemcsak előírta a jogalkotó, hogy a közoktatást fokozatosan ukrán nyelvűvé kell tenni minden oktatási intézményben, hanem bevezették a nemzetiségek különböző kategóriákba sorolását is, szemben az ukrán alkotmány egyenlőséget deklaráló előírásaival. A törvény a tatár, karait és a krimcsák¹⁹ etnikumhoz tartozókat – arra hivatkozással, hogy nincs Ukrajnán kívüli anyaállamuk – őslakos néppé (корінні народи) nyilvánította, a többieket pedig a nemzeti kisebbség (національні меншини) kategóriába sorolta; ráadásul még ez utóbbin belül is két csoportot különböztetett meg: azokat, akiknek a nyelve az EU egyik hivatalos nyelve – például bolgár, magyar, román, szlovák – illetve akiknek nem – például orosz, fehérorosz.

Az érettségít megelőző közoktatásban az anyanyelvű oktatás jogát csak az őslakos népeknek biztosította, a nemzeti kisebbségek vonatkozásában a jog csak az 1-4. osztályig volt érvényben, illetve az EU valamely hivatalos nyelvét beszélők számára lehetővé tették az 5-12. osztályokban egy vagy több tantárgynak az anyanyelven történő oktatását. A törvény eredetileg 2023. szeptember 1-jén lépett volna hatályba, de azt 2023 júniusában 2024. szeptember 1-re tolták, miközben az ukrán fél azzal igyekezett – hamisan és kevés sikerrel – meggyőzni a nemzetiségeket, az anyaállamokat és a nemzetközi intézményeket, illetve közvéleményt, hogy a törvény nem korlátozza a kisebbségi jogokat, hanem az

19 A karaiták és a krimcsákok türk nyelvű, zsidó vallású etnikai csoportok, amelyeknek eredete, illetve a Krímbe településük körülményei és időpontja vitatott.

ukrán nyelvű oktatás erősítésével növeli a kisebbségekhez tartozók érvényesülési lehetőségeit az országban.²⁰ A törvény gyakorlatba ültetése végül elmaradt.

A következő lépés az ukrán nyelv állami nyelvként működésének támogatásáról szóló, 2019. április 25-i törvény (2704-VIII) elfogadása volt, amely kötelezővé tette az ukrán nyelv használatát a közélet több mint 30 szférájában, többek között az oktatásban, a kultúrában, a médiában és az egészségügyi intézményekben, jelentős részben egyberendezve és betetőzve ezzel az elmúlt évek szektorális szabályokba épített nyelvi rendelkezéseit. A törvény a végrehajtásának biztosítására létrehozta a 2022. július 16-tól bírságolási jogkörrel is rendelkező államnyelvvédelmi biztosi hivatalt, illetve az Állami Nyelvi Standardok Nemzeti Bizottságát, amely az ukrán nyelv standardjainak kidolgozására és jóváhagyására kapott megbízatást, egyértelműsítve, hogy a kisebbségi nyelvek mellett a szurzsik²¹ is az állami intézmények célkeresztjébe került.

Az országban élő nemzetiségek jogi megkülönböztetésének részletszabályait az Ukrajna őslakos népeiről szóló, 2021. július 1-jén elfogadott törvény is „tisztázni” igyekezett. A törvény nagyrészt az Egyesült Nemzetek Szervezetének az őslakos népek jogairól szóló 2007-es nyilatkozatát²² másolja, és például intézményes konzultációs jogokat, helynévhasználatot, a rájuk vonatkozó információk iskolai tantervbe illesztésére vonatkozó elkötelezettséget garantál az érintettek számára. A törvény kezdeményezettjei az elfogadáskor már hét éve orosz megszállás alatt álló Krím-félsziget „őslakos”, anyaállammal nem rendelkező népei, a tatárok, karaiták és krimcsákok, akiknek a lélekszáma a 2001-es – máig legutolsó – népszámláláskor 248.200, 1.196, illetve 406 fő volt. Az érintett közösségek vonatkozásában a törvény az államot az aszimilációtól való tartózkodásra kötelezte, ez volt az első ilyen jellegű előírás, ami akkor még nem jelent meg a nemzeti kisebbségek vonatkozásában. A jogszabály további súlyos problémája, hogy elsősorban deklaratív jellegű,

20 Ezzel kapcsolatosan ld. pl. Ukrajna oktatási törvénye 7. cikkelyének részletes magyarázata (2017. 09. 27.), Ukrajna Magyarországi Nagykövetsége, <https://hungary.mfa.gov.ua/hu/news/60062-detalyini-rozjasnennya-stosovno-st-7-zakonu-ukrajini-pro-osvitu>

21 A szurzsik olyan nem standardizált nyelvváltozatokat (szociolektusokat) jelent, amelyek elmoszák a standard ukrán és orosz nyelv közötti különbséget a két nyelv vegyítése révén. A szurzsikot az ukrainai társadalom egy része az ukrán nyelvet és identitást fenyegető jelentős veszélynek tekinti. BERSAND, Niklas: Surzhyk and National Identity in Ukrainian Nationalist Language Ideology. *Berliner Osteuropa Info*, 2001/17, 38–47.

22 United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples, https://www.un.org/development/desa/indigenouspeoples/wp-content/uploads/sites/19/2018/11/UNDRIP_E_web.pdf

nincs szabályozás a végrehajtásra vonatkozóan, és nincsenek garanciák arra sem, hogy az átruházott jogokat nem vonják vissza.²³

Az eddig felsorolt új jogszabályokat, illetve törvénymódosításokat jelentős nemzetközi kritika fogadta,²⁴ elsősorban az ukrainai kisebbségektől és anyaországaiktól – különösen Magyarországtól, de Romániától és esetenként Bulgáriától is – és a nemzetközi intézményektől – elsősorban a Velencei Bizottságtól,²⁵ az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosától,²⁶ az ENSZ ukrainai emberi jogi missziójától,²⁷ az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésétől,²⁸ de a nemzeti kisebbségek védelméről szóló keretegyezmény tanácsadó bizottságától,²⁹ sőt még egy esetben a NATO-tól is.³⁰

A nemzetiségi kérdés Ukrajna EU-csatlakozásában is szerepet játszik, a 2023. november 8-án publikált országjelentés is sürgette Ukrainát a Velencei Bizottság – de nem az ukrainai nemzetiségek – véleményének figyelembe vételével történő jogalkotásra,³¹ illetve 2024. március 4-én a fentieken túl

23 TÓTH (2022) i.m. 10–14.

24 Ezek részletesebb bemutatását ld. MANZINGER (2023): i.m., 146–150.

25 A Velencei Bizottság CDL-AD(2017)030 sz. véleménye Ukrajna 902/2017. sz. oktatási törvényéről. (2017. 12. 11.) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2017\)030-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2017)030-e). A Velencei Bizottság CDL-AD(2019)032 sz. véleménye az ukrán nyelv állami nyelvként való működésének támogatásáról szóló törvényről, (2019. 12. 9.) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2019\)032-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2019)032-e)

26 Az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának jelentése az ukrainai emberi jogok helyzetéről a 2017. augusztus 16–november 15. közötti időszakban (Office of the UNHCHR, Report on the human rights situation in Ukraine 16 August to 15 November 2017) (2017. 12. 12.) https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Countries/UA/UAReport20th_EN.pdf

27 Office of the UNHCR, Analytical Note on the Draft Law ‘On Ensuring the Functioning of Ukrainian as the State language’, (2019. 09. 05.) <https://ukraine.un.org/sites/default/files/2020-07/2019.09.11%20-%20Analytical%20Note%20-%20Language%20Law%20ENG.pdf>

28 Az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlésének 2189(2017). sz. határozata. (PACE Resolution 2189(2017) The New Ukrainian Law on Education: A Major Impediment to the Teaching of National Minorities’ Mother Tongues) (2017. 10. 12.) <http://assembly.coe.int/nw/xml/xref/xref-xml2html-en.asp?fileid=24218&-lang=en>

29 A Kisebbségvédelmi Keretegyezmény Szakértői Bizottságának ACFC/OP/IV(2017)002. sz. negyedik véleménye Ukraináról (ACFC Fourth Opinion on Ukraine) (2017. 03. 10.) <https://rm.coe.int/09000016807930cf>

30 Statement of the NATO-Ukraine Commission, Kyiv, (2019. 10 31.) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_170408.htm

31 Ukraine 2023 Report, SWD(2023) 699 final, 11. https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/document/download/bb61ea6d-dda6-4117-9347-a7191ecef3f_en?file-

Várhelyi Olivér szomszédság- és bővítéspolitikaért felelős biztos azt erősítette meg Maria Grapini román EP-képviselő ukrainai románok jogaival kapcsolatos kérdésére, hogy a csatlakozási tárgyalások során vizsgálják majd, hogy Ukrajna egyeztet-e a nemzeti kisebbségek képviselőivel, illetve rögzítette, hogy a Bizottság „megfelelő időben” jelentést fog készíteni a nemzetiségi jogok területén zajló reformok témakörében.³²

Jelentős részben ezekre a nemzetközi kritikákra reflektálva, illetve mert az elfogadás az EU-s csatlakozási tárgyalások megkezdésének egyik feltételeként lett meghatározva, került elfogadásra a 2022. december 13-án az Ukrajna nemzeti kisebbségeiről (közösségeiről) szóló 2827-IX. sz. – a továbbiakban nemzetiségi – törvény,³³ amely azonban nem reflektált kellő mértékben a megfogalmazott kritikákra. A törvény a korábbi nemzeti kisebbségek megfogalmazás helyett a nemzeti közösségek kifejezést használja 1. cikkében. Őket olyan nem ukrán nemzetiségű ukrán állampolgárként határozza meg, akik hagyományosan az állam nemzetközileg elismert határain belül élnek, közös etnikai, kulturális, történelmi, nyelvi vagy vallási jegyek kötik őket össze, és azokat közösségbe szerveződve kívánják megőrizni és fejleszteni. A probléma az új törvénnyel nem csak az volt – ahogy azt 2023. június 9-10-i véleménye 19. pontjában a Velencei Bizottság is hangsúlyozta³⁴ –, hogy nem orvosolta az oktatási és államnyelvtörvényben keletkeztetett korábbi problémákat,³⁵ hanem hogy az ukrán alkotmányban nem szereplő „közösségek” kifejezés bevezetése tovább csökkentette a szabályozási környezet átláthatóságát.³⁶ Ebben a jogszabályban – 3. cikk (2) bekezdés – történt meg az asszimiláció generális tilalmának rögzítése, ami garanciális védelmet teremtett a kisebbségi közösségek számára.

Érdekesség, hogy a jogszabály 2. cikk (2) bekezdése kifejezetten hangsúlyozza, hogy nemzetközi szerződésben biztosított kedvezőbb szabályok előnyt

name=SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

32 Answer given by Mr Várhelyi on behalf of the European Commission (2024. 03. 04.) Parliamentary question – E-003695/2023(ASW) https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/E-9-2023-003695-ASW_EN.html

33 A törvény 2023. július 1-jén lépett hatályba, felváltva ezzel az 1992-es nemzeti kisebbségekről szóló törvényt.

34 A Velencei Bizottság CDL-AD(2023)021 sz. véleménye nemzeti kisebbségekről (közösségekről) szóló törvényről, (2023. június 9–10.) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2023\)021-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2023)021-e)

35 A nemzetiségi törvény 10. cikk (1) bekezdése például „a meglévő jogi kereteken belül” biztosítja az anyanyelv használatának jogát, amelyet a Velencei Bizottság is elégtelennek tart. A vélemény 37–66. pontjai. A bizottság javaslatait a vélemény 79–80. pontjai tartalmazták.

36 A vélemény 20. és 25. pontjai.

élveznek a törvény rendelkezéseire képest – ez a kitétel szükségtelennek tűnik, hiszen a jog jellegéből is ez fakad, azonban az előírás hangsúlyozása dupla garanciát teremt arra, hogy akár bilaterális megállapodással nemzetközi intézmények vagy anyaállamok javítsanak az ukrain kisebbségek helyzetén. Némi megszorítást jelent azonban ebben a tekintetben a törvény 13. cikk (2) 9. pontja, amely megtiltja külföldi államok vonatkozásában az ukrain nemzetiiségek olyan felhasználását, amely az általuk lakott régiók autonóm területté szervezésére és Ukrajna dezintegrációjára irányulna.

A törvény nem váltotta be Kijev reményeit, így a Velencei Bizottság 2023. júniusi ajánlásaira hivatkozva 2023. augusztus 23-án az ukrán parlament módosította azt, amelyet azonban sem a kárpátaljai magyarság, sem a Velencei Bizottság nem talált megfelelőnek,³⁷ bár a kritikusok nem mindig ugyanazt kifogásolták. Így például a törvény 1. cikke a nemzetiség definíciójából törölte a „hagyományosan” jelzőt az állam területén élés feltétele elől, amit a Velencei Bizottság üdvözölt,³⁸ a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (KMKSZ) viszont arra hivatkozással helytelenített, hogy a törlés kiüresíti a nemzetiség fogalmát, illetve kizárja bármilyen kisebbségekhez köthető kollektív jog megvalósítását.³⁹ Érdekes rámutatni, hogy a módosítást követően, 2023. októberében közölt véleményének 44. pontjában a Velencei Bizottság továbbra is problémásnak nevezte az ukrán jogszabályi környezetet és az államnyelv-törvény, a közoktatási és a tömegtájékoztatási törvény ajánlásoknak megfelelő módosítását sürgette. A 2023. augusztusi törvényt kritizálta a FUEN,⁴⁰ de a varsói Keleti Tanulmányok Központja (OSW) is.⁴¹

Ezt követően 2023. december 8-án az ukrán törvényhozás másodszor is módosította a nemzetiiségekre vonatkozó jogi kereteket. A változtatások bizonyos előrelépést jelentettek, így például egyes oktatási nyelvi jogok visszaállításra kerültek, viszont az anyanyelvhasználat jogát csak a helyi szintű közigazgatás-

37 A Velencei Bizottság CDL-AD(2023)028-e sz. véleménye a nemzeti kisebbségekről (közösségekről) szóló törvénytervezetről, (2023. 10. 6–7.) [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2023\)028-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2023)028-e)

38 A vélemény 12. pontja.

39 A KMKSZ nyilatkozata a kisebbségi törvény második olvasatban elfogadott módosításával kapcsolatban (2023. 09. 28.) <https://kmksz.com.ua/2023/09/28/a-kmksz-nyilatkozata-a-kisebbségi-torveny-masodik-olvasatban-elfogadott-modositasaval-kapcsolatban/>

40 Az új ukrán kisebbségi törvény nem nyújt megfelelő megoldást a nemzeti kisebbségek kéréseire (2023. 11. 9.) <https://fuen.org/hu/article/FUEN-Az-uj-ukran-kisebbségi-toerveny-nem-nyujt-megfelelo-megoldast-a-nemzeti-kisebbségek-kereseire>

41 The changes that change nothing. Ukraine amends the Law on National Minorities (2023. 10. 02.) <https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2023-10-02/change-change-nothing-ukraine-amends-law-national-minorities>

ban állították vissza és ott is csak akkor, ha az adott közösség eléri a lakosság 10%-át és ha a visszaállításba a helyi önkormányzat többsége beleegyezik; így valójában nem biztosított a kisebbségben élők anyanyelvhasználati jogának érvényesülése, a szórványban élők, illetve a járási és megyei szintű adminisztrációban ügyeket intézők pedig továbbra is kizárólag államnyelven férhetnek hozzá a szolgáltatásokhoz. A módosításokat követően sem biztosított a nemzeti szimbólumok szabad használata, illetve a kisebbségi képviselőket szabályainak lefektetése sem történt meg.⁴² A következő vonatkozó jogi dokumentum 2024. február 9-én született meg, amikor az ukrán kormány határozattal szabályozta a kisebbségi nyelvek használatát. A határozat a hagyományos és kompaktan élő nemzetiségek nyelvhasználatát szabályozza egyebek között az állami és szociális intézmények előtt „úgy, hogy megtartja az ukrán államnyelv valamennyi előjogát”.⁴³ A határozat több ponton is problémás a Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség (a továbbiakban: KMKSZ) szerint. A kárpátaljai magyar szervezet február 28-i közleményében rámutatott, hogy az alkotmány 92. cikke szerint a kisebbségek jogait csak törvényi szintű jogszabályokban lehet szabályozni, így a kormányhatározat formailag nem felel meg az alkotmányos előírásoknak. A határozat továbbra is a kistérségi tanácsokra bízta – sőt az anyagi lehetőségeikhez köti – a helyi nyelvhasználat engedélyezését, ami semmiképpen nem tekinthető jogbiztonsági garanciának, és visszaélésekre ad lehetőséget.⁴⁴

Mindezek ellenére a 2024. október 30-án publikált országjelentésben az Európai Bizottság már egyrészt úgy ítélte meg, hogy Ukrajna a Velencei Bizottság minden kérésének eleget tett, másrészt üdvözölte a Nemzeti Kisebbségek Tanácsa május 31-i létrehozását, harmadrészt megállapította, hogy Magyarországgal továbbra is folynak a tárgyalások a kisebbségek jogvédelmének erősítéséről, negyedrészt pedig felhívta Ukrainát, hogy a jogalkalmazás a nemzetiségek

42 A KMKSZ nyilatkozata (2023. 12. 18.) <https://kmksz.com.ua/2023/12/18/a-karpataljai-magyar-kulturalis-szovetseg-nyilatkozata-3/>

43 Prime Minister: We are ensuring the right of national minorities to develop their languages while preserving all the privileges of Ukrainian as the state language (2024. 02. 09.) <https://www.kmu.gov.ua/en/news/premier-ministr-zabezpechuiemo-pravo-nat-smenshyny-na-rozvytok-svoiei-movy-ta-vodnochas-zberihaiemo-vsi-perevahy-ukrainskoi-movy-iak-derzhavnoi>

44 A KMKSZ Elnökségének nyilatkozata Az ukránai nemzeti kisebbségek nyelvhasználatának módszertanáról c. miniszteri kabineti határozattal kapcsolatban (2024. 02. 28.) <https://kmksz.com.ua/2024/02/28/a-kmksz-elnoksegenek-nyilatkozata-az-ukrajnai-nemzeti-kisebbssegek-nyelvhasznalatanak-modszertanarol-c-miniszteri-kabineti-hatarozattal-kapcsolatban/>

képviselőivel egyeztetett módon történjen.⁴⁵ Ez mutatja, hogy az országjelentést összeállító Bizottság részéről nincsen valódi szándék a nemzetiségi problémák kezelésének sürgetésére, ami visszalépésnek tekinthető az Ukrajnával szemben alkalmazott megközelítés, de a horvát⁴⁶ és a szerb csatlakozási⁴⁷ folyamat során – legalább színleg⁴⁸ – érvényesített kisebbségjogi célú fellépéshez képest is.

A fentiek alapján egyértelműen látszik, hogy a 2014-ben új lendületet vett nemzetállamépítésből az ukrán kormányzat továbbra sem enged, minden változtatás elsősorban a külföldi nyomás kezelésére szolgáló látszattmegoldás. A legutóbbi nemzetiségi jogokkal kapcsolatos szabályozások törvényi – illetve kormányhatározati – szinten rögzítik a jogbizonytalanságot azáltal, hogy a jogszabályokban biztosított nyelvi jogok érvényesülését helyi testületi döntésekhez kötik egy olyan országban, ahol sok régióban erős a kisebbségellenes légkör,⁴⁹ illetve nem biztosított a nyelvi jogok érvényesülésének anyagi háttere. Ez a félelem és a megfélemlítés légkörét erősíti. Hogy ez mennyire nem a véletlen műve, azt jól mutatja például a megszálló orosz erőkkkel szemben a frontvonalon fekvő Harkiv védelmét szervező Ihor Terekhov polgármester korábbi többszöri megbírságolása az orosz nyelv használata okán.⁵⁰

45 Ukraine 2024 Report, SWD(2024) 699 final, 7., 42–43. https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf

46 TÓTH Norbert: Horvátország EU-csatlakozási folyamatának hatása az állam kisebbségvédelmi tárgyú joganyagának fejlődésére – különös tekintettel a hatékony közéleti részvételhez való jog kérdésére. *Kisebbségi Szemle* 2016/1, 75–87.

47 NYILAS Mihály–MACKÓ Zsuzsanna: Szerbia akciótérve a nemzeti kisebbségek jogainak megvalósítására. *Kisebbségi Szemle* 2017/3, 109–132., VIZI Balázs: Az EU bővítéspolitikája és a kisebbségek védelme Szerbiában. In: Papp Tibor. (szerk.): *Az első száz év. A kisebbségi magyar identitás szervezeti és intézményi kontextusa a Vajdaságban*. Szabadka, Szerbia: Vajdasági Magyar Képző-, Kutató- és Kulturális Központ, 2021, 80–89.

48 Szerbiában évek óta húzódik a kisebbségi akciótérve elfogadása, amit a Bizottság a 2024. évi országjelentésében szóvá is tett. Serbia 2024 Report, 2024. október 30., SWD(2024) 695 final, 43., https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/3c8c2d7f-bff7-44eb-b868-414730cc5902_en?filename=Serbia%20Report%202024.pdf

49 A kárpátaljai magyarok vonatkozásában a 2014–2018-as időszak összefoglalóját ld. Magyarellenes megnyilvánulások Ukrajnában 2014–2018. Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség, é.n., h.n., https://kmksz.com.ua/wp-content/uploads/2023/04/brossura_a5_hu_new.pdf

50 The mayor of Kharkiv must pay a fine for using the Russian language (2022. 11. 24.) <https://babel.ua/en/news/87451-the-mayor-of-kharkiv-must-pay-a-fine-for-using-the-russian-language>, Ukraine fines Kharkiv mayor for using Russian language on social media posts (2023. 02. 23.) <https://www.firstpost.com/world/ukraine-fines-kharkiv-mayor-for-using-russian-language-on-social-media-posts-12196782.html>

4. A területi autonómia kérdésköre

Habár az európai kontinensen sokféle nemzetiségi ismérv szerint létrehozott autonómiamodellek léteznek,⁵¹ általános, kötelező érvényű szabályozás sem az Európa Tanács, sem az EU részéről nincs, és az állami szuverenitás alapelvéből kiindulva ebben változás nem is várható. A létrehozott autonómiamodellek minden esetben belső politikai kompromisszumok eredményei,⁵² nincs ez másként Ukrajna esetében sem.

A legutóbbi, 2001-es népszámlálás szerint Ukrajna nemzetközileg elismert határain belül vannak olyan területek, ahol a kisebbségek jelentékeny arányt tesznek ki, így orosz etnikumúak főként a Krímben (58,5%), valamint Luhanszk (39%), Donyeck (38,2%), Harkiv (25,6%), Zaporizzsja (24,7%), Odessza (20,7%) és Dnyipro (17,6%) megyékben éltek tömbökben, míg a bolgár, magyar és román többségű területek Odessza, Kárpátalja és Csernyivci megyékben voltak megtalálhatók.⁵³

Ukrajna területén teljesen más okból, de 1924-1940 között már létezett egy autonóm régió,⁵⁴ és mivel a szovjet rendszer kifejezetten preferálta a különböző nemzetiségeknek biztosított – egyre inkább névleges – területi autonómiákat, az 1991-es függetlenedés során néhány régió a kiterjedtebb önkormányzatiság, az Ukrajnán belüli különleges státusz iránti igényének adott hangot. Így az ország függetlenségéről szóló népszavazással párhuzamosan a Krím és Kárpátalja lakói szavaztak régiójuk Ukrajnán belüli különleges státuszáról; a Beregszászi járás többségében magyar nemzetiségű lakosai pedig a Kárpátalján belüli Magyar Autonóm Körzet létrehozásáról is. Később, de még az 1990-es évek elején Donyeckben, Luhanszkban, Dnyiproban és Odesszában is megjelentek autonomista mozgalmak.⁵⁵

51 Ezek kapcsán ld. pl. MANZINGER Krisztián–Törő Csaba: A területi elven innen és túl – A nemzetiségi öngazgatás alkalmazható mintái Európában. *Állam- és Jogtudomány* 2016/3, 90-107.

52 MANZINGER Krisztián: *A területi fókuszú kisebbségvédelem szükségessége és főbb ismérvei Európában*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 2019, 87-89.

53 Ukrajnában – és általában a posztszovjet térségben – a nyelv és az identitás sokszor elkülönül, vagyis például Ukrajnában sokkal többeknek orosz az anyanyelve, mint ahányan orosz nemzetiségűnek vallották magukat.

54 Ezzel kapcsolatosan ld. MANZINGER Krisztián: Az orosz báballamépítés mint geopolitikai eszköz. In: Wagner Péter–Miklósné Zakar Andrea (szerk.): *Válság és változás Kelet-Közép-Európában*. Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Budapest 2024, 21-25.

55 GOODE, J. Paul: *The Decline of Regionalism in Putin's Russia*. London–New York, Routledge, 2011, 139–140.

A kijevi parlament azonban a Krím kivételével – részben épp a Krím okozta feszültségek okán – figyelmen kívül hagyta ezeket a törekvéseket és népszavazásokat, sőt, az 1992-es nemzetiségi törvény tervezetéből a parlamenti elfogadás során az ország területi integritásának védelmére hivatkozva törölték azokat a cikkelyeket, amelyek a nemzetiségi közigazgatási egységek létrehozásának szabályait és működési rendjét tartalmazzák volna.⁵⁶

A Krím esetében viszont túl nagy volt a nyomás, Moszkvában el is hagytak olyan kijelentések, amely a terület Oroszországhoz való visszatérését szorgalmazták.⁵⁷ Hónapokig tartó ukrán-krími tárgyalások után végül 1992 júliusában megállapodás született, amely autonóm státuszt és különleges gazdasági státuszt biztosított a Krímnek, vagyis a terület vezetése elfogadta, hogy a félsziget Ukrajna része maradjon. 1994-ben mégis egy elszakadáspárti politikus került a terület élére, amit követően – az 1992-es krími alkotmány hatályon kívül helyezését és a fennálló határokat elismerő 1997-es orosz-ukrán barátsági szerződés megkötését követően – 1998-ban a második krími alkotmány rendezte a terület jogi helyzetét, egészen a 2014-es orosz annexióig.

Az orosz megszállás és az annexió utáni helyzetet az ukrán parlament a 2014. április 15-én elfogadott, az „*Az állampolgárok jogainak és szabadságainak biztosításáról és az Ukrajna ideiglenesen megszállt területén fennálló jogi rendről*” szóló 1207-VII. számú törvénnyel szabályozta. E jogszabály rendelkezett a be- és kiutazás joga, a tulajdonjogok garanciái és általában a megszállás alatt álló területek ukrán állampolgárainak a jogai vonatkozásában, valamint szabályozta az ukrán állami szervek ottani működését. A törvény elfogadásának idején már a kelet-ukrajnai Donyeck és Luhanszk térségeiben is megrendült az ukrán államhatalom. Ezen a vidéken hagyományosan sokan utasították el az ukránosítást és támogatták Ukrajna föderalizálását, illetve az orosz második államnyelvként való bevezetését, továbbá Oroszország megítélése is kedvezőbb volt ott, mint Ukrajna más orosz nyelvű részein.⁵⁸ Az Oroszországból szervezett, de helyi támogatottságra épülő törekvések célja az Ukrajnától való elszakadás lett, ezt a 2014. május 11-én tartott, a nemzetközi közösség által el nem ismert függetlenségi népszavazásokkal kívánták nyilvánvalóvá tenni. 2014 augusztusában nem hivatalosan az orosz hadsereg is megjelent a régióban, és

56 Tóth István: *A peremvidék világbirodalma*. Méry Ratio, Kisebbségekért Pro Minoritate Alapítvány, 2013, 95–97.

57 Uo. 140.

58 The Views and Opinions of South-Eastern Regions of Ukraine: April 2014. *Kyiv International Institute of Sociology*. (2014. 04. 20.) <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=302&page=1&y=2014&m=4>

Oroszország megkezdte a két „népköztársaság” szakadár státuszának a katonai erővel történő megtámogatását, habár a kezdeti tervek ambiciózusabbak voltak a két népköztársaság létrehozásánál: egy *Novorosszija*⁵⁹-nak nevezett „ellen-Ukrajna” kialakítása Ukrajna keleti részein, amely végül megbukott a társadalmi támogatás hiánya miatt.⁶⁰

A 2014-es és 2015-ös, tűzszünetet célzó minszki tárgyalásokon Donyeck és Luhanszk akkori vezetői is részt vettek, azonban Ukrajna hangsúlyozta, hogy képviseletük semmi szín alatt sem jelenti elismerésüket.⁶¹ A 2014-es Minszk I. megállapodás 3. pontja alapján 2014. szeptember 16-án az ukrán parlament elfogadott egy törvényt „[a] *Donyeck és Luhanszki megyék különálló régióinak helyi önkormányzati rendjéről*”. Ez általánosságban találkozott a térség lakosságának akaratával, hiszen egy 2019-es felmérés szerint a szakadárak által ellenőrzött Donbasz lakosai inkább támogatták volna az autonómiával való visszatérést Ukrajnához, mint az Oroszországhoz tartozást – akár autonómiával, akár anélkül.⁶²

A 2014-es törvény úgy rendelkezett, hogy életbe lépésétől számított három évig a helyi önkormányzatok az ukrán parlament által meghatározott régiókban, városokban és községekben különleges jogrendben működnek, az ukrán jogszabályok korlátozottan, azaz a törvényben meghatározott sajátosságok figyelembevételével hajthatók végre. A törvény lehetővé tette a szeparatista hatóságok számára, hogy választásokat tartsanak, megválasszák az általuk használt nyelvet és végrehajtó hatalmat gyakoroljanak, valamint a helyi hatóságok jogot kaptak „népi milíciák” létrehozására is. A törvényt 2015 márciusában – a 2014. novemberi illegális választások és a Minszk II. aláírása után – úgy módosították,

59 Új-Oroszország. Hagyományosan történelmi fogalom, Ukrajna déli területeit foglalja magában, amelyek a 18. század végén kerültek orosz ellenőrzés alá. Mára politikai töltöttséget kapott, orosz részről egyfajta „ellen-Ukrajnaként” meghatározott államot kívántak ott létesíteni, de a koncepció kudarcot vallott, mert a jelentős részben ma is orosz nyelvű helyi lakosság identitás szempontjából nem oroszként definiálja magát, így nem támogatta az erre irányuló törekvéseket.

60 SHANDRA, Alya–SEELY, Robert: *The Surkov Leaks – The Inner Workings of Russia’s Hybrid War in Ukraine*. London, Royal United Services Institute (RUSI), 2019, 25–34.

61 Ez nem egyedi eset, például amikor az első karabahi háborút lezáró 1994. májusi fegyverszüneti egyezményt Azerbajdzsán és Örményország mellett Hegyi-Karabah képviselői is aláírták, azeri részről rögzítették, hogy Hegyi Karabah képviselőinek jelenléte semmiképp sem elismerés Baku részéről.

62 SASSE, Gwendolyn: Most people in separatist-held areas of Donbas prefer reintegration with Ukraine – new survey. *theconversation.com*, (2019. 10. 14.) <https://theconversation.com/most-people-in-separatist-held-areas-of-donbas-prefer-reintegration-with-ukraine-new-survey-124849>

hogy annak végrehajtását a terület feletti ukrán szuverenitás helyreállításának feltételéhez kötötték. Habár ez érthető rendelkezés volt, mégis Moszkva és a szakadárak ellenkezésével találkozott.⁶³ A törvény hatályát később folyamatosan meghosszabbították, utoljára 2021-ben, így az 2022. december 31-én, immár a nyílt orosz-ukrán háborúskodás idején, hatályát veszítette.

1991-ben Kárpátalján is megjelent az autonómia-igény, a térséghez hagyományosan kötődő ruszin etnikai tudathoz kapcsolódva a kárpátaljai lakosság az állami függetlenségről szóló népszavazással párhuzamos szavazáson egyértelművé tette Kárpátalja Ukrajnán belüli autonómiára vonatkozó szándékát. Ezt a kérést azonban a kijevei törvényhozók figyelmen kívül hagyták. A ruszinok történelmileg elkülönülnek a környező népektől,⁶⁴ erre apellált a területet 1939-1944 között ismét irányító Magyarország is, amely nagy energiát fektetett a ruszin identitás és írásbeliség megerősítésére.⁶⁵ Az 1945-ös Ukrán Szovjet Szocialista Köztársasághoz kerülés óta azonban a ruszin nyelv és identitás – leszámítva a 2012–2014 közötti időszakot – törvényileg tilalmazott, azt a hivatalos Ukrajna az ukrán nyelv és identitás regionális alegységeként kezeli.⁶⁶ Mára a ruszin politikai mozgalom döntően moszkvai befolyás alá került, ami erősen diszkreditálja a lakossági támogatást egyébként élvező regionális törekvéseket.⁶⁷

63 Ha elvonatkoztatunk a konkrét esettől – vagyis attól, hogy itt egyértelműen Moszkva instruíta a helyi történéseket –, akkor könnyen belátható, hogy egy hasonló helyzetben levő régió miért nem szívesen helyezi magát vissza egy olyan állam fennhatósága alá, amelyben nem bízik, még azt megelőzően, hogy valamilyen megfelelő – akár külső – garanciát kap arra, hogy a számára kilátásba helyezett jogszabályi keret valóban alkalmazásra kerül. Az álandi krízis megoldását annak idején épp egy ilyen nemzetközi, a Népszövetség által adott garancia tette lehetővé az 1920-as évek elején.

64 CALVI, Luca: *The Carpatho-Rusyn Particularity as a Model of Borderland Identity: Some Reflections for Going Beyond the Nations and Looking for Regions in Future Central Europe*. In: GEHL, Hans–CIUBOTĂ, Viorel: *Relații interetnice în zona de contact româno-maghiaro-ucraineană din secolul al XVIII-lea până în prezent*. Cluj Napoca, Editura Muzeului Sătmărean, 1999, 289–290.

65 A kérdés kapcsán ld. FEDINEC Csilla: *„A magyar szent koronához visszatért Kárpátalja” 1938-1944*. Budapest, Jaffa, 2015, 93–138.

66 Ezzel szemben ma Magyarországon, Romániában és Szlovákiában is elismert a ruszin az ukrántól eltérő kisebbségi identitásként és nyelvként. A modern ruszin nyelv kodifikációja sem Ukrajnában történt meg, hanem 1995-ben Szlovákiában, ahol szintén jelentős számú ruszin él. MAGOCSI, Paul Robert: *A new Slavic language is born. Revue des études slaves*, 1995/1, 238–240.

67 Гибридная война: этнический фактор русинов Закарпатья. Аналитика ИС, *Svetlovodsk.com.ua*, (2016. 04. 21.) https://svetlovodsk.com.ua/8964-sbu.html?fb_comment_id=849331198505739_849332888505570, Україна в лещатах російських спецслужб, *Radio Svoboda*, (2011. 12. 25.) <https://www.radiosvoboda.org/a/24433107.html>

1991-ben a kárpátaljai magyar közösség is szándékozott létrehozni egy olyan különleges státuszú régiót, ahol a magyarok alkotják a többséget. Ezt az elnökválasztási kampányban Leonyid Kravcsuk későbbi államfő meg is ígérte,⁶⁸ de a létrehozatalra nem került sor. Maga a közösség kicsi, 2022 előtt mintegy 130.000 főt számlált,⁶⁹ ez azonban a széleskörű autonómiával rendelkező belgiumi német nyelvű közösségnek kétszerese, az olaszországi Dél-Tirol német nyelvű közösségének majdnem a fele, és megegyezik például a szintén autonóm moldovai Gagauzia lakosságával. A 2001-es ukrainai népszámlálás szerint a Beregszászi járásban a magyarok 76 százalékos többséget alkottak, míg Ungváriban 33%-ot, a Nagyszőlősiiben 25%-ot, a Munkácsi járásban pedig 12 százalékot tettek ki. Ezek a magyarlakta területek egymással határosak voltak, vagyis a magyarság összefüggő területe négy különböző járásba volt elkülönítve. A közösség többször kérte a magyarok által lakott területeknek az egybeolvasztását egy Magyar Autonóm Körzet vagy Tiszamelléki járás keretében, továbbá szorgalmazták egy olyan választási körzet létrehozását is, ahol a magyar nemzetiségűek alkotják a többséget, ahogyan az 1997 és 2002 között létezett. Ezeket a kéréseket azonban az ukrán jogalkotó nem vette figyelembe, még a 2020-as közigazgatási reform során sem.

Ez utóbbi átalakítás az ukrán többségű Nagyszőlősi járást beolvasztotta a magyar többségű Beregszászi járásba, de abba két falu kivételével nem vonták be Ungvár és Munkácsi járás magyar többségű részeit. A 2001-es népszámlálási adatok alapján az új, megnagyobbodott Beregszászi járás ukrán többségű lett: 42,1 százalék a magyar és 52,8 százalék az ukrán nemzetiségűek aránya. A járások összevonása révén a magyarok aránya az Ungvári és a Munkácsi – szintén kibővített – járásokban is csökkent, 13,9, illetve 5,9 százalékra. A kárpátaljai 75 új hromada (kistérségi tanács, több települést magában foglaló közigazgatási egység) közül 64 ukrán, 10 magyar és 1 román többségű lett.⁷⁰

Az ukrainai románság jelentős részben az észak-bukovinai térségben (Csernyivci megye) él, ahol a 2003-as népszámlálás szerint – a románok és a moldávok együtt – 12,5%-ot tett ki. A megye a 11 járásból háromban abszolút többségben voltak, míg egy negyedikben közel 40%-os kisebbséget alkottak, a megyeszékhelyen azonban mindössze 6%-os arányt képviseltek. Itt a 2014-es eseményeket követően merült fel a területi autonómia igénye,

68 TÓTH (2013): i.m. 95.

69 TÁTRAI Patrik–MOLNÁR József–KOVÁLY Katalin–ERÖSS Ágnes: A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján. *Kisebbségi Szemle*, 2018/3, 7–31.

70 MOLNÁR (2021): i.m. 239–254.

amelyet a Bukovinai Románok Gyűlésének 2015. július 27-i csernyivci-i ülése az akkori társadalmi feszültségekkel, illetve a román nyelvet és kultúrát fenyegető veszélyekkel indokolta.⁷¹ Az autonóm státusz létrehozásának igényét 2016 júniusában újra megerősítették a „krími tatárok” – valójában a Krím – területi autonómiájának példáját említve, arra hivatkozva, hogy ez az intézkedés Ukrajna valamennyi kompakt tömbben élő nemzetisége számára jogi és politikai precedenst teremtett.⁷² A 2020-as közigazgatási átalakítás Észak-Bukovinában nem vette tekintetbe a románok igényeit: a Csernyivcitől délre fekvő kompakt román tömböt a megyében létrehozott három járásból kettőbe osztották be, hiába kérték, hogy egy egységbe kerüljenek.⁷³ Habár a magyar-ukrán kapcsolatoktól eltérően a román-ukrán kapcsolatokban az autonómia kérdése nem merült fel, de ukrán részről tartanak a ki nem mondott román szándékoktól.⁷⁴

5. Milyen hatásokat hozhat Ukrajna EU-tagsága nemzetiségi vonatkozásban?

Ukrajna történelmének rendkívül nehéz időszakát éli, a most zajló konfliktus lezárultát követően pedig egy hasonlóan nehéz regenerálódási periódus veszi majd kezdetét. Egyelőre bizonytalan, hogy milyen orientációval fog az állam rendelkezni és az is, hogy hol húzódnak majd azok a határok, amelyekben belül a kijevi hatalom tényleges szuverenitást tud majd gyakorolni – a nemzetközileg elismert határok kérdése ezen túlmenő nemzetközi jogi és általánosságban a nemzetközi együttélés és együttműködés alapvető szabályaival kapcsolatos problémákat vet majd fel.

Abban az esetben, ha Ukrajna az EU felé orientálódik a háború lezárultát követően is, akkor nagy jelentőséggel bír majd nemcsak az, hogy Kijev milyen módon szabályozza az állam területén élő nemzetiségek jogállását, hanem az

71 La Cernăuți a fost creată Adunarea românilor din Bucovina: „Pledăm pentru autonomia Bucovinei de Nord” (2015. 07. 29.) <https://adevarul.ro/stiri-externe/republica-moldova/la-cernauti-a-fost-creata-adunarea-romanilor-din-1640882.html>

72 Româniile din Ucraina solicită autonomie teritorială (2016. 06. 22.) <https://www.rador.ro/2016/06/22/romanii-din-ucraina-solicita-autonomie-teritoriala/>

73 Româniile nu vor mai fi majoritari în niciunul din nou înființatele raioane din Ucraina (2020. 07. 20.) <https://www.obiectivdesuceava.ro/local/romanii-nu-vor-mai-fi-majoritari-in-niciunul-din-nou-infiintatele-raioane-din-ucraina/> Drepturile romanilor din Ucraina pe traseu de coliziune cu reforma administrativa (2020. 07. 28.) <https://www.rumaniamilitary.ro/drepturile-romanilor-din-ucraina-pe-traseu-de-coliziune-cu-reforma-administrativa>

74 KHALAVKA, Taras: Romania's Influence on the Romanian Community of Ukraine. *Hungarian Journal of Minority Studies*, 2022/5, 79–80.

is, hogy az EU intézményei, különösképpen a Bizottság mennyire kívánja a kisebbségi jogok érvényesülésének kérdését a csatlakozási tárgyalások során érvényesíteni. A dolgok jelenlegi állása szerint mérsékelten, ami viszont konttraproduktív több okból is.

Egyrészt a nemzetiségi problémák nagyon sok esetben a nemzetközi viták alapjául vagy ürügyeként – mint az orosz-ukrán háború esetén – szolgálnak. Amennyiben az EU nem mutat készséget ennek a problémának az ukrán csatlakozási folyamatban való érvényesítésében, olyan helyzetbe manőverezheti magát, hogy az ország EU-tagságának megszerzését követően Oroszország megpróbálhatja geopolitikai céljait az ukrainai oroszokra hivatkozással érvényesíteni, ami a közösség egészének erejét csökkenti és egy olyan geopolitikai térbe tolja az EU-t, amelyben a legnagyobb valószínűséggel nem tudja majd az érdekeit hatékonyan érvényesíteni.

Másrészt, és egyáltalán nem mellékes módon, a nemzetiségi jogok helyzetének nem megnyugtató kezelése és annak az ukrán csatlakozási folyamat során nem megfelelő megjelenítése az EU belső stabilitását és külső hitelességét is rombolja. Természetesen látható az elmúlt évtizedek fejlődési folyamatait figyelembe véve, hogy az EU-tagállamok saját nemzeti érdekeiktől indítatva nem kívánják a nemzetiségi politika kérdését közösségi jogba emelni. Ez azonban egy rendkívül visszás helyzetet eredményez, amelyben a csatlakozásra váró országoknak egészen más kritériumoknak kell megfelelniük – már ma is – mint a már tagállamoknak. Ez, miközben az EU hitelessége szempontjából jelentős kihívást eredményez, rombolja a belső kohéziót is. Egyes balti államok nemzetiségi jogok tekintetében folytatott regresszív politikája és jogalkotása olyan precedenst teremtett, ami az EU egésze szempontjából is probléma, különösképpen azért, mert az EU intézményei nem léptek fel a jogcsökkentéssel szemben, míg más intézmények megtették azt.

Az ukrán EU-csatlakozás sok tekintetben egy bőséges problémahalmazt hozna a közösségbe, nincs ez másként a nemzetiségi jogok tekintetében sem. Egy posztkonfliktus-helyzetből érkező, a nacionalizmusban esetleg menedéket találó ukrán társadalom jelentős belső feszültségeket hordoz magában, amelyek kezelésére az EU intézményeinek sem eszközei – hiszen a nemzetiségi jogok nem részei az EU-jognak –, sem akarata nem lesz.

STRATÉGIAI SEMLEGESSÉG, MINT KÍNAI SZEREPFELFOGÁS AZ OROSZ-UKRÁN HÁBORÚS KONFLIKTUSBAN

Absztrakt

A tanulmány egy rövid áttekintés a Kínai Népköztársaság helyéről és szerepéről az orosz-ukrán háború kapcsán, amely egyben a stratégiai semlegesség példája is egy katonai konfliktusban. Kína bár fenntartotta és lehetőség szerint bővítette is gazdasági érdekeit a nemzetközi tér többi szereplője irányában, így a nyugati szankciók sújtotta Oroszország felé is, de ugyanakkor közvetlen katonai szerepvállalást nem tett. Noha a kínai külpolitikai doktrína elmozdult a nagyhatalmi szerep felé, amely aktív szerepet jelent a globális nemzetközi térben, de mindez nem jelent aktív katonai szerepet. Kína szempontjából a szuverenitás, területi integritás és be nem avatkozás fontos külpolitikai elvek maradtak, és ezért aktív szerepvállalása egy katonai konfliktusban kevésbé valószínű a jövőben is. Ezek az elvek visszaköszönnék részben a háború első évfordulóján kiadott 12 pontos béketervben, és általában a kínai külpolitikai megközelítésekben is.

Kulcsszavak: Orosz-ukrán háború, Kína, stratégiai semlegesség

Abstract

This study provides an overview of the People's Republic of China's position and role in relation to the Russia–Ukraine war, which serves as an example of strategic neutrality in a military conflict. While China has maintained and expanded its economic interests with other international actors – including Russia, which has been subject to Western sanctions – it has not taken any direct military action. While China's foreign policy doctrine has shifted towards a great-power role, which entails an active presence on the global stage, this

1 habilitált egyetemi docens, (KRE GESZK Gazdaság- és Vezetéstudományi Intézet)

does not imply an active military role. From China's perspective, sovereignty, territorial integrity and non-interference remain important foreign policy principles; therefore, its active involvement in a military conflict is unlikely in future. These principles are reflected in part in the 12-point peace plan issued on the first anniversary of the war, and more generally in Chinese foreign policy statements.

Keywords: Russia-Ukraine war, China, strategic neutrality

1. Bevezetés

A tanulmány célja, hogy viszonylag tömören áttekintést adjon a Kínai Népköztársaság (továbbiakban Kína) helyéről és szerepéről az orosz-ukrán háborús konfliktus kapcsán. Ehhez először röviden áttekintve a háború kitörését, majd ezt követően kerül bemutatásra általában a kínai külpolitikai irányvonal, amely alapvető kiindulópontként szolgálhat megérteni Kína szerepét és álláspontját a nemzetközi konfliktusokban. Mindezt azért is érdemes kiemelni, mivel az elmúlt másfél évtized a kínai állam nemzetközi szerepének is egyfajta újragondolásával járt, ahol a jelenlegi külpolitikai doktrína már nagyhatalomként határozza meg Kínát a globális térben.

A konkrét háborús konfliktusban előre bocsátható, hogy Kína következetesen a stratégiai semlegesség álláspontját képviseli, amely tiszteletben kívánja tartani a nemzetközi jogi normákat és az államok szuverenitását. Mindez annak a fényében is igaz, hogy Kína számára Oroszország több szempontból szövetséges országgént jelenhet meg nemzetközi együttműködésekben, és védelempolitikai szempontból különösen a Sanghaji Együttműködési Szervezet (Shanghai Cooperation Organisation, röviden SCO) említhető. Kína érdeke ugyanakkor a konfliktus mérséklődése, még akkor is, ha a nyugati médiatér alapvetően fenntartásokkal kezeli ezt a semleges álláspontot.

2. Az orosz-ukrán háború

A jelen tanulmány fókuszában az orosz-ukrán háború áll, a 2024-ben kezdődő katonai konfliktusnak ugyanakkor voltak előzményei a térségben. A tanulmány ezen belül a Kína szerepére koncentrál, ezért a katonai konfliktus történeti áttekintése itt csak tömören kerül bemutatásra, amelyben néhány fontos részlet kap helyet a háború előzményeiről és a kezdeti szakaszt is magában foglaló harci cselekményekről.

Az Ukrajna elleni 2014-es orosz támadás a Krím félsziget megszállását és annexióját eredményezte, majd pedig Kelet-Ukrajnában két szeparatista konfliktus jött létre, amelyek térben és intenzitásban is úgynevezett korlátozott háborúnak tekinthetők. A kelet-ukrajnai frontvonal 2015 nyári megmeregvedése óta nem volt érdemi területi változás, állóháború alakult ki. Mindeközben viszont a határ más szakaszain zavartalanul folytak az energiaszállítások, a kereskedelem, a munkavállalási célú migráció, és nem szakadtak meg a diplomáciai kapcsolatok sem.²

A fordulópontot az jelentette, amikor Oroszország 2022. február 21-én egyoldalúan elismerte a két kelet-ukrajnai szeparatista entitást, az úgynevezett Donyecki Népköztársaság és Luhanszki Népköztársaság függetlenségét. Majd Vlagyimir Putyin orosz elnök a magyar idő szerint 2022. február 24-én hajnali négykor sugárzott beszédében nyíltan hadat üzent Ukrajnának, és bejelentette, hogy az orosz támadás célja az ukrán hadsereg megsemmisítése és a kormányváltás kikényszerítése Kijevben. A villámháborús orosz elképzelések azonban nem teljesültek, már az első napokban is látszott, hogy az ukrán állam az orosz támadás ellenére nemcsak megőrizte működőképességét, hanem meglepő erejű ellenállásra volt képes. Ráadásul az Ukrajna iránti hűség és odaadás erősödése volt megfigyelhető még azokon a keleti és déli területeken is, amelyeket szokás volt Moszkva-barátnak tekinteni.³

A gyors orosz előrenyomulás 2022 nyarára elakadt, és az ukrán haderő vette át a kezdeményezést, amely 2022 őszére visszafoglalta a harkivi és herszoni területeket, majd nyugati támogatással nagyszabású ellentámadást indított Zaporizzsje térségében. Az ukrán ellentámadás azonban beletört az orosz védelembe, és katonailag egyfajta patthelyzet alakult ki. A háború felőrlő hadviseléssé alakult, vagyis innentől az lett a cél, hogy addig kell pusztítani az ellenfél haditechnikáját, gazdaságát és élőerejét, amíg az fizikailag vagy morálisan képtelenné válik a harc folytatására, mert egyszerűen elfogynak a tartalékjai.⁴ Tulajdonképpen egyfajta állóháború alakult ki, ahol lassan mozgó frontvonalak mellett mindkét fél igyekszik a másik hátországát is támadni.

2 RÁCZ András (2022): A világ nem lesz már ugyanolyan – az orosz-ukrán háború első tanulságai. *Válasz Online*, 2022.02.28. <https://www.valaszonline.hu/2022/02/28/oroszorszag-ukrajna-haboru-racz-andras-elemzes/#gsc.tab=0>

3 RÁCZ András (2022). i.m.

4 BENDARZSEVSZKIJ Anton (2026): „Felégetnek mindent, ami mozog” – Ukrajna sikerre vitte a felőrlő hadviselést, Oroszország nem találja az ellenszert. *Portfolio*, 2026.06.09. <https://www.portfolio.hu/global/20260609/felegetnek-mindent-ami-mozog-ukrajna-sikerre-vitte-a-felorlo-hadviselést-oroszország-nem-találja-az-ellenszert-841870>

3. Kínai külpolitikai doktrína

Amennyiben az orosz-ukrán háború kapcsán szeretnénk megérteni Kína helyét és szerepét, akkor elsőként a kínai külpolitikai fő irányvonalát, alapvetéseit is érdemes megvizsgálni. Kína a kétpólusú világrend után a doktrína szintjére emelte a konfliktuskerülést, amivel az ország fejlődéséhez kívánta biztosítani a békés és kooperatív külső környezetet. Ennek összegzése volt Deng Xiaoping 24 kínai írásjegyes külpolitikai megfogalmazása, amelyet a „képességek elrejtése” jellemezett. Ez a 2000-es években is érvényben maradt, noha Kína integrálódott Kelet-Ázsia és a világ gazdaságába és nemzetközi struktúrába, amely nyomán érdekei és kötelezettségei elvezettek külpolitikája fokozatos módosulásához. Igazi fordulat viszont Xi Jinping elnökségével következett be, főleg a Kínai Kommunista Párt (KKP) 2017. októberi 19. kongresszusa jelentett szakaszhatárt, amikor a külpolitikát a döntéshozatal csúcsszintjére emelték és az új külpolitika elemei már a nagyhatalmi irányt mutatták. Összességében ekkor kerül megfogalmazásra Kína globális nagyhatalmi doktrínája.⁵

2013-ban Xi Jinping személyesen hirdette meg az Övezet és Út (BRI, Új Selyemút, Egy övezet, egy út, Yidai yilu) kezdeményezést, amely az – Afrikával kiegészített – eurázsiai szuperkontinens nagy központjai közötti összeköttetések megteremtését célozta. A kezdeményezés a KKP alapszabályába is bekerült, tehát Kína alapvető külpolitikai programjaként kanonizálódott. Kína szakítva korábbi konfliktuskerülő külpolitikájával elkezdett gazdasági és katonai súlyának megfelelő globális nagyhatalomként viselkedni, érdekeit jóval határozottabban képviselni. Xi Jinping alatt vált fontos külpolitikai szlogenné az „emberiség sorsközössége” (renlei mingyun gongtongti, hivatalos nyugati nyelvű fordításokban „az emberiség közös jövőjének közössége”), ami Kína részvételi szándékát jelzi a globális kormányzásban. 2022-ben, már az ukrajnai háború kitörése után Xi Jinping meghirdette a „Globális Biztonsági Kezdeményezést”, amely a hagyományos katonai szövetségeken és blokkokon alapuló nemzetközi rendszer meghaladását tűzi ki célul. Mindezek a kezdeményezések elsősorban a fejlődő országoknak szólnak, és azt mutatják, hogy Kína már nyíltan a Nyugat dominálta világrend átalakítására, többpólusúvá tételére, az amerikai hegemonia megtörésére törekszik.⁶

5 KUSAI Sándor (2019): Kína megújult külpolitikájának néhány aspektusa közép-európai szemmel. *Magyar Tudomány*, 180(4), 558–566. <https://doi.org/10.1556/2065.180.2019.4.10>

6 SALÁT Gergely (2022): Xi Jinping kínai államelnök-pártfőtitkár első tíz éve II. Szakpolitikai intézkedések és külpolitikai fejlemények. KKI-elemzések, Külügyi és Külgazdasági Intézet. https://real.mtak.hu/153498/1/KE_2022_51_CN_szakpolintezkedesek_kulpolfejlemenyek_SG_1102.pdf

Míg korábbi kínai külpolitika inkább visszahúzódnak volt, 2022-re a katonai konfliktus kitörésekor a kínai külpolitikai doktrína már aktív szerepet szánt az országnak a globális történések alakításában. Ez pedig azt is eredményezte, hogy bár Kína megőrizte stratégiai semlegességét diplomáciai értelemben a konfliktus kapcsán, és továbbra sem kívánt más országok belügyeibe avatkozni, de a kínai külügy érdemben foglalkozott és foglalkozik az orosz-ukrán háború kérdésével.

4. Szervezeti beágyazottságok

A konfliktusban vállalt kínai semlegesség kérdése azért is releváns, mert biztonságpolitikai szempontból Kína és Oroszország tagja a Sanghaji Együttműködés Szervezetnek (SCO). Amely egy kormányközi szervezet, amit 2001-ben alapított Kína, Oroszország, Kazahsztán, Kirgizisztán, Tádzsikisztán és Üzbegisztán azzal a céllal, hogy előmozdítsa a tagállamai közötti együttműködést és békét, valamint elősegítse „egy új demokratikus, igazságos és racionális nemzetközi politikai és gazdasági rendet”. A szervezethez 2017-ben Indiát és Pakisztán, 2023-ban Irán, 2024-ben pedig Fehéroroszország is csatlakozott, így a tagállamok száma tízre emelkedett. Az SCO hivatalos nyelvei a kínai és az orosz, és egy kulcsfontosságú intézmény a kínai és orosz stratégiai törekvésekben, hogy egy többpólusú világrend jöhessen létre.⁷

Az SCO fő céljai közé tartozik a kölcsönös bizalom, barátság és jószomszédi viszony erősítése; a multilaterális interakciók elősegítése a régió békéjének, biztonságának és stabilitásának fenntartása és biztosítása érdekében; az új kihívások és fenyegetések közös kezelése és ezen kívül említhetők társadalmi, gazdasági és kulturális együttműködések is. A szervezet egyben kiemeli, hogy az együttműködés fontos alapja a szuverenitás, az államhatárok nem megkérdőjelezhetősége, a meg nem támadás, és így a belügyekbe való be nem avatkozás.⁸ Amelyből érdemes észrevenni, hogy a szervezeti célok között hangsúlyosan megjelenik a biztonságpolitikai együttműködés, amely ugyanakkor a védelemre korlátozódik. Az orosz katonai beavatkozás pedig ellentétes az SCO szervezeti célkitűzéseivel, ahogyan az a nemzetközi konfliktusokat kezelni szándékozik. Ezek a tényezők is magyarázhatják, hogy az SCO mint szervezet nem aktív részese az orosz-ukrán katonai konfliktusnak, és ennek mentén Kína sem vállalt közvetlen szerepet benne.

7 Britannica: Shanghai Cooperation Organization. <https://www.britannica.com/topic/Shanghai-Cooperation-Organization> (letöltve 2026.06.29)

8 The Shanghai Cooperation Organisation: About Shanghai Cooperation Organisation. <https://eng.sectsco.org/20170109/192193.html> (letöltve 2026.06.29.)

Az ENSZ Közgyűlésben Kína és Oroszország továbbra is többnyire egyetértésben szavaz, de a konvergencia aránya 2018 és 2024 között körülbelül 77 százalékról 67 százalékra csökkent. Ez a csökkenés elsősorban az egymással ellentétes szavazatok arányának növekedésének tudható be, és a tartózkodások is növekedtek. Például Kína öt esetben is az Ukrajnával kapcsolatos határozatoknál tartózkodott a 2022 és 2024 között. Például az Ukrajnáról szóló rendkívüli ülésről szóló határozattal kapcsolatban, amely Oroszország teljes körű invázióját követte. Az orosz és kínai ellenszavazat olyan határozatoknál esett egybe, amik főként az orosz megszállás alatt álló területeken az emberi jogokkal foglalkoztak.⁹ A tartózkodás indoklására jó példa a kínai ENSZ képviselő magyarázata 2025-ből, amikor a háború évfordulója alkalmából kiemelték, hogy a tárgyalásos rendezés szempontjából, elvárják a nemzetközi közösségtől, hogy kedvező légkört teremtsen a válság politikai megoldásának előmozdításához. Az orosz-ukrán konfliktusban az ENSZ BT esetén elvárásként jelenik meg a konstruktív szerep a tagállamok közötti békekonszenzus megteremtésében.¹⁰ Ebben a keretben a tartózkodás egyfajta semleges szerepfelfogásként jelenik meg a kínai diplomácia részéről.

5. A 12 pontos Kínai béketerv (2023)

Salát Gergely egy 2023-as interjúban, vagyis a konfliktus kitörése utáni évben nagyjából úgy összegezte a kínai álláspontot az orosz–ukrán háborút illetően, hogy Kína a konfliktus mérséklésében érdekelt. Vang Ji korábbi kínai külügyminiszter egy müncheni biztonsági konferencián vett részt, ahol többek között arról beszélt, hogy Kína szilárdan a béke és a párbeszéd oldalán marad. Kína nem tagadta el, hogy Oroszország kezdte a háborút, és megsértette Ukrajna területi szuverenitását. A percepciójuk szerint azonban a konfliktus kitöréséhez egyértelműen hozzájárult a NATO terjeszkedése, illetve az amerikai provokáció is. Ezzel együtt Kína szerint a dialógus és a tárgyalásos lezárás mellett kötelezte el magát.¹¹ Miközben az Egyesült Államok és az Európai Unió több

9 ANDERSSON, Patrick (2025): Friends moving apart? China and Russia at the United Nations. Mercator Institute of China Studies, 2025.11.06. <https://merics.org/en/comment/friends-moving-apart-china-and-russia-united-nations>

10 Permanent Mission of the People's Republic of China to the UN (2025): Explanation of Vote by Ambassador Fu Cong on the UN Security Council Draft Resolution on the Ukraine Issue. 2025.02.24. https://un.china-mission.gov.cn/eng/hyyfy/202502/t20250225_11561689.htm

11 KASSAI Zsigmond: Kína nézőpontjából az orosz-ukrán háború szinte marginális, *24.hu*, 2023. 02. 26. <https://24.hu/kulfold/2023/02/26/kina-usa-amerika-orsz-ukra-konfliktus-tajvan-beke/>

tagországa nagy mennyiségben szállít tankokat és más katonai eszközöket az ukrán hadsereg számára, addig Kína hivatalosan nem támogatja Oroszországot közvetlenül fegyverszállítmányokkal. Bár egyes feltételezések szerint az észak-koreai lőszerszállítmányok mögött állhattak kínaiak.¹² Kína közvetlen részvételére azonban nem került elő bizonyíték, így esetleges részvétele inkább a nyugati média és politikai szereplők sejtései maradtak.

Az ukrajnai válság kitörése óta a kínai–orosz kapcsolatokról és Kína politikájáról számos nemzetközi vélemény látott napvilágot. Az Egyesült Államokban és Európában a Kínával kapcsolatos megjegyzések többsége negatív, amelyben számos vád és elégedetlenség is megjelenik. Azt viszont fontos lehet tisztázni, hogy Kínában is viták alakultak ki: egymástól eltérő, sőt egymással ellentétes nézetek léteznek egyidejűleg, és mind Oroszországot, mind Ukrajnát támogató hangok jelen vannak a médiatérben.¹³ A semlegesség tehát nem a vélemények hiányát jelzi, hanem hogy nincs egységes preferencia vagy oldalválasztás a kínai lakosság részéről a katonai konfliktusban.

A Kínai Külügyminisztérium a háború kitörésének első évfordulóján 2023 február 24-én egy 12 pontos béketervvvel állt elő az orosz-ukrán háború rendezését illetően.¹⁴ Noha a nyugati médiában nem egyszer szkeptikus keretezésben számoltak be a béketervről, az Euronews például kétségesnek gondolta az őszinteségét,¹⁵ míg nyugati vezetők szintén Kína megbízhatóságát kérdőjelezték meg a konfliktusban történő közvetítői szerepre.¹⁶ Azonban a dokumentum inkább a stratégiai semlegességet, egyik harcban álló fél mellett sem történő elköteleződést jelentett meg, sőt épp ezt a hidegháborús logika mentén történő kölcsönös bizalmatlanságot igyekezett meghaladni. Például a 12 pontnak részét képezte, hogy a békének minden ország szuverenitását

12 Csókási Annamária (2023): Kína lenne a jó zsaru az orosz-ukrán konfliktusban? *Economix*, 2023. február 24., <https://www.economix.hu/gazdasag/orszorszag-kina-haboru-fegyverek-europa.767710.html>

13 赵华胜.(2025):乌克兰危机背景下的中国政策选择与中俄关系 (China's Policy Choices and Sino-Russian Relations Against the Backdrop of the Ukraine Crisis). *中国国际战略评论* (China International Strategy Review) 20, 98-114.

14 Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China (2023): 关于政治解决乌克兰危机的中国立场 (China's Position on the Political Settlement of the Ukraine Crisis). 2023.02.24. https://www.fmprc.gov.cn/zyxw/202302/t20230224_11030707.shtml

15 MRAY Noémi (2023): Béketervet és tűzszünetet sürget Kína az orosz-ukrán háború első évfordulóján. *Euronews*, 2023.02.24. <https://hu.euronews.com/2023/02/24/beketervet-es-tuzszunetet-surget-kina-az-orosz-ukran-haboru-első-evfordulojan>

16 DAVIDSON, Helen – HAWKINS, Amy (2023): Western leaders give cool response to China's plan for Ukraine peace talks. *The Guardian*, 2023.02.24. <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/24/china-calls-for-russia-ukraine-war-peace-talks>

tiszteletben kell tartania, és párbeszédre, a civilek védelmére, az erőszak megszüntetésére hívta fel a feleket és a humanitárius válság kezelésére.

Az egyes pontok elemzése kapcsán például ki lehet emelni, hogy Peking a nemzetközi jog egységes alkalmazását szorgalmazza az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus és ennek okainak kezelésében. A kínai kormány szerint minden „a kettős mércét” el kell utasítani. A háború fokozatos mérséklését tűzik ki célként, amíg a konfliktusban részt vevő felek nem tudnak tárgyalni és átfogó tűzszüneti megállapodást kötni. Ennek része az is, hogy nukleáris fegyvereket ne lehessen bevonni a konfliktusba. A katonai kérdések mellett pedig a 12 pont gazdasági jellegű felhívásokat is tartalmaz. Álláspontjuk szerint az egyoldalú szankciók és a maximális gazdasági nyomásgyakorlás nem oldhatja meg a problémát, és jelzik, hogy minden olyan szankciót elleneznek, amelyet az ENSZ Biztonsági Tanácsa nem engedélyezett. A kínai kormány szerint minden félnek mérsékelnie kell a háború globális gazdasági rendszerre gyakorolt hatását, és a nemzetközi közösségnek részt kell vállalnia a leendő újjáépítésben is.¹⁷

Ezt követően a kínai és brazil külügyminiszterek vezetésével a globális Dél országainak külügyminiszterei és magas rangú képviselői az ENSZ Közgyűlés általános vitája mellett 2024. szeptember 27-én találkoztak és adtak ki egy 9 pontos állásfoglalást az orosz-ukrán háborúval kapcsolatban. A korábbi Kína béketervből köszöntek vissza olyan elemek, mint a háború eszkálicója miatt aggodalom, a felek felszólítása, hogy tartózkodjanak a tömegpusztító fegyverektől és különösen a nukleáris fegyverektől. Hangsúlyozásra került ebben a dokumentumban is a békés megoldások fontossága, az ENSZ alapokmány céljainak és alapelveinek betartása és egyes gazdasági kérdések. A közös állásfoglalás felszólított az energia, a valuta, a pénzügyek, a kereskedelem, az élelmiszerbiztonság és a kritikus infrastruktúra biztonsága terén folytatott nemzetközi együttműködés fokozására, a globális ipari és ellátási láncok stabilitásának védelme érdekében.¹⁸ A bizalmatlanságot ugyanakkor jól mutatta, hogy az ukrán elnök szerint a kezdeményezés Moszkva érdekeit szolgálta.¹⁹ A dokumentum üzenetei alapján mégis azt lehet kiolvasni, hogy másfél év alatt a kínai álláspont alapvetően változatlan maradt, a nemzetközi szabályok betartásán alapuló semlegesség köszön vissza ebből az állásfoglalásból is.

17 Parley Policy Initiative (2023): China's 12-point peace plan, explained. 2023.03.05. <https://www.parleypolicy.com/post/china-s-12-point-peace-plan-explained>

18 Ministry of Foreign Affairs People's Republic of China (2024): Joint Communiqué. 2024.09.27. https://www.mfa.gov.cn/eng/zy/gb/202409/t20240928_11499659.html

19 LEWIS, Simon (2024): China, Brazil press on with Ukraine peace plan despite Zelenskiy's ire. *Reuters*, 2024.09.28. <https://www.reuters.com/world/china-brazil-press-with-ukraine-peace-plan-despite-zelenskiys-ire-2024-09-27/>

6. Semlegesség, mint stratégia

Miközben a kínai kormányzat igyekezett megőrizni a konfliktusban a semlegességét, azt érdemes lehet megemlíteni, hogy esetleges katonai jelenlétére vonatkozóan időnként napvilágot láttak a nyugati médiában különböző híresztelések. Például jelentős hírértéke lett annak, amikor az ukrán hadsereg elfogott két kínai katonát, akik az orosz hadseregben harcoltak a donyecki területen 2025 áprilisában. A katonáknál kínai személyazonosító okmányokat, bankkártyát és más személyes adatokat is találtak, amelyek alapján tudták azonosítani az állampolgárságukat.²⁰ Feltehetően a két állampolgár egyénileg zsoldosként csatlakozhatott az orosz hadsereghez, mivel minden esetleges további híreszteléssel ellentétben az eset egyedi és elszigetelt maradt. Mindez természetesen nem zárja ki teljesen, hogy a harcoló felek esetlegesen kínai állampolgárokat is besorozhattak a harci cselekményekbe – akár mindkét oldalon. Ugyanakkor fontos kiemelni, hogy a kínai állam szervezett akciójáról vagy támogatásáról ebben az esetben aligha beszélhetünk.

Majd 2026 májusban európai hírszerző ügynökségek szerint Kína orosz katonákat képzett ki,²¹ és a jelentés szerint körülbelül 200 orosz katona vett részt titkos kiképzésen Kínában 2025 végén. Ahol a jelentés szerint a program főként drónhadviselésre, elektronikai harcra és drónelhárításra koncentrált, de páncélos és gyalogsági képzések is szerepeltek benne.²² Amire válaszul Zhang Xiaogang, a kínai Nemzetvédelmi Minisztérium szóvivője egy szokásos sajtótájékoztatón „tisztá rágalmazásnak és Kína befektetésének” nevezte a vádakat.²³ A kínai kormányzat következetesen tagadja, hogy aktív szerepet vállalna az orosz-ukrán konfliktusban, és azt is érdemes megfigyelni, hogy az erre vonatkozó vádak elhárítását is szóvivői szinten kezelték. Igyekeztek nem túl nagy kormányzati nyomatótkot adni erre vonatkozó vádaknak.

20 FÖDİ Kitti (2025): Kínai katonákat fogott az ukrán hadsereg Donyecknél. *444.hu*, 2025.04.08. <https://444.hu/2025/04/08/kinai-katonakat-fogott-az-ukran-hadsereg-donyecknel>

21 Reuters (2026): Russians covertly trained by China return to fight in Ukraine, sources say. 2026.05.20. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/russians-covertly-trained-by-china-return-fight-ukraine-sources-say-2026-05-19/>

22 Forbes (2026): Titkos kínai kiképzésen vehettek részt orosz katonák, akik később Ukrajnában harcoltak. 2026.05.20. <https://www.forbes.hu/hirek/titkos-kinai-kikepzesen-vehettek-reszt-orosz-katonak-akik-kesobb-ukrajnaban-harcoltak/>

23 SHANGYI, Li: China denies allegations of training Russian troops for Ukraine conflict. *China Daily*, 2026.06.25. <https://www.chinadaily.com.cn/a/202606/25/WS6a3cdfbea310986e2b461e31.html>

A kontextus megértéséhez pedig érdemes lehet hozzátenni, hogy a nyugati világ hajlamos sok esetben negatív színben feltüntetni Kínát. A nyugati sajtó, illetve a politika és a tudomány határterületéről érkező elemzések szinte folyamatosan Kína gazdasági nehézségeiről, megoldhatatlan problémáiról, várható stagnálásáról írnak. Ami felfogható egyfajta vágyvezérelt gondolkodásként is. A politikai cselekvés jelentős részben Kína megállíthatatlan fejlődésének alap-tételén nyugszik, ezért az USA kereskedelmi háborút, technológiai blokádot hirdetett Peking ellen, igyekszik Kína szomszédjait Kína-ellenes szövetségi rendszerbe szervezni, és nemzetbiztonsági stratégiájában is első számú kihívóként említi Pekinget.²⁴ A gazdasági és politikai megosztottság ezáltal egy lehetséges indoka lehet, amiért a nyugati világ fenntartásokkal kezeli Kína semlegességét ebben a konfliktusban is.

Miközben a katonai semlegesség nem jelenti a gazdasági elszigetelődést. Például 2025-ben Xi Jinping a moszkvai győzelmi napi parádé díszvendége volt, majd Putyin töltött négy napot Kínában. Aminek egyik gazdasági bejelentése volt, hogy a felek aláírtak egy megállapodást a Szibéria Ereja 2 nevű gázvezeték felépítéséről, amely Mongólián keresztül szállít földgázt Kelet-Szibériából Észak-Kínába. A cső elkészülte esetén az oroszok 30 évre vállalnák a gázszállítást Kínába, évente 50 milliárd köbmétert juttatnának az európainál alacsonyabb áron.²⁵ Ami jól jelzi, hogy a kínai külpolitika azért elsősorban érdek, és kevésbé értékvezérelt. Kína igyekszik minden fél irányában megőrizni és lehetőség szerint fejleszteni is a gazdasági kapcsolatait.

Egyes jelentések szerint Oroszország jelentősen megnövelte az olyan kettős felhasználású termékek importját Kínából az ukrajnai invázió után, mint a memóriachipek, optikai berendezések, rádió- és kommunikációs berendezések, valamint fémforgácsoló szerszámok importját Kínából Ukrajna inváziója után.²⁶ 2026 júliusában az EU csütörtökön elfogadta 21. szankciócsomagját Oroszország ellen, amely többek között 14 kínai szervezetekre is vonatkozik, amelyekről úgy vélik, hogy kettős felhasználású árukat és technológiát szál-

24 SALÁT Gergely (2023): *A kínai gazdaság középtávú kilátásai*. MKI Elemzés. 2023/47. Magyar Külügyi Intézet. https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/11/KE_2023_47_Kinai_gazdasag_kilatasa_SG.pdf

25 SALÁT Gergely (2025): Putyin, Hszi és Kim mosolyognak, de a háttérben a világrend átalakulása zajlik. *Index*, 2025.09.07. <https://index.hu/velemenyt/2025/09/07/kina-orosz-orosz-India-Hszi-csin-ping-vlagyimir-putyin-narendra-modi-kim-dzsongun-vilagrend-uzenet-nyugat-usa/>

26 U.S.-China Economic and Security Review Commission (2025): China's Facilitation of Sanctions and Export Control Evasion, 2025.11.14. https://www.uscc.gov/research/chinas-facilitation-sanctions-and-export-control-evasion#_Toc213758816

lítanak Oroszországnak. Válaszul Kína is 14 európai szervezetet vett fel az export-ellenőrzési listájára.²⁷ A tanulmányban részletesebben azonban nem elemezzük a kettős felhasználású áruk helyzetét, amelyek katonai és polgári használatra is alkalmasak, mert ezek katonai felhasználása nehezen bizonyítható és emiatt gyakran erős szerepet kapnak a vélelmezett motivációk és alkalmazási lehetőségek.

Miközben Kína tartózkodott attól, hogy közvetlen katonai támogatást nyújtson Oroszországnak, hasonlóképpen elkerülte az invázió elítélését, illetve az Egyesült Államok és az EU által kivetett szankciókhoz való csatlakozást. Noha a háború megzavarta a BRI logisztikája szempontjából kritikus fontosságú infrastruktúrát, az ukrán-kínai diplomácia találkozók folytatódtak és Ukrajna esetében is fontos kérdés lesz, hogy a háború utáni újjáépítésben mekkora szerepe lehet majd Kínának.²⁸ Amiben az is érdekes lesz, hogy Ukrajna európai és amerikai partnerei mennyi teret engednek majd Kínának.

Kínának a háborúhoz való hozzáállása mindig is visszafogott volt, aminek a hátterében nemcsak a földrajzi távolsága és a közvetlen érintettségének a hiánya áll, hanem az is, hogy bizonyos tekintetekben annak a haszonélvezője, más szempontból viszont az az érdekei ellen hat. Érdemes észrevenni, hogy Oroszország gazdaságilag gyakorlatilag egyoldalú függőségbe került Kínától, ami stratégiaileg jelentősen korlátozza az opcióit. Ez a függőség egyértelműen kedvező Kína számára. Másrészt viszont ez a háború jelentősen akadályozza az Európába vezető szárazföldi kereskedelmi útvonal használatát, ami miatt nehezebbé vált az európai befolyásának növelése, és ami nyilvánvalóan ellentétes a kínai érdekekkel.²⁹ A semleges pozíció megőrzése így várhatóan továbbra is fennmarad, és Kína az érdekei miatt sem fog katonai értelemben bekapcsolódni az orosz-ukrán háborúba.

27 ABC News (2026): China slaps export controls on 14 EU entities for Russia-related sanctions. *ABC News*, 2026.07.24. <https://abcnews.com/International/wireStory/china-slaps-export-controls-14-eu-entities-retaliation-135045129>

28 SIMONOV, Mykyta (2025): China–Ukraine relations and the Belt and Road Initiative: Challenges and future prospects. *Research in Globalization*, 11, 100309. <https://doi.org/10.1016/j.resglo.2025.100309>

29 SIKLÓSI Péter, FEJÉRDY Gergely, STEFÁN Csaba (2025): Ki mit léphet az orosz–ukrán háború lezárásának nagy sakkjátszmájában? MKI Elemzés. Magyar Külügyi Intézet. 2025.10.15. <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2025/10/Siklosi-Fejerdy-Stefan-Ki-mit-lephet-az-orosz%E2%80%93ukran-haboru-lezarasanak-nagy-sakkjatszmajaban.pdf>

7. Összegzés

Oroszország 2022. február 21-én egyoldalúan elismerte a két kelet-ukrajnai szeparatista entitást, az úgynevezett Donyecki Népköztársaság és Luhanszki Népköztársaság függetlenségét, majd 2022. február 24-én átfogó támadást indított Ukrajna ellen, amelynek kimondott célja volt az ukrán kormányzat elmozdítása és az ország orosz érdekszférába állítása. A gyors orosz előrenyomulás 2022 nyarára elakadt, és az ukrán haderő vette át a kezdeményezést, amely 2022 őszére visszafoglalta harkivi és herszoni területeket. Ezt követően viszont a háború felőrlő hadviselésé alakult.

A jelen tanulmányban az orosz-ukrán háború kapcsán a Kínai Népköztársaság szerepét és alapvető hozzáállását tekintettük át. Ebben fontos megérteni, hogy a kínai külpolitikai doktrína még a 2000-es években is egy visszahúzódó, a képességeket elrejtő külpolitikai irányt jelentett. Amelyben ugyanakkor a Kínai Kommunista Párt (KKP) 2017. októberi 19. kongresszusa jelentett szakaszhatárt, amikor a külpolitikát a döntéshozatal csúcsszintjére emelték és az új külpolitika elemei már a nagyhatalmi irányt mutatták. Kína már nyíltan a Nyugat dominálta világrend átalakítására, többpólusúvá tételére törekszik, amely szakít az amerikai hegemoniával. Ez a nagyhatalmi önmeghatározás pedig egy ilyen háborús konfliktus esetén is valamilyen állásfoglalást eredményezne.

Ez a stratégiai irány viszont jelen esetben alapvetően a semlegesség és a közvetlen be nem avatkozás irányvonala lett. Olyan tényezők ellenére is, mint például Kína és Oroszország közös tagsága és vezető szerepük Sanghaji Együttműködés Szervezetben. Noha a kormányközi szervezet céljai között hangsúlyosan megjelenik a biztonságpolitikai együttműködés, de ez a védelemre korlátozódik. Az orosz katonai beavatkozás ezért ellentétes az SCO szervezeti célkitűzéseivel, és egyben magyarázza Kína semlegességét is.

Miközben az Egyesült Államok és az Európai Unió több tagországa nagy mennyiségben szállít tankokat és más katonai eszközöket az ukrán hadsereg számára, addig Kína hivatalosan nem támogatja Oroszországot közvetlenül fegyverszállítmányokkal. Az orosz–ukrán háborút illetően Kína a konfliktus mérséklésében érdekelt. A kínai médiatérben nem jelenik meg egységes preferencia vagy oldalválasztás a kínai lakosság részéről a katonai konfliktusban, mindkét felet támogató hangok vannak jelen.

A Kínai Külügyminisztérium a háború kitörésének első évfordulóján 2023 február 24-én egy 12 pontos béketervvvel állt elő az orosz-ukrán háború rendezését illetően. Ez a béketerv megjelenít olyan szempontokat, mint a szuverenitás és a nemzetközi jog egységes alkalmazása. A kínai kormány szerint minden

„kettős mércét” el kell utasítani, és fő célként a háború fokozatos mérséklése áll, majd egy párbeszéden alapuló béke. A kínai kormányzat következetesen képvisel egy semleges álláspontot, amit a nyugati világban fenntartásokkal kezelnek. A nyugati sajtóban vagy politikusok több esetben is gyanúsították Kínát valamilyen katonai részvétellel, ezt ugyanakkor érdemes lehet fenntartásokkal kezelni a gazdasági és politikai megosztottság kontextusa miatt.

UKRAJNA KÜLGAZDASÁGI KAPCSOLATAI KELET-KÖZÉP-EURÓPÁVAL ÉS A HÁBORÚ SZANKCIÓS ÉS ENERGIA FÜGGETLENSÉGI HATÁSAI RÉGIÓNKBAN

Absztrakt

A tanár és három hallgatója által írt tanulmány az ukrán külgazdasági helyzet néhány meghatározó szempontjával foglalkozott nemcsak magyar, hanem a szomszédos kelet-közép-európai országok szemszögéből. Az első vizsgált szempont a honvédő háborút folytató ország gazdasági növekedésével és külső-belső egyensúlyával foglalkozott elsősorban. Megállapította, hogy Ukrajna békeidőben nem hajlamos az eladósodásra, sőt az utóbbi időben a háborúban újabb emigrációs hullám sem figyelhető meg. Külgazdasági szempontból egyre inkább felértékelődik Kína mellett – a szomszédos EU államok szerepe, vagyis strukturálisan és intézményesen is szorítja vissza Oroszország és annak posztszovjet gazdasági partnereinek szerepét, alapvetően nyugati (főleg európai) orientáltságú. A dolgozat második felében elsősorban a oroszellenes uniós szankciók és a háború miatti gyors orosz energiahordozói leválást nézték meg az uniós frontországok, így Magyarország szemszögéből. Következetesük az, hogy Ukrajna egyre jobban rászorul ennek a négy országnak a segítségére- főleg Lengyelország szerepe kimagasló- és hamarosan Kijev külső tartalékjai is elfogyhatnak. Ugyanakkor a frontországokra való negatív háborús hatás az embargó és a gyors orosz szénhidrogén függőség leépítése miatt érezhető, de az is számszerűsíthető, hogy Oroszország gazdasági visszaesése ennél jóval jelentősebb. Magyar oldalról karizmatikus, hogy a legkisebb az export mérete Ukrajnával a határos uniós államok közül és Szlovákiával együtt az orosz szénhidrogénről való leválás is késik, más régióbeli uniós szárazföldi tagállamoktól eltérően.

1 egyetemi docens (KRE BTK Nemzetközi Tanulmányok Tanszék)

2 egyetemi hallgató (KRE BTK)

3 egyetemi hallgató (KRE BTK)

4 egyetemi hallgató (KRE BTK)

Kulcsszavak: külső adósság és finanszírozás, szankciók, orosz energia függetlenség, társulási megállapodás

Abstract

The study written by the teacher and three of his students dealt with some of the determining aspects of the Ukrainian foreign trade situation not only from the Hungarian perspective, but also from the perspective of the neighboring Central and Eastern European countries. The first aspect examined primarily dealt with the economic growth and external-internal balance of the country that was waging the Patriotic War. It was established that Ukraine is not prone to indebtedness in peacetime, and in fact, no new wave of emigration has been observed in the war lately. From a foreign trade perspective, the role of the neighboring EU states is increasingly valued – in addition to China -, that is, it structurally and institutionally restrains the role of Russia and its post-Soviet economic partners, which is fundamentally Western (mainly European) oriented. The second part of the study primarily looked at the anti-Russian EU sanctions and the rapid disengagement from Russian energy sources due to the war from the perspective of the EU front countries, including Hungary. Their conclusion is that Ukraine is increasingly in need of the help of these four countries – especially Poland's role is outstanding – and Kiev's external reserves may soon run out. At the same time, the negative war impact on the front countries is felt due to the embargo and the rapid reduction of Russian hydrocarbon dependence, but it can also be quantified that Russia's long term economic decline due to the sanctions is much more significant. From the Hungarian side, it is charismatic that the export volume is the smallest among the EU states bordering Ukraine and that, together with Slovakia, the disengagement from Russian hydrocarbons is also delayed, unlike other EU landlocked member states in the region.

Keywords: external debt and financing, sanctions, Russian energy independence, association agreement

1. Bevezetés

Előzményként emeljük ki, hogy az elmúlt évben megrendezett éves külgazdasági konferenciánkon, 2025 június 13-án alapvetően a magyar-ukrán külgazdasági kapcsolatok volt a napirenden, ahol szerző társaimmal, nemzetközi tanulmányok szakos tanítványaimmal egy előadással és annak szerkesztett tanulmányával járultunk hozzá a téma szakmai hátterének feltárásához.⁵

Ekkor döntöttük el azt, hogy a most készülő kutatási tanulmány kötetében szélesebben tekintjük át Ukrajna külgazdasági helyzetének néhány kiemelt szempontját. Ennek hátterében az áll, hogy a fent említett 2025 június konferencián néhány meglepő pragmatikus információ is elhangzott katonai konfliktusban álló szomszédunkról. Kiderült például, hogy csak úgy kereskedhetünk ukrán cégekkel, ha ők tudják az ottani hatóságok felé igazolni a fizetőképességüket, és látszólag az is meglepte a konferencia hallgatóságát, hogy háború folyamán nem omlott össze a kétoldalú külkereskedelmünk, sőt a magyar export 2024-ben már rövidtávú rekordot ért el. Ezért is keltette fel érdeklődésünket, hogy megnézzük azt, hogy hogyan tud Ukrajna egy súlyos, a területén folyó konfliktus idején fontosabb külgazdasági tevékenységeket teljesíteni, az ipari és lakossági ellátást fenntartani. Ennek kapcsán annak is utána néztünk, hogy a számukra diplomáciailag is lényeges orosz energiaforrásokról való európai (és főleg a hagyományosan orosz ellátástól függő közép-európai) leválás hol tart, hiszen ennek megvalósításának határideje 2027 vége.⁶ Az ügy margóján röviden megvizsgáltuk az EU-orosz kereskedelem főbb trendjeinek alakulását. Tanulmányoztuk továbbá Ukrajna háború következtében kialakult gazdasági átalakulását, amely különösen Kelet-Közép-Európa országaira gyakorol jelentős hatást. Az első orosz katonai konfliktus (2014), majd az uniós társulás (2016), majd a háború (2022-től) következtében is az ukrán külkereskedelem súlypontja fokozatosan a nyugati irányba tolódott, amelynek eredményeként az uniós szomszédok, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Magyarország stratégiai kereskedelmi és tranzitpartnerekké váltak. A régió szerepének felértékelődését tovább erősíti, hogy az ukrán export és import jelentős része ma már ezeken

5 A tanulmány címe: A magyar-ukrán külkereskedelmi kapcsolatok főbb szempontjainak elemzése (2013-2024). A konferencia és a kötet címe: Ukrán- magyar gazdasági kapcsolatok változása a háború hatására, elérhető: <https://btk.kre.hu/images/neta/ukran-magyar.pdf>

6 European Parliament and Council (2026): Regulation (EU) 2026/261 of 26 January 2026 on phasing out Russian natural gas imports and preparing the phase-out of Russian oil imports, improving monitoring of potential energy dependencies and amending Regulation (EU) 2017/1938, Articles 4–5. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2026/261/oj/eng> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

az országokon keresztül jut el az európai piacokra, így Ukrajna jövőbeli uniós integrációja várhatóan a közép-európai kereskedelmi, logisztikai és mezőgazdasági kapcsolatrendszer is alapvetően befolyásolja.⁷

Amit viszont a témából kiindulva -a munkánk fókuszálása miatt- nem vizsgáltunk, az Ukrajna EU és más nyugati integrációs perspektíváinak kérdése. (Ukrajna egyébként semmilyen posztszovjet gazdasági integrációnak nem része.) Ennek oka, hogy ez utóbbi témával szélesebb, önálló kutatási irányok foglalkoznak, továbbá a kérdés számos politikailag és gazdaságilag bizonytalan elemet tartalmaz. Ukrajna európai uniós integrációs perspektívája a háború következtében a gazdasági környezet egyik fontos külső tényezőjévé vált, amely a külkereskedelmi folyamatok és a regionális gazdasági kapcsolatok értelmezéséhez háttérként szolgál. Az ország jelentős mezőgazdasági exportkapacitással rendelkezik, amely az európai piacokkal való kereskedelmi kapcsolatokban is meghatározó szerepet tölt be, különösen a háborús időszakban kialakult ellátási és exportútvonál-változások fényében. Ennek jegyében komoly hangsúlyt fektetünk Ukrajna háborús gazdasági teljesítményének vizsgálatára, külkereskedelmi szerkezetének átalakulására, valamint a regionális és szomszédos országokkal kialakult kereskedelmi kapcsolatrendszer ismertetésére. A nyugati integrációs folyamatok és szolidaritási mechanizmusok hatását közvetett módon figyelembe vesszük, mivel ezek már rövid távon is meghatározó szerepet játszanak Ukrajna külgazdasági orientációjának alakulásában.⁸ Vizsgálataink szempontjából azt emelném ki, hogy adottságnak vesszük azt, hogy legtöbb esetben bázisként a 2013-as évet vettük, mivel ez tekinthető az utolsó teljes gazdasági békeévnek, amikor Ukrajna még őrizte területi integritását, ezzel ráadásul teljes volt a kijevi statisztikai szervek felé is az ország adatszolgáltatása és nem volt háborús helyzet. Ugyanakkor megnéztük a jelenlegi totális katonai művelet előtti, általában 2021-re vonatkozó helyzetet is és a háború alatti időszakra legutóbbi elérhető adatokat is. Dolgozatunk elsősorban adatelemzésekre és nem szakirodalmi megítélések áttekintésére épül.

Hipotézisünk alapján Ukrajna a folyamatos háborúzás miatt a nemzetközi segélyek és kölcsönök ellenére nem képes fenntartani a gazdaság működését és

7 *PEI Report: Ukraine and the European Union*. Institute for Economic Research and Policy Consulting (2025), Warsaw. Online: Elérhető: https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2025/07/PEI_Report_Ukraine-and-EU.pdf (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

8 DARVAS, Zsolt, DABROWSKI, Marek, GRABBE, Heather, LÉRY MOFFAT, Luca, SAPIR, André, ZACHMANN, Georg: *Ukraine's path to European Union membership and its long-term implications*. Bruegel Policy Brief., 2024, Online: <https://www.bruegel.org/policy-brief/ukraines-path-european-union-membership-and-its-long-term-implications> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

emiatt is hamarosan legalább tűzszünetre kényszerül. A térségünk orosz kapcsolatok stratégia hatásai – közte a szankciók és az eregiafüggőség- tartós maradhatnak.

A dolgozatunk ennek megfelelően két nagyobb résztanulmányból áll. Az első -két fejezetben- a közvetlen térségi összehasonlítással és külgazdasági hatásokkal foglalkozik. A második rész – szintén két fejezetben – pedig a háború térségünkre gyakorolt mélyebb konzekvenciáit fedi fel.

Konkrétabban az első rész első fejezetében Ukrajna általános gazdasági és főleg külgazdasági helyzetét vizsgáljuk meg -figyelembe véve a területén több éve zajló háborús tevékenységek hatását. Ezzel kapunk alapot a következő fejezet mondandójához.

A második fejezet a szomszédos vagy rövidebben az összehasonlítás jobb lehetősége miatt még más regionális országokkal folytatott ukrán külkereskedelmi tevékenységeket vesszük górcső alá, külön megnézve a főbb kereskedelmi árucsoportokat, mérlegeket, különös tekintettel az esetleges érzékeny termékekre.

A második rész első fejezetében az uniós szankciók hatását nézzük meg, mely kapcsán az igazi kérdésünk az volt, hogy ezt ki sínylette meg jobban: az oroszok vagy a közép-európai országok.

A második rész második fejezetében külön figyelmet szentelünk az orosz energiahordozókról való leválásnak – elsősorban a hagyományos -tengertől elzárt és így hazánkhoz hasonló helyzetű – térségbeli partnereknél.

A következtésekben azt kívánjuk megfogalmazni, hogy előzetesen felállított hipotézisünkhöz képest mennyire képes működni és nemzetközi gazdasági kapcsolatokat folytatni Ukrajna, vagyis küszöbön áll-e feltételezett gazdasági összeomlás- hol vannak ennek gyenge és erősebb pontjai-, ha nincs legalább tűzszünet az orosz fronton. Itt foglalkozunk a mi térségünkre a háború által gyakorolt kiemelt hosszútávú hatásokkal is.

2. Ukrajna Külgazdasági helyzete és kapcsolatai Kelet-Közép-Európával az ukrán külgazdasági helyzet alakulása a háború előtt és alatt

2.1. Alapmutatók

2.1.1. GDP és lakosság

Ukrajna esetében hasznosnak tartjuk, ha a főbb gazdasági konjunktúra mutatók szempontjából elsősorban Lengyelországhoz hasonlítjuk a teljesítményük nagyságát, mert ez teszi lehetővé azt, hogy hosszú távon az ország eredményeit

értelmezni tudjuk. (Időnként a nagy háborús ellenfél, Oroszország teljesítményét is feljegyeztük, ha ez a következtetések szempontjából fontos.)

A leginkább használatos GDP mutatót folyó áron számolva a Világbank adatbázisa alapján nézhetjük meg hosszabb időszakra (1. tábla). Ebből látszik, hogy 1990-ben Ukrajna GDP-je még magasabb volt, mint Lengyelország teljesítménye. (Nyilván ebben benne volt az erős rubel és Szovjetunió akkoriban felülértékelt statisztikai teljesítménye mellett a nyolcvanas években lezajlott lengyel gazdasági válság hatása is.) 2000-ben már Lengyelország erősödése figyelhető meg, majd az ominózus 2013-as utolsó ukrán békeévben az orosz teljesítmény volt kiugró. De a lényeg, hogy Lengyelországhoz képest az ukrán teljesítmény nagyon lemaradt, és most is messze van tőle- sőt 2025-ben még a magyartól is elmaradt. (2025-ben a gazdasági növekedés Ukrajnában 1,8% volt.)

1. táblázat: GDP folyó áron, kerekítve – (Mrd USD)

	1990	2000	2013	2024
Ukrajna	81	32	191	191
Oroszország	517	260	2290	2170
Lengyelország	66	173	518	918

Forrás: Világ Bank adatbázisa

A lakosságszámot illetően is szélsőségesen alakultak az adatok. Ukrajna lakossága számának maximumát 1993-ban érte el, 53 millió főt, ami fokozatosan csökkent le 2021-re 44 millió emberre. A háború alatt a szám 2023-ra 37,7 millióra csökkent, de ez 2024-ban 37,8 millió fővel stabilizálódott, vagyis nem folytatódott az exodus. (2025. évi adatok még nem állnak az adatbázisokban rendelkezésre, de az előzetes számok alapján maradt a 37,8 millió fő.) Ez a stabilizálódó létszám és a termékenységi ráta sokat segíthet majd a következő években a harcok után a gazdasági helyzet konszolidálásában is.

2.1.2. Ukrajna folyó fizetési mérlege

A háború következtében Ukrajna GDP-je mellett exportkapacitása is jelentősen csökkent. Számos ipari létesítmény megsemmisült vagy a megszállt területre került, miközben a fekete-tengeri kikötők működésének korlátozása megnehezítette a gabona- és egyéb áruexportot. Ezzel párhuzamosan az ország import igénye nőtt, különösen az energia, az üzemanyag, a katonai felszerelések és az újjáépítéshez szükséges termékek esetében. amit nem követett az exportteljesít-

visszaeső exportbevételek és növekvő importigény következtében a folyó fizetési mérleg egyre nagyobb hiányt mutatott, ami azt jelenti, hogy az ország több devizát költött külföldön, mint amennyi bevételhez onnan jutott. (ld. külön a külkereskedelemre vonatkozó részt). Normál gazdasági körülmények között ezt a hiányt finanszírozási képesség oldaláról régióinkban részben a külföldi működőtőke-befektetések növekményei fedezhetik, azonban a háborús bizonytalanság miatt az FDI-beáramlás jelentősen visszaesett, és a befektetők egy része elhalasztotta vagy leállította ukrainai beruházásait. (ld. később részletesebben a külső finanszírozási módozatok témánál.) Ennek következtében a folyó fizetési mérleg hiányának finanszírozása egyre inkább külső hitelfelvételből vált szükségessé, ami hozzájárult az államadósság és a külső adósság gyors növekedéséhez.

A fizetési mérleg kapcsán nem kerülhető meg a devizatartalék helyzete. Az elmúlt 10 évben Ukrajna devizatartalékai 17 milliárd dollárról majdnem 57 milliárd dollárra emelkedtek, ami békeidőben az importigényekhez képest –ami évi 100 milliárd USD alatti- viszonylag magasnak tűnik. (A magyar tartalék maximum 45-50 milliárd euró körüli nagyságrend volt az elmúlt évtizedben.) Azonban a háború miatt megnövekedett importigények, a hatalmas ikerdeficit- a belső államháztartási és a külső folyó fizetési mérleg- miatt és azon belül a külkereskedelmi mérleg hiánya miatt ez már szükséges is, így ezt is folyamatosan tölteni kell. Azonban a nemzetközi segítség révén – erről ld. 2025. évi tanulmányunkat a nemzetközi szervezetek segítségéről- ez biztosítható. 2026 májusában ezt is segítette az EU 90 milliárd eurós kölcsöne is.¹¹

2.1.3. Az államadósság helyzete

Ukrajna államadósságának alakulása a háború alatt kettős szerkezetben mutatkozik meg igazán. A belső (hazai devizában denominált) és a külső (nemzetközi hitelezőkkel szembeni, általában külföldi devizában denominált) adósság egyaránt növekedett, azonban a külső adósság súlya vált fokozatosan meghatározóvá. A háború következtében visszaeső állami bevételek és megnövekedett katonai, valamint humanitárius kiadások miatt az ukrán állam finanszírozása egyre inkább nemzetközi forrásokra támaszkodik, hiszen, mint láttuk, a folyó fizetési mérleg egyre inkább negatívba fordult. (2024-ben az ukrán katonai kiadások a 191 milliárdos GDP-ből 84 milliárdra, csaknem a felére rúgtak!)¹²

11 Trading Economics (é. n.): *Ukraine Foreign Exchange Reserves*. Online adatbázis. Elérhető: <https://tradingeconomics.com/ukraine/foreign-exchange-reserves> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

12 Trading Economics (é. n.): *Ukraine Military Expenditure*. Online adatbázis. Elérhető:

A külső adósság nemcsak állami, hanem államilag garantált kötelezettségeket is tartalmaz, ráadásul a hrvnya leértékelődése is növeli az adósságot. (ld.3. ábra) Ezzel párhuzamosan a maastrichti -államilag garantált – adósság is nőtt (ld. 2. ábra), de GDP-hez mért aránya alacsonyabb maradt, mint a teljes külső tartozás. Az adósság struktúrája így egyértelműen eltolódott a külső finanszírozás irányába, ami Ukrajna erős külső függőségét mutatja.¹³

2. ábra

Forrás: saját szerkesztés <https://www.imf.org/en/countries/ukr> alapján, a Chat GPT segítségével

2. táblázat: Ukrajna államilag garantált központi adósságrátája főbb sarokpontjai a 2. ábra alapján

Év	Maastrichti adósság (% GDP)
2013	39%
2017	71,6%
2022	77,7%
2023	81,2%
2026	122,6%

Forrás: saját szerkesztés <https://www.imf.org/en/countries/ukr> alapján

Az elemző cégek és az európai integrációs szervezetek általában a maastrichti típusú, vagyis a kormány által garantált adósságot figyelik, bár a teljes- piaci vállalati és

<https://tradingeconomics.com/ukraine/military-expenditure> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

13 Trading Economics (é. n.): *Ukraine Total Gross External Debt*. Online adatbázis. Elérhető: <https://tradingeconomics.com/ukraine/external-debt> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

magánszemélyekre vonatkozó -adatokat is figyelik. A 2. ábrából ez láthatóan egy ideig nagyon jól haladt, mivel a 2014-es válság alatt is még nagyon alacsony volt európai viszonylatban az adósságráta, majd a COVID előtt és után a 2021-ben is 50% alá került a mutató, ami nagyon fegyelmezett államháztartási politikát mutatott, hiszen 2021-ig általában 3% alatt volt az éves deficit, ami még magyar vagy uniós szemmel nézve is jó teljesítmény. Ezt követően azonban a háborús helyzet miatt nagyon elszálltak a mutatók, mind a deficit, mind a kormányzatilag garantált adósságműködés esetében és 2025 végén utóbbi átlépte a GDP 100%-át. (ld. 2. táblázat) Ez kisebb, mint a japán, az amerikai, a francia vagy az olasz hasonló mutató, de gyorsan növekvő trendjéből látszik, hogy nehezen lesz tartható – jelenlegi finanszírozása is külön nemzetközi segítséget igényel.

2.1.4. Ukrajna külső adóssága

Az orosz–ukrán háború alapvetően átalakította Ukrajna finanszírozási helyzetét. A katonai kiadások, az infrastruktúra pusztulása és a gazdasági visszaesés miatt az ország egyre nagyobb mértékben támaszkodik külföldi hitelekre és nemzetközi pénzügyi támogatásokra. A 2. és a 3. ábra összevetése alapján látszik, hogy külső adósság gyorsabban nő, mint a teljes államadósság GDP-arányos mutatója. A kettő közti különbség arra vezet rá, hogy előbbi nemcsak az államilag garantált adósságokat, hanem a piaci és magánszféra adósságait is, magában foglalja, ezért lehet magasabb, mint a második. Ugyanakkor 2022-től mindkettő meredek emelkedést mutat.¹⁴ Érdekeség, hogy az EU Bizottság előrejelzésében 2026 májusában az adósság (és emögött a deficit) mutatók csökkenését vetítette előre.¹⁵

Az mindenesetre itt konklúzióként levonható, hogy Ukrajna békeidőben fegyelmezett államháztartási politikára képes, hiszen a 2008-as, a 2014-es és a 2022-es válság előtt jelentősen csökkentette adósságrátáját, ami biztató lehet a harci cselekmények lezárulása utáni korszakra nézve.

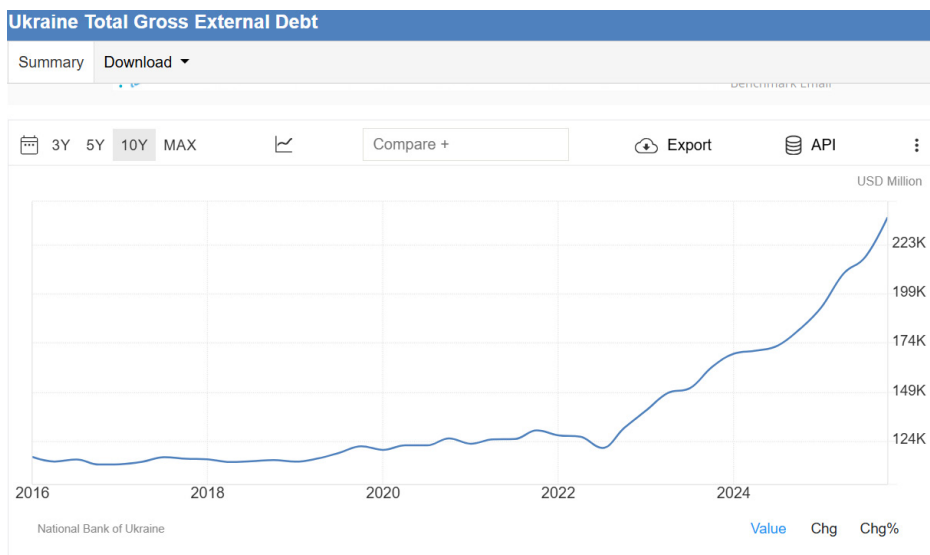
Elválasztva ettől a háborús cselekmények utáni helyzetet, a 2022-ben kezdődő teljes körű orosz invázió után az ukrán állam bevételei jelentősen visszaestek, miközben a védelmi és az ehhez kapcsolódó szociális kiadások drasztikusan emelkedtek. A költségvetési hiány finanszírozása érdekében Uk-

14 *Ukraine Total Gross External Debt*. Trading Economics (é. n.) Online adatbázis. Elérhető: <https://tradingeconomics.com/ukraine/external-debt> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

15 *Spring 2026 Economic Forecast: Slowdown in growth as energy shock drives up inflation* European Commission (é. n.) https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-forecast-and-surveys/economic-forecasts/spring-2026-economic-forecast-slowdown-growth-energy-shock-drives-inflation_en Elérhető: (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

rajna nagymértékű külső hitelfelvételre szorult. Az államadósság a GDP éves szintjének felelt meg 2025-ben, számszerűen mintegy 200 milliárd dollár. A teljes külső adósság néhány év alatt történelmi csúcsra emelkedett, 2025-ben meghaladva a 236 milliárd USD-t, vagyis most már jóval – legalább 15%-kal – meghaladta a GDP-t. (Ez az összeg tehát nemcsak az állami, hanem a banki és vállalati szektor külfölddel szembeni kötelezettségeit is tartalmazza.)

3. ábra: Ukrajna külső adóssága

Forrás: <https://tradingeconomics.com/ukraine/external-debt>

2.1.5. Ukrajna külső finanszírozásának főbb uniós elemei

Ukrajna külső finanszírozásának főbb elemeit a 2025.évi, már az 1. számú lábjegyzetben említett konferencia kötetben már említettük, így most csak az uniós finanszírozást a legfrissebb elemeivel kiegészítve említjük meg.

Az energiatülszórás csökkentése ugyanakkor nemcsak műszaki és infrastrukturális kérdés, hanem finanszírozási kérdés is. Ukrajna működőképességének fenntartásában az Európai Unió támogatásai egyszerre jelennek meg segélyként, hitelként, garanciaként és költségvetési támogatásként. A segély jellegű támogatás vissza nem térítendő forrást jelent, míg a hitel formájú támogatás későbbi visszafizetési kötelezettséggel jár, még akkor is, ha annak feltételei kedvezményesek. A 2024-2027 közötti Ukraine Facility például legfeljebb 50

milliárd euró értékű uniós támogatási keret, amelynek jelentős része hitelként, kisebb része vissza nem térítendő támogatásként jelenik meg.¹⁶

Ezt egészíti ki a 2026-2027-re létrehozott, legfeljebb 90 milliárd eurós Ukraine Support Loan. Ez nem egyszerű segély, hanem uniós hiteleszköz: az Európai Unió a tőkepiacon von be forrást, amelyet Ukrajna legsürgetőbb költségvetési és védelmi ipari szükségleteire fordítanak. A keret indikatív megosztása szerint 30 milliárd euró makrogazdasági és költségvetési támogatásra, 60 milliárd euró pedig védelmi ipari kapacitásokra irányul. A Tanács 2026 áprilisában véglegesítette a hitel jogi keretét, az első kifizetések pedig 2026 második negyedétől indultak meg.¹⁷

Az Európai Unióban a hitel fedezetére mintegy 210 milliárd eurónyi orosz jegybanki eszköz van befagyaszttva. Ezeket az eszközöket az uniós szabályozás nem közvetlenül adja át Ukrajnának- ami nem felelne meg a nemzetközi magán- és szokásjognak-, hanem az eszközökből keletkező rendkívüli bevételeket használja a fel Ukrajna támogatására, illetve az EU-G7 hitelmechanizmus visszafizetésének segítésére. Fontos kiemelni, hogy az EU nem magát a befagyasztott vagyont költi el, hanem annak rendkívüli hozamait és az ezekhez kapcsolódó hitelkonstrukciókat használja Ukrajna támogatására.¹⁸

A 90 milliárd eurós eszköz 2026-ban megerősített együttműködés keretében, 24 tagállam részvételével jött létre. Ez azt mutatja, hogy az uniós támogatási mechanizmus elindult, miközben a tagállamok finanszírozási megközelítése nem volt teljesen egységes.¹⁹

2.1.6. Árfolyam – ukrán hrivnya (UAH) és az USD

A GDP, az adósság és árfolyam vizsgálata során viszonyításképp megvizsgáltuk az ukrán és az amerikai deviza egymáshoz mért számszerű változását az elmúlt évtizedekben.

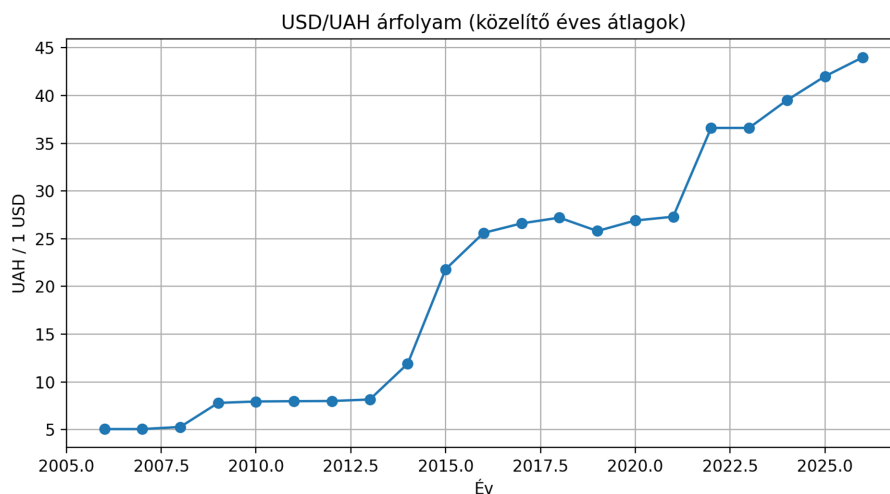
16 *The Ukraine Facility*. European Commission (2026) Elérhető: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

17 *Council finalises €90 billion support loan to Ukraine*, Council of the European Union (2026) Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/04/23/council-finalises-90-billion-support-loan-to-ukraine/> (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

18 *EU financial assistance to Ukraine – Immobilised Russian assets*. Council of the European Union (2026) Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/ukraine-solidarity-financial-support/> (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

19 *Council finalises €90 billion support loan to Ukraine*, Council of the European Union (2026) Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2026/04/23/council-finalises-90-billion-support-loan-to-ukraine/> (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

4. ábra: Az ukrán hrivnya árfolyama USD-ban

Forrás: saját, szerkesztve Chat GPT-vel

3. táblázat: Ukrán hrivnya árfolyama USD-ban – a markáns években

Év	Árfolyam (1 amerikai dollár értéke ukrán hrivnyában)	Értelmezés
1996	1,7	A hrivnya (UAH) bevezetése, viszonylag stabil árfolyam.
2008	5-8	A globális pénzügyi válság következtében a hrivnya jelentősen gyengült.
2014	12-15	A Krím annektálása és a kelet-ukrajnai konfliktus hatására az árfolyam meredeken romlott.
2022-2024	36-40	A teljes körű orosz invázió, a háborús gazdaság és a jegybanki intézkedések következtében tartósan gyenge árfolyam alakult ki.

Forrás: saját szerkesztés Trading Economics – Ukraine Currency adatai alapján

Ukrajna adósságának szerkezete és a hrivnya árfolyamának alakulása jól szemlélteti a háború gazdasági következményeit. A 2014 előtti időszakot

viszonylagos makrogazdasági stabilitás jellemezte, amelyet a hrvnya mérsékelt árfolyam-ingadozása is tükrözött. (ld. 4. ábra és 3. táblázat.) A Krím annektálása és a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus azonban újabb jelentős fordulópontot jelentett: a nemzeti valuta leértékelődött, ami növelte az adósságrátát (azt nemzeti valutában számolják), miközben a külső finanszírozási igény fokozatosan növekedett. A 2022-ben kezdődő teljes körű orosz invázió tovább mélyítette ezt a folyamatot, amelynek következtében a külső adósság vált meghatározóvá, miközben a hrvnya pedig jelentősen gyengült, vagyis az adósságráta megugrott (Ld. 2, 3. és 4. ábra összevetése). Bár Ukrajna adósságállománya továbbra is elmarad több nagy gazdaság adósságszintjétől, a finanszírozás jelentős devizaaránya 2024 végén az állami és államilag garantált adósság közel 72%-a külső forrásból származott és a háborús környezet miatt az ország pénzügyi sérülékenysége lényegesen nagyobb. (Ukrajna minősítése a három angolszász – nemzetközileg elfogadott- intézetnél messze a spekulatív, vagyis befektetésre nem ajánlott kategóriában van, ami kizárja a piaci finanszírozást.) A külső adósság növekedése és a hrvnya leértékelődése egymást erősítő folyamatként jelenik meg, amely tovább fokozza Ukrajna külkereskedelmi nehézségeit, valamint ezáltal függőségét a nemzetközi intézményi hitelezőktől (IMF, EU) és a nyugati pénzügyi támogatásoktól (G7). Nem lesz könnyű a piaci finanszírozásra visszatérni, erre csak egy tűzszünet után van esély.

2.2. Az adósság szerkezetére és nagyságára ható tényezők változása

2.2.1. Ukrajna külkereskedelmének sajátosságai

Ukrajna külkereskedelme -mint elsődleges tényező- a vizsgált időszakban jelentős szerkezeti problémákkal rendelkezett. Bár az export és az import volumene a háború előtt növekedést mutatott, az export szerkezetét továbbra is elsősorban alacsony feldolgozottságú mezőgazdasági termékek, nyersanyagok és fémipari termékek határozták meg. Ezzel szemben az importon belül fokozatosan nőtt a tőkejavak és más magasabb technológiai színvonalú termékek aránya, ami arra utal, hogy Ukrajna jelentős mértékben külföldről szerzi be a termeléshez szükséges korszerű gépeket, berendezéseket és technológiákat. Ez a szerkezet az ukrán gazdaság egyik legfontosabb versenyképességi problémája, mivel az ország exportja viszonylag kevés magas hozzáadott értékű terméket tartalmaz, így a külkereskedelem továbbra is erősen nyersanyag- és agrárexport-orientált maradt. (ld. 4. táblázat) A háború ezt a szerkezeti problémát tovább mélyítette, mivel az ipari termelés visszaesése még inkább az azonnali bevételeket,

vagyis a primer termékek exportját helyezte előtérbe. A 4. táblázatból látható az ország külkereskedelmének a területi megcsonkulásból, illetve a háborús bizonytalanságból eredő csökkenése 2013-hoz képest.

4. táblázat: Ukrajna külkereskedelmének főbb számai a termékcsoportok oldaláról (2013–2024 mrd USD,%)

	2013	2017	2021	2024
Ukrán teljes export (mrd USD)	63	43	68	41
Ukrán teljes import (mrd USD)	77	50	73	71
Tőkejavak hányada az importban (%)	18%	20%	24%	30%

Forrás: Saját szerkesztés: <https://www.czasopisma.uni.lodz.pl/esrap/article/view/23921/26878> alapján.

2.2.2. A szomszédos országok szerepe a külkereskedelemben

A háború kitörése előtt Ukrajna külkereskedelme jelentős mértékben Oroszországhoz és más posztszovjet államokhoz kapcsolódott. A háború és a szankciók következtében azonban Ukrajna kereskedelmi kapcsolatai fokozatosan az Európai Unió irányába tolódtak el.²⁰

5. táblázat: Az Európai Unió, Oroszország és Kína részesedése Ukrajna teljes árukülkereskedelméből (2013, 2021, 2024)

Év	Európai Unió részesedése	Oroszország részesedése	Kína részesedése
2013	31%	24%	10%
2021	40%	8%	15%
2024	56%	3-4%	12-13%

Forrás: Saját szerkesztés – Dynamics of Ukraine's Trade with the EU (2013–2023) alapján

Az ország hadi helyzete miatt különösen fontos szerepet kaptak a szomszédos EU-tagállamok, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Magyarország, ame-

20 EUROPEAN SPATIAL RESEARCH AND POLICY: CROSS-BORDER TRADE IN THE EUROPEAN ECONOMIC CONVERGENCE SYSTEM Online. Elérhető: <https://www.czasopisma.uni.lodz.pl/esrap/article/view/23921/26878> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

lyek közvetlen szárazföldi tranzitútvonalként és az EU társulás (2016) után kereskedelmi partnerként is felértékelődtek.

6. táblázat: Ukrajna legfontosabb közép-európai kereskedelmi partnerei és a kétoldalú árukereskedelmi forgalom alakulása (2023, mrd USD)

Ország	Kétoldalú kereskedelmi forgalom (2023, milliárd USD)	Szerepe Ukrajna külkereskedelmében
Lengyelország	11,36	Legfontosabb közép-európai kereskedelmi partner
Románia	5,33	Második legfontosabb partner, kiemelt tranzitország
Szlovákia	2,89	Fontos ipari és energiaipari partner
Magyarország	2,80	Jelentős energia- és határ menti kereskedelmi partner

Forrás: <https://www.czasopisma.uni.lodz.pl/esrap/article/view/23921/26878>

A tengeri útvonalak bizonytalansága miatt a szárazföldi exportfolyosók stratégiai jelentőségűvé váltak az ukrán mezőgazdasági termékek és egyéb exportcikk számára. Ugyanakkor a szomszédos országokkal folytatott kereskedelem nem tudta teljes mértékben ellensúlyozni a háború okozta exportkiesést. A kereskedelmi mérleg hiánya rekordközele szintre emelkedett: 2024-ben Ukrajna árukereskedelmi mérlegének hiánya már megközelítette a 30 milliárd USD-t. Az export 41,7 milliárd USD-t, míg az import 70,8 milliárd USD-t tett ki. 2025-ben a helyzet tovább romlott: az export 40,3 milliárd USD-re csökkent, miközben az import 84,8 milliárd USD-re emelkedett, így az árukereskedelmi mérleg hiánya már mintegy 44,5 milliárd USD-t ért el. A régiókhöz képest meglepő az is, hogy Lengyelország mind export mind import tekintetében a legnagyobb európai partnerré vált, messze megelőzve Németországot, ami a régióban egyedi. (Sőt export tekintetében Lengyelország Kínát is messze felülmúlja.) Ebben nyilván a háború okozta reexport – az ukrán exportőrök csak a szomszéd államokig jutottak -is szerepet játszik, hiszen Románia is kimagasló partnerré vált. Ebben kimagasló szerepe van a logisztikai háttérnek. (A négy szomszéd EU tag az árukereskedelmi forgalom megközelítőleg negyedét képviseli, meglepő módon hazánk Szlovákia mögött marad.)

2.2.3. Ukrajna áruforgalmának infrastrukturális háttere 2013 és 2026 között

a) 2013–2021: A háború előtti export- és importstruktúra

Ebben az időszakban az ukrán külkereskedelem erősen a fekete-tengeri kikötőkre épült. (Lásd 7. táblázat) Ezt még nem érintette a 2014-es területi státusz quo változás. Az ország legfontosabb exportcikkei a gabona, kukorica, búza, napraforgóolaj, vasérc és acéltermékek nagy tömegű, viszonylag alacsony értékű áruk voltak, ezért a tengeri szállítás volt a leggazdaságosabb megoldás.

7. táblázat: Ukrajna külkereskedelmének fő szállítási módjai a háborút megelőző időszakban (2013–2025)

Kereskedelmi irány	2013–2021 (háború előtti időszak)	2022–2025 (háborús időszak)
Export – mezőgazdasági termékek	A gabona, kukorica, búza, napraforgóolaj exportjának döntő része (80-85%-a) a fekete-tengeri kikötőkön keresztül történt	Az orosz tengeri blokád miatt a szárazföldi exportfolyosók szerepe jelentősen nőtt, majd 2025-re a gabonaexport mintegy 73%-a ismét a fekete-tengeri útvonalakon valósult meg.
Export – ipari termékek	Vasérc, acél- és fémtermékek elsősorban tengeri szállítással hagyták el az országot.	A tengeri korlátozások miatt a vasúti és közúti Szolidaritási Folyosók váltak meghatározóvá; 2025-ben a nem mezőgazdasági export 67%-a ezeken az útvonalakon haladt.
Import	Az energiahordozók vezetékeken, a gépek, járművek és fogyasztási cikkek főként vasúton és közúton érkeztek.	Az import döntően az EU felől, vasúti, közúti és belvízi útvonalakon bonyolódik; 2025-ben az import 88%-a a Szolidaritási Folyosókon keresztül érkezett.
Légi áruszállítás	Csak nagy értékű, kis tömegű áruk esetében volt jelentős.	Továbbra is kiegészítő szerepet tölt be (<1%).

Forrás: saját szerkesztés https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2024-2024-07-02_en alapján

A háborút megelőző időszakban Ukrajna külkereskedelmét elsősorban a tengeri szállítás határozta meg. Az export legnagyobb részét a fekete-tengeri kikötőkön keresztül bonyolították le, különösen a mezőgazdasági termékek, a vasérc, az acélipari termékek és más nyersanyagok esetében. Az import ezzel szemben diverzifikáltabb logisztikai rendszerre épült: az energiahordozók jelentős része vezetékes infrastruktúrán érkezett, míg a gépek, járművek és fogyasztási cikkek főként vasúton és közúton jutottak el Ukrajnába. A légi áruszállítás csak kiegészítő szerepet töltött be, elsősorban nagy értékű, kis tömegű termékek szállításában.

b) 2022–2026: A teljes körű háború kezdete utáni időszak

2022-től az orosz invázió alapjaiban változtatta meg Ukrajna kereskedelmi infrastruktúráját. A fekete-tengeri kikötők blokádja miatt az ország elveszítette legfontosabb exportútvonlát. Az EU ezért létrehozta az úgynevezett Szolidaritási Folyosók rendszert, amely vasúti, közúti és dunai útvonalakon keresztül biztosította az áruforgalmat. (Az egyes módok szerepéről ld. 8. táblázat) A legfontosabb exporttermékek továbbra is az alacsony hozzáadott értékű, ömlesztett vagy dömping áru: gabona, kukorica búza, napraforgóolaj, vasérc, acéltermékek.²¹ A szállítás módja jelentősen átalakult (ld 8. táblázat)

8. táblázat: Az ukrán külkereskedelmi szállítási módok 2022-26 között (%-os megoszlás súlya)

Szállítási mód	Infrastrukturális átalakulás szintje 2022–2026 trend
Tengeri szállítás	Csökkent, majd részben helyreállt
Vasút	Jelentősen nőtt
Kamionos fuvarozás	Jelentősen nőtt
Duna-hajózás	Stratégiai szerepet kapott
Légi szállítás	Elhanyagolható

Forrás: Saját szerkesztés https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2024-2024-07-02_en alapján

21 *Solidarity Lanes: Latest figures – May 2024*. European Commission, Directorate-General for Mobility and Transport (2024) Online hír, 2024. július 2. Elérhető: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2024-2024-07-02_en (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

A Szolidaritási Folyosók révén 2022 és 2024 között mintegy 141 millió tonna ukrán export jutott ki az országból vasúton, közúton és belvízi útvonalakon. Ennek jelentős része mezőgazdasági termék, illetve vasérc és acél volt.

c) A vízi kijáratok szerepe

A Duna

A dunai kikötők, különösen jelentősége drasztikusan megnőtt. Az árukat uszályal szállították Románián keresztül Constanța kikötőjébe, ahonnan már tengeri hajókon jutottak el a világpiacra. A háború alatt az import főként: üzemanyag, katonai felszerelések, járművek, alkatrészek, humanitárius segélyek formájában érkezett, döntően: vasúton, kamionokon, részben dunai útvonalakon jutott be az országba.²² A 2013–2021 közötti időszakban Ukrajna külkereskedelme elsősorban a fekete-tengeri hajózásra épült, mivel fő export-cikkei gabona, acél és vasérc tömegáru jellegű – alacsony hozzáadott értékű termékek voltak.²³ A 2022-es orosz invázió után azonban az ország kénytelen volt a vasúti, közúti és dunai szállításra támaszkodni. Bár 2023–2024-ben a fekete-tengeri export részben helyreállt, az ukrán külkereskedelem -és annak logisztikai háttere – sokkal inkább diverzifikálttá vált, és különösen fontos szerepet kaptak a szomszédos EU-tagállamok: Lengyelország, Románia és Szlovákia az ukrán export és import és a tranzit lebonyolításában.²⁴

A Boszporusz

Törökország jelenleg átengedi az ukrán kereskedelmi hajókat és az ukrán exporttermékeket a Boszporuszon, ezért az ukrán tengeri export továbbra is eljut a Földközi-tengerre és a világpiacokra. Fontos azonban különbséget tenni a kereskedelmi hajók és a hadihajók között, utóbbiakat nem engedik át

22 European Commission, Directorate-General for Mobility and Transport (2024): *Solidarity Lanes: Latest figures – May 2024*. Online hír, 2024. július 2. Elérhető: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2024-2024-07-02_en (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

23 EUROPEAN SPATIAL RESEARCH AND POLICY: *CROSS-BORDER TRADE IN THE EUROPEAN ECONOMIC CONVERGENCE SYSTEM* Online. Elérhető: <https://www.czasopisma.uni.lodz.pl/esrap/article/view/23921/26878> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

24 *Solidarity Lanes: Latest figures – May 2024*. European Commission, Directorate-General for Mobility and Transport (2024) Online hír, 2024. július 2. Elérhető: https://transport.ec.europa.eu/news-events/news/solidarity-lanes-latest-figures-may-2024-2024-07-02_en (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

a szorosokan háborús konfliktusok idején még az 1920-as évekből származó megállapodás alapján. A Boszporusz-szoros Ukrajna számára stratégiai jelentőségű, mivel a Fekete-tengerről ez az egyetlen kijárat vezet a Földközi-tenger és a globális tengeri kereskedelmi útvonalak felé. (A háború alatt derült ki, hogy az ukrán és orosz gabonaexport kulcsszerepet tölt be közeli afrikai és közel keleti országok ellátásában.) A háború előtt Ukrajna exportjának jelentős része, különösen a gabona, a napraforgóolaj, a vasérc és az acéltermékek a fekete-tengeri kikötőkön keresztül hagyták el az országot. 2022-ben az orosz blokádnak súlyosan korlátozta ezt a kereskedelmet, azonban a török és ENSZ-közvetítéssel létrejött fekete-tengeri gabonamegállapodás ideiglenesen lehetővé tette az export újraindítását. Miután Oroszország 2023 nyarán kilépett a megállapodásból, Ukrajna Odessza és más fekete-tengeri kikötők révén a térségben egy saját tengeri folyosót hozott létre, amely továbbra is a Boszporuszon keresztül kapcsolódik a nemzetközi kereskedelemhez. A Boszporuszon kereskedelmi hajók közlekedhetnek, azonban Törökország a Montreux-i Egyezmény alapján korlátozza a hadihajók áthaladását. Emiatt 2024-ben nem engedélyezte olyan brit gyártmányú aknamentesítő hadihajók átkelését, amelyeket Ukrajnának szántak.²⁵

2.2.4. Szénhidrogén forgalmi és tranzit adatok a regionális országokkal

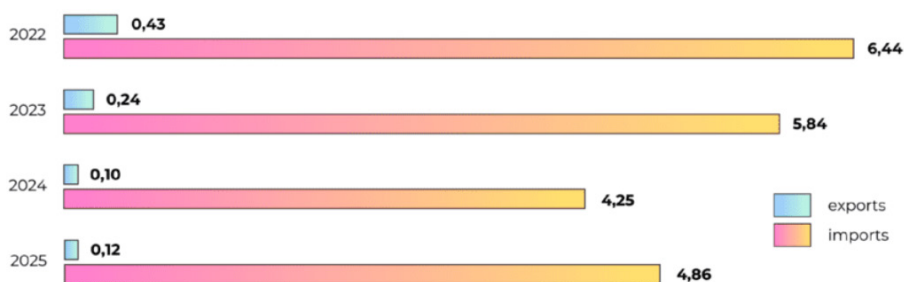
A vizsgált szomszédos országok Ukrajnába irányuló exportjában az ukrán háborús előállítási nehézségek és igények miatt üzemanyagok és egyéb szénhidrogén-alapú termékek szerepe a 2013–2024 közötti időszakban összességében ugrásszerűen növekedett, ezért a külkereskedelmi fejezeteiben is erről szót ejtünk. Azonban jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes országok között. A legnagyobb arányú üzemanyag-export Magyarországról mutatható ki, ahol az üzemanyagok részesedése 2013 és 2023 között 14,6%-ról 35,4%-ra emelkedett, ami kiemelkedő aránynak számít a régióban. Lengyelország esetében szintén jelentős növekedés figyelhető meg, az üzemanyagok aránya az áruexporton belül 10,9%-ról 18,8%-ra emelkedett, miközben az ország továbbra is a legnagyobb exportőr Ukrajna irányába. Szlovákia exportjában az üzemanyagok részesedése stabilan magas, mintegy 15% körül alakult, ami az energiaellátásban betöltött folyamatos szerepére utal.

25 *Implementation of the Montreux Convention*. Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye (é. n.) Online oldal. Elérhető: <https://www.mfa.gov.tr/implementation-of-the-montreux-convention.en.mfa> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

Ezzel szemben a nem határos Horvátország és különösen Csehország exportjában az üzemanyagok súlya jóval kisebb maradt, bár Horvátország esetében a növekedés jelentős volt. Az adatok alapján megállapítható, hogy a háború éveiben Ukrajna energiaellátásában és üzemanyag-importjában elsősorban a szomszédos közép-európai országok szerepe erősödött fel, hiszen ez a feldolgozott termék nem bírja hosszú szállítási vonalat. Különösen Magyarország, Lengyelország és Szlovákia váltak fontos energiaellátó partnerekké, ami jól mutatja az ukrán gazdaság és ellátási láncok fokozódó nyugati orientációját és az orosz energiahordozóktól való fokozatos eltávolodását.

A háború alapjaiban átalakította Ukrajna energiakereskedelmi pozícióját: az ország a korábbi évek részleges önellátásához és időszakos exportjához képest 2022 után tartós nettó energia importórrá vált. (lásd 5. ábra)

5. ábra: Ukrán üzemanyag- és energia termékek importjának és exportjának nagysága 2022-2025 között, milliárd USD-ben

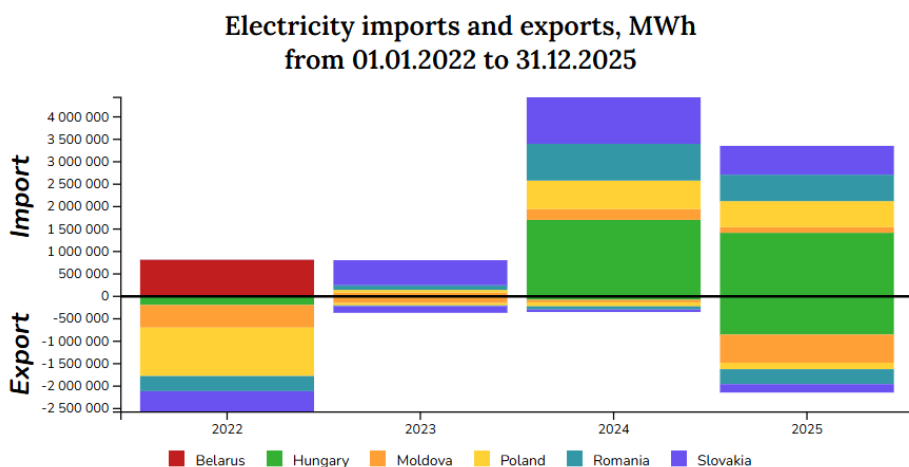

Forrás: <https://dixigroup.org/en/ukraine-has-spent-40-times-more-on-energy-imports-than-it-earned-from-exports-in-the-first-half-of-2025/>

Az orosz infrastruktúra-kapcsolatok megszakadása és az energiatermelő kapacitások háborús sérülése miatt az ukrán villamosenergia-ellátás egyre inkább a szomszédos EU-tagállamok importjára támaszkodik. (lásd 6. ábra) Az Európai Hálózati Villamosenergia-átviteli Rendszerirányítók Szövetsége (ENTSO-E) rendszerén keresztül Ukrajna ma már főként Lengyelországból, Szlovákiából, Magyarországról és Romániából fedezi csúcsidőszaki hiányait, miközben az import volumene több időszakban meghaladta a kivitelét. Ez a szerkezeti fordulat azt jelenti, hogy az ukrán energiamérleg „előjele” megváltozott: a korábbi exportáló vagy kiegyensúlyozott pozíció helyett egyértelműen importfüggő rendszer alakult ki. Ennek következtében az ország energiabiztonsága ma

már közvetlenül a nyugati szomszédok kapacitásaitól és az EU-val kiépített villamosenergia-összeköttetésektől függ, ami tovább erősíti Ukrajna gazdasági és geopolitikai integrációját az európai energiapiacba.

6. ábra: Villamosenergia-import és -export, MWh 2022 – 2025

Forrás: <https://energy-map.info/en/datasets/56df70b0-6bc1-4c7d-a82f-284cf723438d>

3. A háború szankciós és energiafüggetlenségi hatásai régiókban

3.1. Az ukrán krízissel kapcsolatos gazdasági szankciók hatásai Kelet-Közép-Európára

3.1.1. A szankciók gazdasági hatásai általában

Korunk egyik meghatározó politikai eszköze a gazdasági szankció, amelyet napjainkban egyre gyakrabban alkalmaznak. E kényszerítő intézkedésekkel az államok gazdasági nyomással, például kereskedelmi és pénzügyi korlátozásokkal próbálják befolyásolni egy állam nemzetközi jogot sértő vagy nemzetközileg elítélt magatartását.²⁶

26 Bővebben lásd: *Új diplomáciai lexikon. A nemzetközi kapcsolatok kézikönyve*. Nemzetközi gazdasági kapcsolatok fejezet. BÁBA Iván – SÁRINGER János (főszerk.), Kairosz Kiadó, Budapest, 2021. Elérhető: https://real.mtak.hu/138676/1/uj_diplomaciai_lexikon.pdf

A gazdasági szankciók hatásának vizsgálata a háborúzó Ukrajna gazdasági helyzetének átfogó értékelése szempontjából is elengedhetetlen. A 2022 februárjában kirobbant orosz-ukrán háború következtében számos állam és nemzetközi szervezet vezetett be gazdasági szankciókat az agresszor Oroszországgal szemben.²⁷ Ezek elsődleges célja az ország háborús finanszírozási képességének korlátozása, továbbá a gazdasági és pénzügyi mozgásterének szűkítése. Dolgozatunk szempontjából elsősorban az EU szankcióinak hatása lényeges, bár bizonyos szempontból az amerikai magatartásnak is voltak érzékelhető hatásai régióinkban. A szankciók azonban nem csupán Oroszországra gyakoroltak hatást. A gazdasági nyomás következményei az európai országok, különösen a kelet-közép-európai államok gazdaságában is megfigyelhetők.

Az orosz-ukrán háború 2026-ra az ötödik évébe lépett, így már több évre visszanyúló gazdasági adatok állnak rendelkezésre a háborúzó felek gazdasági helyzetéről. (Ukrajna esetében ezt érintettük az I.1 fejezetben.) Ezek lehetővé teszik a szankciók eredményességének és hatásainak rövid- és középtávú vizsgálatát egyaránt. Ugyanakkor a gazdasági szankciók tényleges hatásának pontos mérése továbbra is kihívást jelent.

A fejezet célja az Oroszországgal szemben bevezetett uniós gazdasági szankciók átfogó ismertetése, valamint Oroszország és az Európai Unió gazdasági helyzetének elemzése ezen intézkedések tükrében. Ennek keretében szeretnénk megválaszolni, hogy a gazdasági kényszerítő intézkedések milyen mértékben érték el eredeti céljukat, hogyan befolyásolták Oroszország gazdasági működését és külkereskedelmi kapcsolatait, valamint milyen gazdasági következményekkel jártak az Európai Unió számára.

3.1.2. Az Európai Unió gazdasági szankciói Oroszországgal szemben

Az Európai Unió Oroszországgal szembeni gazdasági szankciós politikája nem a 2022-ben kitört teljes körű orosz–ukrán háborúval vette kezdetét. Az első jelentősebb korlátozó intézkedéseket 2014-ben vezették be, amikor Oroszország jogellenesen annektálta a Krím félszigetet, megsértve ezzel Ukrajna területi integritását. (Az Unió nem fogadja el az ukrán területek orosz elfoglalását és főleg annektálását az Orosz Föderációba.) Ezek a kezdeti szankciók elsősorban célzott pénzügyi, kereskedelmi és személyi korlátozások voltak, amelyek célja az Oroszországra gyakorolt gazdasági és politikai nyomás fokozása volt. A 2022 februárjában megindított teljes körű inváziót egy új szakasz követte

²⁷ Fontos kiemelni, hogy ezek a gazdasági szankciók nem globális, a világ minden országára kiterjedő szankciókat jelentik, így politikai és földrajzi hatókörük eltérő lehet

az Európai Unió szankciós politikájában. A korábbi, célzott intézkedéseket fokozatosan bővítették, és egy szélesebb körű gazdasági szankciórendszert hoztak létre, amely már az orosz gazdaság stratégiai ágazatait is érintette.²⁸

2026 közepéig az Európai Unió húsz szankciós csomagot fogadott el Oroszországgal szemben, miközben a huszonegyedik csomag tárgyalása is megkezdődött. Az intézkedések folyamatosan bővülnek és továbbfejlesztik a már hatályban lévő korlátozásokat. A szankciók ma már kiterjednek többek között a pénzügyi szektorra, a külkereskedelemre, az energiahordozókra, a közlekedésre, a technológiai termékek exportjára, valamint számos szolgáltatási tevékenységre is. Céljuk nem kizárólag az orosz gazdasági növekedés lassítása, hanem a háború finanszírozásához szükséges bevételek csökkentése, a stratégiai technológiákhoz való hozzáférés korlátozása, valamint az orosz hadiipari kapacitások gyengítése.²⁹

3.1.3. A gazdasági szankciók hatása az orosz gazdaságra

A gazdasági szankciók hatásának mérése rendkívül összetett feladat. Számos tanulmány vizsgálja, hogy az uniós intézkedések mennyire gyengítették meg Oroszország gazdaságát, valamint, hogy az ország milyen módon próbálta megkerülni az Európai Unió és más nyugati államok által bevezetett gazdasági szankciókat, elsősorban új kereskedelmi útvonalak és alternatív beszállítók bevonásával. Bár az orosz gazdaság a kényszerítő intézkedések hatására nem omlott össze, a szankciók hosszabb távon egyes ágazatok termelésének visszaesésében, a vállalati árbevételek csökkenésében, valamint az ország gazdasági szerkezeti problémáinak erősödésében egyaránt megmutatkoztak.³⁰

A háború első két évében az orosz gazdaságot a szankciók a vártnál kisebb mértékben érintették. A GDP 2023-ban 4,1%-kal, 2024-ben pedig 4,3%-kal növekedett, amely elsősorban a nagyobb állami kiadások következménye volt, amelyhez a hadiipari termelés bővülése és a hitelezés növekedése is hozzájá-

28 CSEHES András – KUTASI Gábor – SZÓLÁTH Ákos – SZÜCS Petra: Hogyan hatnak a szankciók Oroszországra, és hogyan védekezik ellenük? *Külügyi Szemle*, 2023., XXII. évf., 2., 46–48. Elérhető: <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2023/07/03-Csehes-es-tsai.pdf> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

29 *Russia's war against Ukraine: EU sanctions*. Council of the European Union (é. n.) Online oldal. Elérhető: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia/#economic> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

30 *Gazdasági szankciók: Milyen hatásuk van? Miért nem működnek?* Elemzőközpont (2026) Online oldal. Elérhető: <https://elemzeskozpont.hu/gazdasagi-szankciok-milyen-hatasuk-van-miert-nem-mukodnek> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

rult. Ez azonban nem jelentette a gazdaság tartós megerősödését. 2025-re a növekedés lényegesen lelassult, az IMF már csupán 0,6%-os GDP-bővülést jelzett előre, miközben az év első negyedében a gazdasági teljesítmény már csökkenést mutatott. A korábbi növekedést biztosító források fokozatos kimerülése az ország gazdasági növekedésének lassulását eredményezheti. Az Európai Bizottság 2026 májusi előrejelzésében 2025-2027 közötti három évre mindössze 1-1,5%-os növekedést jósolt csak.

A gazdasági lassulás az államháztartásban is megjelent. A 2025-ös költségvetési hiány 5,6 billió rubelre emelkedett. Míg Oroszország államadóssága a GDP 18,3%-át tette ki,³¹ ami az előző évi deficithez képest 63%-os növekedést jelentett. A hiány emelkedésében fontos szerepet játszott az energiaexportból származó bevételek csökkenése, miközben a katonai kiadások viszont továbbra is magas szinten maradtak. Az olajexportból származó bevételek 16%-kal, a földgázexportból származók pedig 15%-kal csökkentek az előző évhez képest. Bár Oroszország szénhidrogén exportjának jelentős részét sikerült Indiába, Kínába és más ázsiai országokba átirányítani, ez általában alacsonyabb árakon és magasabb szállítási költségek mellett történt, mint a korábbi Európai Unióval folytatott kereskedelem során, ez pedig rontotta az export jövedelmezőségét.³²

A szankciók azonban nem minden gazdasági ágazatban értek el ugyanolyan mértékű hatást. Oroszország katonai kiadásai 2025-ben már a GDP mintegy 7,5%-át tették ki. Míg a hadiipar továbbra is profitált a megnövekedett állami megrendelésekből, addig a civil gazdaság több területén, például a járműgyártásban, a fém- és építőanyag-iparban is visszaesést mutatott. (Utóbbiakat súlyosbítja a komponensekre és technológiai részekre vonatkozó szankciós mechanizmus.) Ez arra utal, hogy Oroszország gazdasági növekedését egyre inkább a hadiipar tartja fenn, és a nem katonai ágazatok teljesítménye fokozatosan gyengül.³³

A szankciók legfontosabb hatása tehát nem az azonnali GDP-visszaesésben, hanem a gazdaság szerkezetének átalakulásában, a technológiai fejlődés lassulásában és a hosszú távú növekedési lehetőségek korlátozásában jelent meg legjelentősebb-

31 *Russia Government Debt to GDP*. Trading Economics (é. n.) Online adatbázis. Elérhető: <https://tradingeconomics.com/russia/government-debt-to-gdp> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

32 *Sanctions and the Russian Economy: 2025 Year-End Assessment*. KSE Institute Sanctions Hub (2026) 3–4. Elérhető: https://sanctions.kse.ua/wp-content/uploads/2026/01/2025_Year_End_Assessment.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

33 COOPER, Julian: A Budget for a Fifth Year of War: Military Spending in Russia's Budget for 2026. *SIPRI Insights on Peace and Security*, 2026/01. 1–4. Elérhető: <https://www.sipri.org/publications/2026/sipri-insights-peace-and-security/budget-fifth-year-war-military-spending-russias-budget-2026> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

ben. Oroszország ugyan képes volt alkalmazkodni a korlátozások egy részéhez, ugyanakkor ezt egyre nagyobb állami kiadások, magas katonai ráfordítások és kedvezőtlenebb külkereskedelmi feltételek mellett tudta csak fenntartani.³⁴

3.1.4. A gazdasági szankciók hatása az Európai Unióra

A kényszerítő intézkedések a mai globalizált világ gazdaságából adódóan már nemcsak a szankcionált ország gazdaságát érintik negatívan, különösen, ha az intézkedéseket egy fontos kereskedelmi partner ellen vezetik be (ahogyan az Oroszország az Európai Unió közötti gazdasági kapcsolatok esetében is látható). Azonban az sem mindegy, hogy milyen mértékben oszlanak el a negatív gazdasági hatások, és hogy a szankcionált országot súlyosabban érintik-e, mint az intézkedéseket bevezető nemzetközi közösség tagjait. Ezt az asszimetria elve fejezi ki, vagyis az agresszor fél nagyobb gazdasági veszteséget szenved-e el, mint az intézkedéseket alkalmazó államok.³⁵

Az Európai Unió tagállamainak gazdaságára sem egységesen hatottak a bevezetett szankciók, mivel az országok gazdasági szerkezete eltérő, energiafüggősége és fennálló kereskedelmi kapcsolatai Oroszországgal különböző mértékűek. Ez a kutatás szempontjából is különösen fontos, hiszen a vizsgált közép- és kelet-európai országokat a háborút megelőző magasabb energiafüggőség és szorosabb gazdasági kapcsolatok jellemezték, ezért a szankciók gazdasági következményei általában erőteljesebben érintették őket, mint számos nyugat- vagy délnyugat-európai államot.

A háború kitörését követően az Európai Unió gazdaságának az egyik legjelentősebb hatását az orosz energiafüggőség csökkentése jelentette. Az orosz földgáz és más energiahordozók kiváltása érdekében a tagállamoknak rövid időn belül alternatív beszállítókat és új import útvonalakat kellett találniuk. Az orosz vezetékes földgáz kiesését elsősorban Norvégiából érkező vezetékes szállítások növelésével, valamint az Egyesült Államokból, Katarból és más országokból importált cseppfolyósított földgáz (LNG) felhasználásával igyekeztek pótolni.³⁶ Ennek ellenére az orosz energiahordozók nem tűntek el teljesen az európai piacról, mivel egyes tagállamok továbbra is vásároltak orosz

34 VAKHAL Péter: A szankciók potenciális hatása az európai és az orosz gazdaságra egy értékláncalapú megközelítésben. *Külgazdaság*, 2025., LXIX. évf. 11–12., 55–77. Elérhető: https://real.mtak.hu/234950/1/03_Vakhal_25fde8b674.pdf (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

35 VAKHAL Péter: A szankciók potenciális hatása az európai és az orosz gazdaságra egy értékláncalapú megközelítésben. *Külgazdaság*, 2025., LXIX. évf., 11–12., 74–75. Elérhető: https://real.mtak.hu/234950/1/03_Vakhal_25fde8b674.pdf (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

36 *European natural gas imports*. Bruegel (é. n.) Online adatbázis. Elérhető: <https://www.bruegel.org/dataset/european-natural-gas-imports> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

LNG-t (például 2026 februárjában Franciaország, Belgium és Spanyolország számított a legnagyobb uniós orosz LNG importőrnek³⁷), illetve bizonyos vezetékes szállítások is fennmaradtak. Az energiaellátási források bővítése és az új import útvonalak kiépítése azonban jelentős többletköltségekkel járt, ami hozzájárult az energiaárak emelkedéséhez.³⁸

Az Európai Unió energiagazdaságának átalakulását jól szemléltetik az Eurostat adatbázisának grafikonjai és elemzései. Az orosz energiahordozókról való fokozatos leválás következtében az uniós energiaimport beszállítói szerkezete jelentősen megváltozott. 2026 első negyedében már az Egyesült Államok volt az Európai Unió legnagyobb LNG beszállítója, amely az uniós teljes cseppfolyósított földgázimport 57,4%-át tette ki. A vezetékes földgáz esetében Norvégia 54,4%-os arányban exportált az EU-nak. Bár az orosz energiafüggőség még nem szűnt meg teljesen, Oroszország még mindig a második legnagyobb LNG partnere az EU-nak 17,3%-os részesedéssel, azonban ez így is bizonyítja az előrelépést az energiaforrások diverzifikálása terén.³⁹ A Draghi-jelentés ugyanakkor rámutat arra, hogy az alternatív beszállító útvonalak és partnerek, nem oldották meg az energiaárak problémáját, amely az uniós gazdaság versenyképessége szempontjából továbbra is meghatározó kihívás. Az Európai Unió továbbra is magas energiaköltségekkel szembesül. Az energiaimport inflálódását részben a vezetékes földgáz korlátozott alternatívái, a drágább LNG import, valamint az energiainfrastruktúra fejletlensége okozza.⁴⁰

Az infláció azonban nem csupán az energiapiacot érintette, hanem dominóhatásként az európai gazdaság egészére is kiterjedt. A magasabb energiaköltségek hatására jelentősen magasabb inflációs nyomást keletkezett, amely a fogyasztás

37 *February 2026 – Monthly analysis of Russian fossil fuel exports and sanctions*. Centre for Research on Energy and Clean Air (CREA) (2026) Online jelentés. Elérhető: <https://energyandcleanair.org/february-2026-monthly-analysis-of-russian-fossil-fuel-exports-and-sanctions/> (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

38 PILKINGTON, Philip: Mekkora gazdasági károkat okoztak Európának az Oroszországgal szembeni szankciók? *MKI Nézőpont*. 2026, Magyar Külügyi Intézet, 3. Elérhető: <https://hiia.hu/wp-content/uploads/2026/03/Pilkington-Mekkora-gazdasagi-karokat-okoztak-Europanak-az-Oroszorszaggal-szembeni-szankciok.pdf> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

39 *EU imports of energy products – latest developments*. Eurostat 2026, Online oldal. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=EU_imports_of_energy_products_-_latest_developments#Highlights (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

40 DRAGHI, Mario (2024): *The future of European competitiveness – A competitiveness strategy for Europe*. Report prepared for the European Commission, 43–45. Elérhető: https://commission.europa.eu/document/download/97e481fd-2dc3-412d-be4c-f152a8232961_en?filename=The%20future%20of%20European%20competitiveness%20_%20A%20competitiveness%20strategy%20for%20Europe.pdf (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

visszaeséséhez és a háztartások reáljövedelmének csökkenéséhez vezetett. A folyamat mérséklése érdekében az Európai Központi Bank emelni kezdte a kamatokat, amely ugyan hozzájárult az árstabilitás fokozatos helyreállításához, de egyben drágította is a vállalati és lakossági hitelezést, ezáltal a fejlesztéseket és beruházásokat is visszafogta. A magas energiaárak különösen kedvezőtlenül érintették az energiaigényes ágazatokat, például a vegyipart, az építőipart és a járműgyártást, amelyekben a termelési költségek jelentősen emelkedtek, rontva az uniós vállalatok nemzetközi versenyképességét. A tagállamok a gazdasági és társadalmi hatások enyhítése érdekében megnövelték állami támogatásaikat, amelyek ugyan mérsékeltek a háztartások és a vállalkozások terheit, viszont hosszú távon pedig növelték az államháztartások kiadásait.⁴¹

3.1.5. Összegzés

Összességében megállapítható, hogy a gazdasági szankciók jelentős költségekkel jártak mind Oroszország, mind az Európai Unió országai számára, azonban ezek a hatások rövid és hosszú távon is eltérőek voltak. Míg az Európai Unióban elsősorban az energiaárak emelkedése, az infláció gyorsulása és a gazdasági növekedés átmeneti lassulása jelentette a legfontosabb következményeket, addig Oroszország esetében a szankciók mélyebb, hosszabb távú szerkezeti problémákat idéztek elő. A technológiai import korlátozása, az energiaexportból származó bevételek csökkenése és a hadiiparra épülő gazdasági növekedés mind hozzájárult az orosz gazdaság hosszú távú növekedési kilátásainak romlásához.

A gazdasági modellek is azt mutatják, hogy a szankciók nem egyforma mértékben érintették az államok gazdaságát. Bár a szankciókat bevezető országok is különböző mértékben jövedelemkiesést szenvedtek el, az Európai Unió gazdasági növekedését érintő negatív hatás becslések szerint 0,5–2 százalékpont között alakult, míg Oroszország esetében a GDP-re gyakorolt visszafogó hatás elérhette a 3–10 százalékpontot is.⁴² Ezek alapján kijelenthető, hogy a szankciók rövid távon az Európai Unió számára is jelentős gazdasági alkalmazkodási költségekkel jártak, de hosszabb távon nagyobb gazdasági veszteséget és kedvezőtlenebb gazdasági fejlődési lehetőségeket eredményeztek Oroszország számára.

41 NÉMETH Viktória: *A szankciós politika gazdasági dominóhatása egész Európában érezhető*. Online oldal. 2023, Elérhető: <https://www.oeconomus.hu/oecobright/a-szankcios-politika-gazdasagi-dominohatasa-egesz-europaban-erezheto-oecobright/> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

42 VAKHAL Péter: A szankciók potenciális hatása az európai és az orosz gazdaságra egy értékláncalapú megközelítésben. *Külgazdaság*, 2025., LXIX. évf., 11–12., 61. Elérhető: https://real.mtak.hu/234950/1/03_Vakhal_25fde8b674.pdf (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

3.2. Leválás az orosz energiáról

3.2.1. A kérdés jelentősége Közép-Európában

Az orosz energiahordozóktól való leválást itt nem Ukrajna uniós tagsága felől vizsgáljuk. A kérdés számunkra az, hogy a közép-európai országok 2022 után mennyire tudták csökkenteni az orosz kőolaj-, földgáz- és nukleáris függésüket. Az ukrán érvelés szerint az orosz olaj és gáz vásárlása bevételt ad Oroszországnak, miközben Oroszország háborút folytat Ukrajna ellen. Az Európai Bizottság ezt azzal kapcsolta össze, hogy az orosz energiafüggés biztonsági kockázat és bevételi forrás az orosz háborús gazdaságnak.⁴³

A földgáz, a kőolaj és az atomenergia nem kezelhető egyben. Lengyelország a gáz és az olaj esetében is gyorsan csökkentette az orosz kitétséget, Csehország főleg a kőolaj terén lépett nagyot, Magyarország és Szlovákia viszont 2025-ben és láthatóan 2026-ban is erősen kötődött az orosz olajhoz és gázhoz. Ausztria helyzete eltérő: a közvetlen orosz vezetékes gáz kiesését 2024 végén kezelni tudta, miközben olajellátása Trieszt felől is kapcsolódik a közép-európai rendszerhez. A következő alfejezetek ezért azt mutatják be, hogy az egyes országok milyen útvonalakkal, beszerzési döntésekkel és beruházásokkal csökkentették az orosz függést, illetve hol maradtak fenn a leválást lassító technikai, pénzügyi vagy szerződéses korlátok.

Az Európai Unió (EU) 2026-ban jogszabályban is ütemezte az orosz földgáz kivezetését.⁴⁴ A szabályozás lényege, hogy az orosz földgázimport kivezetését 2027-ig kell végrehajtani, miközben a kőolajnál a még érintett tagállamoknak – főként Magyarországnak és Szlovákiának – külön diverzifikációs tervet kell készíteniük.⁴⁵ A 9. táblázat a 2021-es, háború előtti helyzetet veti össze a legutolsó hivatalos vagy hivatalosan hivatkozható adattal.

43 *Roadmap towards ending Russian energy imports*, European Commission 2025, 440 final, 1–3. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0440> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

44 European Parliament and Council (2026): *Regulation (EU) 2026/261 of 26 January 2026 on phasing out Russian natural gas imports and preparing the phase-out of Russian oil imports, improving monitoring of potential energy dependencies and amending Regulation (EU) 2017/1938*, Articles 4–5. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2026/261/oj/eng> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

45 European Parliament and Council (2026): *Regulation (EU) 2026/261 of 26 January 2026 on phasing out Russian natural gas imports and preparing the phase-out of Russian oil imports*, Articles 4(1)–(4) and 5. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2026/261/oj/eng> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

9. táblázat: Az orosz energiatüfűgűgűsűgű fő elemei a vizsgált szomszédos EU országokban

Ország	Kűoolaj: orosz arány 2021	Kűoolaj: 2025 / legutolsó adat	Fűöldgűgű: orosz arány 2021	Fűöldgűgű: 2025 / legutolsó adat	Fűő magyarázat/ kiváltási lehetőség
Lengyelország ⁴⁶	63,4%	2,0% (2023)	56,6%	0,0% (2023)	Tengeri olajimport, Świnoujście LNG-terminál, Baltic Pipe földgűgűvezetűk.
Csehország ⁴⁷	50,0%	0% / az orosz kűoolajimport 2025-ben megszűnt	100,0%	0% / az orosz gűgűzimport 2025-ben megszűnt	Trieszt–Transalpine Pipeline–Ingolstadt–Kralupy–Litvínov útvonala; több európai gűgűforrás.
Ausztria ^{48, 49, 50}	Nem a Barát-ság-kűoolajvezetűkűre épűlű olajellátás; a schwechati finomítű Trieszt felűl is elláthatű	Nem érdemi orosz vezetűkes kűoolajfűgűgűsű; az ellátás továbbra is a Trieszt felűl kapcsolódű Transalpine Pipeline kűoolajvezetűken és az Adria-Wien Pipeline kűoolajvezetűken keresztűl biztosíthatű.	kb. 80% orosz gűgűfűgűgűsű	A kűozvetlen Gazprom-szálítás 2024 vűgűén megszűnt; Ausztria Németország, Olaszország és Norvűgia felűl biztosított gűgűzimportot.	Nyugati és dűli gűgűkapcsolatok, tárolűk, schwechati finomítű Trieszt felűl is elláthatű.

- 46 European Commission (2026): *2026 Country Report – Poland*, SWD(2026) 221 final, 96, Table A9.1. Elűrhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/258ee941-e3ed-48f6-b6e8-f1290379d41d_en?filename=PL_SWD_2026_221_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letűltűs dátuma: 2026. jűnius 28.)
- 47 International Energy Agency (2025): *Czechia’s fuel diversification efforts set an example, but it still has key energy security challenges to tackle*. Online oldal. Elűrhető: <https://www.iea.org/commentaries/czechia-s-fuel-diversification-efforts-set-an-example-but-it-still-has-key-energy-security-challenges-to-tackle> (Letűltűs dátuma: 2026. jűnius 28.)
- 48 European Commission (2023): *2023 Country Report – Austria*, Institutional Paper 244, pp. 7, 19. Elűrhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-06/ip244_en.pdf (Letűltűs dátuma: 2026. jűlius 2.)
- 49 European Commission (2026): *2026 Country Report – Austria*, SWD(2026) 220 final, p. 3. Elűrhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/13e824f0-82fe-4184-b3dc-cb1cc9634a28_en?filename=AT_SWD_2026_220_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letűltűs dátuma: 2026. jűnius 28.)
- 50 European Commission (2026): *2026 Country Report – Austria*, SWD(2026) 220 final, p. 89. Elűrhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/13e824f0-82fe-4184-b3dc-cb1cc9634a28_en?filename=AT_SWD_2026_220_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letűltűs dátuma: 2026. jűnius 28.)

Magyarország ^{51, 52}	A háború előtt is jelentős orosz kőolajfüggés; a hazai finomítói rendszer nagyrészt az Urals típusú nyersolajhoz igazodott	Az importált kőolaj több, mint 90%-a orosz eredetű volt 2025-ben	Jelentős orosz függés; a 2021-es hosszú távú szerződés tovább erősítette az orosz ellátási láncot	Az importált földgáz 74%-a orosz eredetű volt 2025-ben; emellett 7,5 milliárd köbméter földgáz érkezett a Török Áramlat földgázvezetékén keresztül.	Barátság-kőolajvezeték, Adria-kőolajvezeték, Török Áramlat, Krk LNG-terminál.
Szlovákia ^{53, 54}	100,0%	kb. 90% / több, mint 80% (2025)	85,0%	>50% (2025)	Barátság-kőolajvezeték, Adria-út magyar kapcsolaton keresztül, határkeresztező gázvezetékek.

A táblázatban szereplő adatok forrásai az országneveknél és az érintett adatoknál elhelyezett lábjegyzetekben találhatók.

A táblázatból az látszik, hogy a legnagyobb változás Lengyelországban történt: az orosz kőolaj és földgáz aránya néhány év alatt gyakorlatilag eltűnt az importból. Csehországnál a kőolaj és a földgáz terén is jelentős elmozdulás történt, de a trieszti irány kifejezetten a kőolaj kiváltásában játszott szerepet. Ausztriában a földgáz terén volt nagyobb fordulat, főként a közvetlen orosz szállítások 2024 végi megszűnése után. Magyarország és Szlovákia esetében a változás kisebb, mert az orosz kőolaj és földgáz szerepe 2025-ben is magas maradt.

51 European Commission (2026): *2026 Country Report – Hungary*, SWD(2026) 217 final, pp. 87–88. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/5d1d6502-7eb9-4f3a-a6e5-59a4037cea6d_en?filename=HU_SWD_2026_217_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

52 European Commission (2023): *2023 Country Report – Hungary*, SWD(2023) 617 final, Annex 7, p. 52. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-06/ip241_en.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

53 European Commission (2026): *2026 Country Report – Slovakia*, SWD(2026) 225 final, pp. 18, 93. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/621352e0-6c70-488f-b702-d9163980978a_en?filename=SK_SWD_2026_225_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

54 European Commission (2023): *2023 Country Report – Slovakia*, SWD(2023) 625 final, Annex 7, p. 54. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/system/files/2023-05/SK_SWD_2023_625_en.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

3.2.2. Kőolaj

Kőolajban Lengyelország mutatja a leggyorsabb leválást. Az orosz nyersolaj aránya a lengyel importban 2021-ben még 63,4% volt, 2023-ra viszont 2,0%-ra esett. Ez azért volt lehetséges, mert Lengyelország már korábban kiépítette a tengeri behozatalt és az alternatív ellátást Gdańsk felől, és nem a háború után kezdte el keresni az alternatívát. A leválás tehát nem egyetlen döntés volt, hanem a földgázhoz hasonlóan előre elkezdett felkészülés eredménye.⁵⁵

Csehország szárazföldi ország, mégis le tudta váltani az orosz kőolajat. Ennek kulcsa a Trieszt felől érkező nyugati kőolaj útvonal volt. Fontos pontosítani, hogy Trieszt itt kőolaj miatt lényeges, nem földgáz miatt: a cseh földgáz-diverzifikáció más európai importútvonalakon és forrásokon keresztül történt. A kőolaj ezzel szemben az olaszországi Trieszt tengeri olajtermináljára érkező, nem orosz nyersolajból származik, amely a Transalpine Pipeline kőolajvezetéken halad tovább, majd az Ingolstadt–Kralupy–Litvínov kőolajvezetéken jut el Csehországba.⁵⁶ A Transalpine Pipeline Plus kapacitásbővítés után Csehország 2025-ben már nem szorult rá a Barátság–kőolajvezetéken érkező orosz kőolajra.⁵⁷ Ez a cseh példa azért fontos Magyarország és Szlovákia szempontjából is, mert megmutatja, hogy egy szárazföldi ország esetében is lehetséges a kőolajellátás átalakítása, ha rendelkezésre áll tengeri kikötőhöz kapcsolódó vezetékes útvonal és elegendő beruházási háttér.

Ausztriát is érdemes a kőolajnál külön megemlíteni. Itt nem érdemi orosz vezetékes kőolajfüggésről van szó, mert a schwechati finomító nyersolaj ellátása nem a Barátság–kőolajvezetékre épül. Ausztria egyetlen nagy finomítója a Trieszt felől kapcsolódó Transalpine Pipeline kőolajvezetéken és az Adria-Wien Pipeline kőolajvezetéken keresztül is ellátható. Ez nem jelenti azt, hogy Ausztria olajból önellátó lenne, de azt igen, hogy az osztrák kőolajellátás szerkezete

55 European Commission (2026): *2026 Country Report – Poland*, SWD(2026) 221 final, p. 96, Table A9.1. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/258ee941-e3ed-48f6-b6e8-f1290379d41d_en?filename=PL_SWD_2026_221_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

56 Government of the Czech Republic (2025): *Prime Minister Fiala: The Czech Republic Has Definitively Freed Itself from Dependence on Russian Oil*. Online közlemény, 2025. április 17. Elérhető: <https://vlada.gov.cz/en/media-centrum/aktualne/prime-minister-fiala-the-czech-republic-has-definitively-freed-itself-from-dependence-on-russian-oil-219417/> (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

57 International Energy Agency (2025): *Czechia's fuel diversification efforts set an example, but it still has key energy security challenges to tackle*. Online oldal. Elérhető: <https://www.iea.org/commentaries/czechia-s-fuel-diversification-efforts-set-an-example-but-it-still-has-key-energy-security-challenges-to-tackle> (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

eltér a magyar és a szlovák helyzettől. Ausztria számára Trieszt azért fontos, mert a schwechati finomító tengeri úton érkező, nem orosz nyersolajhoz is hozzáférhet, így az osztrák kőolajellátás kevésbé függ a Barátság-kőolajvezetékől, mint Magyarországtól vagy Szlovákiától.

A magyar és a szlovák helyzet ezzel szemben kötöttebb. Magyarországon 2025-ben az importált kőolaj több mint 90%-a orosz eredetű volt, vagyis az orosz kőolaj szerepe a háború utáni években is magas maradt. Szlovákiában 2025 végén az orosz kőolaj a felhasznált nyersolaj körülbelül 90%-át adta. A magyar százhalombattai és a szlovák pozsonyi finomító hosszú ideig az orosz Urals típusú nyersolajhoz igazodott. Ez nem jelenti azt, hogy ne lenne alternatív útvonal: a horvátországi Omišalj terminál és az Adria-kőolajvezeték Magyarország, közvetve pedig Szlovákia számára is kiváltási lehetőséget ad.^{58, 59} Ugyanakkor a magyar és a szlovák leválás gyakorlati nehézségeit mutatja, hogy az Adria-kőolajvezeték kapacitása, díjszabása és hosszú távú rendelkezésre állása továbbra is vitatott kérdés. Emiatt Magyarország és Szlovákia esetében az orosz kőolaj kiváltása nem pusztán politikai döntés, hanem finomítói, infrastrukturális és ellátásbiztonsági kérdés.

A Barátság-kőolajvezeték körüli viták ezt a kitettséget tették láthatóvá. 2026 elején a vezetéken sérülés miatt több hétig nem érkezett orosz olaj, és Magyarország ellátását ebben az időszakban az Adria-kőolajvezetéken keresztül oldották meg. (Az azonban vita tárgyát képezi, hogy az Adria vezetéke képes-e teljes mértékben ellátni a magyar és szlovák nyersolaj igényeket.) Ez azt mutatta, hogy a másik útvonal létezik, de a teljes átállás nemcsak műszaki kérdés. Számít a horvát tranzitdíj, a finomítók átállítása, az orosz olaj árkedvezménye és az is, hogy az állam a két olajtípus közötti árkülönbség egy részét adóként elvonja.⁶⁰

A százhalombattai és a pozsonyi finomító egyaránt a MOL-csoporthoz tartozik, ezért a magyar-horvát tárgyalások és az Adriai-kőolajvezeték várható

58 European Commission (2026): *2026 Country Report – Slovakia*, SWD(2026) 225 final, p. 93. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/621352e0-6c70-488f-b702-d9163980978a_en?filename=SK_SWD_2026_225_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

59 European Commission (2026): *2026 Country Report – Hungary*, SWD(2026) 217 final, pp. 87–88. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/5d1d6502-7eb9-4f3a-a6e5-59a4037cea6d_en?filename=HU_SWD_2026_217_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

60 European Commission (2026): *2026 Country Report – Hungary*, SWD(2026) 217 final, pp. 87–88. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/5d1d6502-7eb9-4f3a-a6e5-59a4037cea6d_en?filename=HU_SWD_2026_217_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

kapacitáseszteji a szlovák ellátási helyzetre is hatással lehetnek. Magyarország esetében az átállás költségvetési szempontból is érzékeny, mert az Urals és a Brent közötti árkülönbség egy része különadó-bevételeként jelenik meg. Ez eltér a lengyel és a cseh példától, ahol az alternatív ellátás kialakításánál erősebben jelent meg az ellátásbiztonsági és biztonságpolitikai szempont, mint a költségvetési.

3.2.3. Földgáz

Orosz földgázimportban Lengyelország szintén korán kezdett leválni. A régi orosz gázimport szerződést nem hosszabbította meg: a lengyel PGNiG már 2019-ben jelezte, hogy a szerződés 2022. december 31.-i lejáta után nem kívánja fenntartani azt.⁶¹ A Gazprom ugyanakkor már 2022 áprilisában leállította a lengyelországi szállításokat, így a leválás gyakorlati értelemben a szerződés formális lejáta előtt megtörtént.⁶² A kieső mennyiséget Varsó több forrásból pótolta. A legfontosabb eszközök a swinoujściei LNG-terminál, a Baltic Pipe földgázvezeték, vagyis a Norvégia és Lengyelország közötti, Dánián át vezető gázút, valamint a szomszédos országokkal kiépített interkonnektorok (két ország földgázrendszerét összekötő határkeresztező vezeték) voltak.⁶³ A lengyel adatok szerint az orosz gáz aránya 2021-ben még 56,6% volt, 2023-ban viszont már 0,0%.⁶⁴

61 *Declaration of will to terminate Yamal Contract effective December 31st 2022.* PGNiG / ORLEN Group 2019 Current Report No. 56/2019. Online közlemény. Elérhető: <https://www.orlen.pl/en/investor-relations/reports-and-publications/PGNiG-archive/current-report-PGNiG/2019/04/current-report-no-56-2019> (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

62 *Information on gas supplies under the Yamal contract.* GAZ-SYSTEM / PGNiG 2022, Online közlemény, 2022. április 26. Elérhető: <https://www.gaz-system.pl/en/for-media/press-releases/2022/april/26-04-2022-pgnig-and-gaz-system-information-on-gas-supplies-under-the-yamal-contract.html> (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

63 European Commission (2022): *Launch of the Baltic Pipe.* Online közlemény, 2022. szeptember 27. Elérhető: https://commission.europa.eu/news-and-media/news/launch-baltic-pipe-2022-09-27_en (Letöltés dátuma: 2026. július 3.)

64 European Commission (2026): *2026 Country Report – Poland*, SWD(2026) 221 final, p. 96, Table A9.1. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/258ee941-e3ed-48f6-b6e8-f1290379d41d_en?filename=PL_SWD_2026_221_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

Ausztria a földgáznál nem Trieszt miatt fontos. A háború előtt az OMV-nek hosszú távú orosz gázszerződése volt a Gazprom Exporttal. A szerződés eredetileg 2006-ból származott, a felek pedig 2018-ban 2040-ig meghosszabbították.⁶⁵ Ezért az osztrákok orosz gázfüggése nem 2022 utáni időszakban kötött új szerződésből következett, hanem egy korábban kialakult hosszú távú ellátási kapcsolatból. 2024 novemberében a Gazprom Export leállította az OMV-nek szóló szállításokat, majd az OMV 2024 decemberében, szerződésszegésre hivatkozva, azonnali hatállyal megszüntette a hosszú távú szerződést.⁶⁶ Ausztria ezután már nem erre a közvetlen Gazprom-szerződésre támaszkodott; az ellátást Németország, Olaszország és Norvégia felől, valamint tárolói készletekkel tudta biztosítani.⁶⁷

Magyarországon az orosz gáz szerepe 2025-ben is magas maradt. A 2021-es hosszú távú szerződés és a Török Áramlat földgázvezeték révén az orosz gáz főleg Szerbia felől és nemcsak Ukrajnán keresztül érkezik. Magyarországnak ugyanakkor több más kapcsolata is van, például Ausztria, Szlovákia, Románia, Horvátország és Szerbia felé. A horvát Krk cseppfolyósított földgáz terminál is fontos lehetőség, de önmagában nem elég: szerződés, szabad kapacitás, ár és tényleges szállítás is kell. Az Európai Bizottság 2026-os országjelentése szerint Magyarország 2025-ben a 4,5 milliárd köbméteres hosszú távú szerződésénél is több orosz gázt importált, és az év eleji hivatalos magyar közlések szerint 7,5 milliárd köbméter földgáz érkezett a Török Áramlaton keresztül.⁶⁸

65 *OMV and Gazprom sign extension for natural gas supplies to Austria*. OMV 2018, Online közlemény, 2018. június 5. Elérhető: <https://www.omv.com/en/media/press-releases/2018/omv-and-gazprom-sign-extension-for-natural-gas-supplies-to-austria> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

66 *OMV announces termination of Austrian supply contract with Gazprom Export with immediate effect*. OMV 2024, Online közlemény, 2024. december 11. Elérhető: <https://www.omv.com/en/media/press-releases/2024/241211-omv-announces-termination-of-austrian-supply-contract-with-gazprom-export-with-immediate-effect> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

67 European Commission (2026): *2026 Country Report – Austria*, SWD(2026) 220 final, pp. 3, 89. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/13e824f0-82fe-4184-b3dc-cb1cc9634a28_en?filename=AT_SWD_2026_220_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

68 European Commission (2026): *2026 Country Report – Hungary*, SWD(2026) 217 final, p. 87. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/5d1d6502-7eb9-4f3a-a6e5-59a4037cea6d_en?filename=HU_SWD_2026_217_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v3.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

Szlovákia korábban főleg az Ukrajnán át érkező orosz gázra támaszkodott. Az ukrainai tranzit megszűnése után több útvonal maradt elérhető: Ausztria, Csehország, Lengyelország és Magyarország felől is lehet gázt hozni. Ennek ellenére 2025-ben a szlovák gázimport több mint fele még orosz eredetű volt. Ez jól mutatja, hogy a vezeték megléte önmagában nem egyenlő a teljes függetlenséggel.⁶⁹

3.2.4. Atomenergia

Az atomenergia külön kérdés, mert itt a függőség lassabban változik. Egy gázszerződést elvileg néhány év alatt le lehet cserélni, de egy atomerőmű technológiája, engedélyezése és fűtőanyaga hosszabb időre köti az országot. Az EU szerint az orosz nukleáris függés főleg azokban az országokban jelentős, ahol orosz tervezésű vízhűtéses, vízmódertoros reaktorok működnek. Ide tartozik Csehország, Magyarország és Szlovákia is.⁷⁰

Lengyelországban jelenleg nincs működő atomerőmű, de a lengyel atompogram elindult. A tervek szerint az első nagy erőművi blokkok a 2030-as évek második felében léphetnek működésbe. (Ez némi párhuzamosságot mutat a magyar Paks II programmal.) A program nem orosz technológiára épül, ezért Lengyelország ebben a részben nem az orosz örökségből próbál kilépni, hanem eleve más irányból építi fel az atomenergiát.⁷¹

Az „orosz örökség” ebben az esetben nem tulajdoni örökséget jelent, hanem technológiai és fűtőanyag-függést. Csehország a korábbi csehszlovák energetikai rendszerből orosz/szovjet tervezésű VVER-reaktorokat örökölt: Dukovanyban négy VVER-440/V-213, Temelínben két VVER-1000 blokk működik.⁷² Ezek az erőművek továbbra is működnek, de Csehország a

69 European Commission (2026): *2026 Country Report – Slovakia*, SWD(2026) 225 final, p. 18. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/621352e0-6c70-488f-b702-d9163980978a_en?filename=SK_SWD_2026_225_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

70 European Commission (2025): *Roadmap towards ending Russian energy imports*, COM(2025) 440 final, p. 5. Elérhető: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52025DC0440> (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

71 European Commission (2026): *2026 Country Report – Poland*, SWD(2026) 221 final, p. 93. Elérhető: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/258ee941-e3ed-48f6-b6e8-f1290379d41d_en?filename=PL_SWD_2026_221_1_EN_autre_document_travail_service_part1_v4.pdf (Letöltés dátuma: 2026. június 28.)

72 *IAEA Mission Reviews Czech Regulatory Framework for Nuclear Safety*. International Atomic Energy Agency 2023, Online közlemény. Elérhető: <https://www.iaea.org/news-center/pressreleases/iaea-mission-reviews-czech-regulatory-framework-for-nuclear-safety> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

fűtőanyag-ellátásban nyugati beszállítók felé fordult: Temelínél a Westinghouse és a Framatome, Dukovanynál a Westinghouse váltja ki a korábbi orosz TVEL-szállítót.^{73, 74} Szlovákiában hasonló a helyzet: Bohunice és Mochovce orosz tervezésű VVER-reaktorai tovább működnek, de az ország Westinghouse- és Framatome-szerződésekkel csökkenti az orosz fűtőanyag szerepét.⁷⁵ /Ausztria ebből a szempontból kivétel: nem örökölt működő orosz reaktort, és nincs működő atomerőműve. A Zwentendorf atomerőművet ugyan megépítették, de a népszavazás után soha nem helyezték üzembe, ezért Ausztriánál nincs orosz nukleáris fűtőanyag- vagy reaktorfüggés.⁷⁶ Magyarországon Paks I. továbbra is orosz tervezésű technológiai örökség, Paks II. fővállalkozója pedig a Roszatom, ezért a magyar nukleáris kapcsolat eltér a cseh és a szlovák diverzifikációs iránytól.

3.2.5. A megújuló villamosenergia alakulása a vizsgált frontországokban

Érdemes röviden áttekinteni a megújuló villamosenergia arányának alakulását Ukrajnában és a vizsgált frontországokban. Itt frontországok alatt az Ukrajnával közvetlenül határos európai uniós tagállamokat értem: Lengyelországot, Szlovákiát, Magyarországot és Romániát. A táblázatban emellett Csehország és Ausztria is szerepel, mert a 3.2.4. fejezetnek ezek energiafüggőségét is vizsgálja. A megújuló áram nem váltja ki közvetlenül a kőolajat, de csökkentheti a földgázalapú villamosenergia-termelés és általában az energiaimport iránti nyomást. Ezért a megújuló villamosenergia arányának növekedése közvetve az energiafüggőség mérséklésének egyik eleme.

73 *US company to supply nuclear fuel also to Dukovany, not only to Temelin.* ČEZ Group 2023, Online közlemény. Elérhető: <https://www.cez.cz/en/investors/inside-information/us-company-to-supply-nuclear-fuel-also-to-dukovany-not-only-to-temelin-174621> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

74 *Slovenské elektrárne concluded a nuclear fuel supply agreement with Framatome.* Slovenské elektrárne 2024, Online közlemény. Elérhető: <https://www.seas.sk/en/press-releases/slovenske-elektrarne-framatome-nuclear-fuel-contract/> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

75 *Westinghouse Strengthens Energy Security in Slovakia.* Westinghouse Electric Company 2023, Online közlemény. Elérhető: <https://info.westinghousenuclear.com/news/westinghouse-strengthens-energy-security-in-slovakia> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

76 *Seventh National Report of Austria,* International Atomic Energy Agency 2025, 6. Elérhető: <https://www.iaea.org/sites/default/files/2025-03/austria-7rm.pdf> (Letöltés dátuma: 2026. július 2.)

10. táblázat: A megújuló villamosenergia aránya a bruttó villamosenergia-fogyasztásban a vizsgált országokban, 2015-2024 (%)

Ország	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Lengyelország	13,4	13,3	13,1	13,0	14,4	16,2	17,2	21,0	25,8	30,4
Csehország	14,1	13,6	13,7	13,7	14,0	14,8	14,5	15,5	16,4	17,9
Ausztria	71,5	72,5	71,6	74,2	75,1	78,2	74,0	73,6	87,9	90,1
Magyarország	7,3	7,3	7,5	8,3	10,0	11,9	13,7	15,3	19,5	24,1
Szlovákia	22,7	22,5	21,3	21,5	22,1	23,1	22,4	22,9	24,2	24,9
Románia	43,2	42,7	42,0	41,8	42,6	43,4	42,7	43,7	47,4	47,6

Forrás: Eurostat, nrg_ind_ren adatbázis alapján saját szerkesztés.⁷⁷

Az adatok alapján a megújuló villamosenergia aránya a vizsgált országok többségében nőtt, de nagyon eltérő szintről. Ausztria és Románia eleve magasabb megújuló aránnyal rendelkezett, míg Magyarországon és Lengyelországban az utóbbi években volt látványosabb növekedés. Csehországban és Szlovákiában az arány alacsonyabb és lassabban emelkedett. Ez a kőolajfüggést közvetlenül nem váltja ki, de a villamosenergia-termelésben és részben a földgáz iránti igény mérséklésében szerepe lehet.

Ukrajna esetében az Eurostat nem közöl 2021 után teljes, a fenti villamosenergia-mutatóval összehasonlítható idősort, ezért az országot nem érdemes ezen táblázatba beilleszteni. A háború előtti Eurostat-adatok alapján ugyanakkor a megújulók aránya a bruttó végső energiafelhasználásban 2014 és 2020 között 4,0%-ról 9,2%-ra nőtt, vagyis Ukrajna a háború előtt emelkedett a megújulók szerepe.⁷⁸ Ukrajna esetében a 2021 utáni adatok értelmezése nagyobb óvatosságot igényel, mivel az Eurostatban elérhető időszak a rendkívüli körülmények következtében nem minden évben azonos részletzettségű az EU-tagállamok adataival.

⁷⁷ *Renewable energy statistics*, Table 2: Share of energy from renewable sources in gross electricity consumption, 2004–2024, Eurostat 2026, nrg_ind_ren adatbázis. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

⁷⁸ *Resources and green transformation in European Neighbourhood East countries*, Figure 6: Renewable energy in gross final energy consumption, 2014–2024. Eurostat 2026, Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Resources_and_green_transformation_in_European_Neighbourhood_East_countries (Letöltés dátuma: 2026. július 5.)

4. Záró gondolatok, következtetések

A dolgozat célja az volt, hogy kollektív kutatásunk révén, egyetemünk preferált kutatási céljával összhangban három végzős alapszakos hallgatóval közösen készítsünk egy láttelepet arról, hogy milyen most Ukrajna külgazdasági helyzete 2026-ban, a honvédő háború ötödik évében és a formális EU felvételi tárgyalások kezdetén. A téma előzménye az volt, hogy pontosan egy évvel ezelőtt áttekintettük a projekt témájában rendezett konferencia kapcsán a magyar-ukrán kapcsolatok örvén a kétoldalú kereskedelmi lehetőségeket, és ennek folytatása kapcsán most az ország külgazdasági környezetét vizsgáltuk meg, különös fókusszal a határmenti uniós országokkal elfoglalt kapcsolatokra.⁷⁹ Ennek tükrében született ez az újabb tanulmány, melyben az általános tanszéki kutatási kerettel – ukrán krízis és regionális vonatkozásai – foglalkoztunk, és nem a sokat elemzett témákkal, Ukrajna jelenlegi háborús helyzetével és integrációs tárgyalásaival.

A kutatási kérdéseink között az első az volt, hogy milyen tartalékai vannak az ukrán gazdaságnak, hiszen Európában példátlanul hosszú háborút vív saját területén. A válasz kettős volt. Egyrészt nyilvánvalóvá vált, hogy átálltak szomszédunkban kvázi a hadigazdálkodásra, a GDP 40% körüli nagyságrendet katonai célokra költik és egyre nagyobb ikerdeficittel -kormányzati és folyó fizetési mérleg – gonddal is küzdenek a mostani háború kitörése óta. Ennek középpontjában a megnövekedett külkereskedelmi mérleghiány áll, azon belül is a katonai célokra és a háborús kármérséklésre fordított importszükséglet áll. Értelemszerűen az exportképességek, főleg az áruexport terén nem tudnak még stagnálást sem mutatni, bár a zuhanás e területen is talán megállt. A rivális oroszokkal összehasonlítva úgy tűnik, hogy a következő években is tudja tartani a magyarnak megfelelő gazdasági növekedést, míg Moszkva a stagnálással kezd küszködni. Ezért van szükség arra, hogy nemzetközi segítséggel megtartsák az ukránok a külső fizetőképességet és a devizatartalék is megfelelő szinten mozogjon. (A 2025-ös konferencián előadásunkban és később cikkünkben szoltunk Ukrajna nemzetközi finanszírozásáról, főleg az európai és amerikai segítségserű és kölcsön jellegű – ami a várakozásaink szerint az újjáépítéskor kötött segéllyé változhat – forrásokról, amihez képest új elemként a legfontosabb változás a 90 milliárd eurós uniós hitel felvétele

79 A konferencia kötet megtalálható a BTK Társdalom- és Kommunikáció Tudományi Intézetének Nemzetközi Tanulmányokkal foglalkozó honlapján. Ukrán-magyar gazdasági kapcsolatok változása a háború hatására <https://btk.kre.hu/images/neta/ukran-magyar.pdf>

volt. Mivel Ukrajna külkereskedelmileg nem igazán nyitot, ilyen nagyságrendű segély segíti a túlélést, hiszen 35–40 milliárdos külkereskedelmi mérleghiánya van évente, de fent tudja tartani az 50 milliárd euró fölötti devizatartalékát. Erről az oldalról vannak még háborús tartalékaik, mégha nem is sok.

Ugyanakkor Ukrajna néhány területen meglepő stabilitást tudott kiépíteni. Az egyik, hogy az ikerdeficit ellenére képes a gazdasági növekedésre, a hrivnya árfo-lyama kezd stabilizálódni a külföldi segélyek segítségével és a hatalmas ikerdeficit ellenére. A legmeglepőbb pedig az, hogy a lakosság fogyása 2024-ben megállt, azóta szűk 38 millió lakost mérnek területén, sőt a világbank adatai szerint 2023 óta a termékenységi ráta – a szülőkorú nők átlagos gyerekszama – is trendjében javul, hiszen a háborús első évében 0,9-re zuhant, de azóta ez feljavult 2025-ben 1,1-re. (Európában ez sajnos nem kirívó: Magyarországon 2026 májusában 1,26 volt ugyanez a mutató.) Vagyis a lakosság újabb tömegei nem hagyják el eszerint most már az országot és alacsony, de európai szinten is mérhető szülési kedv is jellemzi az országot. Bár pénzügyi finanszírozási kérdés, de 12 milliárd euró fölötti lakossági hazautalások is azt jelzik, hogy marad a kötődés a hazához, és sokan hazajönnek a fegyveres konfliktus elcsitulásával. Az is érdekes, hogy Ukrajna 2023 után a gazdasági növekedésre is képes, a legutóbbi teljesítménye az EU növekedési üteméhez hasonlítható és most már meghaladja az orosz.

Ha trendjében vizsgáljuk Ukrajna külgazdasági politikájának szerkezetét, akkor azt látjuk, hogy exportja főleg nyersanyagokra és mezőgazdasági termékekre szorítkozik, saját kutatói szerint is kicsi a hozzáadott érték az exportált termékekben és nagyon alacsony európai összehasonlításban az un. innovációs mutatója. (Sajnos hazánkban és a környező posztkommunista tagállamokban hasonló a helyzet, nem ugrik ki látványosan, bár alatta van, a regionális környezetéből háborúzó szomszédunk teljesítménye.) Megfordítva a logikát ugyanakkor, elismerésre méltó, hogy főleg az ömlesztett árukkal meg tudta tartani a háborús ország a külső piacait és bizonyos exportot az import fedezetére vagy a gazdasági növekedés alátámasztására fent tudott tartani. (Szolgáltatásexportja kicsit még javul is, főleg a korszerű IT és üzleti szolgáltatás területen, az EU-ban korábban rettegett kamionos közlekedési szolgáltatásaik viszont visszaestek.) Az európai bizottsági előrejelzések szerint Ukrajna már 2026-ban is tudja csökkenteni a külső-belső hiányait. Munkanélküliségi rátája ugyan magas, de a jelek szerint szintén csökkenő mértéket vesz fel. A társulási szerződést az EU-val sikeresen működtetik, a jelek szerint az export-melynek nagy része, több mint a fele az EU-ba irányul- 2026 után nőni fog. (Ez fontos adalék lehet a csatlakozási tárgyalások elkezdéséhez.)

Részletesen foglalkoztunk az államadósság helyzetével. Megállapítható, hogy Ukrajna regionális összehasonlításban is fegyelmezetten kezelte ezt a kérdést békeidőben, hiszen már 2014-es első konfliktus előtt is nagyon alacsony szintre vitte adósságrátáját- 40% alá-, sőt a második konfliktust megelőzően is alacsony szintre tolta azt, mintegy háborús tartalékot képezve. Ezért a teljes állami garantált adósság most nem haladja meg a fejlett nyugati államok jó részét, de ez a helyzet, ha folyamatosan megmarad a háborús helyzet, maximum két év múlva tarthatalanná válik. Nagyon rossz már Ukrajna hitelminősítése annak ellenére, hogy régóta tagja a WTO-nak, az EU-val társulási viszonyban van, azt végrehajtja és tárgyalásokat kezd a belépésről. Hitelminősítési besorolása most nagyon rossz, de konfliktusok előtt volt már a befektetői kategóriák alatt közvetlenül, de mindig spekulatív minősítéssel. Mindez arra lehet biztató, hogy fegyvernyugvás esetén Ukrajna újra vissza fog térni a fegyelmezett államháztartási politikához, termelési és exportképessége egy alapszinten garantált.

A háború alatti külgazdasági viszonyokat befolyásolja, hogy a katonai konfliktusa szinte egyhangúan kiváltotta a fejlett nyugat egyoldalú támogatását. (Segélyek, orosz szankciók bevezetése, pl.a délszláv konfliktusban nem mindig volt így.) Igaz, hogy ez csak korlátozottan, néhány tucat, ugyanakkor fontos fejlett partnernél valósult meg, de ez kétségtelenül segíti a mozgásterének bővítését. A külkereskedelem szállítási módozata szintén átalakult. Míg a háború előtt az ukrán export elsősorban a fekete-tengeri kikötőkön keresztül zajlott, addig 2022 után jelentősen felértékelődtek a Lengyelországon, Románián, Szlovákián és Magyarországon keresztül vezető vasúti és közúti útvonalak. Ezeknél a partnereknél megvalósult szükség esetén a logisztikai és ideiglenesen kereskedelmileg liberalizáló segítség- pl. az EU-ba gabona-export lehetősége 2022-23-ban. A török közvetítéssel létrehozott ideiglenes gabonaszállítási megállapodás után lényegében kiépítette saját tengeri hajóút vonalát, ezzel biztosítva a kereskedelmi hajók áthaladását a Boszporuszon, így az ukrán termékek továbbra is eljuthatnak a világpiacra tengeri úton, mellyel Ukrajna tud autonóm módon külkereskedelmet folytatni, sőt élénk kamionos tevékenység is jellemzi Ukrajnát. Kérdés, megmarad-e és közeledik-e Kijev a vasúti közlekedés terén Európához. A háború következtében Ukrajna gazdasági és kereskedelmi kapcsolatai egyértelműen keleti irányból eltökéltén nyugati irányba orientálódtak át. (Ez már a 2016-os EU társulási megállapodással megkezdődött, ráadásul nem vesz részt semmilyen posztsovjét orosz vezetésű gazdasági integrációban Ukrajna.) Az ország finanszírozása, külkereskedelme és hosszú távú gazdasági integrációja ma már elsősorban az Európai Unióhoz és a nyugati intézményrendszerhez kötődik.

Szintén külgazdasági szempontból érintettük a szankciók – főleg az európai és a hozzánk hasonlóan gondolkodóknál- lényegi vetületeit. Megállapítottuk, hogy az oroszok elleni szankciók rövid távon nem érték el a várt eredményeket, viszont hosszabb távon egyre jelentősebb gazdasági következményekkel járnak. Oroszországot a gazdasági szankciók rákényszerítették alternatív kereskedelmi partnerek és útvonalak keresésére, ez pedig az export jövedelmezőségének romlásához járult hozzá. Kimondhatjuk, hogy Oroszország gazdasági növekedése lassul, de nyilván hosszú ideig ez még nem fog az oroszokra politikai kompromisszumot kényszeríteni. Mégis érdekes, hogy az oroszok fő exporttermékére, a szénhidrogénre vonatkozóan az ukrán fél néhány év után el tudta érni az uniós- és az amerikai- tilalmakat, ami pont Közép-Európa kapcsán jelent kétértelmű hatásokat. Egyrészt az ukránoknál ez bevételkiesést okoz, hiszen a Barátság olajvezetéken, illetve a régi Testvériség gázvezetéken tranzitdíjat jelentene, mégis az orosz katonai gépezet finanszírozásában betöltött szerepe miatt ahhoz ragaszkodik Kijev és most már az EU is, hogy hagyjanak fel a közép-európai országok is az orosz szénhidrogén vásárlással. Ebből is adódik, hogy a szankciók nemcsak az orosz gazdaságot érintették. Az intézkedések az Európai Unió átmeneti gazdasági növekedésének lassulását, magasabb inflációt és az energiaárak emelkedését eredményezték. Mindezek ellenére a gazdasági következmények az unióban nem váltották ki sem a gazdaság összeomlását, sem tartós szerkezeti válságot. Így a szankciók fokozatos bővítése elvi és politikai kérdéssé vált. Kijev és az EU célja, hogy mindenképpen korlátozzák az orosz hadigépezet finanszírozását.

Tanulmányunk kidolgozása folyamán arra is utalni tudtunk, hogy az ukrán kérdésnek megfelelően az orosz -EU gazdasági kapcsolatok mélypontra jutottak, alig van import Oroszországból, beleértve a az energiahordozókat. Az orosz energiahordozókról való leválás ugyanakkor nem egységesen ment végbe a vizsgált közép-európai országokban. A kérdés nemcsak az, hogy egy ország honnan tud kőolajat vagy földgázt behozni, hanem az is, hogy mennyi importot tud kiváltani saját termeléssel. Ebben az önellátási szempontban a hazai, különösen a megújuló energiatermelés növekedése is fontos szerepet játszik. Az Eurostat adatai szerint az Európai Unióban a megújuló energia aránya a bruttó energiafelhasználásban 2014 és 2024 között 17%-ról 25,2%-ra nőtt, a villamosenergia-fogyasztáson belül pedig 2024-ben már 47,5% volt a megújuló aránya.⁸⁰ Ez azt jelenti, hogy a leválás nemcsak új importútvonalakat

80 *Renewable energy statistics*, Eurostat 2026, Statistics Explained, Figure 1 és Figure 2. Elérhető: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Renewable_energy_statistics (Letöltés dátuma: 2026. július 4.)

jelent, hanem azt is, hogy bizonyos energiamennyiséget nem kell behozni, mert azt hazai vagy uniós megújuló termelés válthatja ki. A vizsgált országok között ennek ellenére eltérő modellek rajzolódnak ki. Lengyelország előre készült: cseppfolyósított földgáz terminált, tengeri olajimportot, Baltic Pipe földgázvezetékét és több vezetékkapcsolatot épített ki. Csehország főként a Trieszt-Transalpine Pipeline-Ingolstadt-Kralupy-Litvínov kőolajútvonala révén csökkentette az orosz kőolajfüggést. Ausztria a közvetlen orosz gázszállítás megszűnése után nyugati és déli irányból tudott gázt behozni, miközben villamosenergia-rendszerében a megújuló termelés aránya kifejezetten magas. Magyarország és Szlovákia ezzel szemben 2025-ben is erősebben kötődött az orosz olajhoz és gázhoz, ezért nálunk a leválás inkább infrastrukturális, finomítói, szerződéses és költségvetési kérdésként jelent meg. Rámutattunk arra is, hogy ennek vannak versenyképességi hatásai is, hiszen minden uniós importőrnek drágább alternatív beszerzési forrásokat kell szereznie, ami érinti a vállalatok versenyképességét- illetve hazánkban pedig a költségvetési kiesést-, de ezt vállalták, különösen érdekes ez a lengyeleknél és a cseheknél. Mindez alapján nem tudjuk azt sem megjósolni, hogy az esetleges békekötés után hogyan fognak alakulni az európai -orosz kereskedelmi kapcsolatok. Egyrészt az EU legnagyobb kihívása a versenyképesség és ezen belül a költségelemek között az energia ára (ld. Draghi jelentés), másrészt kiépül egy alternatív ellátási rendszer nyugati és keleti nyersanyagellátással, amiből már nehéz lesz békeidőben visszatérni az orosz nyersanyagellátásra. (Nemcsak a határmenti posztoszocialista országok, de Németország vagy Olaszország, sőt a szárazföldi Ausztria is megteremtette az alternatív ellátás feltételeit és koncentrált a saját megújuló energia szerepének növelésére is.) Külön fejezetet szenteltünk annak, hogy megvizsgáljuk a közép-európai ukrán határországok függetlenedését az orosz energiahordozóktól. Megállapítottuk, hogy ebből a szempontból kétfelé vált a mezőny. A baltiak, lengyelek, csehek és osztrákok már egy hamarabbi kettős tartalék mechanizmus révén kiépítették az alternatív ellátás útjait, függetlenül magukat az oroszoktól. Románia nagyobb önellátásra képes, amivel kiesnek az orosz függésből. Láthatóan a legnehezebb helyzetben Magyarország és Szlovákia van, ahol eddig az alternatívák használata nem volt igazán a stratégiai napirenden. Ezért továbbra is feltételezhető, hogy kettészakad a mezőny, bár a magyar-szlovák kettős ellátása is a valós több lábbon állást jelent – az orosz források bizonyos biztonsági megtartásával- a harcok elmúltával és szankciók enyhítésével.

Megvizsgáltuk-elsősorban ukrán tanulmányok segítségével is- a közép-európai frontországok szerepét az ukrán külkereskedelemben. Látható, hogy

Lengyelország és Románia fontos szerepet tölt be ebben, hányaduk a háború kitörése után megnőtt. (Lengyelország milliós nagyságrendben foglalkoztat menekülteket és vendégmunkásokat Ukrajnából, egyik forrása maga a gazdasági növekedésének ez az extenzív munkaerő bevonás.). Lengyelország Kína után a második legfontosabb import partnere Ukrajnának, sőt exportban az első, itt nem érvényesül a régióra jellemző német dominancia. Hazánknál is az exportunk hozzájuk a történelmi csúcsokat veri közel kétmilliárd euróval- ennél nagyságrendekkel nagyobb a többi visegrádi országból – és inkább az ukrán trendek miatt az ő behozataluk mérsékeltebb hozzáánk- kivéve a rendkívüli EU gabonaimport rezsimet. És mint korábban rendezett konferenciánkon láttuk, mindig fizetőképesek tudtak maradnia külső pénzügyi segítséggel.

KI SEGÍTI AZ UKRÁN MENEDÉKES CSALÁDOK LETELEPEDÉSÉT?

AZ AUTONÓM ÉS ERŐFORRÁS-GAZDAG HELYI KÖZVETÍTŐK SZEREPE
AZ EREDMÉNYES INTEGRÁCIÓBAN

Absztrakt

A tanulmány az ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülő és Magyarországra érkező családok integrációjának helyi társadalmi feltételeit vizsgálja a 2022-ben kirobbant orosz–ukrán háborút követő időszakban. A kutatás központi kérdése, hogy kik azok a nem állami szereplők, akik érdemben hozzájárulnak az Ukrajnából menekülők letelepedéséhez, milyen típusú segítség bizonyul meghatározónak, és miként zajlik a beilleszkedés a helyi társadalomba három-négy évvel az érkezés után. Magyarországon a harmadik országok állampolgárainak társadalmi integrációját segítő állami programok gyakorlatilag megszűntek, ezért a helyüket különböző nem állami forrásból működő szervezetek (pl. egyházi segélyszervezetek, önkormányzati szociális intézmény) és vezetőik vették át, akik helyi szinten tudták hatékonyan kezelni az integrációs kihívásokat. A tanulmány három, ukrán lakhelyét elhagyni kényszerült csoport eltérő integrációs pályáját hasonlítja össze: (1) nagyvárosban intézményi ellátásba került, mélyszegény, írástudatlan, magyarajkú roma családokét, (2) határ menti vidéki közegben egyházi támogatással letelepedő kettős állampolgárságú magyar ajkú családokét, valamint (3) nagyvárosban, ukrán ajkú, segélyszervezeti ellátásban részesülő egyszülős családokét. Adatok a menedékesekkel és a segítő szervezetek munkatársaival készített félig strukturált mélyinterjúkból és tereplátogatások során végzett résztvevő megfigyelésekből származnak. Az eredmények szerint az integráció mélysége jelentős mértékben függ azoktól a helyi, tettere kész, autonóm és kompetens közvetítőktől (szociális intézmények vezetői, egyházi szereplők, szociális munkát végző szakemberek) és segélyszervezeti munkatársaktól, akik bizalmi hálózatokat működtetve képesek komplex, egyéni szükségletekre szabott támogatást nyújtani. A központi állami integrációs

1 egyetemi adjunktus (KRE BTK Nemzetközi Tanulmányok Tanszék)

kapacitások korlátozottsága miatt megnövekedett a helyi, kapcsolati és anyagi erőforrásokkal rendelkező közvetítők felelőssége, akik önkéntes és informális erőforrás koordináló szerepet magukra öltve képesek hatékonyan segíteni a lakhelyüket elhagyni kényszerülők letelepedését.

Kulcsszavak: ukrainai menekültek; integráció; letelepedés; helyi közvetítők; bizalmi hálózatok; segítő szervezetek

Abstract

The study examines the local social conditions of integration for displaced ukrainian families in Hungary following the outbreak of the Russian–Ukrainian war in 2022. The central research question is who the non-state actors are that meaningfully contribute to the settlement of displaced people from Ukraine, what types of assistance prove to be most significant, and how the process of integration into local communities unfolds three to four years after arrival.

The study is based on three comparative case studies, drawing on data collected through semi-structured in-depth interviews with beneficiaries of temporary protection and staff members of support organizations, as well as participant observation conducted during field visits. The analysis compares the integration trajectories of three socially distinct groups: (1) impoverished, illiterate, Hungarian-speaking Roma families placed in institutional care in a large city; (2) Hungarian-speaking families with dual citizenship who settled in a rural border region with the support of church organizations; and (3) Ukrainian-speaking single-parent families living in a large city and receiving assistance from humanitarian charity organizations.

The findings indicate that the success of integration depends to a considerable extent on proactive and competent local intermediaries—such as leaders of social institutions, church actors, social work professionals, and humanitarian aid workers—who, through the operation of trust-based networks, are able to provide comprehensive support tailored to individual needs. Given the limited capacity of state integration mechanisms, the responsibility of local intermediaries possessing social connections and material resources has increased substantially. By assuming voluntary and informal resource-coordination roles, these actors are able to effectively facilitate the settlement and integration of displaced ukrainian people.

Keywords: Ukrainian refugees, forced displacement, integration, settlement, local intermediaries, trust-based networks, humanitarian assistance, Hungary.

1. Bevezetés

E tanulmány célja *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások* című² interdiszciplináris kutatás eredményeinek bemutatása, ezen belül az Ukrajnát elhagyni kényszerülők magyarországi integrációs elakadásainak a feltárása. A 2022 februárjában kirobbant orosz–ukrán háború következtében az Ukrajnából Magyarországra érkező menedékkeresők helyzete kezdetben elsősorban kríziskezelési kérdésként jelent meg. Mára azonban egyre inkább előtérbe került a hosszabb távú társadalmi beilleszkedés problémája, hogy az Ukrajnát elhagyni kényszerülők miként jutnak lakhatáshoz, munkához, nyelvtudáshoz, helyi ismerettséghez és kapcsolatokhoz, a gyerekeik tanulási intézményekhez, valamint hogyan igazodnak el a magyar szociális, egészségügyi és gyermekvédelmi intézmények között.

Az Eurostat adatai szerint Magyarországon valamivel több, mint 44 ezer ukrán fő kapott ideiglenes védelmet, másnéven menedékes státusz 2026 májusáig.³ Ez a szám csekély, tekintve, hogy az egész EU-ban 4.38 millió ilyen személy tartózkodik, illetve telepedett le, a legtöbb Németországban (1.2 millió), Lengyelországban (0.9 millió) és Csehországban (379 ezer).⁴ A tanulmány arra vállalkozik, hogy feltérképezze Magyarországon e rendkívül heterogén sokaság egy kisebb, nem reprezentatív halmazának vizsgálatán keresztül, milyen főbb szükségletei vannak az érkezőknek a letelepedésük során és kik segítik hatékonyan a beilleszkedés során felmerülő főbb szükségletek kielégítését. Három ukrán csoport tipikus integrációs pályáit hasonlítom össze, amelyek egymástól gyökeresen eltérő esélyekkel indulnak a magyarországi letelepedés útján: (1) nagyvárosban intézményi ellátásba került, mélyszegény, írástudatlan, magyarajkú roma családokét, (2) határ menti vidéki közegben egyházi támogatással letelepedő kettős állampolgárságú, magyar ajkú, fiatal családokét, valamint (3) nagyvárosban, ukrán ajkú, segélyszervezeti ellátásban részesülő egyszülős családokét.

A kutatás három kérdés köré szerveződik. Milyen típusú segítség bizonyul meghatározónak a sikeres helyi beilleszkedés szempontjából? Hogyan zajlik az

2 A kutatásra a KRE karok közötti kutatási program keretében került sor 2025–2026 között. A kutatási pályázat címe: *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások*. KPT 66013R800.

3 EUROSTAT: *4.38 million under temporary protection in May 2026*. (News articles) <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-eurostat-news/w/ddn-20260710-1> (2026.07.10) Magyarországon az ukrán lakhelyüket kényszerből elhagyók egy csoportja kettős állampolgár, akik nem tartoznak a menedékes kategóriába.

4 Uo.

integráció a helyi társadalomba három-négy évvel az érkezés után? Kik azok a kulcsszereplők, akik érdemben hozzájárulnak e három csoport letelepedésének támogatásához?

A tanulmány első fele a lakhelyüket elhagyni kényszerülők integrációjának elméleti áttekintését tárgyalja. A migrációs szakirodalom definiálja az integráció fogalmát és csoportosítja az bevándorlók integrációjának európai szakpolitikai megközelítéseit. A következő (második) fejezetben ezeket áttekintem, majd ismertetem és a szakpolitikai megközelítések keresztmetszetében elhelyezem a magyar integrációs szakpolitikai gyakorlatot. A tanulmány célja, hogy rámutasson a helyi szint fontosságára a menekülők befogadása során, ugyanis az orosz–ukrán háború egyes magyarországi településeken az egyházi közösségek, civil segítség szervezetek, önkormányzati ellátóhelyek és szociális intézmények számára nem elvont geopolitikai eseményként jelent meg, hanem konkrét ügyintézési, lakhatási, iskoláztatási és munkaerőpiaci feladatok sorozataként. IOM jelentések⁵ is már dokumentálták, hogy a befogadást és letelepedést akadályozó tényezők Magyarországon az Ukrajnát elhagyni kényszerülők szerint a nyelvtudás hiánya, pénzügyi nehézségek, általános információ hiányból adódó elutasítások (hivatalokban, egészségügyben, ellátó intézményekben), munkalehetőségek korlátozott elérhetősége és végül, de nem utolsónak sorban a lakhatási gondok. Ezek a nehézségek, eltérő mértékben, mindig jelen vannak. A tanulmány második felében 3 integrációs pálya összehasonlítása során rávilágítok arra, hogy a lakhelyüket elhagyni kényszerülők beilleszkedésének eltérő mértékét ezeken a területeken mivel lehet magyarázni.

A tanulmány arra a konklúzióra jut, hogy Ukrajnából érkezők integrációjának a gyakorlati terhei jelentős részben a menekültellátásban nem feltétlenül képzett vagy jártas, mégis tetterre kész, autonóm, erőforrásokkal rugalmasan gazdálkodó *helyi közvetítőkre* hárulnak, miközben a központi állami szint által biztosított, célzott integrációs erőforrások és programok igen korlátozottak.

A tanulmány szakirodalmi elméleti hozzájárulása szerint a menedékesek integrációja nem értelmezhető kizárólag polgári-jogi státuszkérdésként vagy munkaerőpiaci önintegrációként. A beilleszkedés széles értelemben olyan többdimenziós társadalmi folyamat, amelyben a gazdasági, nyelvi, lakhatási,

5 INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION: *A Magyarországi Ukrán Menekültek Szükségei, Szándékai és Integrációs Kihívásai*. 2023. aug. 22. <https://hungary.iom.int/hu/news/magyarorszag-i-ukran-menekultek-szuksegletei-szandekai-es-integracios-kihivasai> (2026.07.16.) INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION -Displacement Tracking Matrix: *Hungary-Social Inclusion of Refugees from Ukraine (January-March, 2024)* 2024. júl. 31. <https://dtm.iom.int/reports/hungary-social-inclusion-refugees-ukraine-january-march-2024?close=true> (2026.07.16.)

intézményi, mentális és közösségi szükségletek egymással szorosan összekapcsolódnak és optimális esetben egyszerre kerülnek rendezésre. A tanulmány érvelése szerint e folyamatban kulcsszerepet játszanak azok a *helyi közvetítők*, akik az ukrán, lakhelyüket elhagyni kényszerült személyek és a fogadó társadalom tagja és intézményei között *bizalmi hidat*⁶ képeznek. E helyi szereplők, részben formális, részben informális bizalmi hálózatokon keresztül összekapcsolják az Ukrajnából érkezőket a munkaerőpiaccal, a lakhatási lehetőségekkel, az oktatási és egészségügyi intézményekkel, a hivatali ügyintézőssel és a helyi közösségekkel. Ők tehát a helyi integrációs szakpolitika tényleges megvalósítói, akiknek a szerepe felértékelődik az állami integrációs programok beszűkülése alatt.

2. Elméleti háttér

2.1. Az integráció fogalma

A társadalmi integráció fogalmának nincs egyetlen, általánosan elfogadott definíciója a nemzetközi migrációs szakirodalomban. Az integráció jelentése többféle tényezőtől függ, például a kibocsátó és befogadó ország jellemzőitől és elvárásaitól, az adott történeti időszaktól vagy a tágabb gazdasági és politikai környezettől. Az integrációról való gondolkodást befolyásolja még az érintett csoport nagysága, a számukra elérhető jogi státuszok és az aktuális a kormányzati politika.

Bár sokféle módon lehet gondolkodni a társadalmi integráció jelentéséről, a szakirodalomban egy általános definíció szerint az integráció értelmezhető olyan gazdasági, politikai, társadalmi és kulturális folyamatként, amely a letelepedést követően bontakozik ki és amely leginkább egy kétirányú alkalmazkodási folyamat, amely egyszerre érinti a letelepedni vágyókat és a befogadó társadalmat.⁷ E meghatározás szerint az integráció dinamikus folyamat, amely az érkezők és a befogadó társadalmak kölcsönös alkalmazkodását feltételezi a fenti területeken.

6 TILLY, Charles: Cities, states, and trust networks: chapter 1 of Cities and States in World History. *Theory and Society* 2010, 39:265–280. <https://doi.org/10.1007/s11186-010-9119-z>

7 INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION: *Integration and Social Cohesion Key Elements for Preparing Benefits of Migration*. Global Compact Thematic Paper, 2018, 2.o. <https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbdl2616/files/2018-07/IOM-Thematic-Paper-Integration-and-Social-Cohesion.pdf> (2026.07.17.)

Ebben a tanulmányban Harder és szerzőtársai többdimenziós integrációs megközelítésére támaszkodom.⁸ Ők az integrációt a letelepedő külföldi önállóságának vagy cselekvőképességének fokozatos kialakulásaként és megerősödéseként definiálják, amely az alábbi hat dimenzióban történik meg különböző mértékben:

- a) Gazdasági integráció (munkaerőpiaci helyzet, foglalkoztatottság, jövedelem, aktivitási ráta, foglalkoztatási ágazatok, iskolai végzettség, túl/alulképzettség, gyermekszegénység)
- b) Politikai integráció (politikai részvétel, érdeklődés, képviselet, szavazati magatartás)
- c) Társadalmi integráció (lakhatás, egészségügyi helyzet, iskolalátogatás és lemorzsolódás, kapcsolatok a befogadó társadalommal, kirekesztettség)
- d) Nyelvhasználat (nyelvtudás)
- e) Pszichológiai integráció (hovatartozás, identitás, mentális állapot)
- f) Navigációs integráció (a befogadó ország egészségügyi, szociális és oktatási intézményeinek és ellátórendszereinek használata, hozzáférése, eligazodás köztük)

Népszámláláskor, háztartásokról készült kérdőíves felmérések esetén vagy munkaerőpiaci felvételek révén gyűjthető adat ezekről a területekről néhány célzott kérdés segítségével. A külföldiek *beilleszkedési mértékét* az alapján lehet mérni, hogy válaszaik mennyiben hasonlítanak a befogató többségi társadalom tagjainak a válaszaira. Ebben az elméleti keretben összehasonlíthatóvá válnak egyes társadalmak integrációs erőfeszítései a megadott hat fenti különböző dimenzióban.⁹

Harder és szerzőtársai munkája két szempontból releváns most ebben a kutatásban. Egyrészt, a továbbiakban a társadalmi integrációra ez a tanulmány is úgy tekint, mint egy fokozatos folyamat, amelynek mértéke és mélysége van. A cél a sikeres vagy hatékony integráció, azaz az önálló életvitel, amely nagy mértékű és mély társadalmi beilleszkedést feltételezi. Másrészt, az interjú kérdéssort Harder és szerzőtársai által kialakított 6 fenti dimenzióhoz szabtuk. A mélyinterjúk kérdései, a 2. számú politikai integráción kívül, a maradék

8 HARDER, Niklas – FIGUEROA, Lucila – GILLUM, Rachel M. – HANGARTNER, Dominik – LAITIN, David D.: Multidimensional measure of immigrant integration. *Proc. Natl. Acad. Sci. U.S.A.* Oct 22 2018, 115(45) 11483-11488. <https://doi.org/10.1073/pnas.1808793115> (2026.07.17.)

9 Ebben a kutatásban nem cél a magyar integrációs szakpolitika nemzetközi összehasonlító elemzése, sem annak számszerű megbecsülése (mérőszám készítése), mekkora fokú az ukrán menekültek beilleszkedése.

öt területet érintették. Tehát az interjúalanyokat nem pusztán munkavállalásról és önellátásról kérdeztük, hanem a befogadó társadalommal kialakult kapcsolataikról is érdeklődtünk (lakhatási lehetőségek és iskolarendszerhez vagy egészségügyhöz való hozzáférés), nyelvi kompetencia megszerzéséről, pszichológiai-mentális megerősödésről és az önálló eligazodásról az ellátó-rendszerekben, hivatalokban, intézményekben. Az interjúk során a fókusz a kutatási kérdéseknek megfelelően az volt, hogy ki segít az interjúalanyoknak a fenti öt dimenzióban növelni a cselekvőképességüket, milyen segítség a legmeghatározóbb és hogyan zajlik a fokozatos önállósodásuk a teljes élet élése felé.

2.2. Integrációs szakpolitika elméletek és a magyarországi gyakorlat

Az európai integrációs szakpolitikák vizsgálata rámutat arra, hogy az európai országok eltérő történelmi hagyományokkal, nemzetfelfogással és államszervezési modellekkel rendelkeznek, ezért a bevándorlók integrációját sem egységes módon irányítják. A következő négy bekezdésben Givens, Arkilic és Davis összefoglalását felhasználva bemutatom azt a négy integrációs megközelítést, amelyet a migrációkutatás szakirodalma az európai kontextusban megkülönböztet.¹⁰ Az első a nemzeti integrációs modelleket taglalja, a második a polgári-jogi integrációs megközelítést mutatja be, a harmadik a helyi szintű integrációt fejt ki, a negyedik az önintegrációt vagy de facto integrációt.

Az első megközelítés szerint az európai nemzetállami integrációs szakpolitikai modellek háromfajta kiindulóponton alapulnak, amely három eltérő nemzeti integrációs modell kialakulásához vezetett. Az elsőfajta kiindulópont a nemzeti integrációs megközelítésben a bevándorlók *asszimilációján* alapul, amelynek klasszikus példája Franciaország. Ebben az asszimilációs modellben a bevándorlóktól azt várják el, hogy fokozatosan átvegyék a többségi társadalom kulturális normáit és értékeit, miközben háttérbe szorítják származási országuk kulturális sajátosságait. A kulturális különbségek elsősorban a magánszférában jelenhetnek meg, a közéletben pedig az egységes nemzeti identitás dominál. Az asszimilációs modell az egyéni állampolgári jogokat hangsúlyozza a csoportspecifikus jogok helyett. A második fajta nemzeti integrációs modell *pluralista vagy multikulturális* kiindulóponton alapszik, amely Hollandiában, Svédországban vagy az Egyesült Királyságban figyelhető meg. E nézőpont szerint a társadalmi integráció nem feltételezi a kulturális

10 GIVENS, Terri – ARKILIC, Ayca – DAVIS, Elisabeth S.: *Immigrant integration*. In: MOONEY, Jeannette– LOCKHART, Sarah P. (eds): *Introduction to International Migration. Population Movements in the 21st Century*. New York, Routledge, 2021, 175-194.

sajátosságok feladását. A bevándorlók megőrizhetik nyelvi, vallási és etnikai identitásukat, amely a származási országhoz köti őket, miközben teljes jogú tagjaivá válnak a befogadó társadalomnak. A modell a kulturális sokszínűséget társadalmi értékként kezeli és elfogadja a megosztott nemzeti identitások nyilvános kifejezését. A multikulturalizmus célja a társadalmi kohézió megőrzése mellett a kulturális pluralizmus elismerése. A harmadik fajtája a nemzeti integrációs megközelítésnek az *etnikai integrációs modell*, amelyet a szakirodalom gyakran Németország példáján keresztül mutat be. Ebben az elképzelésben a bevándorlók bizonyos társadalmi területeken – különösen a munkaerőpiacon – integrálódnak, ugyanakkor korlátozottabban férnek hozzá a politikai és közéleti szférákhoz. A társadalmi integráció tehát részleges és szelektív módon valósul meg. Ez a modell arra világít rá, hogy a gazdasági és a politikai integráció nem feltétlenül jár együtt, és a befogadás különböző területeken eltérő mértékben érvényesülhet.

Az európai társadalmi integrációs szakpolitikák második megközelítése szerint a letelepedés lényege egy polgári-jogi integráció. Ez a felfogás az integrációt elsősorban a honosítás és az állampolgársághoz vezető út szemszögéből értelmezi. A hangsúly a nyelvtudás, az állampolgári ismeretek és a befogadó ország politikai-kulturális intézményeinek megértése felé tolódik. Számos európai állam nyelvórákat és állampolgári ismeretek tanfolyamokat biztosít, majd vizsgákat ír elő harmadik országbeli állampolgárok számára, amelyek célja annak bizonyítása, hogy az érintettek ismerik az az ország nyelvét és képesek élni civil jogaikkal, amelyhez a letelepedés során hozzájutnak. Ebben az értelmezésben az integráció végpontja az állampolgári jogok teljes körű megszerzése és ezáltal a politikai közösséghez való formális tartozás.

A harmadik megközelítés szerint az integráció nem kizárólag országos szinten zajlik, hanem jelentős mértékben helyi szinten valósul meg. Az újonnan érkezőknek a lakóhelyük szerinti környezetbe kell beilleszkedniük, tehát a települési önkormányzatok vagy helyi egyházi vagy civil csoportosulások meghatározó szerepet töltenek be a bevándorlók mindennapi befogadásában. Az oktatás, a lakhatás, a szociális ellátások vagy a közösségi programok szervezése többnyire helyi intézményeken keresztül történik, még akkor is, ha esetleg központi állami finanszírozásba részesülnek. A helyi szereplők – például önkormányzati szociális vagy munkaügyi munkatársak, helyi egészségügyi, szociális vagy oktatási intézmények vezetői és egyházi vagy civil segítő szervezetek, emberek – rugalmasan és autonóm módon reagálnak a lakhelyüket kényszerből elhagyó külföldiek jelenlétével kapcsolatos kihívásokra. Különösen azokban az esetekben válik jelentőssé a helyi szint, amikor a központi szakpo-

litika kevés figyelmet vagy erőforrást fordít az integráció kérdésére. Ilyenkor a települések saját kezdeményezéseikkel teremtenek lehetőséget az újonnan érkezők befogadására, ellátására, letelepedésére és társadalmi részvételére. Mivel a lakosság a "lábával szavaz," ezért a helyi választott képviselők is érdekeltek az újonnan érkezők társadalmi integrációját hatékonyan kezelni és például ellátásukba bevonni a helyi közvetítőket.

Végül a szakirodalom foglalkozik az önintegráció vagy de facto integráció jelenségével is. Ez olyan helyzetekben figyelhető meg, amikor az állam nem alakít ki átfogó integrációs politikát, e szakpolitikai szolgáltatásokat leépíti, a menekültek jogosultságait csökkenti és nem biztosít beilleszkedési támogatást a lakhelyüket elhagyó külföldiek számára. Formális integrációs szakpolitikák hiányában az újonnan érkezők önállóan próbálnak letelepedni, egyénileg próbálnak alkalmazkodni és a nehézségekkel megküzdeni. Ilyenkor két irányból tud mégis beilleszkedési segítséghez jutni az újonnan érkező, bár mindkettő informális és ad-hoc, ezért kiszámíthatatlan hosszú távon. Egyrészt, a már ott lakó azonos nemzetiségű vagy etnikai háttérű személyek sokszor készek olyan szolgáltatásokat nyújtani, amelyek lecsökkenthetik az új érkező letelepedési költségeit. Gyakran alakulnak ki olyan homogén etnikai vagy nemzetiségi közösségek, amelyek információval, lakhatási segítséggel, munkalehetőségekkel és érzelmi támogatással segítik az újonnan érkezőket. Ezek az azonos etnikai háttérű *migrációs hálózatok* hatékonyan ellensúlyozzák a formális intézményi letelepedési támogatás hiányát. Másrészt, ha az állam kivonul a külföldiek társadalmi beilleszkedésének támogatásából, helyükbe lépnek civil szervezetek, egyházi intézmények, segélyszervezetek és informális segítő hálózatok, akik jelentős módon képesek segíteni a társadalmi integrációt. Ezt a folyamatot hívják az *integráció kiszervezésnek* civil vagy egyházi segítő szervezetek számára. Bár az önintegráció, a saját etnikai csoporttal való migrációs háló erősítése vagy a civilek által fenntartott integrációs ellátás ugyan mind lehetőséget biztosít az államnak a beilleszkedés szakpolitikai költségeinek a csökkentésére, mégis fennáll a veszélye annak, hogy emiatt az újonnan érkezők párhuzamos társadalmi struktúrákban ragadnak és hosszabb távon is csak korlátozott kapcsolatot alakítanak ki a többségi társadalommal, tehát sekélyesebb lesz az integrációjuk.

Összességében a társadalmi integrációnak ez a négy fajta megközelítése is azt mutatja, hogy nincs egyetlen univerzálisan alkalmazható integrációs szakpolitika. A nemzeti integrációs modellek (asszimilációs, multikulturális, etnikai), a polgári-jogi, a helyi szintű és az de facto önintegrációs megközelítések eltérő módon próbálnak választ adni arra a kérdésre, hogyan válhatnak az újonnan érkezők a befogadó társadalmak teljes jogú tagjaivá. A három utóbbi

megközelítés (a polgári-jogi, a helyi szintű és az önintegráció) felismerhető a magyar gyakorlatban.

Magyarország esetében elmondható, hogy a 2015-ös európai migrációs válság utáni évben a menekültek integrációs támogatása leépült, mind pénzügyileg, mind szervezetileg, mind infrastrukturálisan.¹¹ Alapvetően a magyar állam hozzáállását innentől kezdve a polgári-jogi megközelítés jellemezte, amely a letelepedő menekültek helyzetét az állampolgári jogosultságok megadásával rendezettnek tekintette. A harmadik országok állampolgárai alapvetően önállóan voltak kénytelen boldogulni, a saját önintegrációs erőfeszítésük szerint. 2016. június 1-jével az akkori magyar kormány megszüntette a menekültek (integrációs szerződésen alapuló) állami támogatási rendszerét, amely korábban pénzbeli, lakhatási, nyelvtanulási és munkakeresési segítséget nyújtott.¹² Az állami ellátórendszer visszavonulásával a menekültek integrációs támogatása részben magukra a menekültekre, részben az informális migrációs és etnikai hálózatokra és részben a helyi karitatív civil szervezetekre vagy helyi egyházi intézményekre szerveződött ki.¹³ Az állam által korábban biztosított menekültügyi integrációs ellátást ezután bizonytalan, saját finanszírozású, korlátozott kapacitású, forráshiányos szervezetek vagy egyének végezték önkéntes alapon, amelyek nem tudtak automatikusan, minden igénylőnek átfogó szolgáltatást nyújtani.¹⁴ 2018-ban a Belügyminisztérium az EU-s forrásokhoz való hozzáférést is elzárta, amikor érdemi indoklás nélkül visszavonta az Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alap (MMIA) pályázati felhívásokat és a civilek számára megszűnt a kormány által koordinált uniós forrásokhoz való hozzáférés lehetősége.¹⁵

- 11 MAGYAR HELSINKI BIZOTTSÁG: *Hungary: Recent legal amendments further destroy access to protection, April-June 2016*. Sajtóközlemény, 2016. 06.15. <https://helsinki.hu/wp-content/uploads/HHC-Hungary-asylum-legal-amendments-Apr-June-2016.pdf> (2026.07.17.) Az állam megszüntette a menedékkérőknek addig járó pénzügyi segítyt, a kiskorú menekültek iskolakötelezettségét, a befogadó állomásokon való elhelyezésüket a menekült státusz megkapása után 30 napra csökkentette (miközben új papírjaikat ritkán kapták meg 30 napon belül) és egészségügyi ellátásukat 6 hónapra csökkentette.
- 12 SZABÓ Attila: A menekültek és oltalmazottak integrációjára vonatkozó nyári jogszabályváltozásokról. *Fundamentum* 2016/2-4. 107-112. és MENEDÉK – Migránsokat Segítő Egyesület: *Lakhatás*. 2021. <https://menedek.hu/lakhatas> (2026.07.19.)
- 13 MAREK Erika: *Social care and integration of asylum seekers and beneficiaries of international protection in Hungary*. 2019. https://real.mtak.hu/108844/1/Social_Work_With_Refugees_Hungary_Marek%20Erika_final.pdf (2026.07.17.)
- 14 SZABÓ Attila: A menekültek integrációjának ellehetetlenítése Magyarországon 2015–2018 között. *Állam- és Jogtudomány*, 2019, 60(4): 88–104. https://real.mtak.hu/107952/1/AJT_2019_04_07_Szabo.pdf (2026.07.17.)
- 15 MENEDÉK – Migránsokat Segítő Egyesület: *Intézményesített önzés helyett nagyobb fele-*

2022 február 14-én Oroszország megtámadta Ukrajnát és megjelentek tömegesen az ukrán menekülők Magyarországon. Őket a közös EU-s válaszreakció miatt menedékes státuszba (ideiglenes nemzetközi védelem) kellett részesítenie a magyar államnak. A fogadásuk az első hullámban, amely kb. 2024-ig tartott, társadalmi összefogáson és államilag finanszírozott kríziskezelésen alapult és sikeresnek tekinthető.¹⁶ Azonban a humanitárius kríziskezelési időszak után, a magyar és nemzetközi társadalmi lelkesedés lankadásával a bevonható erőforrások elapadtak. Tehát az Ukrajnából érkezők számára a magyar kormány ugyan gyorsan alkalmazta az ideiglenes védelmet,¹⁷ ez azonban nem jelentette egy átfogó, egységes és tartós állami integrációs rendszer újjáépítését a kríziskezelési időszak lecsengése után.¹⁸ A lakhelyüket elhagyók ukránok gazdasági-társadalmi beilleszkedési feladatai leginkább önmagukra és civil, egyházi, önkormányzati és nemzetközi szervezetekre hárult továbbra is.¹⁹ Ehhez adódik, hogy 2024 augusztusától az állami szerepvállalás a menedékes ukránok integrációját segítő ellátásában tovább szűkült, ugyanis egy szigorítás miatt már csak a háború sújtotta területéről érkezőknek biztosított elszállásolást az állam (azt is a Máltai Szeretetszolgálat által üzemeltetett szállókon keresztül).²⁰

lösségvállalás. 2022.11.21. <https://menedek.hu/hirek/intezmenyesített-onzes-helyett-nagyobb-felelossegvallalast> (2026.07.17.)

- 16 ZÁN Krisztina: Az összefogás ereje. Hogyan segítették a magyarországi segélyszervezetek az ukrán menekülteket? *Magyar Rendészet* 2025/1. 67-79. DOI: 10.32577/MR.2025.1.4 és FERENCZ Zoltán, DANCSEI Katalin, MIKLÓSNÉ Zakar Andrea: *A segélyszervezetek szerepe az ukrán menekültek ellátásában Magyarországon*. In: WAGNER Péter, MIKLÓSNÉ Zakar Andrea (szerk). *Válság és változás Kelet-Közép- Európában*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem-Patrocínium, 2024. 127-162. https://ajk.kre.hu/images/doc2025/pr/Valsag_es_valtozas_kelet_kozep_europaban.pdf (2026.07.16.)
- 17 DANCSEI Katalin, MIKLÓSNÉ Zakar Andrea, FERENCZ Zoltán: A magyar menekültügyi politika fordulatai 2015-2023 között. In: WAGNER Péter, MIKLÓSNÉ Zakar Andrea (szerk). *Válság és változás Kelet-Közép- Európában*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem-Patrocínium, 2024. 95-126. https://ajk.kre.hu/images/doc2025/pr/Valsag_es_valtozas_kelet_kozep_europaban.pdf (2026.07.17.)
- 18 BERNÁT Anikó, TOMKA Zsófia: Ukrán menekültek Magyarországon. A rövid és a hosszútávú integráció lehetőségei és korlátai. In: TÓTH István György, GÁBOS András, MEDGYESI Medgyesi Márton (szerk): *Társadalmi riport 2024*. Budapest, TÁRKI. 2025. 355-374. DOI: 10.61501/TRIP.2024.17
- 19 FEISCHMIDT Margit, ZSIGMOND Csilla, ZAKARIÁS Ildikó, ZENTAI Violetta, NEUMANN Eszter: Lokális fordulat a szolidaritásban: Lehetőségek és kényszerek az ukrán menekültek befogadásában. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle*, 2024, 14(4). DOI: 10.18030/socio.hu.2024.4.2
- 20 MAGYAR KORMÁNY: *A szálláshoz jutás eszközei*. 2024. <https://safeinhungary.gov.hu/hu/stay/permanent-residence> (2026.07.15.) és SCHUMANN, Róbert, ZATYKÓ, Judit: Az ukrán menekültek lakhatási életútjai Magyarországon. *Metszetek*, 2025, 14(1). DOI:

Az állami szerepvállalás felvillant még egyszer egy rövid periódus erejéig az Ukrajnából érkezők beilleszkedésének a támogatását illetően, amikor a magyar kormány 2024-ben egy egyszeri, 9 mrd Ft értékben megnyitotta az MMIA Plusz EU-s alapból finanszírozott pályázási lehetőséget a 2025.01.01. – 2026.03.31. időszakra.²¹ Olyan projektekkel lehetett pályázni vissza nem térítendő támogatásra, amelynek a célkitűzése az Ukrajnából érkező személyek (és más jogszerűen Magyarországon tartózkodó harmadik országbeli állampolgárok) társadalmi-gazdasági beilleszkedésének előmozdítása volt. Egyházi és civil, harmadik országbeli állampolgárokat ellátó szervezetek pályázhattak lakhatás, megélhetés (munkaerőpiaci integráció és nyelvoktatás) és gyermekek iskolai integrációjának segítése területeken kapacitásépítésre.²² Hasznos volt ez az egyszeri forrásbővítési lehetőség az egyházi és civil segítségnyújtó szervezetek számára, mert a megadott időszakban például havi pénzüsszeggel tudták támogatni ukrán klienseik albérletdíját. Azonban a 15 hónapos futamidő rövid volt, hosszabb távú és átfogóbb lakhatási és beilleszkedési támogatásra lenne szükség, és az is probléma volt, hogy 2023 előtt érkezettek sem lehettek támogatási célszemélyek a pályázati kiírás szerint. Az egyik interjúalany így megfogalmazta e program lefuttatásának a kritikáját, *„kb. 1 év alatt kiszórták az EU-s pénzt, ezután a minisztériumban újból bezárhatták ezt a [harmadik országok állampolgárainak társadalmi-gazdasági beilleszkedésével foglalkozó] részleget, hogy ne kelljen többet törödni vele”*, mintha az Ukrajnából érkezők integrációs problémája ezzel megszűnt volna.²³ Tehát a letelepedők integrációjában önkéntesen szerepet vállaló civil és egyházi ellátók megint visszakerültek a saját forrásokból való szűkös gazdálkodáshoz.

Összességében az ideiglenes védelem tartózkodási és munkavállalási jogot biztosít (és minimális pénzügyi támogatást) Magyarországon, de nem kíséri szociális munkára, nyelvtanulásra, lakhatási és munkaerőpiaci segítségre épülő állami integrációs program. Gyakorlatilag 2016 óta civil, egyházi, önkormányzati vagy uniós finanszírozású integrációs projektek léteznek csak Magyarországon, amelyekhez való hozzáférés a beilleszkedést folytató külföldi számára területileg és időben korlátozott és nem jár automatikusan.

<https://doi.org/10.18392/metsz/2025/1/1>

21 <https://www.palyazat.gov.hu/programok/belugyi-alapok> (2026.07.20.)

22 https://www.palyazat.gov.hu/eredmenyek/tamogatott-projektek?program=Széchenyi+terv+plusz&op=MMIA_PLUSZ&konstrukcio=MMIA_PLUSZ-2.2.1-24 (2026.07.20.)

23 Részlet parafrázálva az egyik interjúalanytól (S3 egyházi segítő).

3. Adatok és módszertan

A tanulmány három, a sokaságot nem reprezentáló, ukrán csoport beilleszkedési pályáját mutatja be, hogy összehasonlítható legyen az integrációjuk különböző mértéke és mélysége. E módszertani megközelítés alapján nem lehet statisztikailag általánosítható következtetéseket levonni. Ehelyett célom az, hogy a magyar befogadó közegben érvényes, néhány, a gazdasági-társadalmi integrációt támogató kulcsmechanizmus feltárjak.

Az adatgyűjtés félig strukturált, egyéni és kiscsoportos (2-3 fős), mélyinterjúkra vagy szakértői interjúkra, valamint tereplátogatások során végzett résztvevő megfigyelésre épült, amelyet e tanulmánykötet három másik szerzőjével közösen végeztünk. Az interjúalanyokat hólabda módszerrel választottuk ki. Megkerestünk fontosabb egyházi és civil segítő szervezetek képviselőit, akik a saját klienseiket vagy velük dolgozó partnereiket ajánlották további interjúalanyoknak. Az interjúalanyokat kétféle lehet osztani: egyrészt, voltak az ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülők, mindegyik magyar ajkú menedékes vagy kettős állampolgár, másrészt voltak a hit alapú és önkormányzati önkéntes ellátóintézmények vagy segítőszervezetek vezetői és munkatársai (szociális munkások). Ehhez a tanulmányhoz összesen 13 mélyinterjú készült 16 személlyel: 8 ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülő (7 nő, 1 férfi), 2 szociális munkás, 6 segítő intézmény vezetője vagy csoportvezetője, akik egyenként kb. huszonötötől pár százig terjedő ukrán ellátott helyzetére látnak rá.

A roma támogatottakkal a lakhelyükön (önkormányzati szállókon) készültek az interjúk, a nem roma támogatottakkal a helyi egyházi gyülekezeti helységeken, míg a segélyszervezetek munkatársaival pedig a munkahelyükön vagy online. Így volt lehetőség az interjúalanyok életkörülményeit vagy munkakörülményeit is megfigyelni vagy megtapasztalni.

Meg kell jegyeznem még itt azt is, hogy az ukrán ajkú ellátottakkal készült interjúkat ebben a tanulmányban nem használtam a tolmácsolás nehézségei miatt. Így róluk csak közvetett információkkal rendelkezem. A segítőszervezetek vezetőinek és munkatársainak a beszámolóit alapján tudok helyzetükről és integrációs nehézségeikről képet alkotni.

Az interjúk²⁴ során írásbeli jegyzeteket készítettem. Majd a jegyzeteimben megtalálható adatokat és tényeket, többszöri átolvasás után, úgy csoportosítottam, hogy az ukrán áttelepültek életútjának fordulópontjait foglalja össze, amelyeket a magyaroroszági tartózkodásuk alatt átéltek. A három kutatási

24 Az interjú kérdések által lefedett témákat az 2.1. alfejezetben tárgyaltam.

kérdésnek megfelelően három szempont szerint csoportosítottam az egyedi életutak fordulópontjait:

- a) Mely területeken igényelték segítséget az érintettek, hol akadt el a beilleszkedésünk?
- b) Hogyan zajlik az beilleszkedési folyamat a fogadó társadalomba?
- c) Kik tudták érdemben támogatni őket az elakadásokon való továbblépésben?

Az így csoportosított (kódolt) egyéni információkat összehasonlítottam és 3 fajta tipikus beilleszkedési életút mintázat rajzolódott ki. Főként az első fenti szempont, az elakadási területek alapján lehet beszélni: 1. magyar ajkú roma, 2. magyar ajkú nem roma, és 3. ukrán ajkúak eltérő társadalmi-gazdasági integrációs tapasztalatairól. Az alábbiakban ismertetem ezeket a következő három alfejezet tárgyalása formájában (4.1-4.3.).

A tisztánlátás kedvéért azt is meg kell még jegyeznem, hogy az ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülők sokaságából csak azok kerültek be az interjúalanyainkat tömörítő mintába, akik igénybe vettek vagy vesznek még a mai napig valamilyen önkéntes, egyházi vagy önkormányzati támogatást a letelepedésükhöz. Akik a maguk módján haladnak az önintegráció rögzös útján és nem igényelték külső segítséget, azoknál feltételezhető, hogy eléggé sikeresen megoldják beilleszkedésük során szembejövő nehézségeiket, tehát integrációjuk sikeresnek, nagy mértékűnek és főleg önállónak tekinthető. Az ő felkutatásukra nem tettünk kísérletet, mert úgy értékeltük, hogy a nagyobb integrációs elakadásokkal rendelkező csoportokra fordítjuk inkább a figyelmünket és erőforrásainkat. Bár nincs megbízható nyilvántartás a háború miatt átköltözött ukránok számáról és lakhelyéről (és tovább utazásáról) Magyarország, valószínűsíthető a segítőszervezetek vezetőinek az elmondása alapján, hogy a többségük ez utóbbi kategóriába tartozik.

4. Eredmények: Három tipikus integrációs életút

Három eltérő integrációs helyzet azonosítható annak mértéke vagy mélysége alapján, amelyeket három esettanulmány formájában áttekintek ebben a fejezetben. Először bemutatom a nagyvárosi intézményi ellátásba került, írástudatlan, magyarajkú, kárpátaljai roma családok beilleszkedési nehézségeit. Másodszor áttekintem a határ menti vidéki közegben, egyházi támogatással letelepedő magyarajkú, nem roma családok gyors és hatékony integrációs tapasztalatait. Harmadszor a nagyvárosi, ukrán ajkú, egyházi támogatásban részesülő, gyakran egyszülős családok beilleszkedési nehézségeit részletezem.

4.1. Intenzív támogatás és strukturális korlátok: hátrányos helyzetű roma családok beilleszkedése

Az első eset olyan nagyvárosi intézményi környezetben gondozott, hátrányos helyzetű roma családokat mutat be, akik önkormányzati fenntartású intézményekben – például korábban más funkciót betöltő ellátóhelyeken, hajléktalanszállón, munkásszállón vagy kiürített idősotthonban – kaptak elhelyezést. Röviden megfogalmazva a lényeget: e családok esetében az integráció igen lassú és sérülékeny folyamat. Bár a képzetlen, írástudatlan, sokszor civilizációs vívmányoktól Kárpátalján elzárt roma családok igen jelentős kulturális adaptációt hajtottak végre 4 év alatt, amellyel nagy mértékben alkalmazkodtak a városi társadalmi normákhoz, önálló életvitel folytatása és a szállókról való kiköltözésük még ma is nehézségbe ütközik.²⁵ Két területen van szükségük folyamatos támogatásra: lakhatás és az ún. navigációs integráció területén. Ez utóbbit a szállók szociális munkásai végzik számukra.

Bár beilleszkedési és önállósodási erőfeszítéseik még ma is törékenyek, azért hatalmas előre lépéseket tettek az integráció és adaptáció területén. Az adományszásra épülő kezdeti túlélési stratégiáik helyét fokozatosan (1) a munkavállalás és saját jövedelemszerzés, (2) a gyerekek oktatási intézményi elhelyezése és (3) a közös együttélési normák elsajátítása veszi át. A következő három bekezdésben, az interjúkból vett példákkal érzékeltetem ezeknek az előre lépéseknek a mértékét

A munkavállalásról elmondható, hogy a szállókon lakó roma felnőttek majdnem mind dolgoznak, a férfiak tipikusan építkezéseken, a nők általában takarítanak vagy konyhán dolgoznak.²⁶ Ezek ugyan sokszor rosszul fizetett, nem feltétlenül bejelentett, előlépési lehetőséget nem tartalmazó munkák, de mégis fizetéssel járnak és támogatott lakhatás mellett alapszinten megélik belőle a roma családok, sokszor még hazaküldésre is jut a Kárpátalján lakó idős hozzátartozóknak.²⁷ Tehát komoly anyagi lépéseket tettek az önellátás

25 A roma nők többszörösen kiszolgáltatott helyzetét ebben a kötetben bővebben taglalja MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: *Az integráció, mint kulturális adaptáció. Ukrajnai roma anyák letelepedési tapasztalata Magyarországon (egy esettanulmány tanulságai)*. In: FERENCZ Zoltán (szerk.): *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026, 177-190.

26 (S6 önkormányzati szállóvezető) és (S11 önkormányzati szállóvezető) interjúalanyok

27 Az ukrán lakhelyüket elhagyók (romák és nem romák) „prekár munkaerőpiaci integrációóról” bővebben ebben a kiadványban lásd TÖRÖK Emőke: *„Nem csak túlélni, hanem élni itt”. A munka szerepe az ukrain menekültek magyarországi integrációjában*. In: FERENCZ Zoltán (szerk.): *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások*. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026, 191-223.

irányába. Az roma anyák között sokan voltak, akik azelőtt sosem dolgoztak fizetett helyen.

Ahhoz, hogy a nők dolgozhassanak, meg kellett szervezni a gyerekek intézménybe kerülését előtte.²⁸ A gyermekek iskolai elhelyezése sem volt egyszerű, mert egyrészt mentalitásbeli váltást igényelt a roma édesanyáktól, hogy a gyermek helye nem csak az anyja mellett van, hanem az iskolában is. Az egyik interjúalany²⁹ elmondta, hogy csak 2025 őszére jutottak oda, hogy az ott lakó összes roma gyerek intézménybe jár. Másrészt, rendkívül sok szociális munkát igényelt a befogadó iskolai közeg megtalálása, ahol a hátrányos helyzetű roma diák lemaradást tolerálták a tanárok és az osztálytársak, ahol nem minősítették rögtön SNI-snek vagy buktatták meg a tanárok vagy nem közösisítették ki a gyerekek.³⁰ Tanulóköröket alakítottak ki a szállón számukra, fejlesztőpedagógusokat kerestek, önkénteseket hívtak, hogy fejlesszék a gyerekeket, hogy azok helyt tudjanak állni az iskolákban. Egy másik interjúalany³¹ szerint ma már arra is van példa, hogy a gyerekek tanítják a szüleiket írni-olvasni.

A közös együttélési normák kialakítása is időbe telt a szállók mai lakóinak. A kezdeti kríziskezelést, amikor pl. az egyik szállón életmentő pontot, ápolót, folyamatos őrt vagy portaszolgálatot és napi 3-szori étkezést kellett biztosítani, valamint a szociális munkásoknak gyerekvédelmi, gyámügyi és egészségügyi ellátást kellett szervezni, mára felváltotta a házirend betartása, a közös konyha kialakítása, a közös helységek rendben tartása, maguk utáni takarítása és a békés egymás felé fordulás, a közösségépítés is. Munkahelyet is egymásnak szereznek a lakók.

Törekény társadalmi-gazdasági beilleszkedésük kulcsa az intenzív és egyénre szabott szociális munka, amely az ellátottak kulturális szemléletváltásban nyújt fogódzkodót, valamint a támogatott lakhatás. Az intézményvezetők és szociális munkások rendkívül sokoldalúan, erőforrásokat erőn felül biztosítva terelgetik az írástudatlan roma családokat az önállósódás és integráció útján: adminisztratív ügyeket intéznek, dokumentumokat szereznek be, egészségügyi hozzáférést biztosítanak, iskolai elhelyezést szerveznek, a pedagógiai szakszolgálatokkal és hivatali szereplőkkel egyeztetnek, jóindulatot biztosítanak gyermekvédelmi és gyámügyi eljárásoknál, diszkriminatív hivatali elbánást megelőznek, tehát segítenek eligazodni a forráshiányos helyi szociális és képzési ellátórendszerben.

28 A női munkavállalásról bővebben ld. Török Emőke: „Nem érzi olyan teljes egésznek”: Női munkaértelmezések és a női munkavállalás motivációi. *Közelítések. Negyedéves internetes folyóirat* (2498-7816): 2011, 1(2) 41-68.

29 (S6 önkormányzati szállóvezető)

30 (S7 önkormányzati szociális munkás) beszámolója alapján.

31 (S11 önkormányzati szállóvezető)

Folyamatosan felmerül, hogy sem a szállóvezetők, sem a szociális munkások eredetileg nem menekült-integráció szolgáltatók, hanem átmeneti ellátást nyújtó szociális intézmények, akiknek nem arra szól a képesítésük, amit most kénytelenek tartósan végezni és a fenntartó önkormányzatot sem kötelezi semmi, hogy fenntartsa e szálláshelyeket. De egyelőre nem tették ki a legelesettebb roma családokat az utcára és továbbra is nyújtják a szociális munkát számukra ezek az önkormányzati intézmények, mintha nem ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülők, hanem szegénységgel küzdő szociális ellátást igénylő kliensek lennének az ellátott romák. Kulcsszereplők itt azok a rugalmasan reagáló intézményvezetők vagy -fenntartók és az erőforrás-gazdag szociális munkások, akik „kézen fogva” egyénre szabott segítséggel vezetik végig ezeket a családokat a többségi társadalom intézményi útvesztőin. Ezek a magyarajkú, kettős állampolgárságú roma családok példázzák, hogy a magyar nyelv ismerete (nyelvtudás) és az állampolgári jogok megadása nem elég a szociálisan és gazdaságilag hátrányos helyzetűek számára. Tehát az integrációs szakpolitika mélyen összefügg az állami szociális politikával, arra épül.

A beilleszkedési mértéke e csoportnak korlátozott és sérülékeny. A külső lakhatásba való továbblépést az alacsony jövedelem és az albérletpiaci diszkrimináció nehezíti. Az önkéntes intézményi támogatás és az intenzív szociális munka ugyan képes jelentős adaptációt előmozdítani, de nem tudni meddig tart. Ez a kiszámíthatatlanság pedig a beilleszkedésük további törekénységéhez vezet.

4.2. Gyors letelepedés és önállósodás egyházi közvetítéssel: magyarajkú nem roma családok

A második eset a legsikeresebb integrációs pályát mutatja. A határ menti, vidéki közegben letelepedő magyarajkú, képzett, nem roma családok egy egyházi közönségen keresztül részesültek informális támogatásban, amely hatékonyan oldotta meg a letelepedésük során felmerülő akadályokat. A letelepedési folyamatuk kulcsszereplője a helyi tetterre kész gyülekezetvezető volt, aki aktív közvetítői szerepet vállalt önkéntesen abban, hogy munkát, lakhatást, adminisztratív ügyintézés, lelki közösséget és kapcsolati beágyazódást szervezzen az érkezők számára.

E csoport kialakulása úgy kezdődött, hogy 2024 február 24-én megjelent 6 fő kettős állampolgárságú fiatalember az egyházközösség épületében és szállást kértek. Pár hónapnyi várakozás után, hogy merre mozdul el a sorsuk (hazamennek-e, mert vége a harcoknak, vagy alkalmi munka miatt az ország másik végébe költöznek-e) májusban a közösség vezetőjének tanácsára a hosszabb távú helyi beilleszkedés irányába léptek tovább. Az egyházközösség

vezetője kiterjedt kapcsolati hálóval rendelkezett a gyülekezet tagjai révén és hamar mozgósítani tudott annyi erőforrást, amennyire a lakhelyüket elhagyni kényszerülő fiatal embereknek éppen szükségük volt. A letelepedés folyamata így is évekig elhúzódott, mert bár az első fázisban a lakhatásuk és a munkájuk is többször változott mire kialakult egy stabil hely, mégis a második fázis tartott tovább, amikor meghozták azt a lelki döntést, hogy a feleségek és a gyerekek csatlakoztak a férfiakhoz (ne csak átjárjanak alkalmanként látogatóba). Nehezen jutottak el oda, hogy végleg otthagyják Kárpátalján a nagyszülőket és idős rokonokat, a saját házaikat és földjeiket (rajtuk a pár éve ültetett gyümölcsfáikat), és a gyerekeiket kivegyék az ukrán (online) oktatából, hogy beírassák egy magyarországi iskolába. Végül 4 év alatt a kezdeti 6 támogatott fiatalemberből kb. 40 család lett, mind ugyanabból a kárpátaljai faluból, akik a gyülekezetvezető közvetlen vagy közvetett segítségével telepedtek le a gyülekezet környéken, egymás közelében. A nők és gyerekek máig rendszeresen járnak vissza időseket látogatni, míg a férfiak 4 éve nem voltak odaát.

Bár első ránézésre ennek a csoportnak az integrációja sikerre van ítéelve, mert nincs nyelvi vagy jogi akadálya a gyors, mély és tartós beilleszkedésnek ugyanis; ők magyarjúak és kettős állampolgárok; még fiatalok is és életerősek; és csak kb. 60 km-rel költöztek arrébb, ahol hasonló életmódot (kertes ház, házi állatok, háztáji földművelés, családcentrikus életmód) tudnak folytatni. Mégis, a helyi kapcsolatok hiánya elhúzódóvá, bizonytalanná, izolálttá és nehézkessé tudja tenni ezt a letelepedési folyamatot. A helyi gyülekezeti vezetőjének itt van kulcsszerepe, mert nagyot lendített e folyamaton és végig irányba tartotta a letelepedési lépéseket. Három területet lehet azonosítani, ahol a gyülekezeti vezető egy személyben hatékony integrációs munkát végzett, beilleszkedési szolgáltatást nyújtott.

Egyrészt, intenzív és egyedi igényekre szabott tanácsadást vagy ügyintézkést folytatott (szociális munkát végzett) az ukrán lakhelyüket elhagyók számára a munkakeresés a lakhatás és az egészségügyi ellátás területén a saját kiterjedt kapcsolathálóján keresztül. Azaz mindig volt egy ismerős, akit fel tudott hívni, legyen az a helyi munkaügyi- és kormányhivatal dolgozója, ahol munkahelyet, TAJ kártyát, lakcímkártyát, vagy diplomahonosítást intéz, vagy a helyi orvos vagy fogorvos, hogy fogadja az átköltözőt, vagy egy gyülekezeti tag, hogy adjon munkahelyi ajánlást vagy albérlet ötletet. A gyülekezeti vezető segít a papírok kitöltésében és beadásában, koordinál, erőforrásait mozgósítja, érdeklődik, információt megoszt, közvetít és összeköt embereket egymással, hogy megoldódjanak az átköltözők önálló életvitele előtt álló akadályok.

Másrészt a gyülekezeti vezető az átköltözők beilleszkedésének lelki és mentális terheit is tudja kezelni a gyülekezetbe járás révén. Ez a munkájából adódó speciális szaktudása. Támogató és befogadó közösséget épít a gyülekezet tagjai és az újonnan érkezettek között (pl. férfikört szervez), így lelki és pszichés támaszt nyújt az új életkezdés nehézségeivel kapcsolatos veszteségek feldolgozásához. Közben folyamatos párbeszédet tart fenn a lakhelyüket elhagyókkal, meghallgat, figyel, együtt érez és együtt hozza meg velük a döntést a következő lépésről, amelynek kivitelezésében, ha kell, segítséget nyújt.

Harmadrészt az egyházközsége a fenntartója egy helyi iskolának, óvodának és időotthonnak. A fenntartó képviselőjeként ezekben az oktatási és szociális intézményekben informálisan adnak a szavára, tehát egy biztonsági hálóként ott áll mögötte e 3 intézmény, amelyre számíthat, ha átmenetileg elapad az ő vagy a letelepedni vágyó saját erőforrása. Az időotthonban, ha muszáj, rövid távon, elérhető szállás, meleg konyha és ápolói jelenlét, valamint az iskolában és óvodában álláslehetőség, mert mindkettő pedagógushiánnyal küzd.

Ez az eset azt mutatja, hogy az integráció a legegyszerűbb esetben is akkor válik tartóssá, ha van egy helyi, tette kész közvetítő, aki egyszerre rendelkezik munkaköri autonómiával, kapcsolati tőkével, anyagi-infrastrukturális erőforrásokkal és pszichés támogató képességgel. Ilyen esetben nem is kell semmilyen extra támogatást kérnie a központi egyháztól, mert helyben rendelkezésre áll az infrastruktúra, az anyagi erőforrások, és a tudás, hogy a letelepedő erőfeszítéseit átgördítse a kritikus elakadási pontokon és sikeressé tegye.

4.3. Tartós sérülékenység és folyamatos támogatás: ukrán egyszülős családok

A harmadik esetben nagyvárosi, ukrán ajkú egyszülős családok (édesanya, gyerekek, nagyszülők) jelennek meg, akik hosszabb távon, négy évvel a háború kirobbanása után is kapcsolatban maradtak a segélyszervezeti ellátással. E csoport helyzete különösen sérülékeny, mivel a nyelvi akadályok, az adminisztratív kiszolgáltatottság (főként a lakcímkártya hiányából eredő akadályok az egészségügyi és családtámogatási ellátás igénybevételekor, alább részletezve), az alulfizetett munka és a mentális kimerültség merre, hogyan tovább egyszerre vannak jelen. Ők a legelesettebbek és legkiszolgáltatottabbak, akik hosszú távon komplex szociális és egészségügyi ellátást igényelnének, nemcsak a szokásos integrációs programokat, mint nyelvoktatás és munkaerőpiaci tanácsadás. Ezek nélkül nincs esélyük az önálló életre.

A hit alapú és civil segélyszervezetek komoly erőfeszítésekkel biztosítanak különféle támogatási programokat számukra, mint például átmeneti lakhatási

támogatás (az említett MMIA plusz program futása alatt), magyar nyelvtanfolyam, munkaerőpiaci tanácsadás, állampolgársági ismeretek oktatása, interkulturális kommunikációs képzés, kiegészítő egészségügyi szolgáltatás és pszichológiai tanácsadás, gyerekeknek iskolai felzárkózáshoz mentorálás, valamint közösségépítő szociális programok. Hiába nyújtják e támogatásokat a segélyszervezetek teljes kapacitásukkal és egyéni szükségletekre szabott módon, mégsem tudják pótolni az állami szociális, családtámogatási és egészségügyi szolgáltatások hiányosságait, ugyanis a segélyszervezetek saját erőforrásai végesek időben és térben, miközben a legelesettebbek támogatási igénye az átlag menedékeshez képest sokszoros. A segélyszervezetek szociális munkásai egyéni kísérést tudnak biztosítani, de sem nem orvosok, sem nem pszichológusok, sem nem pénzügyi támogatás osztók.

Tehát ennek a csoportnak az önálló életvitele sérülékeny, akadályokkal teli és befejezetlen marad: a következő három ok azonosítható, amiért nem jutnak előre. Egyrészt azért, mert a nyelvi és munkaerőpiaci kiszolgáltatottság összefügg, emiatt az ukrán szülők gyakran alulfizetett és fizikailag megterhelő munkákban ragadnak. Lényegében a magyar nyelv megtanulása nehéz számukra, ezért olyan munkákba kényszerülnek, ahol erre nincs szükség (takarítás, konyhai feladatok, szalag melletti munka gyárakban) és amelyek alulfizetett, kimerítő és karrier szempontból zsákutcás munkák.

Másrész azért, mert sokáig jellemző volt, hogy a „*böröndjeiken ültek*” és várták mikor indulhatnak vissza.³² Lelkileg nem akartak felkészülni arra, hogy tartósan berendezkednek Magyarországon, mert az a háború elhúzódását jelentette volna. Évekig tartó hosszú mentális adaptációs és talán traumafeldolgozási folyamat volt, mire a családok elmozdultak a visszatérésre váró átmeneti léthelyzetből a helyi beágyazódás felé. Ennek a gondolkodásnak volt a része az is, hogy 2024 szeptemberig jellemzően inkább az ukrán online oktatást választották a gyerekeiknek, ahelyett, hogy egy helyi magyarországi iskolába beíratják volna őket.

Harmadrészt, a menedékes státusz szűkre szabott ellátási lehetőségeket biztosít: nem jár hozzá sem lakcím, sem TAJ kártya. A kettő hiánya összefügg, lakcímkártya nélkül, még a bejelentett munkahellyel, ezáltal TAJ kártyával rendelkező sem tudja az egészségügyi szolgáltatásokat, főként a szakorvosi ellátást igénybe venni. Ahogy az egyik interjúalany fogalmazott „*borzalmas lelki és egészségügyi állapotban vannak.*”³³

32 (S1 egyházi segítő) által használt kifejezés.

33 (S10 egyházi segítő)

Egy példával szeretném érzékeltetni, amit egy másik interjúalany említett, hogy ez a lakhatási bizonytalanság mennyire meg tudja akasztani a letelepedést és beilleszkedést.³⁴ Akinek nincs a helyi önkormányzat által kiadott lakcím-kártyája, mert az albérletének a tulajdonosa nem engedi, hogy bejelentkezzen, az nem tud hozzáférni orvosi ellátáshoz, hiába van bejelentett munkahelye, ezáltal TAJ kártyája, valamint annak a gyereke sem fér hozzá egészségügyi ellátáshoz vagy az óvodai/iskolai ellátáshoz sem, ugyanis ezeket mind lakhely szerinti illetékes orvos/kórház vagy iskola nyújtja. Ők keringenek az intézmények között, egyéni orvos vagy iskolaigazgató jóindulatán múlik, hogy ellátják vagy elküldik őket. Az egészségügyi ellátáshoz való hozzájutás különösen nehéz számukra, mert annak két szintje miatt (háziorvosi és beutaló köteles szakorvosi szintek), kétszeres a lehetősége annak, hogy elutasítják őket. Az a tapasztalatuk, hogy a túlterhelt, várólistákkal dolgozó szakorvosi ellátásokra a magyarul nem beszélő, nem körzeti lakos ukrán menedékesnek szinte lehetetlen időpontot kapniuk, hiába van érvényes TAJ kártyájuk.

A lakcím-kártya nélküli csoportba tartozók száma 2024 augusztusában megnőtt, amikor az állami lakhatási szolgáltatást szűkítették a háborús övezetből érkező menedékesek számára. Akik addig a menedékeseknek járó szállókban éltek és ezen intézmények révén kaptak lakcím-kártyát, azoknak ekkor nagy eséllyel megszűnt ez a lehetősége piaci alapú albérletbe költözéskor. Szintén lakcím-kártya hiányba ütköznek 2022 óta folyamatosan azok a Kárpátaljáról érkezők is, akik kettős állampolgárok voltak, ezért nem lehettek menedékesek és sosem járt nekik a menedékes lakhatási ellátás, hiába lett volna szükségük rá (például a roma családok). A kettős állampolgárok, ha boldogulásuk és letelepedésük során intézményi segítségre volt szükségük, kezdettől fogva csak nem-állami szervezetekhez, például az általunk vizsgált egyházi vagy önkormányzati segélyszervezetekhez tudtak fordulni.³⁵

Erre rakódik az a joghézag, hogy aki nem munkaképes (pl. kora miatt) és nincs a munkahelye révén TAJ kártyája, az nem jogosult alap- vagy szakorvosi ellátásra, csak sürgősségre. Ilyenek a nyugdíjasok és a kiskorúak (annak ellenére, hogy a szüleik rendelkeznek munkahellyel és TAJ kártyával). Mivel e két csoportnak nincs saját biztosítási jogviszonya Magyarországgal és az ő biztosítási jogviszonyuk egy olyan országgal áll fenn (Ukrajna), amely or-

34 (S10 egyházi segítő)

35 FERENCZ Zoltán: *Az egyházak és vallási közösségek szerepe az ukrain menekültek integrációjában Magyarországon – A gyülekezet, mint mezo-szintű integrációs csomópont*. In: FERENCZ Zoltán (szerk.): *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026, 155-175.

szág nincs elszámolási kapcsolatban Magyarországgal ezen a téren, így ezen harmadik országok állampolgárainak gyógykezelését illetően a magyar állam megtagadja a szakorvosi kezelés finanszírozását, mert nem tudja azt később Ukrajnával elszámolni. Rendkívül megnehezíti a menedékesek önálló életvitelét pl. egy beteg nagyszülő vagy egy gyerek. Ővelük, más megoldás hiányában, visszajárnak a szülők Ukrajnába orvosi kezelésre.

5. Összegzés: helyi közvetítők, mint bizalmi hálózatépítők

A tanulmány azt mutatta be, hogy az Ukrajnából érkező menedékes családok magyarországi integrációja differenciált, csoportonként eltérő ütemű és eltérő mélységű folyamat. A tanulmány elején három kutatási kérdést tettem fel.

Az első, hogy mely területeken igényeltek segítséget az ukrán lakhelyüket elhagyni kényszerülők, hol akadt el a beilleszkedésünk? A kutatási eredmények alapján négy terület tekinthető meghatározónak a beilleszkedés szempontjából: a befogadó ország nyelvének ismerete, a hosszabb távon fenntartható és bejelentett lakhatás, a helyi egészségügyi és gyermekfelügyeleti (oktatási) intézményekhez való hozzáférés, valamint a rendszeres jövedelmet biztosító fizetett munkához való hozzáférés. Ezek nem egymástól elkülönülő szükségletek, hanem kölcsönösen egymásra épülő feltételek. Ha a felsorolt kulcsterületek közül akár egy is tartósan rendezetlen marad, az a többi területen elért önállósodási eredményeket is veszélyeztetheti és az integráció megtorpan. A bizonytalan lakhatás például nehezítheti az egészségügyi ellátást, az iskoláztatást és a munkavállalást. A gyermekfelügyelet (iskola) hiánya elsősorban a gondozási feladatokat ellátó családtagok munkaerőpiaci részvételét akadályozza. A nyelvtudás hiánya is korlátozza a munkavállalást, a szerződések, hivatali ügyek és munkahelyi elvárások megértését vagy az iskolai megfelelést. Az alulfizetett vagy bizonytalan munka pedig tartóssá teszi a lakhatási és gazdasági sérülékenységet.

A második kutatási kérdés arról szólt, hogyan zajlik az beilleszkedési folyamat a fogadó társadalomba? Az integráció nem pusztán az egyéni alkalmazkodó képességén múlik. Sokkal inkább kétirányú folyamat, amelyben az érkezők erőforrásai, készségei és cselekvési stratégiái a befogadó társadalom, helyileg különböző, intézményi lehetőségeivel és szolgáltatásaival találkozik. Ezért a lakhelyüket kényszerből elhagyó csoportok beilleszkedése eltérő ütemben és különböző mélységben zajlik, amelyet tovább differenciál a helyi egyházi vagy civil segítség elérhetősége vagy elérhetetlensége a különböző régiókban az egységes állami ellátás hiányában.

A harmadik kutatási kérdés arra vonatkozott, hogy kik tudták érdemben támogatni a lakhelyüket elhagyni kényszerülők az integrációs elakadásokon való továbblépésben? A civil, egyházi vagy önkormányzati segítőszervezeteknek, a nem állami forrásból kiépített, önkéntes támogató programjai közül az bizonyul igazán hatékonynak a háború elől menekülők letelepedésének elmélyítésében, amelyekben van egy lelkes, kompetens, autonóm *helyi közvetítő*. Ez a szereplő – lehet egyházi közösség vezetője, helyi szociális intézményvezető, valamilyen lokális szakember – jellemzően *közvetít* a letelepedők szükségletei és a befogadók erőforrásainak rugalmas bevonása között és *összekapcsol* igényeket lehetőségekkel. Tevékenységük alapja a bizalom, mert személyes kapcsolatokat mozgósítanak, informálisan koordinálnak, és a letelepedők, valamint a többségi társadalom tagjai között olyan kapcsolati hidakat, azaz *bizalmi hálózatokon* alapuló közösséget építenek, amelyek formális intézményi eljárásokkal önmaguktól nem jönnének létre. Az integráció mértéke függ a helyi közvetítő erőforrás lehetőségeitől. Ott, ahol a helyi közvetítők rugalmas erőforrásokkal, munkaköri autonómiával és döntési mozgástérrel rendelkeznek, kiépül egy közösség a letelepülő és a befogadó között és a frissen érkezett integrációja mélyebb és stabilabb lesz. Ott viszont, ahol a közvetítő támogatása széttagolt, időleges vagy kizárólag projektalapú, a beilleszkedés sérülékenyebb, a kapcsolat a menedékes és a befogadó társadalom között gyenge, ezért nagyobb az esélye annak, hogy néhányan tartós segélyszervezeti függőségben ragadnak.

A szakirodalomban azonosított integrációs szakpolitikai elméleti megközelítések közül három releváns e kutatás szempontjából. Első a polgári-jogi integrációs megközelítés, amelynek a teljesítésülése elengedhetetlen, de nem elégséges feltétel az önálló életvitel eléréséhez. Az ukrán lakhelyüket elhagyók számára a menedékes státusz az állampolgársághoz hasonló jogok megadását jelentette (bár nem tartozott hozzá automatikusan elérhető nyelvi kompetencia megszerzésére irányuló képzés). A harmadik csoport esete meggyőzően példázza, hogy ezek jogosultságok a gyakorlatban nehezen érvényesíthetők (lakcímkártya hiánya) a mindennapi megélhetés során. Az első és második csoport, a kettős állampolgárságúak példája szintén azt bizonyítja, hogy még a teljes állampolgársági jogosultság és magyarajkúság mellett sem garantálható a gyors és önálló, segítség nélküli, integráció. A második integráció elméleti megközelítés a helyi szint fontosságára hívta fel a figyelmet, ugyanis mindig lokálisan kell az érkezőknek betagozódnia a befogadó társadalomba. E tanulmány érvelése szerint ezen a szinten találjuk az integrációt leghatékonyabban segítő kulcsszereplőket: a kreatív, erőforrás-gazdag, autonóm közvetítőket. Az integráció foka jelentős mértékben attól függ, hogy a helyi társadalom-

ban rendelkezésre állnak-e olyan közvetítők, akik képesek a menedékesek szükségleteit a helyi intézményi és kapcsolati erőforrásokkal összekapcsolni. Mindhárom csoport letelepedésének a vizsgálata megerősíti a helyi szintre fókuszáló elméleti megközelítésnek a fontosságát. A harmadik integráció szakirodalmi megközelítés az önintegrációra irányítja a figyelmet, egységes állami szakpolitika hiányában. Kiemeli az egyén felelősségét az önállósodás során. Ha mégis segítségre van szüksége az érkezőnek, akkor fordulhat különböző informális és önkéntes szereplőkhöz, mint az azonos etnikai háttérű *migrációs hálózatok* vagy a nem-állami segélyszervezetek. Utóbbira mutatnak példát az itt tárgyalt esetek, hogyan történik a de-facto integráció, ha az állam kivonul az ellátásból. Tehát az önintegrációs szakirodalmi megközelítés relevanciája is megerősítésre került.

A tanulmány közpolitikai következtetés, hogy a helyi közvetítők szerepének megerősítése – autonómiájuk, szakmai kapacitásaik és anyagi erőforrásaik biztosítása révén – fontos integrációpolitikai cél lehetne. A lakhelyüket elhagyni kényszerülők integrációjának eredményessége nemcsak az érkezők alkalmazkodási képességén, hanem azon is múlik, hogy a befogadó társadalom helyi intézményei és szereplői képesek-e bizalmi hálózatokat működtetni és ezáltal komplex támogatást nyújtani.

AZ EGYHÁZAK ÉS VALLÁSI KÖZÖSSÉGEK SZEREPE AZ UKRAJNAI MENEKÜLTEK INTEGRÁCIÓJÁBAN MAGYARORSZÁGON

A GYÜLEKEZET, MINT MEZO-SZINTŰ INTEGRÁCIÓS CSOMÓPONT

Absztrakt

Tanulmányom arra a kérdésre keresi választ, mit tettek az egyházak és a vallási közösségek az ukrainai menekültek befogadásáért és integrációjáért Magyarországon 2022 után. Reformátusokról, görögkatolikusokról, római katolikusokról és szabadkeresztyenyekről van szó, gyülekezetekről és a hozzájuk kötődő karitatív szervezetekről. Két forrásra építek. Az egyik a szakirodalom, a transznacionális családkutatás, a vallási megküzdés pszichológiája és a hitalapú humanitárius munka magyar és nemzetközi eredményei. A másik húsz félig strukturált interjú, amelyet menekültekkel, egyházi segítő szakemberekkel, valamint összehasonlító alapként egy világi intézmény munkatársaival készítettünk. Amellett érvelek, hogy a gyülekezet egy eddig kevésbé vizsgált, köztes – mezo-szinten működik, ott, ahol az egyéni vallási megküzdés és a nagy segélyszervezetek intézményi logikája találkozik, és ahol a családi szintű, határon átvéelő kötődések beleütköznek az állami szakpolitikába. Ezt a szintet a kutatások eddig jórészt kihagyták. Az interjúkból három mintázat bontakozik ki. A vallási közösségek bizalmat építenek a menekültek és a befogadó környezet között; a hit és a közösségi élet a lelki ellenállóképesség forrása; a menekültek pedig sokszor nem megsegített ügyfélként, hanem a közösség tevékeny tagjaként találják meg a helyüket. Az Ager–Strang-féle integrációs modellt egy értelemadó, egzisztenciális dimenzióval egészítettem ki.

Kulcsszavak: ukrainai menekültek, egyházak, vallási közösségek, integráció, transznacionális család, kikényszerített transznacionalitás, vallási megküzdés, reziliencia, társadalmi tőke, kárpátaljai magyarok, mezo-szint

1 egyetemi docens, (KRE BTK Nemzetközi Tanulmányok Tanszék)

Abstract

This study seeks to answer the question of what churches and religious communities have done for the reception and integration of Ukrainian refugees in Hungary since 2022. It concerns Reformed, Greek Catholic, Catholic and free church communities, congregations, and their affiliated charitable organisations. I draw on two sources. The first is the scholarly literature: Hungarian and international findings from transnational family research, the psychology of religious coping, and faith-based humanitarian work. The second is twenty semi-structured interviews conducted with refugees, church-based aid professionals, and, as a basis for comparison, staff members of a secular institution. I argue that the congregation operates at a hitherto little-studied, intermediate – meso – level, where individual religious coping meets the institutional logic of large aid organisations, and where family-level, cross-border ties run up against state policy. Research has so far largely overlooked this level. Three patterns emerge from the interviews. Religious communities build trust between refugees and the host environment; faith and communal life serve as a source of psychological resilience; and refugees often find their place not as assisted clients but as active members of the community. I extend the Ager–Strang integration model with a meaning-making, existential dimension.

Keywords: Ukrainian refugees, churches, religious communities, integration, transnational family, forced transnationalism, religious coping, resilience, social capital, Transcarpathian Hungarians, meso-level

1. Bevezetés

Az orosz-ukrán háború kirobbanása, 2022. február 24-e után Magyarországon napok alatt spontán szolidaritási hálózatok jöttek létre, akárcsak a környező országokban. Részből átvették azt a szerepet, amit az állami ellátórendszer nem töltött be. A vészhelyzeti segítségben, a szállásban, az információ továbbításában civilek és egyháziak egyformán jelen voltak. A témában készült eddigi kutatások figyelme mégis máshová esett. Jórészt arra, hogy kik a menekültek, hányan vannak, milyen jogi és társadalmi helyzetben. Arról, hogy közben az egyházak és a vallási közösségek mit tettek – egyszerre intézményként és alulról szerveződő segítőként –, arról jóval kevesebb szó esett.

Ezt a hiányt szeretném most pótolni. A vonatkozó magyar és nemzetközi szakirodalmat – a transznacionális családkutatást, a vallási megküzdés pszichológiáját és a hitalapú humanitárius munka irodalmát – húsz interjú tapasztalataival vettem össze.² Megkérdeztünk menekülteket, egyházi és segítő szakembereket, és egy világi szervezet segítőit is. A cél az volt, hogy lássuk: a református, görögkatolikus és más keresztény gyülekezetek nem pusztán segélyt osztottak, hanem olyan társadalmi tőkét is teremtettek, amely magát az integrációt mozdította előre.

A tanulmányban három állítást járok körül. Az első a bizalomról szól. A vallási közösségek, kivált vidéken, kapcsolatot teremtettek a menekültek és a helyiek között, és ezzel a társadalmi kohéziót is erősítették. A második a hit lelki tartalékairól szól. A református és görögkatolikus közösségekben az imádság, az összejövetelek és az önkéntes munka azt segítették, hogy az emberek visszanyerjék a kontrollt egy összeomlott élethelyzetben. A harmadik a résztvevővé válás. Sokan nem maradtak megsegítettek; a közösség tevékeny tagjaivá lettek, és ezzel visszakapták az önbecsülésüket. A három szál ugyanahhoz a gondolathoz fut össze, amelyet végig vezetek az írásban: a gyülekezet köztes, mezo-szintű egység. Az egyéni vallási megküzdés és a hitalapú szervezetek irodalma között helyezkedik el, illetve a családi szintű transznacionális dinamikák és az állami szakpolitika között – és amelyet eddig kevésbé térképeztek fel.

2. Elméleti keret

2.1. Transznacionális családok

A transznacionális család fogalma Bryceson és Vuorela³ nevéhez fűződik. Olyan családot jelöl, amely időről időre térben szétszakad, mégis megőrzi az összetartozás és a kölcsönös gondoskodás érzetét a határokon át. Az általuk leírt „relativizálás”⁴ és „revitalizálás”⁵ pontosan ráillik az ukrajnai menekült

2 A kutatásra a KRE karok közötti kutatási program keretében került sor 2025-2026 között. A pályázat címe: Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások. KPT 66013R800.

3 BRYCESON, Deborah, VUORELA, Ulla (Eds.). *The transnational family: New European frontiers and global networks*. Routledge. 2020

4 A relativizálás fogalma azt a sokféle módot jelöli, ahogyan az egyének kialakítják, fenntartják vagy éppen szűkítik a kapcsolati szálaikat az egyes családtagokkal. Lényegében arról szól, hogy a transznacionális családban ki számít „családnak”, és milyen intenzitású, milyen kölcsönös kötelezettségekkel járó viszony fűzi egymáshoz a tagokat.

5 Frontiering (nincs bevett magyar megfelelője – szó szerint kb. „határvidék-teremtés”)

családokra. A férfiak kényszerű távolléte, a katonai szolgálat miatt, akaratlanul is új családi felállásokat hozott létre.⁶ Schiller és Levitt „transznacionális társadalmi mező”⁷ fogalma azt világítja meg, hogyan tartoznak össze az elementek és az otthon maradtak a távolság ellenére. Ez a keret segít megérteni a határon átvélő református gyülekezeti hálózat működését is. Olyan intézményes mezőről beszélünk, amely már korábban is létezett; a háború nem létrehozta, csupán működésbe hozta. A fogalom hat európai országot átfogó újabb áttekintése bírálja a „metodológiai nacionalizmust”,⁸ vagyis azt a szokást, hogy a családot egyetlen helyszínen vizsgáljuk. Ezt a korlátot mi sem tudtuk átlépni, mert a háborús helyzet miatt csak Magyarországon élő személyekkel tudtunk interjúkat készíteni. Az egyházi gyülekezetek szerepe éppen e kettősség áthidalásában rejlik. Egyszerre helyi integrációs szereplők – lakhatás, iskola, munka –, és közben olyan terek is, amelyek fenntartják a kapcsolatot az Ukrajnában maradt hozzátartozókkal.

Az ideérkezők többsége nő és gyermek volt, akiket szétszakított családként azonosítottunk.⁹ Az ilyen családok helyzete gyökeresen más, mint a klasszikus munkamigráció esetében; a szakirodalom „kikényszerített transznacionalitásként” beszél róla. Az otthon maradó, jellemzően az apa, katonai szolgálatot teljesít, az anya pedig a gyerekekkel külföldön keres menedéket.¹⁰ A különélés sajátos terhet ró a családra: egyszerre kell együtt élni a távolsággal és az állandó aggodalommal. Ettől lett létfontosságú a digitális kapcsolattartás. Acedera

– azokat a módokat és eszközöket jelöli, amelyekkel a transznacionális család tagjai családi teret és kapcsolati hálót hoznak létre olyan terepen, ahol a rokoni kötelek eredetileg gyérek. A fogalom az emberek közötti találkozást írja le – ez lehet barátságos, kreatív, kielégítő, de konfliktusos is; a folyamat során a családtagok identitásukat, teret és szerepeket tárgyalnak újra.

- 6 SCHROOTEN, Mieke: Navigating Displacement: The Ukrainian Refugee Crisis in Europe. *Global Networks*, 2025, 25, e70006.
- 7 SCHILLER, Glick Nina, LEVITT, Peggy: Conceptualizing Simultaneity: A Transnational Social Field Perspective on Society. *International Migration Review*, 2004, 38(3), 1002–1039.
- 8 BUDGINAITÉ-MAČKINÉ, Irma et al.: Defining transnational families across countries and time: an analysis of academic discourse on the phenomenon between 2003 and 2023. *Journal of Family Studies* 2026, 32(1), 9–28. <https://doi.org/10.1080/13229400.2024.2449103>
- 9 NEUMANN Eszter, ZAKARIÁS, Ildikó, FEISCHMIDT, Margit, ZENTAI, Violetta, ZSIGMOND, Csilla: The future imaginaries and counter-politics of solidarity work: non-formal education for displaced Ukrainians in Hungary. *British Journal of Sociology of Education* 2025, DOI: 10.1080/01425692.2025.2565338
- 10 KOCYBA, Piotr, et al.: *After the Solidarity Wave: Perspective on civic engagement for Ukrainian refugees in Poland, Czechia, Hungary and Ukraine*. 2025.

és Yeoh szerint a kommunikációs technológiák nem csupán áthidalják a földrajzi távolságot, hanem maguk formálják a családi kapcsolatok ritmusát és érzelmi életét; vagyis közük van magához az összetartáshoz.¹¹ A különélés stressze ráadásul tudatos stratégiákat kíván, hogy a család a bizonytalanságban is megőrizze a tartását.¹² Így vált a közösségi média és az online hívás sokkal többé pusztán technikai eszközzé. Ezeken keresztül zajlik a kapcsolattartás, és jórészt ezek tartják fenn az érzelmi stabilitást is.¹³ Ezt nevezi a szakirodalom „digitális rezilienciának”, mely szerint az online jelenlét áthidalja a távolságot, a szülői szerep pedig akkor is megőrizhető, amikor a család fizikailag két országban él. És van ennek egy harmadik hozadéka is. A folyamatos kapcsolat az identitást is óvja; a családi egység jelképes fenntartása a háború szétziláló erejével szemben maga is a túlélés és a remény egy formája.

Egy dolgot azonban nem szabad elfelejteni. A menekültek transznacionalizmusa nem azonos a szabadon választott migránshálózatok eszményével. Al-Ali, Black és Koser,¹⁴ majd Koser is hangsúlyozzák, hogy a menekültek határon átvéelő gyakorlatait egyszerre szabja meg a lehetőség, a vágy és az állami ellenőrzés.¹⁵ Erre épít Piper és Withers „kikényszerített transznacionalizmus” fogalma, amely a prekaritást kapcsolja össze a transznacionalizmussal. A határokon átvéelő életformát sokszor nem a szabadság szüli, hanem a külső kényszer, ezért nem értelmezhető automatikusan felszabadító történetként.¹⁶ A prekaritás kiszolgáltatottsági állapotot, bizonytalan jogi státuszt, ideiglenes vagy kiszolgáltatott munkaviszonyt, hiányzó szociális védőhálót és kiszámíthatatlan jövőt jelent. A hangsúly azon van, hogy ez nem az egyén hibája vagy véletlen balszerencse, hanem politikai-gazdasági berendezkedések állítják elő

11 ACEDERA, Kristel Anne, YEOH, Brenda SA: Mobilities, Communication, and Asia| Facebook, Long-Distance Marriages, and the Mediation of Intimacies. *International Journal of Communication*, 2018, 12, 20-20.

12 RACHMAN, Yane Ardian, SUMARWAN, Ujang, LATIFAH, Melly, HERAWATI, Tin: Factors Influencing The Social-Emotional Development of Children And Adolescents: A Study Systematic Literature Review. *Journal of Family Sciences* 2023.

13 ŚLĘZAK-BEŁOWSKA, Ewa, & PARAGI, Beáta: The multi-level governance and actors' perspective on technologies in migrants' integration. In *Technology and Forced Migration* Routledge 2025, 91-123.

14 AL-ALI, Nadje, BLACK, Richard, KOSER, Khalid: The limits to transnationalism: Bosnian and Eritrean refugees in Europe as emerging transnational communities. *Ethnic and Racial Studies* 2001, 24(4), 578–600.

15 KOSER, Khalid: Refugees, Transnationalism and the State. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 2007, 33(2), 233–254.

16 PIPER, Nicola, WITHERS, Matt: Forced transnationalism and temporary labour migration: Implications for understanding migrant rights. *Identities*, 2018, 25(5), 558-575.

és tartják fenn. Az ukrajnai családoknál pontosan ez a kényszerű jelleg a meghatározó.¹⁷ Mint a későbbiekben látni fogjuk, épp ezt a kényszerű különélést fordítja a határon átívelő egyházi háló közösségi, anyagi és lelki támogatássá.

2.2. Vallási megküzdés és a megküzdés szintjei

A háború nyomán az ukrajnai lakosság mentális egészsége érezhetően megromlott. A traumatikus élmények, a depresszió, a szorongás és a kiégés a civilek között is elterjedtek. A Magyarországon élő menekültek – túlnyomórészt nők és gyermekek – körében Kovács és munkatársai számszerű adatokkal mutatták ki a jelentős poszttraumás stresszt, ami sürgetővé teszi a személyre szabott pszichológiai támogatást.¹⁸ Roszik-Volovik és munkatársai (2023) ehhez egy fontos megfigyelést tesznek hozzá, mely szerint a társadalmi kapcsolatok és az empatikus odafordulás döntően befolyásolják a menekültek lelki jóllétét.¹⁹ A közösségi beágyazottság erősíti a rezilienciát, és ezzel az integráció esélyét is.

A menekült nők és gyermekeik megküzdése egyszerre több síkon zajlik. Lelki értelemben sokan a vallási közösségekhez fordulnak, amelyek nemcsak menedéket, hanem egyfajta jelképes otthont is kínálnak.²⁰ Közösségi téren a civil és egyházi szolidaritási hálózatok pótolta az állami ellátás hiányait, kiváltva az első hónapok sürgető feladataiban.²¹ A munka világában pedig az új élet rendszerint egy alacsony presztízsű állással indul. Ez azonban nem csak kereset. Az identitás és a státusz visszaszerzése is, az „újrakezdés” megélésének egyik kulcsa. A „normalitás” többnyire éppen itt kezd visszaépülni, a munkában és a gyerekek beiskolázásában.²²

17 Erről a kérdéskörrel írásban részletesen tanulmánykötetünkben Török Emőke „Nem csak túlélni, hanem élni itt” A munka szerepe az ukrajnai menekültek magyarországi integrációjában In: FERENCZ Zoltán (szerk.) Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026.

18 KOVÁCS, Judit et al.: Integrative attitudes of Ukrainian war refugees in two neighboring European countries (Poland and Hungary) in connection with posttraumatic stress symptoms and social support. *Frontiers in public health*, 2023, 11, 1256102.

19 ROSZIK-VOLOVIK, Xenia, et al.: Research group as helpers due to the war in Ukraine: Focus group experiences of women researchers. *Frontiers in Psychiatry*, 2023, 14, 1139252.

20 BALAKLYTSKYI, Maksym, POLUMYSNA, Olga: The Image of Ukrainian Protestantism as an Attempt of Self-Analysis: Results of the Expert Survey 2018-2024. *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 2025, 45(1), 8.

21 KÖVÁRY SÓLYMOS, Karin, NĚMEC, Jiří: Pro-Ukrainian social mobilisation in Hungary: solidarity in the shadow of the Hungarian government's Janus-faced communication. *East European Politics*, 2025, 41(4), 568-586.

22 NEUMANN, Eszter, et al.: Religious Nationalism in Hungary: The Churchification of

Magát a megküzdést, mint folyamatot jól megvilágítja Bonanno (2021) reziliencia-felfogása.²³ A potenciálisan traumatikus eseményekre a leggyakoribb emberi válasz nem az összeomlás, hanem a működőképesség megőrzése; a rugalmas megküzdés pedig tanulható, és kívülről is támogatható. A vallási megküzdés elméleti kerete Pargament munkásságára vezethető vissza, aki a fogalmat a stresszhelyzetek „szenttel kapcsolatos” kezelésekként érti.²⁴ Egy későbbi elemzésében elkülöníti a pozitív és a negatív vallási megküzdést, amiben a pozitív vallási megküzdés jelenti a biztonságos kapcsolatot a transzcendenssel, a spirituális kapcsolódást, míg a negatív vallási megküzdés a spirituális feszültségeket és küzdelmeket. Ehhez kapcsolódóan három stílust ír le: az együttműködőt, amelyben az ember Istennel közösen keresi a megoldást, a halogatót, aki passzívan várja Isten irányítását és önirányítót, aki a saját irányítására támaszkodik Isten bevonása nélkül.²⁵

A vallás és a kényszervándorlás irodalma újra meg újra figyelmeztet ugyanarra, hogy a kutatások alapján hajlamosak vagyunk alábecsülni, mit jelent a vallás érzelmi támaszként és közösségépítő erőként.^{26, 27} Pertek kimutatta, hogy az „isteni kontroll” megélése segített a kényszervándorló nőknek újraértelmezni a saját helyzetüket, és hogy a sérelem meg a reziliencia nem zárja ki egymást.²⁸ Egy amerikai kutatás bizonyítékainak összegzése szerint a vallás és a spiritualitás „együtt utazik” a migránssal, és hozzájárul az identitás meg a közösség újraépítéséhez.²⁹ A *Frontiers in Psychiatry* egy 2025-ös szerkesztőségi írása pedig egyenesen szemléletváltást sürget abban a tekintetben, hogy

the Social Margins 1. *The Routledge Handbook of Religion and Nationalism*. Routledge, 2025, 211-225.

- 23 BONANNO, George A.: The resilience paradox. *European Journal of Psychotraumatology*, 2021, 12(1), 1942642.
- 24 PARGAMENT, Kenneth I.: *The Psychology of Religion and Coping: Theory, Research, Practice* New York: Guilford Press, 1997
- 25 PARGAMENT, Kenneth I., FEUILLE, Margaret, BURDZY, Donna: The Brief RCOPE: Current Psychometric Status of a Short Measure of Religious Coping. *Religions*, 2011, 2(1), 51-76.
- 26 GOŹDZIAK, Elzbieta M., SHANDY, Dianna J.: Editorial introduction: Religion and spirituality in forced migration. *Journal of Refugee Studies*, 2002, 15(2), 129-135.
- 27 GOŹDZIAK, Elzbieta M., MAIN, Izabella (Eds.) What's God Got to Do with It? *Debating Religion and Forced Migration* Cham: Springer International Publishing, 2023, 1-17.
- 28 PERTEK, Sandra: Adaptive religious coping with experiences of sexual and gender-based violence and displacement. *Journal of Refugee Studies*, 2024, 37(2), 307-323.
- 29 *Joint Learning Initiative on Faith and Local Communities*, ed. *The State of the Evidence in Religions and Development*. Washington, DC: JLI, 2022. <https://jliflc.com/2022-state-of-the-evidence/>

ne marginalizáljuk a hitet, hanem építsük be a mentális egészségügyi ellátás tervezésébe.³⁰ Oviedo és munkatársai mindezt empirikusan is megerősítik: az ukrainai menekültek körében a „belső spirituális élet” volt a második leggyakoribb megküzdési mód, a hitet pedig „vallási tőkének” nevezik.³¹

2.3. Hitalapú szervezetek

A hitalapú szervezetek (Faith Based Organisations) gyakran elsőként lépnek a válságban, mert már működő bizalmi és közösségi hálózatra támaszkodhatnak. Egységes meghatározásuk nincs. Ferris szerint többnyire az alábbiak jellemzik őket: kötődés egy vallási szervezethez; a misszió kifejezett kapcsolódása vallási értékekhez; részben vagy egészben vallási közösségekből származó finanszírozás; a vezetők és a tagok kiválasztása hit alapján; végül a vallási értékek közvetlen jelenléte a mindennapi működésben.³² A nemzetközi szakirodalomban két megközelítés tapintható ki arra nézve, hogy a szekuláris és a hit alapú humanitárius NGO-k miért és hogyan különböznek egymástól. Az egyik nézet szerint egyrészt a tevékenységüket meghatározó missziójuk különbözteti meg őket, másrészt pedig az, ahogyan a vallási értékeket a szekuláris célokkal kombinálják.³³ A másik nézet képviselői úgy vélik, hogy a hit alapú szervezetek abban különböznek a szekuláris szervezetektől, de egymástól is, hogy a vallás milyen fokon járja át tevékenységüket. Berger amellet érvel, hogy egyetlen szervezet sem tekinthető „tisztán” hit alapúnak vagy szekulárisnak, ez a vizsgálat szintjétől függ, de nyilvánvaló, hogy a vallás szerepe akkor a leginkább meghatározó, ha közvetlenül befolyásolja a szervezet működését.³⁴ Az ilyen szervezeteket evangelizáló humanitárius szervezeteknek nevezik, hiszen számukra a humanitárius tevékenység csak másodlagos a hit terjesztése mellett.³⁵

Vizsgálatom szempontjából a legkézenfekvőbb összevetést Mróz kínálja,

30 ROSZIK-VOLOVİK i.m.

31 OVIEDO, Lluís et al.: Coping and Resilience Strategies among Ukraine War Refugees. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2022, 19.20: 13094.

32 FERRIS, Elizabeth: Faith-based and secular humanitarian organizations. *International Review of the Red Cross*, 2022, 87(850), 311–325.

33 STODDARD, Abby: *Humanitarian NGOs: Challenges and trends* London ODI, 2003, 25-26.

34 BERGER, Julia: Religious nongovernmental organisations: An exploratory analysis. *Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*, 2003, 14.1: 15-39.

35 FERENCZ Zoltán, DANCSE Katalin, MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: *A segítségnyújtás szerepe az ukrainai menekültek ellátásában Magyarországon* In: WAGNER, Péter; MIKLÓSNÉ, ZAKAR Andrea (szerk.) *Válság és változás Kelet-Közép-Európában* Budapest, Magyarország : Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar 2024, 127-161.

aki a lengyel katolikus egyház válaszát a „gondoskodás földrajza” keretben elemzi. „A gondoskodás földrajzának” nevezi azt, ahogyan az egyházi hálózatok a keresztény etikai elvárást szinte azonnal térbeli és logisztikai cselekvéssé fordítják.³⁶ Gyakorlatilag minden lengyel plébánia, a szerzetesrendek többsége és a Lengyel Karitás mozgószíntere magát a karitatív, pszichológiai, oktatási és orvosi munkában. Saját tapasztalatunk ezzel cseng egybe. A határ menti magyar református gyülekezetek lényegében vészhelyzeti csomópontként működtek ott, ahol az állami válasz hiányzott.

2.4. A mezo-szintű rész

A fent áttekintett három szakirodalom az egyházak és a menekültek témáját tárgyalja, de nem fogalmazza meg teljes mértékben azt a gondolatot, amely összeköti őket. Pargament vallási megküzdési modellje egyéni szinten működik; az hit-alapú szervezetekkel foglalkozó szakirodalom az intézményi, szervezeti szintet írja le; a transznacionális családdal foglalkozó szakirodalom a családi szintet tárgyalja. Ami hiányzik, az a mezoszint, a gyülekezet, mint közösség, amely sem nem egyéni megküzdési mechanizmus, sem nem formális humanitárius szervezet, hanem egy köztes társadalmi tér, ahol a transznacionális családi kötelékek és a vallási ellenálló képesség intézményesen csatornázódik. Javaslatom szerint ez a magyar eset hozzájárulása az elmülethez.

3. A magyar befogadási kontextus

A magyar helyzet csak akkor érthető pontosan, ha kiemeljük, hogy az Orbán-kormány 2015 óta határozottan bevándorlásellenes politikát képviselt, és a menekültügyi intézményrendszer nagy részét leépítette.³⁷

A magyar menekültpolitikában 2015-2020, valamint 2020-2022. márciusa között két hullámban a humanitárius elvek leépülése zajlott, a menedékkérők biztonságpolitikai kockázat alapú megítélése terjedt el, ezért számuk csökkentése kívánatos volt, akár a nemzetközi és uniós jogszabályokba való ütközések árán is. Ezt a szemléletet az Európai Bizottságtól vagy Tanácstól érkező figyelmezt-

36 MRÓZ, Franciszek: Geographies of care: The Catholic Church in Poland's assistance to refugees from Ukraine during Russia's invasion of Ukraine. *Journal of religion and health*, 2023, 62(1), 444-464.

37 KOVÁCS Kriszta – NAGY Boldizsár: *In the Hands of a Populist Authoritarian: The Agony of the Hungarian Asylum System and the Possible Ways of Recovery*. In: STOYANOVA, V. – SMET, S. (Eds.): *Migrants' Rights, Populism and Legal Resilience in Europe* Cambridge, Cambridge University Press, 2022. doi:10.1017/9781009040396.013

tetések, a kötelezettségszegési eljárások indítása, kohéziós támogatások egy részének felfüggesztése sem tudták érdemben megváltoztatni. Ezzel szemben az orosz-ukrán háború kitörése, ugyan csak átmenetileg és részlegesen, de az ukrán lakosság számára teljeskörűen elérhetővé tette a menedékhelyhez való hozzáférést Magyarországon. Az Ukrajnából érkező menekülők hirtelen történő nagyszámú megjelenésére adott egységes Európai Uniósi reakció, az átmeneti védelem aktiválásával, valamint a segítségüket-támogatásukat spontán módon is megkezdő helyi, magyar, társadalmi mozgalmak egyszerre jelezték a magyar kormány számára a szabálmódosítások szükségességét.³⁸

Ezzel szinte párhuzamosan zajlott a szociális ellátás „egyháziasítása”, vagyis egyházak által fenntartott intézményekbe való kiszervezése.^{39, 40} Ebbe a logikába illeszkedett, hogy az ukrainai menekültek segélyezését a kormány a Karitatív Tanácsra bízta. Ez öt nagy, egyházhoz kötődő segélyszervezet (Katolikus Karitás, Magyar Református Szeretetszolgálat, Magyar Máltai Szeretetszolgálat, Ökumenikus Segélyszervezet, Baptista Szeretetszolgálat) plusz a Magyar Vöröskereszt koordinációs testülete. Mindegyikük 500 millió forintot kapott 2022 márciusában, hogy a menekült krízissel kapcsolatos feladatokat ellássák. A Tanács már 2000 óta működött, de ez a feladatleosztás a 2015. évi migrációs válság során alakult ki. 2015. július 15. napjától a Tanács összehangolt munkával, a hatóságokkal egyeztetve, a feladatokat egymás között megosztva, szervezeten segítette a rászoruló menekültek ellátását. A menekültek segélyezése ebben a formában 2023. augusztusáig tartott. Ezzel párhuzamosan 2022. áprilisától elkezdődött egy napjainkig tartó folyamat is, ami a hazánkban maradó menekültek társadalmi és gazdasági integrációját, segítségét célzó támogatási programok kidolgozását jelenti.⁴¹

Közülik a Magyar Református Szeretetszolgálat (MRSZ) volt az egyik legaktívabb. Fő bázisa a záhonyi határátkelő volt, ahol átmeneti szállást tartottak fenn. Az élelem biztosítása és a gyermekek iskoláztatása körül pedig a helyi református gyülekezetek vállaltak meghatározó szerepet. Más szerzők arra a lényeges feszültségre is felhívják a figyelmet, hogy a kisebb civil szervezetek és a bázisszintű gyülekezeti kezdeményezések gyakorlatilag kiszorultak az uniós

38 DANCSE Katalin, MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea, FERENCZ Zoltán: *A magyar menekültügyi politika fordulatai 2015-2023 között* In: WAGNER Péter; MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea (szerk.) Válság és változás Kelet-Közép-Európában Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, Állam- és Jogtudományi Kar 2024, 95-125.

39 NEUMANN Eszter et al. i.m.

40 FEISCHMIDT Margit et al. Lokális fordulat a szolidaritásban. *Socio.hu*, 2024/4. DOI: 10.18030/socio.hu.2024.4.2.

41 FERENCZ- DANCSE-ZAKAR, i.m.

forrásokból. Ennek következtében épp a mentális és lelki támogatás lett az a szükséglet, amely fontos volna, de kielégítetlen maradt.⁴²

A magyarországi történelmi egyházak szociális munkája régi értékrendből táplálkozik, mai formája viszont meglehetősen friss. Az önkéntességtől a professzionalizáció felé mozdult el, a helyi esetkezeléstől az országos projektek felé. A folyamat összefügg azzal, hogy a nagy egyházak és a kormányzat kapcsolata szorosabbá vált, de azzal is, hogy az egyházi szociális szolgáltatások érdemben fejlődtek. A rendszerváltás után az állami és önkormányzati ellátás gyengesége tette szükségessé az egyházi segítségnyújtást. Ebben a helyzetben az egyházak helyi képviselői akkor maradtak hitelesek, ha munkájuk nem szűkölt le a lelki gondozásra, hanem a körülöttük élők hétköznapi gondjaihoz is igazodott.⁴³

Interjúink szerint a magyar humanitárius szervezeteket eltérő felkészültséggel érte a menekülthullám. Mivel az állami ellátás akadozott, a civil és egyházi szervezetek tudtak gyorsabban, rugalmasabban mozdulni. Akadt köztük nagy, jól kiépített és egészen kicsi is, de az első pillanattól hasonló lelkülettel kapcsolódtak be. A nagy karitatív szervezetek eleinte a határ menti segítségpontokra koncentráltak, majd már 2022 tavaszán – az azonnali ellátással párhuzamosan – hozzáláttak az integrációs programok kidolgozásához. A hatékonyságot a szervezeti rugalmasság és a kapcsolati háló alapozta meg; a finanszírozást az állami források mellett a nemzetközi testvéregyházak és a magánadományok egészítették ki. A hitalapú szervezetek ereje épp abban állt, hogy nemcsak az egyház intézményrendszere állt mögöttük, hanem maguk a közösségek is. Egy-egy határ menti gyülekezet vagy egyházközi alapon szerveződő segítőhálózat – például a Katolikus Karitás – jól mutatta, hogy az élő erőforrást maguk a tagok jelentik.

4. Módszertan

A kutatás első fázisában a kutatócsoport tagjaival közösen a vizsgált kérdéskörök nemzetközi és hazai irodalmát tártuk fel és ez alapján alakítottuk ki az elméleti keretet. Ennek segítségével készítettük el azt azokat interjú kérdéssorokat, amelyekkel a segítő szereplőket és magukat az érintett menekülteket kérdeztük. Az interjú vezérfonalak a kutatásban vizsgált minden integrációs területre vonatkoztak. Ebből én most csak azokat a válaszokat használok fel, amelyek a helyi közösségek, gyülekezetek, egyházak szerepét érintették.

Az empirikus anyag húsz félig strukturált interjúból áll, melyek három

42 FEISCHMIDT et al. i.m.

43 RAGADICS Tamás: Egyházi szociális tevékenység Magyarországon. *Szociális Szemle*, 2019, 12(1–2), 77–90.

megszólalói körből összesen 22 fő véleményét jelentik. A tizenhárom menekülttel készült interjú alanyai közt van háromgyermekes római katolikus édesanya; egy másik katolikus közösséghez csatlakozott ukrán anyanyelvű hölgy; kárpátaljai roma pár, egy budapesti szabadkeresztény gyülekezetből, valamint több, szabolcsi kis településeken élő kárpátaljai református család. A hat szakértői interjú az MRSZ, egy katolikus közösség segítőivel, valamint a két szabolcsi kistépülés református lelkészével készült. Összehasonlítási alapként egy világi intézmény munkatársait is megkérdeztük. Mivel a feldolgozott interjúk között egyházi és világi ellátóhely is szerepel, jól látszik belőle az egyházi szerepvállalás sajátossága.

Az interjúkat az interjúalanyok beleegyezésével rögzítettük, és ennek alapján szó szerinti átiratokat készítettünk. Ezek az anonimizált átiratok jelentették az elemzés alapját. A mélyinterjúk elemzésével nyert eredmények nem általánosíthatók és nem kvantifikálhatók. Az interjúk során megkérdezettek nem fedik le sem a segítő szervezetek, sem a Magyarországon élő ukrán menekültek sokféleségét. Az alkalmazott kvalitatív módszertan alkalmas a személyes tapasztalatok és értelmezések feltárására.

5. Empirikus eredmények

Az interjúk eredményeként egy nagyon összetett kép bontakozott ki. A gyülekezetek, közösségek szerepe nagyon sok vizsgált kérdés kapcsán felbukkant, de ezek jelentősége három nagy téma köré csoportosítható: a bizalmi hidak kiépítése; a reziliencia hit általi növelése; a menekültek beilleszkedése, szerepeik változása. A következőkben ezeket az eredménycsoportokat és azok további leágazásait mutatom be részletesen.

5.1. Bizalmi hidak és vészhelyzeti első reagálás

A vallási közösségek már a menekülthullám első napjaiban meghatározók voltak. Sokszor akkor, amikor állami ellátás még nem épült ki. A szabolcs-szatmár-beregi református gyülekezetek a háború kitörése utáni órákban azonnal megmozdultak: Tiszabecsen és Tiszakóródon gyülekezeti termeket és parókiákat nyitottak meg, a gelénesi MRSZ raktár pedig országos elosztóközponttá vált. Mróz szavával ezek „decentralizált mikro-menedékek” voltak. Gyorsabban és személyesebben reagáltak, mint a központosított rendszerek, mert a már meglévő közösségi kapcsolatokra, a saját épületeikre és a feltétel nélküli vendéglátás

hagyományára támaszkodhattak.⁴⁴ Ahogy Fekete Károly tiszántúli református püspök fogalmazott: a Kárpátaljára való odafigyelés nem a háborúval kezdődött, hanem évtizedek óta tart.⁴⁵ Ezt a feltétel-nélküliséget a menekültek is pontosan így élték meg: „*Nem kérték papírt, meg igazolást. Azt kérdezték, enni ettünk-e.*”⁴⁶

Egy közösség egyik tagja így emlékszik vissza az első napokra. Sok más civilhez hasonlóan kimentek a pályaudvarokra, és hazavittek embereket, akik aztán többnyire továbbutaztak. Néhány héten belül egy olasz banktól kaptak finanszírozást, és ebből 8–10 albérletet béreltek kárpátaljai roma és más ukrán családoknak, kilenc hónapon át. Ez a határon átnyúló egyházi-pénzügyi megoldás – olasz katolikus forrás magyarországi menekülteknek – pontosan az a fajta erőforrás-mozgósítás, amelyet az irodalom az egyházak komparatív előnyeként tart számon. A segítség olyan konkrét, ismertebb formái is megjelennek az interjúkban, mint az élelmiszer- és úticsomag-osztás a Református Szeretetszolgálat záhonyi vagy Budapesten a Marek utcai központjában, átmeneti és tartós szállás az MRSZ záhonyi 150 fős szállójában, gyülekezeti vendégházak, albérlet-finanszírozás az MRSZ és a katolikus közösség által, átmeneti lakhatási támogatás 2022–2023-ban, és a hivatali ügyintézésben nyújtott személyes kísérés.

A gyülekezet tehát a bizalom védőhálója volt, ahol a helyiek kezdettől nyitottan fogadták az érkezőket. Ami a leglényegesebb volt, hogy a bizalom innen lépésről lépésre terjedt tovább a tágabb közösség felé. Ugyanez a bizalom a lakhatásban és a munkában is segített. Az első albérletet gyakran azért sikerült megszerezni, mert egy gyülekezeti tag – barát vagy lelkész – „kezeskedett” a főbérletnél, és ezzel eloszlatta az előítéleteket. A Görögkatolikus Metropólia a Katolikus Karitás barabási munkáját támogatta, a beérkező adományokat továbbítva Kárpátaljára. A háború negyedik évfordulóján, 2026 márciusában bemutatott összegzés szerint az Magyar Katolikus Püspöki Konferencia országos templomi gyűjtése és a Katolikus Karitás csatornáin négy év alatt több mint 133 millió forintot juttattak el a Munkácsi Görögkatolikus Egyházmegyei Karításhoz, amely azóta több száz érintett családnak nyújt anyagi, mentális és jogi támogatást.⁴⁷ Budapesten pedig egy evangélikus lelkész nő alapításában a Dévai Fogadó Menekült Közösségi Központ vált a főváros egyik legnagyobb, menekülteket ellátó közösségi intézményévé.⁴⁸

44 MRÓZ i.m.

45 ULICZA Tamás: „Sosem látott összefogás” <https://reformatus.hu/szeretetszolgalat/hirek/sosem-latott-osszefogas/> (2023. március 2.)

46 (M3 kárpátaljai nem roma nő)

47 Magyar Kurír/Hajdúdorogi Főegyházmegye, 2026. március;

48 FEISCHMIDT et al. i.m.

5.2. Reziliencia a hit és a közösségi élet révén

A vallásosság a menekültek közül sokaknak a lelki ellenállóképesség forrása volt. Érdekes módon nem feltétlenül erős hitről van szó. A legtöbb megszólaló nem vallja magát hitbuzgónak, a vallási nyelv és képek mégis vissza-visszatérnek, amikor a krízist próbálják szavakba önteni. A hit itt nem hittétel, hanem támpont, amely értelmet ad a történeteknek: *„Én úgy érzem, hogy Isten megtartott. Másképp nem lennék itt.”*⁴⁹

Ez Pargament „együttműködő” megküzdési stílusát idézi, a kontroll Istennel közös keresését, de az alapkategóriát kiterjeszti a közösség szintjére, vagyis a gyülekezet lesz az a hely, ahol ezt a megküzdést együtt gyakorolják.⁵⁰ Konkrét formái is felbukkannak az interjúkban. A rendszeres istentisztelet és imádság a „szabályosság” és a feltöltődés ritmusát adja; egy imádságos csoport a reményt élteti; a megkeresztelkedés az újrakezdés és a közösséghez tartozás valós jelévé vált. Egy falusi férfikörben tizenöt-húsz férfi biliárdozik, dartszik rendszeresen, közben a lelkész felolvas a Bibliából. Itt levezethetik a feszültséget, és feldolgozhatják a történeteket. Az önkéntes munka is a kontroll visszaszerzését segíti.

Ezt a képet a nemzetközi szakirodalom is megerősíti. Dryjanska és munkatársai a varsói ukrán menekült nők körében a hitet és a spiritualitást – a közösséggel, a munkával és a reménnyel összefonódva – alapvető reziliencia-tényezőnek találták, a gyülekezeti tereket pedig úgy írták le, mint amelyek a spirituális, érzelmi és fizikai szükségletet egyszerre elégítik ki, miközben kapcsolatot kínálnak a hagyománnyal és a jövőbe vetett reménnyel.⁵¹ Rizzi és munkatársai szisztematikus áttekintése szerint a hitalapú stratégiák „pszichológiai tőkeként” működnek, vagyis a normalitás érzetét, a kapcsolódás lehetőségét és a szenvedés átkeretezését adják.⁵²

49 (M4 kárpátaljai roma nő)

50 PARGAMENT, K. I. i.m.

51 DRYJANSKA, Laura et al.: Resilience Against All Odds: How Refugee Women From Ukraine Find Courage Through Transnational Families. *Global Networks*, 2025, DOI: 10.1111/glob.12497.

52 RIZZI, Damiano, et al.: Psychological and environmental factors influencing resilience among Ukrainian refugees and internally displaced persons: a systematic review of coping strategies and risk and protective factors. *Frontiers in Psychology*, 2023, 14, 1266125.

5.3. A segélyezettek közül közösségi tagok

A gyülekezetekben sokan túlléptek a megsegített szerepén, és a közösség tevékeny tagjaivá váltak; ez pedig visszaadta az önbecsülésüket. A jelenség a „választott rokonság” fogalmát idézi, mely szerint a távol lévő férjek, apák, nagyszülők helyét részben a gyülekezeti tagok töltik be.⁵³ A legbeszédesebb példa egy kelet-magyarországi kis település, ahol egy menekült férfi ma a gyülekezeti iskola tanára, egy nő a közeli nagyváros elismert szakorvosa, egy másik menekült nő a faluban óvónő –, akiket a lelkes személyes ismeretségei révén segített álláshoz. A „hazajöttek” önmeghatározás az identitás szintjén is megfogható: *„Én most már itt úgy érzem magam, mint otthon, nekem már ez az otthonom.”*⁵⁴

A gyülekezetek nemcsak anyagi segítséget adtak, hanem identitást erősítő közösségi teret is, és ez az újrakezdés egyik kulcsa volt, hogy támogatták a nyelvtanulást, az informális munkához jutást, a gyerekek iskolai beilleszkedését. Egy budapesti református iskola igazgatója egyfajta „keresztény multikultúrról” beszél, amelyben az ukrán menekült gyerekeket az orosz, a kárpátaljai magyar és a régóta itt élő ukrán társaikkal együtt integrálják. A Máltai Szeretetszolgálat strukturált, egyéves integrációs programja, melynek során 484 családnak bérlakást, magyar nyelvoktatást és családi esetkezelést biztosítottak, ennek a spektrumnak az intézményes végét képviseli.⁵⁵ A program azóta is folytatódik, és rendszeresen megújuló uniós finanszírozásra épül. A Belügyminisztérium által a Menekültügyi, Migrációs és Integrációs Alapból (MMIA) finanszírozott pályázat 2025-re már negyedik alkalommal nyert támogatást a szervezetnek: a 2025. február és július közötti időszakban, önmagában több mint 300 ügyfelet segített, közel 700 millió forint vissza nem térítendő uniós forrásból.⁵⁶ A Máltai bekapcsolódása tehát nem egyszeri vészhelyzeti reakció volt, hanem évekig tartó, intézményesült elköteleződés alakult.

Ugyanezt intézményesíti a Református Szeretetszolgálat „szeretetvendégség”-modellje. A havi összejöveteleken, a kilenc országból érkező mentoráltak a saját hazájuk édességét készítik, és maguk viszik a programot. A vallási

53 BUDGINAITÉ-MAČKINĚ et al. i.m.

54 (M11 kárpátaljai nem roma fiatal férfi)

55 Félezer ukrán menekült családot segített új életük első évében a Máltai Szeretetszolgálat. <https://maltai.hu/cikk/hir/4886> (2024)

56 MMIA_PLUSZ-2.2.1-24-2024-00024 kódszámú projekt. Magyar Kurír (2025. július 24.). *Több száz menekült beilleszkedését segíti pályázati forrásból a Magyar Máltai Szeretetszolgálat.* <https://www.magyardurir.hu/hirek/tobb-szaz-menekult-beilleszkedeset-segiti-palyazati-forrasbol-magyar-maltai-szeretetszolgalat>

közösségek tehát a társadalmi tőke két fajtáját teremtik meg egyszerre: az összetartó (bonding) és az áthidaló (bridging) tőkét.⁵⁷ A bonding tőke a befelé forduló kötelékeket jelenti, hasonló emberek – család, közeli barátok, azonos etnikai, vallási vagy társadalmi csoport tagjai – között. Erősíti a csoporton belüli szolidaritást és bizalmat, és elsősorban abban segít, hogy az ember átvészelden egy nehéz helyzetet. A bridging tőke a kifelé forduló kapcsolatokat jelöli, különböző csoportok – más etnikumú, vallású vagy társadalmi helyzetű emberekkel – között. Ez nyit utat új erőforrásokhoz és információhoz, és abban segít, hogy az ember előrelépjen. A bonding tőke önmagában, bridging nélkül, könnyen elzárkózáshoz vezet. Bevándorló és menekült közösségeknél ezt gyakran dokumentálják – ha valaki csak a saját csoportján belül épít kapcsolatokat, az éppen a tágabb társadalomba való beilleszkedést nehezíti meg.

A Fredheim és Varpina által leírt időbeli ívet – a vészhelyzeti segélyezéstől a tartós integrációig – a gyülekezetek is bejárták.⁵⁸ Az időszakban kialakult „adományosztó üzemmódból” átváltottak a tartós kísérésre, nyelvtanfolyamokkal, beiskolázási segítséggel, elhelyezkedés-támogatással, és bőrzével a menekült nők kézműves termékeinek. Egy másik kelet-magyarországi faluban a gyülekezet csaknem 40 százaléka kárpátaljai család, akik – a helyiek szavával – „vérpezsdítően” hatottak a közösségre.

5.4. Az egyház, mint intézményi közvetítő

Az egyházi közösségek segítségnyújtása nem merült ki az elszigetelt jótettekben. Összekapcsolták az embereket az iskolákkal, a munkahelyekkel, a kórházakkal, a hivatalokkal; ez az Ager–Strang-modell „social link” dimenziója, amely Putnam fentebb említett két kategóriáját kiegészítve az intézményekhez és az államhoz fűződő kapcsolatokat jelöli.⁵⁹ A betegellátásban ez nemegyszer szó szerint életet mentett: „*Ha ő nem telefonál, én nem jutok be a kórházba. Ő hívta fel őket, mondta el, hogy mi van velem.*”⁶⁰

A hivatali útvesztőn való átvezetést az egyik interjúalany „szoros emberfogásnak” nevezte. A lelkeszek és a szociális munkások mentorként segítették a családokat a TAJ-kártya, az adószám és a lakcímkártya intézésében. Az egyik

57 PUTNAM, Robert D.: *Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community*. New York: Simon & Schuster, 2000.

58 FREDHEIM, Kata, VARPINA, Zane: Navigating Displacement: The Intertemporal Migration and Settlement Experiences of Ukrainians in Latvia. *Global Networks*, 2025, 25(2).

59 AGER, Alastair, STRANG, Alison: Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies*, 2008, 21(2), 166–191.

60 (M9 ukrán nő)

szervezet nemcsak kimenekített egy hozzájuk forduló ukrán nőt, hanem az azonnali, életmentő egészségügyi beavatkozást is megszervezte. Egy súlyos égési sérült gyermek a Bethesdában, egy férfi pedig a munkahelyi balesete után a Szent János Kórházban kapott ellátást.

5.5. *A munka és a társadalmi tőke*

Az interjúkból kirajzolódik, hogy a munkához jutásban a vallási közösségek sokszor nem csak a háttérrel adták, hanem ők maguk teremtték meg erre a lehetőséget. Az első állás gyakran egyházi intézményhez kötődött, vagy annak informális hálózatán keresztül akadt: *„Nem volt az álmaim munkája, de ott volt. És akkor már volt munka, volt TAJ, volt minden.”*⁶¹

*„Azt mondta, gyere ide dolgozni, tudjuk, hogy nincs még papír mindenhez, de megoldjuk.”*⁶²

A bizalmi tőke itt egyfajta ajánlólevélként működik. A munkáltatók gyakran azért alkalmazták szívesen a gyülekezethez tartozó kárpátaljaiakat, mert a közösség kezekkedett értük. A belső menekülthálózatok informális munkaközvetítőként is működnek, amikor a már elhelyezkedettek „hozzák egymást” ugyanabba a cégbe, többnyire a takarításba vagy az építőiparba. Ennek azonban ára van. Gyakori a „brain waste”, amikor magasan képzett emberek takarítóként dolgoznak, mert hiányzik a nyelvtudás, vagy elakad a diploma honosítása. Az egyházi mentorálás ezt enyhíteni tudja; megszüntetni nem.

5.6. *Az egyházi intézményrendszer és a belső hálózatok*

Ahol az egyházi közösség kiterjedt intézményhálójával rendelkezik, ott a gyülekezet az integráció teljes láncát le tudja fedni. Egy gyülekezet bölcsődét, óvodát, iskolát és idősotthont tart fenn, több, mint 100 alkalmazottal. Ennek köszönhetően tudtak a háború első hónapjaiban egy egész busznyi menekültet elszállásolni éjszakára a nappali klubban, és ezért tudott a lelkész aktív közvetítőként munkát meg iskolai helyet szerezni az érkezőknek.

A gyülekezet emellett a belső menekülthálózatok fizikai és bizalmi csomópontjává is válhat. Ezek a hálózatok – amelyeket a közös hit és a származási falu köt össze – gyakran gyorsabban működtek a hivatalos csatornáknál: az információ „robbanásszerűen” terjedt a Viber- és Facebook-csoportokban. Van azonban ennek árnyoldala is. A különböző menekültcsoportok hajlamosak

61 (M3 kárpátaljai menekült nő, takarítói munkát végzett)

62 (M10 kárpátaljai menekült nő)

elkülönülni, és a szülők gyakran a saját belső köreikre támaszkodnak ahelyett, hogy bekapcsolódnának az iskolai szülői közösségbe. A karitatív szervezet sokrétű gondoskodása az önálló életre készíti fel a családokat. Az érintettek döntő többsége sikeresen túljutott a menekülés okozta krízishelyzeten, megtanult önmagáról gondoskodni, és a magyar családokhoz hasonlóan éli önálló életét.

5.7. Nemzetközi egyházi partnerségek és tudástranszfer

Egy vezetői interjú egy ritkán emlegetett összefüggésre mutat rá. A nemzetközi egyházi partnerségek nem csak pénzt hoztak, hanem tudást és szemléletet is. A háború előtt az egyetlen támogató a HEKS (Svájci Protestáns Egyházak Segélyszervezete) volt, amely szervezet a Református Szeretetszolgálat négy munkatársának bérét biztosította. Később csatlakozott a német és az északír református egyház, valamint az amerikai PCUSA (The Presbyterian Church in the United States of America), a Disciples of Christ⁶³ és az UCC (United Church of Christ).⁶⁴ A vezető szerint az egyházi partnerekkel másként lehet együtt dolgozni, mint a világi szervezetekkel, amelyek „indikátor-számokról szólnak”: a partnerek a fenntarthatóság felé terelik a szervezetet, és – ahogy mondja – „Magyarországnak nagyon sokat kell tanulnia” tőlük. A határon átívelő egyházi háló így nemcsak a menekültek boldogulását segíti, hanem magát a magyar ellátórendszert is fejleszti.

6. A kárpátaljai eset – egyházi hálózatok, mint transznacionális társadalmi mezők

A magyar helyzet egyik sajátossága, hogy a menekültek jelentős része kárpátaljai magyar. Egy felmérés szerint a válaszadók 44 százaléka ukrán állampolgár, 41 százaléka ukrán-magyar, 15 százaléka orosz-ukrán kettős állampolgár. Otthon, családi körben közel felük (46%) magyarul, harmaduk (34%) ukránul és/ vagy oroszul, ötödük (20%) ukránul és magyarul beszél.⁶⁵ Helyzetük Brubaker (1998) szavával „etnikai affinitás-migráció”, ami azt jelenti, hogy bár államhatáron lépnek át, de nem nemzeti határon.⁶⁶ Csernicskó és Beregszászi

63 Krisztus Tanítványai néven ismert amerikai eredetű, önálló protestáns keresztény felekezet.

64 Krisztus Egyesült Egyháza keresztény protestáns felekezet a református tradícióban, de történelmileg a lutheránus egyház is befolyásolta.

65 Összefoglaló az ukrán menekültek körében végzett kutatás eredményeiről. UNHCR, Kárpátok Alapítvány, 2024. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/113797>

66 BRUBAKER, Rogers: Migrations of Ethnic Unmixing in the „New Europe”. *International*

ugyanakkor figyelmeztetnek, hogy a közös nyelv nem tünteti el az akadályokat. A nyelvjárási különbségek és a nyelven belüli megbélyegzés valóságosak, és finom gátakat emelnek.⁶⁷

A határ két oldalán működő református gyülekezeti háló évtizedek óta transznacionális társadalmi mezőként él. 2009 óta a Kárpátaljai Református Egyházkerület és a Magyarországi Református Egyház ugyanannak az egységnek a része. Zán Fábíán Sándor püspök szerint mintegy 4700 Kárpátaljai Református Egyházkerülethez tartozó egyháztag menekült külföldre, mégis mind a 108 gyülekezet megtartotta a lelkészét.⁶⁸ Ez a struktúra nagyon konkrétan is megfogható: a kelet-magyarországi református gyülekezet évente kétszer 300 000 forintot küld a kárpátaljai testvér-gyülekezetének, az ott maradt lelkész fizetésének kiegészítésére. A származási közösség összetartását jól mutatja a kemecsei szürtei találkozó, ahol több mint hetven elszármazott gyűlt össze, és a régi lelkészük prédikált nekik. Egyszerre volt fájdalmas és felemelő. A menekülés mintázata is jellegzetes: a férfiak rendszerint előbb érkeztek, egyedül vagy baráti-rokoni csoportban, munkába álltak, a család pedig csak később követte őket. Ezt a családi szintű stratégiát csatornázza a gyülekezet.

7. Az Ager-Strang keret kiterjesztése – az egzisztenciális dimenzió

Az Ager–Strang (2008)⁶⁹ integrációs keret öt fogalmi blokkot különböztet meg: az alapokat (foundation), az eszközöket és erőforrásokat (munka, lakhatás, oktatás, egészség), a társadalmi kapcsolatokat (bonds, bridges, links) és a könnyítő tényezőket (nyelv, kulturális tudás). A vallási közösségeket viszont nem kezeli önálló dimenzióként. Az interjúk fényében ez hiányosságnak tűnik, mert a gyülekezetek egyszerre több blokkot is működtetnek. Alapként pótlólagos stabilitást adnak, az eszközök szintjén konkrét hozzáférést munkához és egészségükhöz, a kapcsolatok szintjén intézményi közvetítést és az elszigeteltség oldását. Ennyi funkció ritkán sűrűsödik egyetlen szereplőbe.

A legfontosabb tanulság mégis más. A vallás egy olyan dimenziót is működtet, amely az eredeti modellből hiányzik, az értelemadásét. A hit túlélési narratívát kínál, segít a traumát a helyére tenni, és morális támpontot ad. A

Migration Review, 1998, 32(4), 1047–1065.

67 CSERNICSKÓ, István, BEREGSZÁSZI, Anikó: Language Variation and Identity among Transcarpathian Hungarian Refugees in Hungary. *Forum for Linguistic Studies*, 2025, 7(11), 1445–1462. <https://doi.org/10.30564/fls.v7i11.11685>

68 Kárpátalja Lap (2023. február 16.) <https://karpataljalap.net/2023/02/16/milyen-helyzetben-van-karpataljai-reformatus-egyhaz>

69 AGER, A., STRANG, A. i.m.

hiány nem véletlen, hiszen az Ager–Strang-modell dimenziói mind gyakorlati, kifelé irányuló integrációs területeket írnak le. Egyik sem szól arról a befelé irányuló, pszichés munkáról, amelyet a menekültnek el kell végeznie ahhoz, hogy a történeteket egyáltalán integrálni tudja, vagyis hogy értelmet adjon a túlélésnek, helyre tegye a traumát, és megtartsa erkölcsi tájékozódását egy olyan helyzetben, amely mindezt könnyen szétzilálja. Ez nem asszimiláció, hanem pszichés integráció. Javasoljuk ezért, hogy az Ager–Strang-modellt egészítsék ki egy egzisztenciális-stabilizációs dimenzióval, amelyben a vallási közösség a kulcsszereplő.

8. Diszkuszió – a gyülekezet, mint mezo-szint

Az empirikus vizsgálat eredményei alapján az a fő megállapítás körvonalazódik, hogy a gyülekezet köztes, mezo-szintű pozíciót foglal el, amelyet a szakirodalom eddig nem írt le pontosan. Ennek a szerepnek három oldala van. Egyfelől a gyülekezet transznacionális tér, ami a világi civil szervezetekkel ellentétben be van ágyazva a határon átívelő egyházi struktúrákba, így a határ mindkét oldalán egyszerre tud cselekedni. Másfelől a „választott rokonság” megközelítésben a közösségek tagjai családszerű szerepeket vesznek át a hiányzó hozzátartozók helyén. Végül társadalmítóke-termelő szerepről is beszélünk, amely szerint az összetartó és az áthidaló tőke egyidejű építésével a gyülekezetek az integráció hajtóerejévé válhatnak.

Ha az interjúkat együtt nézzük, az egyházak és vallási közösségek öt, egymásra épülő szerepet láttak el. A krízis első heteiben elsődleges biztonsági hálót jelentettek; ott pótolták az állami ellátás hiányát – pályaudvari fogadás, élelem, szállás, albérlet-finanszírozás –, ahol épp kellett. Emellett bizalmi hidat építettek a menekültek és a helyiek között, kivált a vidéki gyülekezetekben. Harmadszor a hit, a közös ima és a közösségi alkalmak révén a lelki erő visszanyerésének terepévé váltak. Ahol kiterjedt intézményi kapacitás állt mögöttük, ott integrációs motorként a teljes láncot lefedték, az óvodától a munkahelyig. Végül a kárpátaljai–magyarországi református kötelék transznacionális hálóként a családi szintű boldogulási stratégiákat csatornázták, és a határ mindkét oldalán életben tartotta a közösségi kapcsolatokat. Mindebből az a következtetés adódik, hogy a vallási közösség nem egyszerű kapcsolattípus, hanem strukturáló mechanizmus.

9. Korlátok

Négy feszültség árnyékolja be ezt a képet. Az egyik a személyfüggőség. Az integráció sikere gyakran egyetlen kulcsembereken – egy lelkészen, egy intézményvezetőn vagy egy hívő testvéren – múlik, ami egyszerre erőforrás és sérülékenység. A másik a finanszírozás kiszámíthatatlansága. Ahogy a háború elhúzódik, a „donor fatigue” és az uniós pénz egyszeri kifutása egész programokat szüntettet meg, és átrendezik az ellátást. A harmadik az állami kooptáció és az autonóm szolidaritás közötti ellentmondás. A Karitatív Tanács rendszere az állami forrásokat a nagy egyházi szervezeteken keresztül csatornázza be, miközben a bázisszintű kezdeményezések kiesnek a támogatásból; a vészhelyzeti segítségről a tartós integrációra való áttérés pedig olyan intézményi tanulást kíván, amely sok gyülekezetből hiányzik. A negyedik, és a legsúlyosabb, a roma-rés. A kárpátaljai magyar ajkú roma menekültek a leginkább kiszolgáltatott csoport, és az „általános” felekezeti csatornák nem érik el őket egyenlő mértékben.

Mindez együtt arra utal, hogy az egyházi menekültellátás fenntarthatósága egyre inkább a határon átívelő egyházi hálón és a nemzetközi partnereken áll vagy bukik. Az MRSZ ezért mind jobban a rugalmasabb nemzetközi egyházi támogatásra támaszkodik, és a kommunikációban a „menekült” helyett egyre gyakrabban beszél „üldözött keresztényekről”, mert – ahogy fogalmaznak – a menekültkérdés „már nem szexi”, ha gyülekezeteket kell megszólítani.

10. Következtetés

Amellett érveltem, hogy az egyházak és vallási közösségek Magyarországon többféle szerepet töltek be az ukrain menekültek befogadásában és integrációjában 2022 óta. Vészhelyzeti első reagálók voltak a határ mentén. Bizalmat és társadalmi tőkét teremtettek. A lelki ellenállóképesség forrásai voltak és olyan transznacionális infrastruktúrát hoztak létre, amely összeköti a szétszakadt családokat. Az elméleti hozadéka a kutatásnak a gyülekezet, mint mezo-szint azonosítása: olyan köztes egysége, amely áthidalja az egyéni vallási megküzdést és az intézményi humanitárius választ, és amelyben az egyházi alapú integráció az összetartó és az áthidaló tőke egyidejű építésén keresztül működik. A jelenség árnyoldalai – a roma-rés, a személyfüggőség, a finanszírozás bizonytalansága – ugyanakkor emlékeztetnek arra, hogy az egyházak nem csodát tesznek: időleges, de létfontosságú csomópontjai az integrációnak. Hogy ezek a gyülekezeti szintű megoldások fenntarthatók és inkluzívabbá tehetők-e, különösen a leginkább kiszorultak felé, az már további kutatás kérdése.

AZ INTEGRÁCIÓ, MINT KULTURÁLIS ADAPTÁCIÓ: UKRAJNAI ROMA ANYÁK LETELEPEDÉSI TAPASZTALATAI MAGYARORSZÁGON

(EGY ESETTANULMÁNY TANULSÁGAI)

Absztrakt

Az Ukrajnából érkező menekültek helyzete a háború első időszakához képest ma már kisebb figyelmet kap a közvéleményben, jóllehet jelentős részük továbbra is sérülékeny társadalmi pozícióban él. A menedékesek többsége nő és gyermek, akik gyakran szétszakított családként érkeztek Magyarországra. Kutatásunk az ukrainai roma családok női tagjainak élethelyzetét, megküzdési stratégiáit és egyes letelepedési tapasztalatait vizsgálja. A szakirodalom a roma menekült nőket többszörösen hátrányos helyzetük miatt különösen sérülékeny csoportként írja le. Sérülékenységük fő dimenziói közé tartozik a lakhatási bizonytalanság, a diszkrimináció, a munkaerőpiaci kirekesztettség, a nyelvi akadályok, valamint a gyermekfelügyelet és az intézményi támogatás hiányosságai. Kutatásunk empirikus hátterét magyar ajkú, Ukrajnából menekült roma családanyákkal készült interjúk biztosítják, ezeket a tapasztalatokat összegezve arra keressük a választ, hogy mely tényezők segíthetik elő a nehézségek leküzdését és a stabil magyarországi letelepedést és milyen jó gyakorlatok léteznek.

Eredményeink alapján a tartós beilleszkedés és letelepedés kulcsfeltételeiként azonosítjuk a biztonságos lakhatást, a gyermekfelügyelet biztosítását, a nyelvi és intézményi közvetítést, valamint a diszkriminációt csökkentő, támogató társadalmi környezetet. A kutatás rámutat arra, hogy a háborús kényszermigráció következtében átalakuló családi szerepek szorosan összefüggenek a munkavállalási lehetőségekkel és a letelepedés esélyeivel.

Kulcsszavak: ukrainai menekültek; roma menekült nők; lakhatási nehézségek; munkaerőpiaci integráció; diszkrimináció.

1 egyetemi docens (KRE BTK Nemzetközi Tanulmányok Tanszék)

Abstract

Compared to the initial phase of the war, the situation of refugees arriving from Ukraine now receives less public attention, even though a significant number of them continue to live in vulnerable social circumstances. The majority of refugees are women and children, who often arrived in Hungary as separated families. Our research examines the living conditions, coping strategies, and specific resettlement experiences of female members of Roma families from Ukraine. The literature describes Roma refugee women as a particularly vulnerable group due to their multiple disadvantages. Key dimensions of their vulnerability include housing insecurity, discrimination, exclusion from the labour market, language barriers, and deficiencies in childcare and institutional support. The empirical basis of our research is provided by interviews with Hungarian-speaking Roma mothers who fled Ukraine; by synthesizing these experiences, we seek to determine whether there are factors that can help them overcome these difficulties and achieve stable settlement in Hungary, and what best practices exist.

Based on our findings, we identify secure housing, access to childcare, language and institutional mediation, and a supportive social environment that reduces discrimination as key conditions for long-term integration and settlement. The research highlights that the changing family roles resulting from war-induced forced migration are closely linked to employment opportunities and the prospects for settlement.

Keywords: refugees from Ukraine; Roma refugee women; housing difficulties; labour market integration; discrimination.

1. Bevezetés

A jelen tanulmány célja az *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások* című² kutatás néhány eredményének bemutatása, ezen belül egy kisebbségi, többszörös hátránnyal küszködő csoport, az ukrainai roma anyák integrációs nehézségeinek feltárása és jó gyakorlatok keresése, beazonosítása. A kutatás a *Válság és változás Kelet-Közép-Európában*

2 A kutatásra a KRE karok közötti kutatási program keretében került sor 2025-2026 között. A pályázat címe: *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások*. KPT 66013R800.

elnevezésű, 2022-2024 közötti projekt folytatása, amely pályázat eredményeit az azonos című kötetben³ és számos konferencián prezentáltunk.

A jelenlegi kutatás az ukrán menekültek integrációjának különböző aspektusait elemzi, és elsősorban a magyarországi folyamatokra és helyzetre összpontosít. A háború kezdeti szakaszához képest az Ukrajnából érkező menekültek helyzete ma már kevesebb figyelmet kap a közbeszédben, annak ellenére, hogy jelentős részük továbbra is kiszolgáltatott társadalmi helyzetben él. Az menedékesek többsége nő és gyermek, akik gyakran szétválasztott családok tagjaként érkeztek Magyarországra.⁴

A kutatás módszertanát tekintve kiemelhetjük, hogy a kutatómunkát a szakirodalom áttekintésével, a vonatkozó jogszabályok értelmezésével, valamint a segélyszervezetek integrációs folyamatokban végzett munkáját elemző nemzetközi és hazai publikációk összegyűjtésével és feldolgozásával kezdtük. Ezen felül a 2023 és 2024 közötti időszakban interjúk keretében elsődleges adatokat is gyűjtöttünk a segélyszervezetek vezetőitől és vezető tisztségviselőitől, valamint a határon működő segélypontokon.⁵ A következő két évben különböző menekültmenedékhelyeket és befogadóközpontokat is felkerestünk. A jelen tanulmány a teljes kutatás egy kis szegmensét igyekszik feltárni, vizsgálva az ukrainai roma családokban élő nők életkörülményeit, megküzdési stratégiáit, valamint letelepedési tapasztalatait. A szakirodalomban feltárt kérdések és jellemzők empirikus vizsgálata érdekében interjút készítettünk hat családból (összesen 32 főt számláló) származó, magyarul beszélő roma anyával (4 fő), akik mindannyian Ukrajnából menekültek, illetve segítő kapcsolatunk volt az egyik magyarországi önkormányzat által működtetett időotthon igazgatója,⁶ aki formális interjúra nem vállalkozott, de először telefonon, majd egy hosszú személyes „terepbejárás” keretében egyfajta kulcsinformátorként segítette a munkánkat, és összekötött minket a menekült roma anyákkal.

Mivel a szakirodalom és a kutatásunk is kimutatta, hogy a roma családok – és különösen a roma nők – a menedékkérők körében különösen kiszolgáltatott csoportot alkotnak, fontosnak tartottuk, hogy esettanulmány formájában

3 WAGNER Péter – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea (szerk.): *Válság és változás Kelet-Közép-Európában*. Budapest, KRE – Patrocínium, 2024.

4 UNHCR: *Interagency Update – Contributions and Achievements of the RR for Hungary January – June 2024*. 08. August 2024. (2026. 07. 27.)

5 A kutatás erre vonatkozó összefoglaló megállapításait lásd: FERENCZ Zoltán – DANCSEI Katalin – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: *A segélyszervezetek szerepe az ukrainai menekültek ellátásában Magyarországon*. In: WAGNER Péter – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea (szerk.): *Válság és változás Kelet-Közép-Európában*. Budapest, KRE – Patrocínium, 2024.

6 Az időotthon egyik épületéből alakították ki a menekültszállót

vizsgáljuk meg integrációs lehetőségeiket és alkalmazkodási stratégiáikat, illetve ezekhez kapcsolódó jó gyakorlatokat is igyekeztünk beazonosítani.

Az interjúkat az interjúalanyok beleegyezésével rögzítettük, és ennek alapján szó szerinti átiratokat készítettünk. Ezek az anonimizált átiratok jelentették az elemzés alapját. A mélyinterjúk elemzésével nyert eredmények nem általánosíthatók és nem kvantifikálhatók. Az interjúk során megkérdezettek nem fedik le a Magyarországon élő ukrán roma menekültek, illetve a segítő intézmények sokféleségét. Az alkalmazott kvalitatív módszertan azonban alkalmas a személyes tapasztalatok és értelmezések feltárására.

A kutatás során többek között a következő kérdésekre kerestük a választ: milyen nehézségekkel szembesülnek a roma menedékkérők, és milyen kritikus támogatást kaptak Magyarországon az integrációjukhoz, illetve milyen megküzdési stratégiákat alkalmaznak a kiszolgáltatott csoportok, különös tekintettel a roma nők helyzetére?

2. Menekült roma nők lakhatási, munkavállalási és pszichoszociális hátrányai – elméleti megközelítés

A szakirodalom a roma menekült nőket többszörösen hátrányos helyzetük miatt különösen kiszolgáltatott csoportként írja le. E kiszolgáltatottság főbb dimenziói közé tartozik a lakhatási bizonytalanság, a diszkrimináció, a munkaerőpiacról való kirekesztés, a nyelvi akadályok, valamint a gyermekgondozás és az intézményi támogatás hiányosságai.⁷

A menedékkérők egy része csupán átutazik Magyarországon, vagy csak rövid ideig tartózkodik az országban, mivel más országokban kívánnak véglegesen letelepedni. A Kárpátaljáról érkező magyar nyelvű roma családok helyzete azonban eltérő, mivel nincs meg a továbbutazáshoz szükséges anyagi fedezetük vagy társadalmi hálózatuk, és többségüknek vannak Magyarországhoz fűződő kapcsolatai, mivel a férfiak egy része már a háború előtt is Magyarországon dolgozott.⁸ A Kárpátaljáról érkező roma családok jelenlegi helyzete és integrációja⁹ ezért elsősorban a magyar állami szociális szolgálatoktól és segély-

7 MERAL, Amanda Gray – KUMAR, Claire: *A menekültekkel és más migránsokkal kapcsolatos közvélemény és attitűdök: Magyarország országprofilja*. ODI-jelentés, London, ODI Global, 2025. <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/314360/1/1920657363.pdf> (2026. 07. 02.)

8 EREDICS Lilla: *A háború után Magyarországra érkezett kárpátaljai roma családok helyzete*. Romaversitas Alapítvány, 2022.

9 Lásd erről a tanulmánykötet másik két tanulmányát: DANCSEI Katalin: *Ki segíti az ukrán menedékes családok letelepedését? Az autonóm és erőforrás-gazdag helyi közvetítők szerepe az*

szervezetektől függ. A roma menekültek sérülékenységet ebben a helyzetben tovább súlyosbítja a romákkal szembeni általános előítélet és diszkrimináció.¹⁰

A Magyarországon menedéket kérő roma nők többszörös hátrányt szenvednek el: nemi (nők), etnikai (roma) és jogi státuszuk (menedékes) miatt helyzetük kiemelten sérülékeny. A szakirodalomban ennek a helyzetnek a komplex megközelítése az interszekcionális szemléletben jelenik meg, amely rámutat arra, hogy nem az egyes hátrányos tényezőket kell külön-külön vizsgálni és kezelni, hanem a különböző tényezők, egyenlőtlenségi faktorok metszetét.¹¹ Ahogy a tanulmánykötet másik tanulmánya is rámutat, a Kárpát-aljáról érkező roma menekült nők helyzetének megértéséhez szükség van az interszekcionalitás által nyújtott komplex értelmezésre: a nemi sajátosságok, az etnikai diszkrimináció, a menekülthelyzet problémái és az aluliskolázottság összekapcsolódnak, és új kategória alakul ki.¹²

A menedéket kérő roma nők problémái az alábbi dimenziókban mutatkozik meg leginkább a szakirodalom szerint:

2.1. Lakhatási és a szállás nehézségei – hosszú távú lakhatási bizonytalanság

A romák hátrányos helyzete a magánszállásokhoz való hozzáférés terén jelentős: nagyobb valószínűséggel maradtak kollektív szállásokon, mivel velük szemben erős a diszkrimináció az albérleti piacon és a szolidáris szállásadás esetében is.¹³ A kollektív szállásokon élők között a legjelentősebb csoportot a Kárpátaljáról származó magyar roma családok alkotják, akik éppen azért kerültek be – vagy maradtak – az állami lakásrendszerben, mert súlyos társadalmi-gazdasági hátrányokkal érkeztek; ezt a helyzetet tovább súlyosbítja,

eredményes integrációban. In: FERENCZ Zoltán (szerk.): Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026.; és TÖRÖK Emőke: „Nem csak túlélni, hanem élni itt”. *A munka szerepe az ukrain menekültek magyarországi integrációjában.* In: FERENCZ Zoltán (szerk.): Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások. Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026.

10 EREDICS Lilla (2022) i.m.

11 CRENSHAW, Kimberle: Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 1991/43, 1241–1299.; SEBESTYÉN, Zsuzsa: Az interszekcionalitás elméleti megközelítései. *Metszetek*, Vol. 5, 2016/2, 108–126.

12 TÖRÖK Emőke (2026) i.m.

13 ZATYKÓ Judit – SCHUMANN Róbert: Az ukrain menekültek szolidáris elszállásolása Magyarországon. *Civil Szemle*, 21. évf., 2024/4. szám, 5–30. <https://doi.org/10.62560/csz.2024.04.1> (2026. 07. 20.)

hogy a kollektív szállásokon eltöltött idő (különféle okok miatt) nem járult hozzá integrációjukhoz Magyarországon. A sokgyermekes családok, a be nem jelentett munkaviszonyban állók és az állampolgársággal nem rendelkezők nagyobb valószínűséggel maradnak kollektív szállásokon, és az ott élő családok között a roma nők felülreprezentáltak.¹⁴ Ez a befogadási egyenlőtlenség a beilleszkedés szempontjából hosszabb távú problémákat okozhat. A jogszabályi változások is rontották a helyzetet; például a 337/2023. (VII. 24.) kormányrendelet¹⁵ módosításai az állami szálláslehetőségeket a háború sújtotta területekre korlátozták. A főként Kárpátaljból érkezőket kizárták az állami szálláslehetőségekből – ez elsősorban a kiszolgáltatott csoportokat érintette, köztük a nagy roma családokat. Az új kritériumoknak megfelelni nem tudó több ezer menekült nem jogosult semmilyen alternatív lakhatásra.¹⁶

A roma menekültek támogatására irányuló erőfeszítéseik során a transznacionális szervezetek a magyarországi roma szervezetekre támaszkodtak annak érdekében, hogy beazonosítsák a romák strukturális helyzetéből és kulturális jellemzőiből fakadó speciális szükségleteket, valamint rávilágítsanak a befogadó társadalomban és annak intézményeiben tapasztalt rasszizmusra.¹⁷

2.2. Munkaerő-piaci helyzet – diszkrimináció a munkaerőpiacon

A gazdasági szerepén túlmenően a munkavállalás az integráció egyik kulcseleme a menekültek esetében is, ahogy erre több kutatás is rávilágít.¹⁸ De ahogyan ennek a kötetnek egy másik tanulmánya is említi,¹⁹ a munkaerőpiacon való részvétel nem jelent automatikus integrációt, a menekültek esetében sokszor jellemző az ún. prekár munkában való részvétel. A menekültek munkaerőpiaci helyzetének elemzése kapcsán a szakirodalom a „hiper-prekaritás” fogalmát is

14 BERNÁT Anikó – TOMKA Zsófia: *Ukrajnai menekültek Magyarországon. A rövid és hosszú távú integráció lehetőségei és korlátai*. In: TÓTH István György – GÁBOS András – MEDGYESI Márton (szerk.): *Társadalmi Riport 2024*. Budapest: TÁRKI, 2025, 355–373.

15 337/2023. (VII. 24.) kormányrendelet <https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2023-337-20-22.1#NR> (2026. 07.10.)

16 SCHUMANN Róbert – ZATYKÓ Judit: Az ukrajnai menekültek lakhatási életútjai Magyarországon. *Metszetek*, 2025/1, 5–35.

17 FEISCHMIDT Margit – ZSIGMOND Csilla – ZAKARIÁS Ildikó – ZENTAI Violetta – NEUMANN Eszter: Lokális fordulat a szolidaritásban: Lehetőségek és kényszerek az ukrajnai menekültek befogadásában. *Socio.hu*, 2024/4, 2–21.

18 Lásd erről TÖRÖK Emőke (2026) i.m., illetve TÖRÖK Emőke: *A munka. Szociológiai jelentések, társadalmi változások*, 2012. http://doktori.tatk.elte.hu/t%C3%B6r%C3%B6k_em%C5%91ke_doktori.pdf (2026. 07. 11.);

19 TÖRÖK Emőke (2026) i.m.

használja, amely a menekültek kiszolgáltatottságára és az egyébként is nagyfokú bizonytalanságára is utal.²⁰

Az Ukrajnából érkező roma nők munkaerőpiaci lehetőségei több okból kifolyólag is nagyon szűkösek, illetve a roma nők a családon belüli helyzetük és feladataik okán is korlátozott lehetőségekkel szembesülnek. A családon belüli hagyományos munkamegosztás és a nagy létszámú háztartások miatt a szállás és a gyermekgondozás megszervezése elsősorban a roma nők feladata.²¹ A nyelvi korlátok is okozhatnak problémákat, de nem minden esetben, például a magyarul beszélő kárpátaljai roma családok nem szembesülnek ilyen akadályokkal.

A roma nők helyzetét még tovább rontja, hogy nem kapnak tájékoztatást a munkalehetőségekről. A segélyszervezetek megpróbálták közösségi munkát biztosítani a nők számára (takarítás, konyhai munka, varrás), de ezek a munkák többnyire ideiglenesek és alulfizetettek, amelyhez az oktatás és a formális képesítések hiánya nagyban közrejátszott. Az írástudatlanság és a korai iskolaelhagyás aránya a roma nők körében nagyon magas.²²

Amíg a gyermekek gondozásának és a háztartási feladatok ellátásának felelőssége teljes mértékben a roma nőkre hárul, addig a munkakeresés továbbra is nehézségekbe ütközik.²³ Gyermekeik rendszeres iskolába járásának megszervezése is gyakran ütközik adminisztratív és logisztikai nehézségekbe.

2.3. A közösség és intézményei részéről nyújtott támogatás hiánya

A pszichológiai és egészségügyi szolgáltatásokhoz való hozzáférés terén jelentősek a nemek közötti különbségek, például a roma nők nem rendelkeznek információval arról, hogy milyen ellátásra jogosultak, és a nyelvi, kulturális és bizalmi akadályok miatt ritkábban keresik fel az egészségügyi intézményeket.²⁴

20 Ennek a kifejtését lásd TÖRÖK Emőke (2026) i.m.

21 Lásd erről SCHUMANN Róbert – ZATYKÓ Judit i.m.; EREDICS Lilla (2022) i.m.; EREDICS Lilla: Az Ukrajnából érkező roma menekültek marginalizálódása – Tapasztalatok Magyarországról és Lengyelországból. German Marshall Fund of the United States, 2024. <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2024-12/Eredics%20-%20Roma%20refugees%20-%20paper.pdf> (2026. 07. 03.); illetve, ROMAVERITAS Alapítvány: Roma Refugees' Specific Vulnerabilities in Hungary – Policy Brief, 2023. https://romaversitas.hu/Romani%20refugees%27%20specific%20vulnerabilities%20in%20Hungary_1.pdf?t=1684398703 (2026. 07. 10.);

22 EREDICS Lilla (2022) i.m.; ROMAVERISTAS Alapítvány (2023) i.m.

23 SCHUMANN Róbert – ZATYKÓ Judit i.m.; EREDICS Lilla (2022) i.m.; EREDICS Lilla (2024) i.m.; ROMAVERISTAS Alapítvány (2023) i.m.

24 EREDICS Lilla (2022) i.m.

A mentális egészség területén a hosszan tartó bizonytalanság (a lakhatással, a megélhetéssel és a családgyejesítés hiányával kapcsolatban) krónikus stresszhez és depressziós tünetekhez vezethet. Éppen ezért a pszichoszociális ellátás az integrációs programok kulcsfontosságú eleme.²⁵ A szakirodalomban olyan esetekről is beszámoltak, amelyekben a „érdemtelenység” narratívája lehetetlenné tette a roma menekültek számára a segítségnyújtást. Ez a narratíva gyakran erősíti a romákkal szembeni előítéleteket, különösen a Kárpátaljáról érkező roma menekültek stigmatizálását, és sok esetben súlyosbítja a magyar társadalomban már meglévő rasszista diskurzusokat és társadalmi kirekesztési gyakorlatokat.²⁶

3. Esettanulmány egy sikeres integrációs folyamatról: a hátrányos helyzet kezelésének módjai a munkaerőpiacra való beilleszkedés érdekében

3.1. Kezdeti háttér és kiinduló helyzet

Az interjúba bevont roma nők Kárpátalja vidéki területein található, rendkívül elszegényedett roma településekről származnak, jelenleg családjaik tagjai menedékes státuszban vannak, de van a családokban két fő ukrán-magyar kettős állampolgár is. Legtöbbjük még 2022 februárjában átjött Magyarországra és márciustól laktak az adott önkormányzat által működtetett menekültszállón. A szállás azelőtt egy idősek otthona volt és második telephelyként funkcionált, de már kiürítés alatt állt, mert nem volt alkalmas idősek elszállásolására (akadálymentesítési problémák okán). Az idősotthon székhelye nincs messze a kialakított szállótól, amelyet az idősek otthonának igazgatónője alakított ki minden előzetes hasonló szakmai tapasztalat nélkül. Az igazgatónő céljai között szerepelt a roma családok segítése annak érdekében, hogy képesek legyenek az önálló életre, ehhez erőforrásokat vont be, a roma családokhoz való hozzáállását pedig a rugalmasság, empátia és tisztelet jellemezte és törekedett a bizalom-építésre. Miután az igazgatónő tudomására jutott, hogy szükség lesz az első családok befogadására és a szálláshely kialakítására, akkor mozgósította az egyházi kapcsolatait, amely révén egy egész teherautónyi gyerekbútor és játék érkezett egy másik egyházi fenntartású intézményből.

A roma nők elmondása alapján a migrációt megelőzően olyan körülmények

25 ZÁN Krisztina: Integrációs kihívások és pszichoszociális támogatás az ukrán menekültek körében. *Magyar Rendészet*, 2025/1, 67–79.

26 FEISCHMIDT Margit – ZSIGMOND Csilla – ZAKARIÁS Ildikó – ZENTAI Violetta – NEUMANN Eszter i.m.

között éltek, amelyeket a szélsőséges szegénység, az oktatáshoz való korlátozott hozzáférés és társadalmi marginalizáció jellemeztek. Egyik nő sem fejezte be a formális oktatást, és mindannyian funkcionális analfabéták voltak. A legtöbbször soha nem vett részt a munkaerőpiacon, mielőtt Magyarországra érkezett. A hagyományos nemi normák erősen meghatározták a családi életet, a nőktől elvárták, hogy otthon maradjanak és gondoskodjanak a gyermekekről. A család férfi tagjai voltak a család fő kenyérkeresői, akik többnyire építkezéssel dolgoztak egy csapatban, ahol ugyan nem voltak bejelentve, de fizették maguk után a társadalombiztosítási járulékat.

Egyes ukrain roma közösségekben gyakori a korai házasság és a korai gyerekvállalás,²⁷ ezek a tapasztalatok jellemzőek az interjúba bevont roma nőkre is: sok nő tizennégy éves kora körül ment férjhez, és röviddel ezután már gyermeket szült. A szállón élő gyermekek maguk is többnyire alig vagy egyáltalán nem rendelkeztek korábbi iskolai tapasztalattal, és jelentős egészségügyi és oktatási hátrányokkal érkeztek. A kárpátaljai romák bevonása a magyarországi iskoláztatásba a korábbi hiányosságok okán is egy nehéz feladat.²⁸

A családok beilleszkedését tovább bonyolította az, hogy nem ismerték a városi élet számos aspektusát, illetve a higiénia, a táplálkozás, a formális oktatás és az intézményi kapcsolattartás terén a mindennapi gyakorlatok jelentős alkalmazkodást igényeltek Magyarországra érkezésüket követően. Az igazgatónő elmondása szerint például a gyermekek nevelésében kevés volt a szabály, az iskola hiánya is közrejátszott ebben, meg kellett tanulniuk asztalnál ülni, illetve betartani a higiéniai szabályokat. A könyvek is ismeretlenek voltak a gyerekek számára, először nagyon sok kárt okoztak az adomány mesekönyvekben.

3.2. A hátrányok kezelésének módjai

3.2.1. Lakhatás

Az integrációt támogató egyik kulcsfontosságú tényező a hosszú távú, stabil szállás biztosítása volt. Érkezésük óta a családok az említett időszakból

27 MARTSENYUK, Tamara: Early marriage in Roma communities in Ukraine: cultural and socioeconomic factors. *Emecon*, 2025/1. <https://www.emecon.eu/index.php/emecon/article/view/33/24> (2026. 07. 27.)

28 TÓTH Bettina: *Az ukrain menekültek helyzete Magyarországon*. Migrációkutató Intézet, Gyorselemzések 2023/1. https://migraciokutato.hu/wp-content/uploads/2023/01/20230104_MKI_GYORSELEMZES_2023_01_toth_bettina_az_ukrainai_menekultek_helyzete_magyarorszagon.pdf (2026. 07. 01.)

kialakított menekültszálláson laknak. Ellentétben azzal a bizonytalansággal, amelyet más szálláslehetőség nyújt, az adott szálláshely hosszú távon is biztonságos életkörülményeket biztosított a roma családok számára.²⁹ A lakhatási stabilitás csökkentette a közvetlen túlélési aggodalmakat, és lehetővé tette mind a felnőttek, mind a gyermekek számára, hogy az alkalmazkodásra és az integrációra összpontosíthassanak. Ezenkívül a lakókörnyezet elősegítette az erős társadalmi kötelékek kialakulását a családok között, amelyek tagjai fokozatosan kiterjedt családi hálózat tagjainak kezdték tekinteni egymást. Ezek a kapcsolatok fontos érzelmi és gyakorlati támogatást nyújtottak az integrációs folyamat során.

Az igazgatónő két jövőbeli lehetőséget vázolt fel a roma családok számára hosszú távú megoldásként annak érdekében, hogy valamikor majd elhagyhassák az adott szállót:

- a) A roma családok összefognak, közösen vesznek egy telket az agglomerációban, és arra egy többlakásos házat építenek. Az igazgatónő szerint együtt kell maradniuk, mert szoros kötelék alakult ki a családok között és ebben az esetben is segíteni tudják egymást.
- b) A helyi önkormányzat eredetileg azt tervezte, hogy az adott épületet nővérszállóvá alakítja át, de az igazgatónő véleménye szerint azt a családok számára „átmeneti otthonná” is át lehetne alakítani, és így hosszú ideig ott maradhatnának a roma családok.

3.2.2. A munkaerő-piaci helyzet

A roma nők jelentős akadályokkal szembesültek a munkaerőpiaci részvétel során. Az alacsony iskolázottság, a korábbi munkatapasztalat hiánya, a gyermekgondozási feladatok, valamint a hagyományos nemi szerepekhez való ragaszkodás mind korlátozták foglalkoztatási lehetőségeiket.

A vizsgált integrációs folyamat során a helyi időszothonban teremtetek foglalkoztatási lehetőségeket, ahol a nőket olyan munkákra vették fel, mint a takarítás, a mosodai szolgáltatások és a konyhai munka. Fontos, hogy kezdetben a férfi családtagok jóváhagyását is ki kellett kérni, elismerve a hagyományos családi struktúrák hatását. A férfiak először nem értették a helyzetet, azt gondolták, hogy az asszonyok ismerkedni és félrelépni fognak a munkahelyeken,

29 Mivel az intézmény önkormányzati és nem állami fenntartású, ezért 2023 szeptemberében nem kellett elhagyniuk a Kárpátaljáról érkezőknek, lásd a 337/2023. (VII. 24.) kormányrendeletben rögzítetteket <https://njt.jog.gov.hu/jogszabaly/2023-337-20-22.1#NR> (2026. 07. 10.)

ezért terepszemlére is elkísérték őket annak érdekében, hogy személyesen meggyőződjenek a munkakörülményekről és elfogadják a helyzetet. A párbeszéd és a bizalomépítés révén a férjek ellenállása végül fokozatosan csökkent.

A foglalkoztatás jelentős személyes és társadalmi változásokat eredményezett. A nők anyagi függetlenségre tettek szert, nőtt az önbecsülésük, és úgy érezték egy idő után, hogy nagyobb a társadalmi értékük. Az interjúalanyok gyakran a fizetett munkát a pszichológiai jólét, a társadalmi interakció és a személyes kiteljesedés forrásaként írták le. Tapasztalataik arra utalnak, hogy a munkaerőpiaci részvétel nem csupán gazdasági erőforrásként szolgálhat, hanem az önmegvalósítás és az identitás átalakulásának katalizátoraként is.

Néhány idézet a roma nőktől:

„Mert, mint ahogy ő is, meg én is észrevettem magamra, hogy ugye, hogy nem dolgoztunk, otthon voltunk, depressziósnak váltunk, idegesek voltunk mindenben. És akkor így eltöltöttük, hogy mennyi kell dolgozni, kicsit az ember kikapcsolódik meg, és már kerülünk emberekkel.”³⁰

„Szeretem a takarítást, tényleg nagyon jó. A társaság is jó, a barátok kedvesek.”³¹

„Hát elfogadtak minket. Az jó... Megbecsülnek...”³²

Az igazgatónő szerint a roma nők a munkájuk során nagy tisztelettel bánnak az idősekkel és természetes szeretettel fordulnak feléjük, illetve szeretnek dolgozni. Megfigyelte, hogy még a roma nők tartása is megváltozott, amikor az első fizetésüket hazavitték, azt érezték, hogy ugyanolyan értékesek, mint a férjeik.

Az anyák sikeres munkaerő-piaci beilleszkedése nagymértékben függött gyermekeik oktatási támogatásától. Érkezésükkor a gyermekek közül sokan még soha nem jártak iskolába, és kezdetben speciális nevelési igényűnek minősítették őket. A tanárok, önkéntesek és szociális munkások által nyújtott intenzív támogatás viszont lehetővé tette a gyermekek számára, hogy gyorsan elsajátítsák az oktatási és társadalmi kompetenciákat.

Az oktatási mentorprogramok, a korrepetálás, a nyári táborok és a folyamatos gyermekgondozási segítségnyújtás jelentősen hozzájárult a gyerekek iskolai beilleszkedéséhez. A szociális munkások logisztikai támogatást is nyújtottak, beleértve a szállítást és a házi feladatokban való segítségnyújtást. Ennek eredményeként a gyermekek egyre jobban beilleszkedtek az iskolai közösségekbe. Ezek az oktatási eredmények közvetetten elősegítették az anyák foglalkoztatását azáltal, hogy csökkentették a gyermekgondozás terheit és növelték a családi stabilitást.

30 (M2 menekült roma nő)

31 (M2 menekült roma nő)

32 (M1 menekült roma nő)

3.2.3. Közösségi és intézményi támogatás

A kutatási eredmények rávilágítanak a személyre szabott és hosszú távú intézményi támogatás jelentőségére. Az menekültszállítás vezetője kulcsszereplő volt az integrációs folyamatban, mivel több területen is koordinálta a segítségnyújtást, beleértve a lakhatást, a foglalkoztatást, a gyerekek oktatását, és az adminisztrációs háttérrel. Kimutatható, hogy a támogatás túlmutatott a gyakorlati segítségnyújtáson. Az igazgatónő, a helyettese, az önkéntesek és a szociális munkások nagyon sokat segítettek személyre szabottan is, rugalmasan és hosszú távon az iskolai beilleszkedésben, hivatali ügyintézkedésekben, papírok beszerzésében és a stabil lakhatás, munka elérésében és a gyereknevelésben. A menekültek érzelmi bátorítást, segítséget kaptak, a személyzet tagjai gyakran kísérték el a családokat a hatóságokhoz és az egészségügyi szolgáltatókhoz, segítve őket eligazodni a bonyolult eljárásokban és a jogi útvesztőkben. A roma anyák az igazgatónőről azt vallották, hogy: *„Nagyon sokat [segített] nekem úgy, lelkileg (...) Hát szállást adott, gyerekeket beiskolázta, támogatta őket mindenben.”*³³

3.2.4. A jelenlegi helyzet

Az interjúk során egyértelművé vált, hogy az idő múlásával jelentős változások történtek a roma nők és családok hozzáállásában, törekvéseiben és életstratégiáiban. A roma nők egyre nagyobb értéket tulajdonítottak a fizetett munkavégzésnek, a pénzügyi felelősségvállalásnak, az oktatásnak és a hosszú távú tervezésnek. A hagyományos életutak, mint például a korai házasság, már egyre kevésbé kívánatosak ezekben a családokban, különösen igaz ez, amikor a roma anyák a saját a lányaik jövőjét illetően nyilatkoznak.

A résztvevők egyre nagyobb felelősséget vállalnak lakókörnyezetükért is, és egyre magabiztosabban kezelik a mindennapi kihívásokat önállóan is. Ezek a fejlemények egy szélesebb körű, az önállóságra, az alkalmazkodásra és a társadalmi szerepvállalásra jellemző önmegvalósítási folyamatot jeleznek.³⁴

33 (M2 menekült roma nő)

34 Lásd erről TÖRÖK Emőke: „Nem érzi olyan teljes egésznek”: Női munkaértelmezések és a női munkavállalás motivációi. *KÖZELÍTÉSEK. NEGYEDÉVES INTERNETES FOLYÓIRAT*, 2011/2. szám, 41–68.; illetve TÖRÖK Emőke: *Dolgozó nő a családban: léteznek-e sajátos női munkaattitűdök?* In: SPANNRAFT Marcellina – KÖRÖCS Márta – NÉMETH László (szerk.): *A család és a közösség szolgálatában: tanulmányok Komlói Piroska tiszteletére* Budapest: Károli Gáspár Református Egyetem, L'Harmattan Kiadó, 2016, 235–247.

A megoldatlan lakhatási kérdések ugyanakkor továbbra is bizonytalanságot jelentenek hosszú távon. Bár sok roma nő kifejezte vágyát a szülőföldre való visszatérés kapcsán, de elismerték, hogy gyermekeik jövője az oktatási lehetőségek, a barátságok és a társadalmi integráció miatt egyre inkább Magyarországhoz kötődik. Ezt bizonyítják alábbi gondolataik:

„De most már a kislányom se vágy annyira haza. Nincsen honvágya.”³⁵

„A kisfiam és a kislányom is beilleszkedtek. Vannak barátai, osztálytársak, el szoknak menni.”³⁶

“(…) jobban megismerkedtek Pesttel, mint a saját hazájukkal.”³⁷

„Hát én, ahogy észrevettem a nagylányomról, itt jobban el tudná képzelni a jövőjük, mint otthon. Mert nagyon befogadták az osztálytársai, nagyon szeretik, és megbeszéljük maguk közt, hogy most elmennek játszótérre, vagy elmennek egy másnak vásárolni. És az ikrek nekem többször mondják, hogy mikor megyünk már haza, mikor lesz már vége a háborúnak.”³⁸

4. Következtetések

A Kárpátaljáról származó, magyarul beszélő roma menekült anyák tapasztalatai jól illusztrálják azokat a komplex kihívásokat, amelyek a súlyosan hátrányos helyzetű menekültcsoportok munkaerő-piaci integrációja előtt állnak. A kutatás egyes eredményei arra utalnak, hogy a hosszú távú integráció és letelepedés kulcsfontosságú feltételei közé tartozik a biztonságos lakhatás, a gyermekgondozáshoz való hozzáférés, a nyelvi és intézményi közvetítés, valamint a diszkriminációt csökkentő, támogató társadalmi környezet. A kutatás rávilágít arra is, hogy a roma menekültek integrációját nem csupán a foglalkoztatás, hanem egy szélesebb körű, az értékek átalakulását, a fokozott önállóságot és a közösségi életben való aktív részvételt magában foglaló, önérvényesítést elősegítő folyamat támogatta. Az a néhány hasonló kutatás, amely a kárpátaljai roma menekültek, illetve ezen belül is a roma nők sajátos helyzetét és az integrációjukra összpontosító munkát tárja fel, ugyanazokat a problémákat mutatja be, de néhány jó gyakorlatot is beazonosít.³⁹ Az integrációs munka

35 (M1 menekült roma nő)

36 (M1 menekült roma nő)

37 (M2 menekült roma nő)

38 (M2 menekült roma nő)

39 Kiss Julianna: „Minél nagyobb a hátrány, annál jobb minőség kell mindenből” – esettanulmány a TaLéTa Interkulturális Központ és Inkubátorház tevékenységeiről. *Civil Szemle*, 23. évf., 2026/1. szám, 21–38.

számos jó példáját találjuk a Romaversitas Alapítvány programjaiban is, amely a menekült roma családok és gyerekek számára nyújt támogatást.⁴⁰

Az interjúk során feltárt sajátos integrációs folyamat, amelyet az időskorban igazgatónője és a további segítők megvalósítottak, egy nagyon jó példa arra, hogy odafigyeléssel és empátiával a nagyon kiszolgáltatott roma nőket és családokat is lehet megfelelő módon támogatni. A tanulmányban ismertetett esettanulmány viszont sajnos szinte a kivételek közé tartozó folyamat leírásának tekinthető, de fontos megismerni azt a kevés jó gyakorlatot is, amely mintául szolgálhat az integrációs munkába bevont más segítő intézmény és személy számára. Az egyházi szervezetek szerepéről a roma menekültek esetében a jelen kötetben Ferencz Zoltán tanulmánya ad részletes támpontokat, rámutatva az ún. „roma-rés” jelenségére, amely arra figyelmeztet, hogy az „általános” felekezeti csatornák nem egyenlő mértékben érik el a roma menekülteket.⁴¹

A nemzetközi és hazai szervezetek ajánlásai is rávilágítanak arra, hogy a menekült roma nők esetében a sajátos problémákat figyelembe vevő programok és szolgáltatások kidolgozása elsődleges jelentőségű. Ezek révén a gyermekgondozás támogatása, a gondozási feladatokkal összeegyeztethető munkalehetőségekhez való hozzáférés elősegítése, a nők számára az oktatási és képzési lehetőségekhez, valamint az egészségügyi szolgáltatásokhoz való egyenlő hozzáférés biztosítása is megvalósulhat. Az ajánlások többek között kitérnek a lakhatás problémáinak lehetséges leküzdésére is a helyi önkormányzatok és humanitárius szervezetek által kezelt szociális lakhatási rendszerekhez való hozzáférés biztosítása, illetve az albérletpiacon tapasztalt diszkrimináció csökkentése révén.⁴²

40 ROMAVERSITAS Alapítvány: *Hálózati program az ukrainai roma menekült gyerekekért*. <https://romaversitas.hu/ukrainai-roma-gyerekek-inkluzioja/> (2026. 07. 12.);

41 FERENCZ Zoltán: *Az egyházak és vallási közösségek szerepe az ukrainai menekültek integrációjában Magyarországon – A gyülekezet, mint mezo-szintű integrációs csomópont*. In: FERENCZ Zoltán (szerk.): *Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások* Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, 2026.

42 UNHCR (2023) *Recommendations on Roma Inclusion in the Ukraine Refugee Response -Hungary*. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/100751> (2026. 07. 11.); ROMAVERSITAS Alapítvány (2023) i.m.

„NEM CSAK TÚLÉLNI, HANEM ÉLNI ITT”²

A MUNKA SZEREPE AZ UKRAJNAI MENEKÜLTEK MAGYARORSZÁGI
INTEGRÁCIÓJÁBAN

Absztrakt

A tanulmány az ukrainai menekültek magyarországi munkaerőpiaci integrációját vizsgálja három-négy évvel a háború kitörése után. Félig strukturált mélyinterjúk és segítő szervezetek munkatársaival készült szakértői interjúk alapján azt elemzi, hogy az állampolgársági státusz, az etnikai hovatartozás, a nyelvtudás, az iskolai végzettség és a családi-egészségi sérülékenységek hogyan alakítják a munkavállalási pályákat. Az eredmények szerint a munkavállalás önmagában nem jelent stabil társadalmi integrációt: a menekültek jelentős része alacsony státuszú, bizonytalan vagy részben informális munkákban helyezkedik el. A magasan képzett ukrán állampolgárok esetében jellemző a státuszvesztés és a képzettség alatti foglalkoztatás, a kárpátaljai magyar anyanyelvű kettős állampolgárok közül a roma menekülteknél az alacsony iskolázottság, a diszkrimináció és a be nem jelentett munka jelent komoly akadályt, míg a kárpátaljai magyar nem roma kettős állampolgárok integrációs esélyei kedvezőbbek. A tanulmány amellet érvel, hogy a munka a jövedelemszerzésen túl pszichológiai, kapcsolati és szimbolikus szinten is integrációs funkcióval bír, ugyanakkor prekár feltételek között a sérülékenységet is újratemmelheti, így a menekültek integrációját gyakran egy köztes állapot, „prekár integráció” jellemzi.

Kulcsszavak: ukrainai menekültek; munkaerőpiaci integráció; prekár munka; kárpátaljai magyarok; roma menekültek; státuszvesztés; társadalmi elismerés

1 egyetemi docens (KRE BTK Szociológia Tanszék)

2 Részlet az egyik kutatási interjúból (M9), egy menekültként Magyarországon élő ukrán nő fogalmazta így személyes célját.

Abstract

This study examines the labor market integration of Ukrainian refugees in Hungary three to four years after the outbreak of the war. Based on semi-structured in-depth interviews and expert interviews with staff members of support organizations, it analyzes how citizenship status, ethnicity, language proficiency, educational attainment, and family and health vulnerabilities shape employment trajectories. The findings indicate that employment alone does not guarantee stable social integration: a significant proportion of refugees find work in low-status, precarious, or partially informal jobs. Among highly educated Ukrainian citizens, loss of status and underemployment are common, among Hungarian-speaking dual citizens from Transcarpathia, low educational attainment, discrimination, and undeclared work pose serious obstacles for Roma refugees, while non-Roma Hungarian dual citizens from Transcarpathia have more favorable prospects for integration. The study argues that beyond providing income, work also serves an integrative function on psychological, relational, and symbolic levels; at the same time, under precarious conditions, it can also reproduce vulnerability, so the integration of refugees is often characterized by an intermediate state, “precarious integration.”

Keywords: Ukrainian refugees; labor market integration; precarious work; Hungarians in Transcarpathia; Roma refugees; loss of status; social recognition

1. Bevezetés

Miután Oroszország 2022 februárjában megtámadta Ukrajnát, Magyarország egyszerre vált határországgá, tranzitországgá és egyes menekülő csoportok számára célországgá. A háború kitörését követő hónapokban a menekülők rendkívül nagy számban lépték át Ukrajna felől a magyar határt, ugyanakkor a Magyarországon tartósan tartózkodók száma ennél lényegesen alacsonyabb maradt. A rendelkezésre álló adatok értelmezését nehezíti, hogy a határátlépések, az ideiglenes védelemben részesülők, a Magyarországon életvitelszerűen tartózkodók, valamint a kettős állampolgársággal rendelkezők csoportjai statisztikailag nem mindig különíthetők el egyértelműen. A háború kitörését követő hat hónapban közel egymillió ukrán állampolgár lépte át a magyar határt,³ miközben a Magyarországon tartózkodók száma 2025-ben valamivel

3 TÓTH Judit – BERNÁT Anikó: Menekültválság 2022-ben Az Ukrajna elleni orosz agresszió menekültjeinek magyarországi fogad(tat)ása in Kolosi Tamás – Szelényi Iván – Tóth

több mint 62 ezer főre volt tehető,⁴ és a KSH adatai szerint⁵ 2026 első negyedéig körülbelül 49 ezer fő kapott hivatalosan menedékes státuszt.⁶ Érdemes hangsúlyozni a magyarországi menekülthelyzetnek azt a sajátosságát, hogy a háború elől Ukrajnából menekülők egy része már eleve rendelkezett magyar állampolgársággal, vagy az ukrajnai magyar kisebbség tagjaként azt érkezése után viszonylag könnyen meg tudta szerezni. Így elméletileg az itt élő magyar állampolgárokkal azonos jogosultságokkal rendelkeztek az intézményekhez és a támogatásokhoz való hozzáférés terén, mindazonáltal ennek feltétele sok esetben – ahogy az itt élők esetében is – a munkavállalás.⁷

A 2022 utáni magyarországi helyzet sajátosságait nemcsak a menekülők száma és összetétele, hanem a befogadás társadalmi és politikai kontextusa is adja. Magyarországra a háború kitörését megelőző időszakban, különösen 2015 után erősen menekültellenes, a korlátozást és az elutasítást hangsúlyozó, a menekülteket elsősorban biztonsági kockázatként értelmező kormányzati politika és kommunikáció volt jellemző.⁸ Ettől nyilvánvalóan nem függetlenül a magyar társadalom korábban sem kifejezetten befogadó attitűdje is idegenellensebbé vált.⁹ Az Ukrajnából érkező menekülthullám kezdetekor azonban mind a

István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2022*, Budapest: TÁRKI, 2022, 347-367.

4 UNHCR: *Hungary Fact Sheet*, 2025, <https://www.unhcr.org/sites/default/files/2025-03/bi-annual-fact-sheet-2025-02-hungary.pdf>

5 KSH: STADAT 22.2.1.3. – Magyarországra érkezett menedékkérők, menedékesek és védelemben részesülők negyedévente, 2026, www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0066.html

6 A menedékes státusz az ukrajnai háború elől menekülők számára biztosított ideiglenes védelem, amely meghatározott ideig tartó magyarországi tartózkodási jogosultságot és kapcsolódó jogosultságokat biztosít.

7 A magyar jog szerint nagyjából rájuk is vonatkoztak a menekülteknek járó kedvezmények és támogatások. Bár tanulmányomban a továbbiakban fontos lesz a menekültek állampolgárság szerinti csoportosítása, fontos hangsúlyozni, hogy az integráció szempontjából a kettős állampolgárok is egyértelműen menekültek.

8 vö. ehhez pl. BERNÁTH Gábor – MESSING Vera: Bedarálva. A menekültekkel kapcsolatos kormányzati kampány és a tőle független megszólalás terepei. Médiautató 7. XVI. évf., 4. sz., 2015, vagy JUHÁSZ Attila – MOLNÁR Csaba: Magyarország sajátos helyzete az európai menekültválságban, in KOLOSI Tamás – TÓTH István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2016*, Budapest, TÁRKI, 263–285, 2016.

9 SIK Endre – SIMONOVITS Borbála – SZEITL Blanka: Az idegenellenesség alakulása és a bevándorlással kapcsolatos félelmek Magyarországon és a visegrádi országokban, *Regio*, 24(2), 2016, 81–108.; MESSING Vera – SÁGVÁRI Bence: *Looking Behind the Culture of Fear: Cross-National Analysis of Attitudes Towards Migration*, Budapest, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2018.

szakpolitikai intézkedésekben,¹⁰ mind az attitűdökben egyértelmű elmozdulás volt megfigyelhető a befogadás és a segítőkészség irányába.¹¹ A menekültek helyzetének a kezeléséhez a jogi keretet az Európai Unió Tanácsának 2022/382. számú végrehajtási határozata adta, amely aktiválta az ideiglenes védelmet, és ez többek között a munkavállalás lehetőségét is megnyitotta az érintettek számára.¹² Ez lehetőséget teremtett, de önmagában természetesen nem garantálta a tényleges munkaerőpiaci és tágabb értelemben vett társadalmi beilleszkedést. Kezdetben ráadásul a menekültek többsége a konfliktus gyors lezárásában reménykedett, magyarországi tartózkodásukat ideiglenes állapotnak tekintették, sokáig „a bőrröndjeiken ültek”, ahogy egy menekülteket segítő szervezetben dolgozó interjúalanyunk fogalmazott. Az integráció, és ezen belül a munkavállalás kérdése a konfliktus elhúzódásával vált egyre fontosabbá. Kutatásunk kezdetekor, több mint három évvel a háború kitörése után a Magyarországon élő menekültek jelentős része már nem gondolkodott hazatérésben. Integrációs esélyeiket azonban továbbra is számos sajátos tényező – így a nyelvtudás, az állampolgársági státusz, az etnikai hovatartozás, az iskolai végzettség, a családi helyzet, az egészségi állapot és a kapcsolati háló – alakította.

A Magyarországra érkező ukrainai menekültek nyilvánvalóan nem alkotnak homogén csoportot. A munkavállalás szempontjából is kiemelten fontos két nagyobb csoport megkülönböztetése. Nagyon eltérő helyzetben vannak egyfelől az Ukrajna Magyarországtól távolabbi régióiból érkező, magyarul nem beszélő ukrán állampolgárok, másfelől a Kárpátaljáról érkező magyar–ukrán kettős állampolgárok, akik magyar anyanyelvűek, és formális jogi státuszuk, nyelvi-kulturális kötődéseik révén más integrációs pályára kerülhetnek. E csoporton belül ugyanakkor külön elemzést igényelnek a kárpátaljai magyar roma menekültek, akik egy Magyarországon is kifejezetten hátrányos helyzetű kisebbség tagjai.

10 DANCSEI Katalin – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea – FERENCZ Zoltán: A magyar menekültügyi politika fordulatai 2015–2023 között in WAGNER Péter – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea (szerk.) Válság és változás Kelet-Közép- Európában. Budapest: KRE -Patrocínium 2024, 95–125.

11 GERŐ Márton – POKORNYI Zsanett – SIK Endre – SURÁNYI Ráchel: A migrációs narratívák keletkezése és mozgása, *BRIDGES Working Papers* 31, 2024; THOMAS B., Pepinsky – REIFF, Ádám – SZABÓ, Kati: The Ukrainian Refugee Crisis and the Politics of Public Opinion: Evidence from Hungary, *Perspectives on Politics*, 22(4), 2024, 989–1014.

12 Európai Unió Tanácsa: *A Tanács (EU) 2022/382 végrehajtási határozata (2022. március 4.) a lakóhelyüket elhagyni kényszerült személyek Ukrajnából való tömeges beáramlása tényének a 2001/55/EK irányelv 5. cikke értelmében történő megállapításáról és átmeneti védelem bevezetéséről*, HL L 71., 2022, 1–21.

A tanulmány központi kérdése az, hogy mit jelent a munkaerőpiaci integráció olyan helyzetben, amikor a menekültek jelentős része ugyan dolgozik, de gyakran alacsony státuszú, bizonytalan, részben be nem jelentett vagy képzettsége alatti munkát végez. A rendelkezésre álló adatok szerint¹³ ugyanis az ukrainai menekültek foglalkoztatási helyzete ambivalens. Egyrészt sokan aktívan jelen vannak a munkaerőpiacon, másrészt elhelyezkedésük jellemzően a munkaerőpiac alsó szegmenseiben történik: a jelen kutatásban részt vevő nők körében is a takarítás, a konyhai kisegítő munka és a gyári szalagsori munka jellemző, míg a férfiaknál gyakran az építőipari foglalkoztatás jelenik meg a gyári munka mellett.

Tanulmányom kiinduló feltételezése, hogy a foglalkoztatottság ténye önmagában nem tekinthető a sikeres integráció bizonyítékának. A munkavállalás kétségtelenül a megélhetés, az önállóság és a társadalmi részvétel egyik legfontosabb feltétele, ugyanakkor a munka minősége, státusza, biztonsága és elismerési potenciálja legalább olyan fontos, mint maga a munkaerőpiaci részvétel. A menekültek esetében a munka egyszerre lehet integrációs erőforrás és a sérülékenység újratermelődésének terepe. A munkavállalás és az integráció közötti kapcsolat a menekültek esetében gyakran nem egyszerűsíthető le arra, hogy az integráció sikeres vagy sikertelen. Ehelyett egy olyan köztes állapot rajzolódik ki, amelyet a továbbiakban a prekár integráció fogalmával írok le.

A tanulmány empirikus alapját félig strukturált mélyinterjúk és szakértői interjúk adják. A kutatás keretében összesen 16 menekülttel, valamint nyolc őket segítő szakemberrel és önkéntessel készült interjú. A kutatás célcsoportját azok alkották, akik három-négy évvel a háború kitörése után is még kapcsolatban álltak segítő szervezetekkel vagy civil önkéntesekkel. Ezzel a kutatás nyilvánvalóan nem tudja lefedni az ukrainai menekültek helyzetének sokféleségét, és ez nem is célja: ehelyett a támogatási rendszerekkel kapcsolatban maradó sérülékenyebb csoportok integrációs folyamatainak és támogatási szükségleteinek feltárására vállalkozik, a kutatási eredmények ezeknek a csoportoknak a tapasztalatait tükrözik.

Ennek a kutatásnak a részeként tanulmányomban a munkavállalásnak az integrációban betöltött szerepére fókuszálva arra a három, egymással összefüggő kutatási kérdésre keresem a választ, hogy milyen munkaerőpiaci utak

13 Az UNHCR 2025-ös adatai szerint az Ukrajnából érkezett menekültek magyarországi foglalkoztatási helyzete viszonylag kedvező, ugyanakkor jelentős az inaktivitás és a képzettség alatti foglalkoztatottság: a munkaképes korúak 25%-a nincs jelen a munkaerőpiacon, a munkaerőpiacon aktívak 9%-a munkanélküli, a foglalkoztatottak közel 60%-a pedig képzettségi szintje alatt dolgozik. UNHCR: *Hungary. Socio-Economic Insights Survey 2025*. <https://data.unhcr.org/en/documents/details/121267>

rajzolódnak ki az ukrainai menekültek különböző csoportjai esetében, mit jelent a munka a menekültek számára a megélhetésen túl, és mi magyarázza, hogy a munkavállalás sok esetben nem vezet teljes társadalmi integrációhoz. Bár a menekültek integrációja globálisan, és az ukrainai menekültek helyzete Magyarországon is sokat kutatott téma, a munkaerőpiaci részvételnek ez a komplex, az érintettek és a segítők saját értelmezéseire építő bemutatása fontos szempontokat tehet hozzá a helyzet megértéséhez és ezen keresztül az adekvát szakpolitikai válaszok kidolgozásához.

A továbbiakban először röviden áttekintem a munka, az integráció és a társadalmi elismerés, illetve ebben az összefüggésben a menekültek munkaerőpiaci integrációjának elméleti kereteit. Ezt követően a módszertani fejezet ismerteti a kvalitatív kutatás menetét, a minta sajátosságait és az elemzés korlátait. A kutatási eredmények bemutatásának első része a különböző menekültcsoportok munkaerőpiaci pályáit hasonlítja össze, külön figyelmet fordítva az ukrán állampolgárok, valamint a kárpátaljai magyar roma és nem roma kettős állampolgárok eltérő helyzetére. Az elemzés második része a munka integrációs funkcióit elemzi: a jövedelemszerzésen túl a munka mentális, kapcsolati, identitásbeli és elismerési jelentőségét vizsgálja, végül pedig a munkaerőpiaci integráció akadályairól lesz szó. A zárófejezet a kutatás fő következtetéseit összefoglalva megpróbál választ adni arra is, hogy miért marad fenn a segítő szervezetekhez való kötődés sokszor a folyamatos (vagy szinte folyamatos) munkaerőpiaci részvétel mellett is.

2. Elméleti háttér: munka és integráció

A kutatási eredmények bemutatása előtt az elméleti háttér felvázolása alapvetően két irányt követ: egyrészt a munka társadalmi integrációban *általában* betöltött szerepével kapcsolatos elméleti megközelítéseket idézem fel röviden, másrészt a foglalkoztatásnak a menekültek integrációjában betöltött szerepével kapcsolatos korábbi kutatási eredmények alapján azt vizsgálom, hogy ezek a megközelítések mennyire jelennek meg speciálisan a *menekültek* beilleszkedésének vizsgálatában.

2.1. Munka, integráció és társadalmi elismerés

A fizetett munka nem csak a megélhetést szolgálja: a társadalmi státusz, az identitás, a kapcsolati hálók, a jogosultságok, valamint a társadalmi elismerés¹⁴ és az

14 HONNETH, Axel: Munka és elismerés. Kísérlet egy újrafogalmazásra, in WEISS János (szerk.): *A munka fogalma a frankfurti iskolában, Replika*, 68, 2009.

önbecsülés szempontjából is meghatározó szerepe teszi a modern társadalmakban a társadalmi részvétel elsődleges formájává¹⁵ és ezzel, Claus Offe megfogalmazásában, a szociológiai elemzés „kulcskategóriájává”.¹⁶ Jelen kutatás kiindulópontja szerint éppen ezért lehet a munkavállalás gazdasági szerepén *túlmenően* is az integráció egyik kulcseleme a menekültek esetében, hiszen nemcsak lehetővé teszi az önálló megélhetést, hanem jogosultságokat alapoz meg, társadalmi státuszt teremt, a társas kapcsolatok kialakításának terepévé¹⁷ és az elismerés forrásává is válik az új közegben. Mindezekon keresztül pedig a személyes identitás részévé válik és biztosítja a menekült számára a valódi, saját jogú tagság lehetőségét a befogadó társadalomban. Mindazonáltal nem teljesen magától értetődő – és a kutatás éppen erre is keresi a választ – hogy a fizetett munka *valóban* hordozza-e a menekültek számára is ezeket a jelentéseket, megjelennek-e ezek az ő saját értelmezéseikben, vagy inkább csak a túlélés kényszere kapcsolódik számukra a munkához új, nem önként választott társadalmi környezetükben.

Azt, hogy a munka az emberek számára több, mint pusztá pénzkereset, legkésőbb a harmincas évek elején elvégzett Marienthal-kutatás¹⁸ óta tudjuk, és ezt a munkaattitűdökkel kapcsolatos kutatások azóta is folyamatosan megerősítik.¹⁹ Sőt, David Graeber nagy visszhangot kiváltott elemzése szerint az emberek többségének annyira fontos a hasznos, értelemmel bíró munka, hogy a hiánya kifejezetten szenvedést okoz.²⁰ A modern társadalmakban a munka az egyéni identitás, a társadalmi hasznosság és az elismerés egyik központi forrása.²¹ A munkán keresztül az egyén nemcsak megélhetést szerez, hanem helyet talál a társadalmi munkamegosztásban, kapcsolatokat épít, napi ritmust alakít ki, és visszajelzést kap saját értékességéről. Ez különösen hangsúlyossá válhat menekülthelyzetben, amikor a korábbi kapcsolatok megszakadnak, az életvilág, a lakóhely, a munkahely és a korábbi társadalmi státusz elvész.

15 vö. ehhez Török Emőke: *Munka és társadalom. A munka jelentésváltozásai a bér munkán innen és túl*. Budapest, KRE-L'Harmattan, 2014.

16 OFFE Claus: Arbeit als soziologische Schlüsselkategorie?, in *Arbeitsgesellschaft, Strukturprobleme und Zukunftsperspektiven*, Frankfurt am Main – New York, Campus Verlag, 1984.

17 AGER – STRANG: Understanding Integration 166–91.

18 JAHODA Marie – LAZARSFELD Paul – ZEISEL Hans: *Marienthal. Szociográfiai kísérlet a tartós munkanélküliség hatásairól*. Budapest: Új Mandátum Könyvkiadó és Max Weber Alapítvány, 1999.

19 HAJDU Gábor – SIK Endre: A munkával kapcsolatos értékek a világban (1990–2014) és a mai Magyarországon, in KOLOSI Tamás – TÓTH István György (szerk.): *Társadalmi Riport 2016*, Budapest, TÁRKI, 2016.; Török: A kötelesség, 63–83.

20 Graeber David: *Bullshit Jobs: A Theory*. New York, Simon & Schuster, 2018.

21 HONNETH: Munka és elismerés; Török: Munka és társadalom

A modern nyugati társadalmakban a kereső munkában való részvétel a társadalom által szimbolikus formában is kifejeződésre jutó megbecsülés és elismerés, valamint az ezáltal megalapozott identitás alapja is.²² A menekültek integrációja szempontjából is érdemes vizsgálni, hogy a munka mennyire ad lehetőséget a hasznosságérzés vagy a büszkeség megélésére, és mennyire válik a társadalmi környezet elismerésének forrásává. A munkáért kapott elismerés különösen azok számára lehet fontos erőforrás az önbecsülés szempontjából, akik menekültstátuszuk vagy éppen az etnikai hovatartozásuk miatt leértékeléssel vagy előítéletekkel szembesülnek, és más életterületeken nem nagyon számíthatnak elismerésre. Ugyanakkor felmerülhet az a kérdés is, hogy az alacsony státuszú, monoton, kemény fizikai munkákban nyújtott teljesítményhez – a kötelességteljesítésen alapuló „méltánylás” háttérbe szorulásával²³ – mennyire és milyen módon kapcsolódhat a mai társadalomban elismerés.

A munka tehát nem pusztán gazdasági tevékenység, hanem az identitás, a társadalmi részvétel, az elismerés és a kapcsolatok fontos forrása. A továbbiakban azokat az elméleti megközelítéseket és korábbi kutatásokat tekintem át, amelyek azt vizsgálják, hogyan jelenik ez meg a menekültek integrációjának összefüggésében.

2.2. *Menekültek munkaerőpiaci integrációja*

A menekültek társadalmi integrációjáról szóló szakirodalom széles körben magától értetődőnek tekinti, hogy a munkaerőpiaci részvétel az integráció egyik legfontosabb dimenziója.²⁴ A munkavállalás jövedelmet biztosít, csökkenti az ellátórendszerektől való függést, lehetővé teszi a mindennapi élet stabilizálását, és a befogadó társadalom intézményeivel való kapcsolódás egyik elsődleges csatornáját jelenti. A téma szakirodalma ugyanakkor a menekültek esetében a munkavállalást elsődlegesen a gazdasági integráció részeként kezeli,²⁵ és a munka gazdasági funkciói nagyobb hangsúlyt kapnak, mint identitásbeli, kapcsolati és elismerési dimenziói.

22 TÖRÖK: Munka és társadalom

23 VOSWINKEL: Csodálat, méltánylás nélkül 103–123.

24 vö. ehhez AGER, Alastair – STRANG, Alison: Understanding Integration: A Conceptual Framework, *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 2008, 166–191.; HARDER, Niklas et al.: Multidimensional Measure of Immigrant Integration, *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 115(45), 2018, 11483–11488.

25 FRANSEN, Sonja – CAARLS, Kim: Allowing Refugees to Work or Not? Policies and the Economic Integration of Refugees in the EU, in *The Routledge Handbook of the Politics of Migration in Europe*, Routledge, 2018, 348–362.

Pedig ez a megközelítés különösen fontos a menekültek esetében, mert a kényszmigráció sajátos élethelyzetet teremt. A menekülők az esetek többségében megszakadt életpályával, elveszített kapcsolati hálókkal, el nem ismert végzettségekkel, nyelvi akadályokkal, lakhatási bizonytalansággal és pszichés terhekkel érkeznek a befogadó országba. A nemzetközi kutatások egyértelműen azt mutatják, hogy a menekültek a gazdasági motivációjú bevándorlókhoz képest kisebb mértékben és lassabban kapcsolódnak be a befogadó ország munkaerőpiacára.²⁶ Ennek a tartózkodás idejére vonatkozó bizonytalanság mellett nagyon fontos okai az átélt traumák, az ezek mellett a folytonos aggodalomból is adódó stressz, és ezek következményeként a mentális egészség és a lelkiállapot problémái.²⁷ A munkába állás ilyen körülmények között nem egyszerűen gazdasági döntés, hanem az újrakezdés és az önállóság visszaszerzésének alapvető feltétele. Ugyanakkor a fenti nehézségek és a kiszolgáltatott helyzet miatt a menekültek gyakran a munkaerőpiac alsó szegmenseibe szorulnak, ahol kevesebb az érdekérvényesítési lehetőség, gyengébb a munkajogi védelem, és nagyobb a kizsákmányolás kockázata mind általában a befogadó országokban²⁸, mind speciálisan Magyarországon.²⁹

Kutatásomban abból indulok ki, hogy a munka a menekültek számára több szinten is integrációs szerepet tölthet be. A munka természetesen mindenekelőtt jövedelmet biztosít, amely lehetővé teszi az önállóbb megélhetést és segélyszervezetek által biztosított minimumon túlmenő szükségletek kielégítését. Másrészt napi struktúrát ad, amely segítheti a háborús és menekülési tapasztalatok feldolgozását. Számos kutatás bizonyítja,³⁰ hogy miközben az elszenvedett traumák pszichés és mentális hatásai nehezítik a munkaerőpiaci

26 BRELL, Courtney – DUSTMANN, Christian – PRESTON, Ian: The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries, *Journal of Economic Perspectives*, 34(1), 2020, 94–121.

27 THORSTEINSEN, Kjærsti – GLEDITSCH, Rebecca Nybru: Barriers to Employment: The Impact of Health Burdens Among Refugees in the Norwegian Introduction Programme, *Journal of Migration and Health*, 100394, 2025.

28 LEWIS, Hannah – DWYER, Peter – HODKINSON, Stuart – WAITE, Louise: Hyper-Precarious Lives: Migrants, Work and Forced Labour in the Global North, *Progress in Human Geography*, 39(5), 580–600, 2015.; COLIC-PEISKER, Val – TILBURY, Farida: Employment Niches for Recent Refugees: Segmented Labour Market in Twenty-First Century Australia, *Journal of Refugee Studies*, 19(2), 2006, 203–229.

29 BODOR Krisztofer: Külföldi munkavállalók Magyarországon: tények és munkaerőpiaci kihívások. Budapest, Friedrich Ebert Stiftung, 2024.

30 LAI, Huyen – DUE, Clemence – ZIERSCH, Anna: The relationship between employment and health for people from refugee and asylum-seeking backgrounds: A systematic review of quantitative studies, *SSM-population Health* 18: 101075, 2022.

integrációt, maga a munkavégzés segíthet is feldolgozni a traumákat, helyreállítani a mentális egészséget, visszanyerni a „normalitást”. Ebben minden bizonnyal szerepet játszik az, hogy a munkavégzés a cselekvőképesség vissza-szerzésének eszköze, mivel a menekülés passzív és kiszolgáltatott helyzetével szemben aktív szerepet kínál: az egyén nemcsak segítséget kap, hanem maga is képes tenni önmagáért és családjáért. Korábbi kutatási eredmények³¹ arra is engednek következtetni, hogy a munkahelyi kapcsolatoknak is fontos integrációt támogató szerepük lehet. A mindennapi munkahelyi interakciók, például a kollégák közötti együttműködés és támogatás, elősegítik a menekültek társadalmi és szakmai integrációját.³² A munkahelyi kapcsolatok révén pedig a menekültek hozzáférhetnek további olyan lehetőségekhez, amelyek segítik őket a nyelvtanulásban, a szakmai fejlődésben vagy a közösségi részvételben³³.

Egy alulfizetett, fizikailag megterhelő, részben vagy teljesen be nem jelentett, korábbi képzettséghez nem kapcsolódó és előrelépési lehetőséget nem kínáló munka nem – vagy csak nagyon részlegesen – teremtheti meg a társadalmi részvétel és elismerés fentebb leírt kereteit. Sőt, az elismerési viszonyok átalakulása³⁴ és a kötelességetika háttérbe szorulása abba az irányba hathat, hogy a materiális egyenlőtlenségek mellett a szimbolikus térben is növekednek az egyenlőtlenségek, kizárva a társadalmi elismerés lehetőségéből az alacsony státuszú munkát végzőket.³⁵ A munkaerőpiaci integrációt ezért többdimenziós folyamatként érdemes értelmezni, és ebben a folyamatban a munkába állás mellett figyelembe kell venni a munkaviszony biztonságát, a jövedelem kiszámíthatóságát, a munkaviszony jogi rendezettségét, a társadalombiztosítási jogosultságokat, a munkakör presztízsét, a munkahelyi kapcsolatok minőségét, a képzettség és a munka illeszkedését, valamint az előrelépési és mobilitási lehetőségeket is.

31 SCHMIDT, Werner – MÜLLER, Andrea: Workplace Universalism and the Integration of Migrant Workers and Refugees in Germany, *Industrial Relations Journal*, 52, 2021, 145–160. <https://doi.org/10.1111/irj.12320>; GERICKE, Dina et al.: How Do Refugees Use Their Social Capital for Successful Labor Market Integration? An Exploratory Analysis in Germany, *Journal of Vocational Behavior*, 105, 2018, 46–61.

32 SCHMIDT – MÜLLER: Workplace universalism, 145 – 160.

33 GERICKE et al.: How do refugees use their social capital, 46–61.

34 VOSWINKEL, Stephan: Csodálat, méltánylás nélkül? A duplán szubjektivizált munka elismerésének paradoxonjai, in WEISS János (szerk.): A munka fogalma a frankfurti iskolában. *Replika*, 68. sz. 2009.

35 TÖRÖK Emőke: A kötelesség, mint motiváció szerepe a munkához való viszonyban, in KISS Paszkál – KOLTÓI Lilla – NAGYBÁNYAI NAGY Olivér (szerk.): *Gazdaság és lélek*, Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem – L'Harmattan Kiadó, 2025, 63–83.

A fentiek alapján a foglalkoztatottság önmagában nem azonos a sikeres integrációval. A munka integrációs hatása attól függ, hogy milyen feltételek között zajlik, és milyen társadalmi jelentések kapcsolódnak hozzá.

2.3. Prekaritás, státuszvesztés és interszekcionális megközelítés

A munkavállalás tehát önmagában még nem garantálja a stabil társadalmi beilleszkedést. Ennek egyik oka, hogy a kortárs munkaerőpiacoknak általánosságban is egyik meghatározó vonása a bizonytalanság. Bár az atipikus vagy nem standard munkaformák egy része magasán képzett munkavállalók számára nyújt rugalmas foglalkoztatási lehetőséget, jelentős részük alacsony biztonságú, korlátozott jogokkal és gyenge érdekérvényesítési lehetőségekkel járó foglalkoztatási forma. A prekaritás fogalma jellemzően ezeknek a bizonytalan munkaviszonyoknak és az ezekhez kapcsolódó élethelyzeteknek a leírására szolgál. Így prekár munkának tekinthetők azok a foglalkoztatási formák, amelyek alacsony jövedelmet, kiszámíthatatlan munkaidőt (és ezzel a munka-magánélet egyensúly megteremtésének nehézségét), részleges vagy hiányzó bejelentést, gyenge munkajogi védelmet, korlátozott társadalombiztosítási hozzáférést és csekély mobilitási esélyeket kínálnak.³⁶ Ebben az értelemben használják a prekaritás fogalmát a menekültek munkaerőpiaci helyzetének leírásakor is, sőt, a menekültügy kontextusában megjelenik az extrém bizonytalanság és kiszolgáltatottság leírására a „hiper-prekaritás” fogalma is.³⁷

A menekültek esetében a prekaritás nem csupán munkaerőpiaci, hanem tágabb társadalmi sérülékenységgént is értelmezhető. A bizonytalan munkaviszony összekapcsolódhat lakhatási bizonytalansággal, az egészségügyhöz való hozzáférés problémáival, nyelvi akadályokkal, adminisztratív nehézségekkel és a segítő szervezetekre való tartós ráutaltsággal.³⁸ A munkavállalás tehát nem

36 KALLEBERG, Arne L.: Nonstandard Employment Relations: Part-Time, Temporary and Contract Work, *Annual Review of Sociology*, 26(1), 2000, 341–365.; KRESHPAJ, Bertina et al.: What Is Precarious Employment? A Systematic Review of Definitions and Operationalizations from Quantitative and Qualitative Studies, *Scandinavian Journal of Work, Environment & Health*, 46(3), 2020, 235–247.

37 LEWIS et al.: Hyper-precarious lives; SHAPIRO, Ditte, and JØRGENSEN, Rikke Egaa: ARE WE GOING TO STAY REFUGEES? Hyper-Precarious Processes in and Beyond the Danish Integration Programme.” *Nordic Journal of Migration Research* 11, no. 2, 2021, 172–187. <https://www.jstor.org/stable/48711653>.

38 FERENCZ Zoltán – DANCSE Katalin – MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: A segélyszervezetek szerepe az ukrainai menekültek ellátásában Magyarországon in in Wagner Péter – Miklósné Zakar Andrea (szerk.) Válság és változás Kelet-Közép- Európában. Budapest: KRE-Patrocinium, 2024, 127-161.

feltétlenül jelent kilépést a rászorultságból. Előfordulhat, hogy valaki dolgozik, de jövedelme nem elegendő a stabil megélhetéshez, munkaviszonya nem biztosít teljes társadalombiztosítási jogosultságot, munkaideje kiszámíthatatlan vagy a munkavégzés feltételei nem teszik lehetővé a hosszabb távú tervezést.

Magyarországon az Ukrajnából érkezett menekültek közül különösen (de nem kizárólag) a kárpátaljai magyar roma menekültek körében gyakori probléma a részben vagy teljesen be nem jelentett munkavégzés.³⁹ Az informális vagy részben formális munkavégzés nem pusztán munkaügyi szabálytalanságként értelmezhető, hanem közvetlenül érinti az egészséghöz, biztonsághoz és társadalmi védelemhez való hozzáférést is.

A prekár munkaformák tehát a menekültek egy részénél – különösen kisebbségi helyzettel összekapcsolódva – bebetonozhatnak egy olyan állapotot, ahol folyamatos munkaerőpiaci jelenlét mellett sincs valódi esély hosszútávú stabilitásra, anyagi biztonságra, és nincs lehetőség a társadalmi felemelkedésre. Az így létrejövő prekár integráció⁴⁰ folyamatosan részleges és sérülékeny marad, és a hátrányok jó eséllyel újratermelődnek a következő generációkban.

A munkaerőpiaci sérülékenységek nemcsak informális vagy bizonytalan foglalkoztatás formájában jelenhet meg. A magasabb végzettségű menekültek esetében a prekaritás egyik sajátos formája a képzettség alatti foglalkoztatás és az ezzel járó státuszvesztés. A nemzetközi szakirodalom ezt gyakran „brain waste”-ként, vagyis a meglévő tudás, képzettség és szakmai tapasztalat alulhasznosításaként írja le.⁴¹ A jelenség azokra a menekültekre jellemző, akik magasabb iskolai végzettséggel és szakmai tapasztalattal rendelkeznek, de a befogadó országban nyelvi akadályokkal, a diplomák és szakképesítések elismerésének nehézségeivel, valamint a helyi munkaerőpiaci kapcsolatok hiányával szembesülnek. Az ukrán anyanyelvű menekültek számára a nyelvi akadály szerepe különösen jelentős lehet a nem szláv nyelvű országokban

39 BODOR: Külföldi munkavállalók Magyarországon

40 A „prekár integráció” fogalma helyenként felbukkan a menekültek beilleszkedésével kapcsolatos szakirodalomban. Vö. pl. MAROUFI, Mouna: Precarious integration: Labour market policies for refugees or refugee policies for the German labour market. *Refugee review* 3, 2017, 15-33; GABRIELLI, Mara: Vulnerability, Embedded Agency, and Downward Social Mobility of Young Asylum Seekers, *Refuge*, 39(1), 2023, 1–14. <https://doi.org/10.25071/1920-7336.41037>.

41 FOSSLAND, Trine: Crossing Borders—Getting Work: Skilled Migrants’ Gendered Labour Market Participation in Norway, *Norsk Geografisk Tidsskrift – Norwegian Journal of Geography*, 67(5), 2013, 276–283.; GRAEME, Hugo: The economic contribution of humanitarian settlers in Australia, *International Migration* 52.2, 2014, 31-52.

abban, hogy elzárva maradnak előlük a korábbi képzettségüknek megfelelő munkakörök.⁴²

A képzettség alatti foglalkoztatás nem csak gazdasági veszteség, bár természetesen jövedelmi hátrányt okoz, hiszen az érintettek nem tudják korábbi szakmai tudásukat a munkaerőpiacon megfelelően érvényesíteni. Ugyanakkor, mint láttuk, a munka a többség számára jóval több mint megélhetés: a személyes identitás, az önbecsülés és a társadalmi státusz egyik alapja. Így a tudás alulhasznosítása, a korábbi szakmai szerep elvesztése, valamint a képzettséghez és önképhez nem illeszkedő munka végzése identitásbeli és szimbolikus veszteséggel is járhat, a társadalmi leértékelődés és a személyes kudarc élményét hordozhatja. A kutatásunkban ez különösen az Ukrajna más régióiból érkező, magyarul nem vagy kevéssé beszélő ukrán állampolgárok esetében jelenhet meg. A képzettség alatti foglalkoztatás és a státuszvesztés nemcsak egyéni életpálya-probléma, hanem strukturális integrációs kérdés. A befogadó társadalom számára is veszteséget jelent, ha a menekültek meglévő tudása és tapasztalata nem hasznosul.⁴³ Az érintettek számára pedig a szakmai státusz elvesztése a társadalmi elismerés csökkenésével és a hosszú távú mobilitási esélyek beszűkülésével is járhat.

Az eddig bemutatott sérülékenységektehát nem azonos mértékben érintik a különböző menekültcsoportokat. Az ukrainai menekültek munkaerőpiaci integrációjának megértéséhez ezért elengedhetetlen az interszekcionális szemlélet.⁴⁴ A társadalmi hátrányokat a menekültek esetében is a különböző egyenlőtlenségi dimenziók összefonódása okozza, a kialakuló helyzetek okait nem lehet külön kezelni, hiszen az egyén is együtt „éli meg” őket, a különböző tényezők egymásba illeszkednek és sajátos új kategóriákká alakulnak. A munkaerőpiaci esélyeket sem egyetlen tényező – például a menekültstátusz vagy a nyelvtudás – alapján érthetjük meg, hanem többféle strukturális pozíció metszéspontjában. Az állampolgársági státusz, az etnikai hovatartozás, a magyar nyelvtudás, az iskolai végzettség, a nem, a családi állapot, az egészségi állapot és a kapcsolati tőke együttesen alakítják, hogy ki milyen munkához

42 TEODORESCU, Daniel – PETRE, Iustin Cornel – AIVAZ, Kamer-Ainur: Labor Market Integration of Ukrainian Refugees in Romania, *Social Sciences*, 14(10), 607, 2025. <https://doi.org/10.3390/socsci14100607>

43 HUGO, Graeme: The economic contribution of humanitarian settlers in Australia, *International Migration* 52.2, 2014, 31-52., FAHIM Ahmad et al.: Afghan and Arab Refugee International Medical Graduate Brain Waste: A Scoping Review, *Social Sciences* 14, no. 3, 2025, 147.

44 CRENSHAW, Kimberlé: Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color, *Stanford Law Review*, 43, 1991, 1241–1299.

jut hozzá, milyen feltételek között dolgozik, és milyen eséllyel tud hosszabb távon önállósodni.

A kutatásban elkülönített három csoport később bemutatandó eltérő integrációs útjai jól mutatják ezeknek a tényezőknek a különböző módokon való összefonódását. Különösen a kárpátaljai magyar roma nők helyzetének megértésében lesz nagy jelentősége az interszekcionális megközelítésnek, ahol a menekülthelyzet, az alacsony iskolázottság, és az etnikai alapú diszkrimináció mellett a genderszemponst is fontos szerepet játszik.

Ez arra hívja fel a figyelmet, hogy az integrációs folyamat még azonos kibocsátó és befogadó ország mellett is nagyon különböző helyzeteket eredményezhet a különböző menekültek esetében. Ugyanaz a jogi vagy intézményi lehetőség különböző társadalmi csoportok számára eltérő módon válik hozzáférhetővé. A munkavállaláshoz való formális jog nem azonos a *megfelelő* munkához való tényleges hozzáféréssel. Aki nem beszéli a befogadó ország nyelvét, nincs megfelelő végzettsége vagy nem tudja azt elismertetni, nem rendelkezik helyi kapcsolati erőforrásokkal vagy diszkriminációval szembesül, annak számára a munkaerőpiaci belépés és annak pozitív integrációs hatásai jóval korlátozottabbak lehetnek.

A tanulmány ezért nem „*az*” ukrainai menekültek általános munkaerőpiaci helyzetét kívánja leírni, hanem azt vizsgálja, hogyan jönnek létre eltérő integrációs pályák az állampolgárság, etnicitás, nyelv, iskolázottság és sérülékenység metszéspontjain. Ez a megközelítés teszi lehetővé annak megértését, hogy a munkavállalás miért jelent egyesek számára viszonylag gyors stabilizációt, mások számára státuszvesztéssel járó kényszerpályát, megint mások számára pedig a tartós marginalizációval együtt járó túlélési stratégiát.

A bemutatott elméleti keretek és nemzetközi kutatási tapasztalatok alapján a tanulmány empirikus része azt vizsgálja, hogy a fizetett munkának az integrációban betöltött szerepe milyen konkrét formákban és milyen értelmezésekkel jelenik meg az ukrainai menekültek magyarországi tapasztalataiban. Mielőtt rátérek az eredmények bemutatására, a következő fejezet röviden áttekinti a kutatás módszereit, a minta sajátosságait és az elemzés korlátait.

3. Módszertan és adatok

A kutatás célcsoportját azok a menekültek alkották, akik a háború kitörése után több mint három évvel is kapcsolatban állnak segélyszervezetekkel vagy civil önkéntesekkel. A kutatás keretében egyrészt félig strukturált mélyinterjúk készültek Ukrajnából érkezett menekültekkel, másrészt szakértői interjúk a

menekülteket segítő szervezetek munkatársaival és önkénteseivel. A menekülteket a támogató szervezeteken és civil segítőkön keresztül értük el, a kapcsolatfelvételnek ez a módja egyben a szükséges bizalom megteremtésének első lépése is volt. Az interjúk készítése során maximálisan alkalmazkodtunk az interjúalanyok igényeihez és lehetőségeihez, ennek részeként lehetővé tettük, hogy két esetben két-két menekülttel készüljön páros, egy esetben pedig három menekülttel csoportos interjú. Így a 12 interjú keretében összesen 16 aktív korú felnőttel beszélgettünk, 12 nővel és négy férfival.⁴⁵ Érdemes hangsúlyozni, hogy a menekültek többségét lakóhelyükön vagy munkahelyükön kerestük fel (néhányuk esetében mindkettőt volt lehetőségünk megismerni), így az életkörülményeik meg tapasztalása fontos további adalékokat szolgáltatott az általuk elbeszélte tapasztalatok megértéséhez. Ezen kívül készült nyolc szakértői interjú a menekültekkel szoros kapcsolatban lévő segítőkkal, öt egyházi szervezeti munkatárssal, önkormányzati szociális szolgáltató két munkatársával és egy civil önkéntessel.⁴⁶ Ők lényegében ugyanazokat a történeteket mesélték el egy kicsit eltérő nézőpontból, fontos további szempontokkal kiegészítve a menekültek elbeszéléseit.

Az interjúkat az interjúalanyok beleegyezésével⁴⁷ hangfelvételre rögzítettük, és ennek alapján szó szerinti átiratokat készítettünk. Az interjúkból készült anonimizált átiratok elemzésénél kvalitatív tematikus megközelítést⁴⁸ alkalmaztam. Az elemzés deduktív és induktív megközelítést egyaránt alkalmazott, a kezdeti, alapvetően elméletvezérelten kialakított kódok a szövegkorpusz ismételt átolvasása után bővültek és módosultak. Az összekapcsolódó kódokat

45 A 16 fő közül kilencen kárpátaljai magyar anyanyelvű romák voltak, többségük rendelkezik magyar állampolgársággal. Ők az interjú készítésének időpontjában két különböző budapesti közösségi szálláson éltek. Öten szintén magyar anyanyelvű, nem roma kettős állampolgárok voltak, akik északkelet-magyarországi kistelepüléseken élnek. Két interjúalanyunk Ukrajna távolabbi részeiről érkezett, Budapesten élő, menedékes státuszú ukrán állampolgár volt. Ennek megfelelően az interjúk nagyobb része magyarul készült, két esetben ukrán tolmács segítségét vettük igénybe. Az interjúk az első budapesti helyszínen 2025 áprilisában készültek, az összes többi interjú 2026 elején.

46 A nyolc szakértői interjúon kívül fontos segítő kapcsolatunk volt egy önkormányzati intézmény egy további munkatársa, aki formális interjúra nem vállalkozott, de először telefonon, majd egy hosszú személyes „terepbejárás” keretében egyfajta kulcsinformátorként segítette a munkánkat, és összekötött minket a menekültek egyik csoportjával.

47 A beleegyező nyilatkozatok magyar nyelven készültek, a magyarul nem (jól) értő ukrán anyanyelvű interjúalanyoknak a tolmács fordította le. Néhány interjúalanyunk nem tudott olvasni, az ő számukra felolvastuk a tájékoztatást is tartalmazó nyilatkozatot.

48 BRAUN, Virginia – CLARKE, Victoria: Using Thematic Analysis in Psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3, 2006, 77–101.

témákba rendeztem, az elemzés eredményeit pedig az interjúkból vett szövegrészletekkel szemléltetve mutatom be.

Fontos hangsúlyozni, hogy a mélyinterjúkon alapuló kvalitatív elemzés nem teszi lehetővé az egyes vélemények vagy tapasztalatok elterjedtségének vizsgálatát. Az eredmények nem általánosíthatók és nem alkalmasak kvantifikálható következtetéseket levonására. A minta nyilvánvalóan nem képes lefedni a Magyarországon élő ukrán menekültek sokféleségét sem. Ugyanakkor az alkalmazott módszertan erőssége a személyes tapasztalatok és értelmezések és ezek kontextusba ágyazottságának a feltárása. A helyzetek összetettségének magyarázatával, valamint jellegzetes típusok és mintázatok azonosításával a kutatás a konkrét magyarországi helyzeten túl is fontos szempontokkal gazdagíthatja a menekültek egyes különösen sérülékeny csoportjainak munkaerőpiaci integrációjára vonatkozó tudásunkat.

4. Eredmények

Az eredmények bemutatása során először felvázolom a munkaerőpiaci integrációnak a menekültek és segítők elbeszéléseiből kibontakozó jellemző útjait. Ezután azt veszem sorra, hogy a menekültek megélt tapasztalataiban a fizetett munka milyen „hozádékai” jelennek meg a beilleszkedésük szempontjából. Végül azt vizsgálom, milyen tényezők akadályozzák a teljes integrációt, és miért maradnak egyes menekültek évekkel a háború kitörése után is kapcsolatban a segítő szervezetekkel.

4.1. Kényszerű foglalkoztatási pályák: alacsony státuszú munkák a feljebb lépés lehetőségével vagy anélkül

Mint arról már szó volt korábban, a háború előtt Ukrajnából Magyarországra menekült személyek három jellegzetes csoportra oszlanak. Jelentősen eltérő tényezők nehezítik vagy éppen segítik egyrészt az Ukrajna keletebbre fekvő területeiről érkező ukrán anyanyelvű menekültek, másrészt a magyar határ mellett fekvő Kárpátaljáról érkező magyar anyanyelvű (és nagyrésztben magyar állampolgársággal is rendelkező) személyek magyarországi munkaerőpiaci integrációját. Ez utóbbi csoportot megint két nagyon eltérő helyzetű részre osztja a roma vagy nem roma származás. Ezért a továbbiakban ennek a három csoportnak az eltérő munkaerőpiaci útjait mutatom be a menekültek és a segítők szempontjából. Statisztikai adatokból tudjuk, hogy a magyarországi

menekültek körében a foglalkoztatottság viszonylag magas.⁴⁹ Interjúalanyaink közül csak ketten voltak olyanok, akik aktuálisan nem dolgoztak, ennek mindkettejüknél egészségügyi oka volt, és korábban mindketten dolgoztak már magyarországi tartózkodásuk alatt. Ami a három fentebb elkülönített csoportban közös, az az, hogy – különböző okokból ugyan – de a munkaerőpiac belépési pontjai mindenki számára a legalacsonyabb státuszú, képzettséget nem igénylő munkák. Ahogy egyik, a menekülteket hosszú ideje segítő interjúalanyunk fogalmazott, *„[elvárás] hogy álljanak saját lábukra, de a legalja munka, amire már a magyarok nem szívesen mennek el”*.⁵⁰

4.1.1. Ukrán menekültek

A Magyarországra érkező ukránok hivatalos menedékes státuszt kapnak, munkavállalásuknak elvi akadályja nincs. Azonban a végzettségek elismertetésének bürokratikus nehézségei, valamint mindenekelőtt és meghatározó mértékben a magyar nyelvtudás hiánya a lehetőségeiket a gyakorlatban az egyszerű kétkezi munkákra korlátozza. *„Ami számunkra döbbenetes volt, hogy megismerkedtünk fodrásszal, pszichológussal, ügyvéddel, banki alkalmazottal és egyetlen egy, vagyis két munkalehetőség volt a számukra. Vagy elmentek gyárba szalag mellé dolgozni, vagy elmentek takarítani.”*⁵¹ – foglalta össze a helyzetet egy önkéntes.

Ezt egyrészt az önbecsülés szempontjából is nehéz tudomásul venni: *„a végzettségem szerint én matek- és informatikatanár vagyok, (...) tehát én úgy érzem, hogy én egy értelmes ember vagyok, tudnék helyt állni.”*⁵² Ez lehet az egyik oka annak, hogy a menekültek egy része eleinte vissza is utasította a felkínált munkákat: *„hogy ő diplomásként nem fog takarítani, ő diplomásként nem fog ezt meg azt elvégezni.”*⁵³ Bár a segítők egy része ebben főleg a kompetenckészség hiányát látta, mások ennek a helyzetnek az extrém, akár

49 UNHCR: Hungary. Socio-Economic Insights Survey

50 (S4, önkéntes) Itt és a továbbiakban a dőlttel szedett részletek az interjúkból vett szó szerinti idézetek. Az érthetőséget szolgáló minimális nyelvhelyességi korrekcióktól eltekintve pontosan követik az interjúalanyok (illetve a tolmács) nyelvi megformálását. Szögletes zárójelben helyenként a szöveggörnyezetre utaló, a megértéshez szükséges kiegészítések vannak. Az interjúkhoz lábjegyzetben található az interjú kódja (ebben a segítők esetében S, a menekültek esetében M betű van), ezen kívül a menekültinterjúk esetében a kontextus értelmezhetősége érdekében a megszólaló nemét, anyanyelvi és etnikai hovatartozását adom meg, az őket támogató személyek esetében pedig azt, hogy a megszólaló egyházi vagy önkormányzati szervezet munkatársa, vagy önkéntes.

51 (S4, önkéntes)

52 (M12, ukrán nő)

53 (S2, egyházi)

fizikai nehézségére hívták fel a figyelmet: *„Például az a pszichológus nő, akivel én kapcsolatban vagyok, mondta, hogy ő nem bírta fizikailag. Egy 50 éves nő, és azt mondta, hogy ő soha nem takarított nyolc órát naponta, és egy-két napig bírta, és utána ott kellett hagynia, mert mondták, hogy gyorsabban, gyorsabban, de nem bírja fizikailag.”*⁵⁴

Míg a kárpátjai magyarok közül többen dolgoztak már korábban is alkalmilag vagy tartósan Magyarországon, hozzájuk képest az ukránok esetében sokkal erősebb volt az új helyzet átmenetiségének érzése, ami egy ideig hatékonyan csökkenthette a munkavállalás motivációját. *„Ők bőrröndökön ülve voltak még hónapokon keresztül (...) Tehát, hogy ők azért nem azt gondolták, hogy ők akkor elkezdenek integrálódni. Ez nem így működik. Ez a fejükben is hónapokig, akár évekig így volt, hogy bármikor visszamehetnek.”*⁵⁵ – fogalmazta meg egy segítő szakember. Hogy ez a bizonytalanság, az elszenvedett traumákkal és az otthoniakért való aggodalommal együtt sokuk esetében milyen hatékonyan akadályozta nemcsak a munkavállalást, hanem a kapcsolatok építését, valamiféle „új élet” elkezdését is, azt jól mutatja ez az interjúrészlet: *„mondtuk, hogy megyünk a Balatonra. Így több családok, jöjjenek ők is. És eljöttek ugyan, de ültek a szobában, amíg mi strandoltunk, és nézték a telefont, hogy hol mit bombáznak.”*⁵⁶

Az ukránok számára a munkaerőpiac legsó szegmenséből való feljebb lépés lehetőségei korlátozottak. Valamelyest lehetőséget a helyi ukrán közösségre való építés és hosszabb távon mindenekelőtt a nyelvtanulás kínál, és az erre való törekvés megjelent az interjúinkban is. Paradox módon könnyebb helyzetben van, akinek olyan, jellemzően nem értelmiségi szakmája van, amelyben korlátozottabb nyelvtudással is boldogul. *„a fodrásznő, ő, most van 2026, szerintem ő három vagy négy évig takarított. Aztán valahogy így kapcsolatba került különböző fodrászüzletekkel, és most részben fodrássként dolgozik. Részben takarít.”*⁵⁷ Fontos hozzátenni, hogy az ebben az idézetben bemutatott részleges szakmai beilleszkedést is sok korábbi kudarcos próbálkozás előzte meg. Az értelmiségi foglalkozásúaknak pedig a szakmájuk gyakorlására irányuló egyetlen lehetőség lényegében a segítő szervezeteknél való (részben vagy teljesen önkéntes alapon végzett) munka.

54 (S4, önkéntes)

55 (S1, egyházi)

56 (S4, önkéntes)

57 (S4, önkéntes)

4.1.2. Magyar anyanyelvű roma menekültek

Bár a kárpátaljai roma menekültek egészen más jellegű nehézségekkel néznek szembe, mint az ukránok, a munkaerőpiaci kimenet egy fontos tekintetben hasonló: szakképzetlen fizikai munka. Ők többségükben kettős állampolgárok,⁵⁸ nincs menekültstátuszuk, de a magyar jog szerint sok tekintetben ugyanazokra az ellátásokra és támogatásokra voltak jogosultak, mint a menekültek, illetve természetesen az állampolgárság önmagában is minden korlátozás nélkül lehetővé teszi a munkavállalást. Sőt, sok esetben, főleg a férfiak már a háború előtt is Magyarországon dolgoztak: „*Itt gyakorlatilag egy családegyesítés történt, a férfiak kihozták magukhoz a család többi részét.*”⁵⁹ – írta le a helyzetet az egyik menekülteket segítő szervezet munkatársa. A nyelvtudás és a korábbi helyszíni munkatapasztalat esetükben egyfelől könnyebb kiinduló helyzetet teremtett, mint az ukránok esetében, másfelől azonban az extrém alacsony iskolázottság (az esetek egy jelentős részében írástudatlanság) valamint a romákkal szembeni előítéletek és diszkriminatív munkaerőpiaci gyakorlatok nehezítették és nehezítik a munkavállalásukat.

A családok áttelepülése után a férfiak továbbra is elsősorban a korábban működő, lényegében „földijeikből” álló munkaszerzési hálózataikra hagyatkoznak, különösen építőipari munkákra viszik egymást. A két vizsgált budapesti helyszín közül az egyikben ez gyorsan kialakult a nőknél is. Miután a gyerekek oktatásba való integrálásával felszabadultak a kapacitásaik, megszerveződtek a kárpátaljai takarító brigádok: „*Ez ilyen irodai takarítást jelent. És tényleg ezzel vitték egymást, vagy viszik egymást.*”⁶⁰ Másik vizsgált helyszínünkön olyan roma családok éltek, amelyekben a nők otthonon kívüli munkavállalása addig nem volt jellemző, és ütközött a nemileg rögzített családi szerepekről alkotott felfogásukkal. Ahogy a szervezet vezetője a tereppel való ismerkedésünk során elmesélte, egy szociális intézményben tudott munkát adni a szálláson élő családok nőtagjainak, de ehhez először meg kellett győznie a férfiakat, hogy „engedjék el” a feleségüket dolgozni.⁶¹ Ez jól mutatja az interszekcionális szemlélet fontosságát: ezeknek a nőknek a helyzetét a menekült helyzetükből,

58 Akik a családtagok közül mégsem voltak azok, azok a Magyarországra érkezés után szintén elkezdtek intézni.

59 (S6, önkormányzati)

60 (S6, önkormányzati)

61 vö. ehhez MIKLÓSNÉ ZAKAR Andrea: Az integráció, mint kulturális adaptáció: ukrainai roma anyák letelepedési tapasztalatai Magyarországon (egy esettanulmány tanulságai). In: FERENCZ, Zoltán (szerk.) Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, 2026

etnikai hovatartozásukból és alacsony iskolázottságukból származó hátrányaikkal összekapcsolódva a nemük is meghatározza, és az ezen kategóriák metszéspontjában létrejött sajátos helyzetekben nem feltétlenül működnek a támogatásnak azok az eszközei, amelyek egyébként a felsorolt dimenziókban külön-külön esetleg használhatóak lennének. Jelen esetben csak a személyes támogató kapcsolattal megalapozott bizalom tette lehetővé, hogy ezek a nők elni tudjanak a munkaerőpiacra való belépés lehetőségével.

A magyar anyanyelvű kárpátaljai romák számára természetesen az ukránokhoz hasonlóan traumát jelentett lakóhelyük és korábbi életük kényszerű és gyors elhagyása *„akkor fölhívott a párom, hogy öt perc múlva készen legyünk, öltöztetem a gyereket (...) merthogy a busz, ott lesz a barátja a kapu előtt (...) elzártam a tűzhelyet, úgy maradt az a főzínivaló, a mosógép, minden úgy maradt.”*⁶², a nyelv ismerete és a korábbi tapasztalat mégis teremtett némi folytonosságot a munkavállalás szempontjából. Fontos további különbség, hogy ők foglalkozási értelemben nem éltek át státuszvesztést: korábbi életszakaszukra is a szakképzetlen fizikai munka és a prekaritás volt a jellemző. Női interjúalanyaink között is voltak olyanok, akik már a háború kitörése előtt is külföldön kényszerültek szalag melletti gyári munkára a család eltartása érdekében. Egyikük elmondta, hogy Magyarországra érkezésük után azonnal elkezdett minden lehetséges módon munkát keresni maga és a többi családtag számára: *„Ráakadtam egy férfra megint. Az meg [településnév] volt. Gyümölcszedés. Most felívtam a bácsit, magyarázom neki, hogy mi van. De mikor meghallotta, hogy gyerek van, ő már hiába akarta nekem mondani, hogy ő nem tud, nem. Én egy nap ötször is telefonáltam. Hát pénzünk nincsen. Enni kell. Jó, adtak nekünk, de mégis kell a munka, majd pénz kell.”*⁶³ Talán nem áll távol a valóságtól az az értelmezés, hogy ő lényegében a korábbi életét is meghatározó rutint folytatta: munka kell, bármilyen, bármi áron, el kell tartani a családot.

További nagyon jellemző eleme a kárpátaljai romák foglalkoztatásának, hogy gyakran a szürke-fekete zónában mozognak. A nem bejelentett munka rövid távon mindenki számára előnyösnek tűnhet: *„a többségének azért nem bejelentett, mert hogy azért egy magasabb jövedelmet jelent, főleg az építőiparban.”*⁶⁴ A magasabb jövedelemnek azonban a biztonság és a jogosultságok hiánya az ára, és erről a segítő szakemberek folyamatosan igyekeznek meggyőzni a menekülteket: *„folyamatosan edukáltunk arra, hogy mi van akkor, ha nincs bejelentve, hogy hogy verhetik át őket, hogy mire figyeljenek oda.”* Bár az

62 (M4, kárpátaljai roma nő)

63 (M8, kárpátaljai roma nő)

64 (S7, önkormányzati)

érintetteknek nyilván sokszor nincs választási lehetőségük, olyan is van, aki saját kárán jutott arra, hogy nem éri meg belemenni az ilyen helyzetekbe: „[A munkáltató] nem akart bejelentetni. Én meg így nem akartam dolgozni, mert már tanultam a két balesetemből, (...) ha most a tájszámom nem működik, akkor mit fogok csinálni?”⁶⁵ Akár bejelentett, akár bejelentetlen, ennek a csoportnak a munkaerőpiaci útjai lényegében zsákutcák: az iskolázatlanság legtöbbjük számára minden más körülménytől függetlenül is lehetetlenné teszi a továbblépést. A ritka sikertörténetek is nagyon apró előrelépésekről szóltak: az egyik önkormányzati intézményben dolgozó segítő egy esetet tudott felidézni, amikor valaki „takarítóként [dolgozott] és csoportvezetővé sikerült válnia.”⁶⁶ Egy roma interjúalanyunk Magyarországon szakmát tanult, de ezt azért tehette meg, mert Ukrajnából befejezett általános iskolai végzettséggel és már egy korábbi szakmával érkezett, a többség esetében ezek az előfeltételek hiányoznak.

Míg az ukrán menekültek magyarországi munkaerőpiaci pályáit alapvetően a képzettség alatti foglalkoztatás és a státuszvesztés, addig a kárpátaljai romákét az iskolázatlanság és a prekár munkaviszonyok határozzák meg. Ennek eredménye az aktív munkaerőpiaci jelenlét mellett is fennmaradó tartósan marginalizált helyzet, amelyben a biztos pontot (a segítő szervezeteken kívül) a kárpátaljaiak közötti családi-rokoni-baráti személyes hálózatokra való támaszkodás jelenti.

4.1.3. Nem roma kárpátaljai magyarok

Valószínűleg senkit nem lep meg, hogy a menekülthelyzetből adódó nehézségek leküzdésére a magyar anyanyelvű, de nem roma származású kárpátaljai menekülteknek van a legtöbb eszközük. Bár az ukrainai végzettségek elismertetése esetükben is ütközhet nehézségekbe, interjúalanyaink munkaerőpiaci pályája is azt mutatta, hogy a státuszvesztés gyakran csak kisebb vagy átmeneti. Egy észak-magyarországi kistelepülésen élő tanári végzettségű menekült esetében például diplomájának honosítása hét hónapba telt, addig az elején alkalmilag fizikai munkát is vállalt: „*el kell vállalni, ami van*”⁶⁷ – mondta. Esetében ezt a hozzáállást nyilván megkönnyítette, hogy volt előttük perspektíva: számára és óvodapedagógus végzettségű felesége számára a munkaerőpiacra való belépést az anyanyelven és a konvertálható diplomákon kívül a helyi munkaerőpiac sajátosságai is megkönnyítették: „*azért itt vidéken küzdünk pedagógus hiánnyal*” – fogalmazta meg a menekülteket támogató helyi segítő. Ugyancsak ő számolt

65 (M5, kárpátaljai roma férfi)

66 (S6, önkormányzati)

67 (M3, nem roma magyar férfi)

be egy orvosi végzettségű menekült sikeres elhelyezkedéséről: „szemészorvost is tudtam, hogy keresnek [településnév]-n, mert még a szakrendelést se nagyon tudják már ellátni.”⁶⁸

Kutatásunknak ezen a helyszínén azt tapasztaltuk, hogy a felsőfokú végzettséggel nem rendelkező menekültek, akiknek volt szakmájuk (vagy kitanultak szakmát itt Magyarországon) szintén sikeresen integrálódtak a munkaerőpiacra, többségükben tartós, bejelentett állással rendelkeztek. Hozzá kell tenni azonban, hogy a nyelvtudáson és a kedvező munkaerőpiaci környezeten kívül sikeres integrációjukban nagy szerepet játszottak a helyi gyülekezeten keresztül kiépülő személyes kapcsolatok is.⁶⁹

Miután áttekintettük, hogy milyen erőforrások, illetve hátrányok alakítják a menekültek három vizsgált csoportjának a munkaerőpiaci lehetőségeit, nézzük meg, hogy mit nyújt társadalmi beilleszkedésük szempontjából a fizetett munka.

4.2. Megélhetés, státusz, identitás: a munka hozzájárulása a menekültek beilleszkedéséhez

„Nekem például az a jó, hogyha folyamatosan dolgozok. Nem szeretek ülni.”⁷⁰
Nem az itt idézett interjúalany az egyetlen, aki a kutatás során megfogalmazta, hogy az embernek egyszerűen aktivitásra van szüksége. Ezt az aktivitást a nyugati kultúrában eléggé magától értetődő módon hosszú ideje a munkával azonosítjuk, a munkát tekintjük az értelmes, hasznos, tevékeny emberi élet fő terepének. Tanulmányom egyik fontos állítása, hogy a fizetett munkában való részvételnek a gazdasági integráción túlmutató hatásai nem kapnak kellő figyelmet a menekültek integrációjának vizsgálatában. Pedig, ahogy az elméleti fejezetben bemutattam, több kutatási eredmény utal arra, hogy a munka az anyagi vonatkozásokon túl a társadalmi elismerés és az identitás megalapozásán, a kapcsolatépítésen és az értelmes tevékenység iránti igény kielégítésén keresztül is nélkülözhetetlen összetevője a teljes, saját jogú tár-

68 (S5, egyházi)

69 vö. ehhez részletesebben: FERENCZ Zoltán: Az egyházak és vallási közösségek szerepe az ukrain menekültek integrációjában Magyarországon. A gyülekezet, mint mezo-szintű integrációs csomópont. In: FERENCZ, Zoltán (szerk.) Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, 2026.; DANCSE Katalin: *Ki segíti az ukrán menedékes családok letelepedését? Az autonóm és erőforrás-gazdag helyi közvetítők szerepe az eredményes integrációban* In: FERENCZ, Zoltán (szerk.) Az ukrán krízis európai aspektusai: társadalmi, gazdasági és külpolitikai kihívások Budapest, Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, 2026.

70 (M7, kárpátaljai roma nő)

sadalmi részvételnek a menekültek esetében is. A menekültekkel készített interjúk elemzése alapján hat, a fenti területekhez kapcsolódó olyan tényezőt azonosítottam, ahol a fizetett munka anyagiakon túlmutató integráló szerepe megjelenik a menekültek tapasztalatában. Ezek az önállóság megteremtése, a mentális egészség támogatása, a hasznosságérzés, a kapcsolatépítés, az elismerés és a normalitás érzésének biztosítása. Ebben az alfejezetben ezeket ebben a sorrendben fogom áttekinteni.

4.2.1. Önállóság

A jövedelmet a megélhetésen kívül – ami természetesen elsődleges fontosságú mindenki számára – az önállóság kontextusában is értelmezték a menekültek. Többen említették ebben az összefüggésben azt a pozitívumot, hogy saját erőből képesek kielégíteni a gyerekeik bizonyos igényeit: *„Nagyon jó érzés az, amikor (...) tudom azt, hogy valahol vagyok, dolgozok, és bármennyi kevés pénzt keresek, de tudom azt, hogy ha szüksége van valamire, akkor meg tudom neki venni.”*⁷¹ Hasonló összefüggésben elhangzott az otthoniak segítésére való képesség fontossága is: *„Mi dolgozunk, segíünk, küldök neki [otthon maradt lányának] majdnem minden héten küldök neki pénzt, ha nincsen.”*⁷²

Miközben a munkavállalás egyértelműen a szülői felelősség önálló gyakorlásának a lehetőségét is jelenti a menekülteknek, a számukra elérhető munkák alacsony presztízse a gyermekeik számára is világos lehet, különösen akkor, ha az illető egyébként magasabb képzettséggel vagy szakmával rendelkezik. Ebben a helyzetben nemcsak az érintettnek magának kell feldolgoznia a státuszvesztést, hanem segítenie kell a gyermekének is abban, hogy a „lealacsonyítónak” tűnő munkát egy számára pozitív értelmezési keretbe (pl. „helytállás”, „tiszteltreméltóság”) helyezze. Egyik interjúalanyunk esetében ez különösen élesen vetődött fel, mert éppen gyermeke iskolájában adódna számára sok szempontból kedvező munkalehetőség – takarítás. Az iskola igazgatónője is próbált ebben segíteni, az anyuka szerint olyasmiket mondott a gyermeknek, hogy *„a munka nem szégyen”*, meg *hogy „Anyának van szakmája is, de most ezt tudja csak csinálni”*. Egyrészt a család és az iskola jó kapcsolatára és az igazgatónő empátiás hozzáállására is utal ez a beszélgetés, és interjúalanyunk is ebben a pozitív értelmezésben idézte fel, másrészt azért az, hogy az igazgatónő hozzátette, hogy *„már délután jönne anyukád, amikor se az osztálytársak, senki*

71 (M4, kárpátaljai roma nő)

72 M8, kárpátaljai roma nő

nem látja anyát”,⁷³ implicit módon akár meg is erősíthette a gyermeknek azt a benyomását, hogy ez azért valami kicsit szégyellnivaló dolog.

4.2.2. Mentális egészség

A menekültek által jellemzően végzett prekár munkák sok esetben negatívan hatnak a mentális egészségre, stresszt, feszültséget vagy akár megbetegedést okozva. Ennek fényében akár meglepőnek is tűnhet, hogy sokan a munkavállalást éppen a mentális egészség visszanyerése felé tett lépésként, a traumák feldolgozásának lehetőségeként is értelmezik. Ez olyan, nagyon egyszerű, de nagyon fontos dolgokat is jelenthet, mint például a figyelem fókuszának a megváltozása: *„egy kicsit eltereli a figyelmem arról, hogy folyamatosan azon gondolkodok, mikor lesz vége a háborúnak, mikor tudunk hazamenni, vagy mi lehet.”*⁷⁴ Különösen a roma asszonyok számára, akik eleinte lényegében minden idejüket a szálláson töltötték, hordozhatta a munkavállalás a bizonytalansággal és aggodalmakkal terhelt bezártságból való kilépés lehetőségét: *„Én is észrevettem magamon, hogy ugye nem dolgoztunk, otthon voltunk, depressziósak voltunk, idegesek voltunk mindenben. És akkor így eldöntöttük, hogy de menni kell dolgozni”*⁷⁵. Így összességében a munka segített visszatérni a hétköznapi normalitásba, segített abban – egyik interjúalanyunk egyszerű, de kifejező megfogalmazásában –, *„hogy egy kicsit feldolgozzam az egészet.”*⁷⁶

4.2.3. Hasznosság

A traumák feldolgozása és a lelki egyensúly visszaszerzése felé tett lépések biztosan nem függetlenek a munkavégzés néhány további pozitív hozadékától, amelyek szintén megjelentek a menekültek elbeszéléseiben. Ezek közül az egyik a hasznosság érzése: a menekültek számára különösen fontos lehet a segítségre szoruló, passzív szerepből való kilépés és a társadalomhoz való aktív hozzájárulás, akár kifejezetten a másoknak való segítség formájában is. Önkéntesként a menekültekkel foglalkozó interjúalanyunk ezzel kapcsolatban saját szervezetük egy külföldi példáját mesélte el. Ennek a szervezetnek a keretei között az Ukrajna háborús övezeteiből Lvivbe érkezett menekültek más menekülteknek ételosztást, ruhaosztást, pszichológiai segítséget szerveztek

73 (M4, kárpátaljai roma nő)

74 (M4, kárpátaljai roma nő)

75 (M2, kárpátaljai roma nő)

76 (M1, kárpátaljai roma nő)

meg, amivel saját maguknak is segítettek, mert *„ez adja számukra az emberi méltóságot, az élethez való kedvet, hogy ők részt vehetnek ebben a projektben, és ők is segíthetnek más menekülteknek.”*⁷⁷ Az egyik ukrán menekült interjúalanyunk is a legpozitívabb élményeként idézi fel azt az időszakot, amit egy honfitársait segítő alapítványnál töltött: *„Talán az volt [a legjobb időszak], amikor az alapítványnál dolgoztam, mert ott azt csináltam, amit szeretek. Szerettem szervezkedni, segíteni és kapcsolatokat teremteni.”*⁷⁸

4.2.4. Kapcsolatok

Ahogy a munkakeresési és munkavállalási stratégiák is mutatták, egy tömeges menekülthullám esetében, mint amilyen az ukrainai háború által kiváltott is, a menekültek a befogadó országban is igyekeznek támaszkodni a honfitársakra, esetleg részben „hozzák is magukkal” a rokoni-ismerősi kapcsolathálót, ahogy ezt különösen a kárpátaljai magyar (roma és nem roma) interjúalanyaink esetében láttuk. De a sikeres integráció mindenekelőtt új kapcsolatokat is jelent, azt is jelenti, hogy a menekült kölcsönösen támogató személyes kapcsolatokon keresztül tud kapcsolódni az új társadalmi környezetébe. A munka ezeknek a kapcsolatoknak a megteremtésében is fontos szerepet játszhat. Ezt egyes esetekben a kutatásunk során is tapasztaltuk. Ugyanakkor az új kapcsolatoknak valamennyire gátja, ha – különösen az első időszakban – a munka is az otthoni kapcsolatok mentén szerveződik: *„Hát akkor, mondom, megyek, (...) gondoltam, hogy na, a sajátjaink, haverok is meg falubeliek is vannak. (...) Az egész csapat ilyen kárpátaljai magyarokból állt.”*⁷⁹ Az ukrán anyanyelvű menekültek esetében pedig, akiket a munkatársaktól is nyelvi akadályok választanak el, a ritkán kialakuló munkahelyi barátságok is érthető módon inkább a honfitársak közül kerülnek ki. Könnyebb a beilleszkedés az értelmiségi foglalkozásokban, és persze nyelvi akadályok nélkül. Tanár interjúalanyunk például kifejezetten kiemelte a pozitív munkahelyi fogadtatást, a *„kollégák, nagyon segítőkészek, bármit kérdezhettem”,* a felesége esetében pedig egyenesen barátságról beszélt: *„Ő, neki is rögtön barátnők lettek, meg elfogadták.”*⁸⁰ De a magyar anyanyelvű interjúalanyaink között az alacsonyabb státuszú munkákat végzők is megfogalmaztak pozitív tapasztalatokat, használták a barát kifejezést helyi, budapesti

77 (S4, önkéntes)

78 (M9, ukrán nő)

79 (M11, kárpátaljai nem roma férfi)

80 (M3, kárpátaljai nem roma férfi)

kollégáikra („*A társaság is jó, barátok, tényleg kedvesek*”⁸¹), sőt, az is előfordult, hogy a munkatársi viszony megszűnése után is megmaradt a kapcsolat: „*Nagyon jó volt. Mai napig beszélünk a lányokkal telefonon.*”⁸²

Tehát a munkahelyi kapcsolatok támogatást jelenthetnek, segíthetnek kapcsolathálót építeni és lehetőségekhez jutni, de ez egyáltalán nem törvényszerű. Különösen a nagyon alacsony státuszú munkák esetében a volt munkatárs versenytársat is jelenthet. „*Addig barátod, ameddig munkatársa vagy. (...) Most ha szorulsz is rá, bármilyen helyzetben, hogy most azt mondanám neki, hogy kolléga, légy szíves, segíts már valami munkába. Hát, tudni valahogy, hogy van neki munkája, de úgyis azt mondja, hogy nincsen most munka, én sem dolgozom.*”⁸³ Az ebben az interjúrészletben megfogalmazódó tapasztalat inkább a munkahelyi kapcsolatok funkcionális, helyzethez kötött és átmeneti volta enged következtetni.

4.2.5. Elismerés

A társadalmi elismerés az önbecsülés, a pozitív énkép alapja, amire mindannyiunknak szüksége van, megszerzésének fő terepe pedig a modern társadalmakban a fizetett munka.⁸⁴ Ahogy az elméleti részben már szó volt róla, egyes megközelítések szerint ez ma már tipikusan inkább a kimagasló teljesítménynek járó csodálat, mint a kötelességteljesítésnek kijáró méltánylás módusában fogalmazódik meg.⁸⁵ Ez azt az érvelést is alátámaszthatná, hogy az elismerésre épülő szakmai büszkeség csak a szakképzett foglalkozások sajátja. Interjúink alapján azonban ez a büszkeség és elismertségérzés egyértelműen megjelenik takarítóknál és az építőiparban dolgozóknál is. Többen megosztották azt a tapasztalatukat, hogy a munkáltatók kifejezetten keresik a kárpátaljaiakat, mint „jó” munkásokat, és ők büszkéek erre. „*Hogy ő [a főnök] nem akar minket elveszíteni, mert ilyen munkások, mint a kárpátaljai emberek, ilyen nincs. (...) ahova megyünk, még olyan nem volt, hogy panasz lett volna ránk a munkával.*”⁸⁶

Az ezzel kapcsolatos megnyilatkozások arra is engednek azonban következtetni, hogy a jobb munkás legalábbis az esetek egy részében nem annyira a magasabb minőségű munkát végzőt jelenti, hanem az elkötelezettebben dolgozó, és ettől nem teljesen függetlenül a jobban kizsákmányolható munkást.

81 (M2, kárpátaljai roma nő)

82 (M4, kárpátaljai roma nő)

83 (M5, kárpátaljai roma férfi)

84 HONNETH: Munka és elismerés

85 VOSWINKEL: Csodálat, méltánylás nélkül 103-123.

86 (M8, kárpátaljai roma nő)

„Most nem akarok magamat, hogy most így szépíteni meg dicsérni, hogy milyen. De ha meg kell, azt mondta a főnök, hogy meg kell, akkor meg kell csinálni. Nekünk az volt, hogy a munkairányítónk odajött és akkor ő mondta, hogy azt mondja, én a kárpátaljai magyarokat viszem magammal, velük fogok dolgozni. [Mi lehetett ennek az oka?] Ugye voltak olyan kollégák, akik elmondták, hogy én nem fogok dolgozni annyit, kevesebbet akar dolgozni, nem minden munkát akart elvégezni.”⁸⁷ Ennek az interjúrészletnek a tágabb szöveggörnyezetében több példa is elhangzik arra, hogy a magyarországi kollégák időnként nem hajlandók többletmunkát, vagy az adott helyzetben a munkakörüként vagy a kompetenciájukba tartozóként értelmezett tevékenységeken kívül eső feladatokat elvégezni. Ezekben a helyzetekben a munkáltató részéről az elkötelezett és rugalmas munkavállalói hozzáállásnak szóló elismerés és a munkavállaló engedelmességével való visszaélés között a határ elég képlékeny lehet időnként. Az azonban kétségtelen, hogy ezek a munkáltatói visszajelzések egyértelműen a büszkeség forrásaként, az önbecsülés és a pozitív énkép építőelemeiként és ezzel a beilleszkedés támogatóiként jelentek meg az interjúkban.

4.2.6. Normalitás

A munkavállalás mint a normalitás megteremtője többféleképpen megjelent már eddig is az interjúk elemzésében. Hiszen az, amit „normálisként”, azaz általánosan elfogadottként, természetesként és ezzel valamiképpen „jóként” élünk meg, az egy felnőtt ember esetében az önálló, tevékeny élet, a másokhoz való kapcsolódás, a társadalmi hasznosság és az elismertség érzése, tulajdonképpen mindaz, aminek a fizetett munkához való kapcsolódását a fentiekben bemutattam menekült interjúalanyaink tapasztalatában. Mindezt zárásként még egyetlen interjúrészlettel szeretném kiegészíteni. Az idézetben megszólaló menekült férfi céljaként az önálló lakhatás elérését nevezte meg, majd arra a kérdésre, hogy ha ezt sikerül megvalósítani, akkor milyen további tervei vannak, még a családja egészségét és a gyerekei iskoláztatását sorolta fel, majd ezzel zárt: *„Mi kéne még? Hát akkor már mi kell? Csak éljél, dolgozzál, egyél, igyál, használd ki az életet.”⁸⁸* Annál, hogy a munka milyen természetességgel illeszkedik itt bele a jó élethez tartozó dolgok felsorolásába, talán nem is kell jobb bizonyíték arra, hogy mennyire alapvető eleme a „normálisnak” tekintett hétköznapi életnek és ezzel a menekültek valódi otthonra találásának, sikeres integrációjának az anyagi boldoguláson túl is.

87 (M11, kárpátaljai nem roma férfi)

88 (M5, kárpátaljai roma férfi)

4.3. A munkaerőpiaci integráció akadályai

Az eredmények bemutatásának első részében azt tárgyaltam, hogy az egyes menekültcsoportok eltérő kiinduló erőforrásokkal és korlátokkal rendelkeznek, amelyek különböző munkaerőpiaci pályákat eredményeznek. A következő részben láttuk azt is, hogy a fizetett munka a nagyon eltérő munkaerőpiaci pályák mellett is hordoz pozitív és a beilleszkedést támogató jelentéseket a menekültek számára. A munkaerőpiaci részvétel ugyanakkor önmagában nem jelenti azt, hogy a munkavállalás stabil integrációhoz vezet, azaz lehetővé teszi, hogy a menekültek – ahogy a címben is idézett interjúalany fogalmazott – valóban „éljenek” és ne csak „túléljenek”. Az interjúk alapján számos olyan tényező azonosítható, amely a foglalkoztatottság megléte mellett is akadályozza az önállósodást és a társadalmi beágyazódást. A csoportspecifikus helyzetek bemutatása után most három olyan tényezőt emelek csak ki, amelyek az interjúalanyaink között visszatérően megjelentek, és amelyek a menekültek és az őket segítők elbeszélése alapján jelentősen megnehezítették a munkaerőpiacon való stabil részvételt, és ezzel az integrációt általában.

Az egyik ilyen az egészségi állapot, és nem csak fizikai értelemben: „*nem tudom, hogy egyébként rosszabb lelki, vagy rosszabb testi egészségügyi állapotban vannak*”⁸⁹ – mondta az egyik segítő szervezet munkatársa. A mentális egészségre nem csak az elszenvedett (és fentebb már tárgyalt) korábbi traumák vannak rossz hatással, hanem például éppen a kiszolgáltatott, nehéz, stresszes vagy rossz időbeosztású munka is. Egyik interjúalanyunk például a rendszeres 4 órás kelés és a folyamatos feszültség miatt annyira rástresszelt a munkára, hogy a szervezete egy idő után felmondta a szolgálatot („*A testem, az agyam egyszerűen nem volt hajlandó aludni, mert állandóan azon aggódtam, hogy le ne késsem a buszt, beérjek a munkába, és ki ne rúgjanak*”⁹⁰), stressz és kialvatlanság miatt pedig felerősödtek a krónikus betegségei. A fizikai egészség problémái különösen azoknak teszik nehezzé a munkavállalást, akik nyelvtudás vagy iskolázottság hiányában csak fizikai munkát tudnak végezni. Egy gyakran a menekültek és segítők által is kilátástalannak érzett ördögi kör alakul ki, mint ennél a transzplantált interjúalanyunknál is, aki a kifejezett orvosi tiltás ellenére fizikai munkából él: „*De nekem nincs más választásom. Nagyon drága gyógyszer, amit kell szedni, életem végéig.*”⁹¹ Az ilyen zsákutcás helyzetek kialakulásához nem is kell olyan extrém egészségügyi szituáció, mint a transzplantáció, egy

89 (S2, egyházi)

90 (M12, ukrán nő)

91 (M9, ukrán nő)

egyszerű mozgásszervi betegség is szinte megoldhatatlan helyzetet teremthet: *„nem végezhet fizikai munkát, (...) és takarítókat például nyelvtudás nélkül is felvesznek, de az ő állapotában ez a lehetetlen, tehát még tovább rontottuk volna azzal az ő egészségügyi állapotát.”*⁹²

A másik jellemző nehézség a nők, különösen a gyermeküket egyedül nevelő nők helyzetéhez kapcsolódik, akik viszonylag sokan vannak a menekültek között. *„Egyedül vannak rá, és hogyha neki valami baja van, vagy a gyermeknek, akkor egyébként neki kell megoldani. Ő az egyedüli felelős személy mondjuk a gyermekért.”*⁹³ Ez a körülmény megint a prekár munkák felé tereli a menekült nőket: *„Ezeket a gyárak valamennyire, ahol ilyen megosztott munkarend van, (...) és akkor megpróbálja megoldani a gyermekfelügyeletet, vagy ugye a takarítás, amit mondjuk amit tud kis vagy kevesebb óraszámában is, vagy konyhai kisegítés.”*⁹⁴ Különösen a kárpátaljai roma menekülteknél tapasztaltuk, hogy ebben is támaszkodni tudnak az egymás közti ismerősi-rokoni együttműködésre: *„így felváltva, hogy jöjjünk haza, aki összeszedi a gyerekeket (...) ha nem tudunk a munkából eljönni három vagy fél négykor, akkor az öcsém hozza haza. Összeszedi őket.”*⁹⁵ De intézményes megoldás nincs a helyzetre, így a menekült nők számára a gyereket intézménybe vinni-hozni olyan fix pontok a napirendben, amelyek meghatározzák, vállalhatnak-e egyáltalán munkát, és ha igen, milyen távolságra és milyen időbeosztásban. A hagyományos családi szerepek miatt, illetve a férfiak esetlegesen magasabb keresetéből adódó anyagi kényszer miatt sokszor még akkor is ez a helyzet, ha egyébként van férfi a családban.

Végül jöjjön egy kifejezetten sok interjúalanyunk által említett probléma, amit többen egyszerűen kizsákmányolásnak neveztek: a munkáltatók visszaélnek a menekültek kiszolgáltatott helyzetével. A kárpátaljai roma menekültek kapcsán volt már szó annak a kockázatairól, hogy sokan dolgoznak bejelentés nélkül. Le kell azonban szögezni, hogy egyrészt – bár körükben ez az átlagosnál is gyakoribb – ez nem csak a romákat érintő probléma, másrészt nem csak egyszerű adminisztratív trükközésről van szó. Ha nem állnak mögöttük aktív segítők, a menekültek ezekben a helyzetekben nagyon kiszolgáltatottak, pedig, ahogy már szó volt róla, a bejelentett munka egy egészségügyi probléma esetén élet-halál kérdése is lehet: *„Rákos lett a 38 éves ügyfelem, aztán nem volt érvényes a tajszáma és nyilván utána mentem (...) megoldódott, de meg kellett*

92 (S2, egyházi)

93 (S1, egyházi)

94 (S1, egyházi)

95 (M7, kárpátaljai roma nő)

*fenyegetnem [a cégvezetőt], hogy feljelentem*⁹⁶ – osztott meg velünk egy nehéz történetet egy szociális munkás.

Egyik interjúalanyunk, akit férjével együtt a valós munkaidejüknel kevessebbre bejelentve foglalkoztatnak, úgy látja, hogy *„ezeknél a vállalkozóknál, ha dolgozol, csak azt nézik, hogy minél több hasznuk legyen belőled.*”⁹⁷ A rész-munkaidőre bejelentett munka akkor okoz jelentős nehézséget, amikor a jövedelmet igazolni kell valahol: *„És ez nagyon nehéz, mert semmit nem tudunk igényelni, hitelre venni, vagy bármi, mert ez semmire nem elég. És visszaélnék evvel.*”⁹⁸ A nem vagy részleges bejelentés továbbá azt is lehetővé teszi, hogy esetenként ne fizessék ki a munkavállalókat, ilyen tapasztalatról is többen beszámoltak. Az átveréstől azok sem érzik magukat teljesen biztonságban, akik honfitársaikra próbálnak támaszkodni: *„szeptember eleje óta egy ukrán tulajdonosnak az üzletében dolgozik a [név] utcában. Eladó és nem túl boldog. Tehát, hogy azt mondja, hogy hát azért tart attól, hogy kihasználja, őt nem fizeti időben, nem jelenti be.*”⁹⁹

Részen eltérő okokból tehát, de a menekültek többsége a kellő biztonságot nem nyújtó, gyakran kiszolgáltatottsággal, rossz munkakörülményekkel a kiszámíthatóság és az előrelépés lehetőségének hiányával jellemezhető munkatapasztalatokról számolt be, a szakirodalomban prekár munkaviszonyokként¹⁰⁰ leírt helyzetek minden lényeges vonását felvonultatva. Az ebből való kilépésre csak a nyelvismeret és a szakképzettség megléte nyújt lehetőséget.

4.4. Prekár integráció mint a munkaerőpiaci beilleszkedés sajátos formája

A kutatás eredményei arra utalnak, hogy a munkavállalás és az integráció közötti kapcsolat nem írható le egyszerűen a sikeres és sikertelen integráció dichotómiájával. Az interjúkban kirajzolódó munkaerőpiaci pályák között jelentős különbségek figyelhetők meg, ugyanakkor a legtöbb eset nem helyezhető el egyértelműen sem a teljes integráció, sem a teljes kirekesztettség kategóriájában. Az ukrán anyanyelvű menekültek esetében a státuszvesztés, a kárpátaljai romák esetében az erősen prekár munkaviszonyok akadályozzák elsősorban az integráció teljessé válását, viszonylag sikeres integrációról csak a

96 (S7, önkormányzati)

97 (M10, kárpátaljai nem roma nő)

98 (M10, kárpátaljai nem roma nő)

99 (S4, önkéntes)

100 vö pl. KRESHPAJ et al.: What is precarious employment, vagy a menekültügy kontextusában Lewis et al.: Hyper-precarious lives.

nem roma kárpátaljaiak esetében beszélhetünk. Az interjúk alapján azt láttuk, hogy a munkavállalás egyszerre biztosított jövedelmet, napi struktúrát, és – legalább az interjúalanyok egy része esetében – kapcsolatépítési lehetőséget, az elismerés és az önbecsülés fontos forrását is. Ugyanakkor a foglalkoztatottság sok esetben nem járt együtt stabil, kiszámítható jövőképpel, társadalmi védelemmel vagy a segítő rendszerektől való függetlenedéssel. Elsősorban az alacsony bér, a bizonytalan jogviszony, az egészségügyi sérülékenységek, a lakhatás nehézségei, és több esetben az egyedülálló szülőség állnak ennek az útjában.

Ennek az integráció és kirekesztettség közötti köztes állapotnak a megértésében lehet segítségünkre – a téma szakirodalmában eddig csak elvétve használt – *prekár integráció*¹⁰¹ fogalma. Prekár integrációról akkor beszélhetünk, amikor a munkavállalás biztosít ugyan bizonyos fokú jövedelmet, napi rutint és társadalmi kapcsolódást, de nem teremt tartós biztonságot, stabil jogviszonyt, elismerést és valódi autonómiát. A menekült ebben az értelemben egyszerre integrált és sérülékeny: jelen van a munkaerőpiacon, de olyan feltételek között, amelyek nem feltétlenül vezetnek hosszú távú társadalmi beágyazódáshoz. A kutatás eredményei arra utalnak, hogy a prekár integráció különböző formákban jelenik meg a különböző menekültcsoportoknál. Az ukrán menekültek esetében elsősorban a státuszvesztés és a képzettség alatti foglalkoztatás, a kárpátaljai roma menekültek esetében a tartós munkaerőpiaci prekaritás, míg a nem roma kárpátaljaiak esetében inkább az átmeneti alkalmazkodási nehézségek jelentek meg. A fogalom ezért nem egyetlen konkrét élethelyzetet ír le, hanem azokat az állapotokat fogja össze, amelyekben a munkaerőpiaci jelenlét nem vezet teljes társadalmi integrációhoz.

Ez a megközelítés különösen alkalmas annak megértésére, hogy miért maradnak egyes menekültek a háború kitörése után három-négy évvel is kapcsolatban segítő szervezetekkel. A tartós segítségigény jellemzően nem a munkakerülés, a passzivitás vagy az integráció hiányának jele, hanem sok esetben annak következménye, hogy a rendelkezésre álló munkák nem biztosítanak megfelelő megélhetést, társadalmi védelmet és önállóságot. A foglalkoztatottság és a rászorultság tehát nem egymást kizáró állapotok, hanem gyakran egymás mellett léteznek.

101 vö. MAROUFI: Precarious integration 15-33. vagy GABRIELLI: Vulnerability, Embedded Agency, and Downward Social Mobility.

5. Összegzés

Az ukrajnai menekültek magyarországi munkaerőpiaci integrációja egyszerre mutatja a munka integráló és sérülékenységet újratermelő oldalát. A munkavállalás a menekültek számára (is) a megélhetés, az önállóság, a pozitív énkép, a kapcsolatok és az elismerés forrása. A kutatásunkban résztvevő menekültek dolgozni akarnak és többségük aktívan dolgozik is. Ugyanakkor jellemzően a munkaerőpiac legalsó szegmenseiben tudtak csak elhelyezkedni, és az alacsony státuszú, bizonytalan munkák nem feltétlenül biztosítják a tartós és teljes körű beilleszkedést és saját jogú társadalmi tagságot. A foglalkoztatottság ténye ezért önmagában nem elegendő mutatója az integrációnak.

A menekültek eltérő munkaerőpiaci útjait csak akkor érthetjük meg, ha egyszerre vesszük figyelembe az állampolgárságot, az etnikai hovatartozást, a nyelvtudást, az iskolázottságot, a nemet, a családi állapotot és az egészségi sérülékenységeket. A sikeres munkaerőpiaci integrációra a magyar anyanyelvű, nem roma származású menekülteknek van a legjobb esélyük. Az ukrán nemzetiségű menekültek esetében, mint láttuk, a nyelvismeret és az ezzel szorosan összefüggő képzettség alatti foglalkoztatottság jelenti a legnagyobb problémát. A kárpátjai magyar anyanyelvű romák esetében a rendkívül alacsony iskolázottság jelenti a legkomolyabb hátrányt. Náluk a munkavállalás gyakran rokoni-ismerősi hálózatokon keresztül valósul meg, és gyakori a nem, vagy csak részben bejelentett foglalkoztatás, annak minden kiszolgáltatottságot okozó következményével. Az alacsony jövedelem mellett a nagyobb családméret és a romákkal szembeni előítéletek és diszkriminatív gyakorlatok is nehezítik piaci alapú lakhatásukat, és ezzel az önálló életvitel megteremtését. Ezzel pedig el is érkezünk ahhoz a kérdéshez, hogy miért maradnak a kutatásunkban vizsgált menekültek akár négy év folyamatos magyarországi tartózkodás és aktív munkaerőpiaci részvétel mellett is kapcsolatban az őket támogató szervezetekkel, miért nem tudják „elengedni a kezüket”. Az egyik ilyen egyértelműen azonosítható tényező tehát a lakhatás: a prekár munkaviszonyokból származó jövedelem egyértelműen nem elég a piaci alapú lakhatás biztosításához, így a menekültek számára a közösségi szállásokhoz képest csak az ugyancsak a segélyszervezetek által nyújtott támogatott lakhatási formák jelenthetnek előrelépést. A másik fontos tényező a különböző típusú sérülékenységek széles köre. Ennyi idő után azok maradtak a segítőrendszerben, akik a legnehezebb helyzetben vannak, és akiknek a „kigondozására” a legkisebb az esély: egyedülálló anyák, krónikus betegek vagy idős, munkaképtelen személyek. Ide sorolhatók a háborús traumák is, amelyek a menekültek egy részénél tartósan

akadályozhatják a hosszú távú integrációt és a beilleszkedésre való motivációt is. A sérülékenységek között mindenképpen ismételt hangsúlyozni kell azt, hogy a romák Magyarországon is egy előítéletekkel övezett és komplex társadalmi hátrányokkal sújtott csoportot alkotnak. Így a menekült helyzet és a roma származás interszekciója egy különösen nehéz, speciális támogatást igénylő helyzetet hoz létre.

Kutatásunk során az igazán sikeres integrációra elsősorban a magyar anyanyelvű, de nem roma származású csoportban láttunk példákat. Köztük többen már saját házat vettek és a helyi közösség (gyülekezetek, munkahelyek, szomszédsági hálózatok) teljes jogú tagjaivá váltak. Ugyanakkor érdemes hozzátenni, hogy itt „szerencsésen” találtak egymásra az előregedő, a képzett munkaerő hiányával küzdő térségek és a magasan képzett, magyar nemzetiségű, családos menekültek. Ők az őket korábban támogató egyházi segítő szervezetekkel vagy gyülekezetekkel inkább már csak személyes kapcsolatban állnak, nincsenek rájuk szorulva, azok sikeresen „elengedték a kezüket”.

Kutatásunk itt bemutatott eredményei arra utalnak, hogy a sikeres integráció nem egyszerűen munkához jutást, hanem biztonságos, társadalmi elismerést és mobilitási lehetőséget kínáló munkát, valamint az ehhez kapcsolódó intézményi támogatások elérhetőségét jelenti. Ez a menekültek jól körülírható csoportjai számára nem vagy alig lehetséges. Helyzetük megértéséhez jelenthet hozzájárulást a prekár integráció fogalma.

A tanulmányomban bemutatott menekült-élethelyzetek, ahogy már szó volt róla, nem fedik le ezeknek a helyzeteknek a sokféleségét és nem általánosíthatóak. Azonban jól mutatják be a munkaerőpiaci integrációt befolyásoló tényezők és a kimenetek összetettségét, és felhívják a figyelmet arra, hogy a valódi, hosszútávú integráció a különböző helyzetű menekültek esetében differenciált, jól átgondolt és összehangolt intézkedéseket tesz szükségessé, amelyek középpontjában a képzést, a nyelvtanulást, a kapcsolatépítést és a traumafeldolgozást segítő, hosszútávú személyes támogatást nyújtó eszközöknek kell állniuk.

